



PÁZMÁNY
Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar

Jog- és Államtudományi Doktori Iskola

**A SZEMÉLYISÉGVÉDELEM ESZKÖZRENDSZERE
A MAGYAR MUNKAJOGBAN,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SÉRELEMDÍJRA**

- doktori értekezés -

dr. Krajecz Laura

Témavezető: Dr. habil. Kártyás Gábor, egyetemi docens

Budapest

2022

TARTALOM

BEVEZETŐ RÉSZ	1
I. Az értekezés célja, keretei	1
II. Az értekezés felépítése, bemutatása	4
III. Kutatásmódszertan.....	8
A) RÉSZ: A SZEMÉLYISÉGVÉDELEM INTÉZMÉNYÉNEK KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE AZ EURÓPAI ÉS A MAGYAR MAGÁNJOGBAN.....	9
I. Bevezetés.....	9
II. A személyiségvédelem intézményének kialakulása és fejlődése az európai magánjogban.....	12
II.1. Intézménytörténeti előképek, előzmények: személyiségvédelem a római jogban és a középkorban	12
II.2. Személyiségvédelem a romanista kodifikáció mintországában..	19
II.3. Személyiségvédelem a germanista kodifikációkban	23
III. A személyiségvédelem intézményének kialakulása és fejlődése a magyar magánjogban.....	33
III.1. Első korszak: a honfoglalástól Werbőczy Tripartitumáig	33
III.2. Második korszak: Werbőczy Tripartitumától a modern kodifikációs kísérletekig.....	37
III.3. Harmadik korszak: a modern kodifikációs kísérletektől az első magyar polgári törvénykönyv megalkotásáig.....	44
III.3.1. Az első tervezet	44
III.3.2. A második tervezet.....	49
III.3.3. Mellékvágány a magyar magánjogi kodifikáció pályáján: a nem vagyoni kártérítés megjelenése ágazati törvényekben.....	51
III.3.4. A Magánjogi Törvényjavaslat – vagyis az „Ötödik Tervezet”...53	
III.3.5. Az 1959-es Ptk. Javaslat.....	58
III.4. Negyedik korszak: A személyiségvédelem az 1959-es Ptk.-ban..62	

IV. A személyiségvédelem intézményének kialakulása és fejlődése a magyar munkajogban	70
IV.1. A munkajog kialakulásának története	70
IV. 2. A modern munkajog mint jogág kialakulásának és kezdeti önállósodásának folyamata	72
IV.3. A személyiségvédelem intézményének megjelenése a magyar munkajogban	75
IV.4. Személyiségvédelem a „modern” munkajogban	80
IV.5. A nem vagyoni kártérítés a munkajogi ítélkezési gyakorlatban	85
IV.6. Fordulat a munkajogi személyiségvédelemben	89
V. Részösszegzés	91
B) RÉSZ: SZEMÉLYISÉGVÉDELEM A MAI MAGYAR MUNKAJOGBAN	101
I. Bevezetés	101
II. A személyiségi jogok védelmének alapkérdései	103
II.1. A személyiségi jog fogalma (pontosabban: annak hiánya)	103
II.2. A személyiségi jogok védelmének alanyai	106
II.3. A személyiségi jogok védelmének korlátai	108
II.4. A Ptk.-ban nevesített személyiségi jogok, különös tekintettel a magánélet védelmére	110
III. A személyiségi jogok védelmének magánjogi eszközrendszere	117
III.1. A személyiségi jogok megsértésének felróhatóságtól független szankciói	118
III.2. A személyiségi jogok megsértésének felelősség-alapú szankciói I.: a sérelemdíj	122
III.2.1. A sérelemdíj bevezetésének körülményei	122
III.2.2. A sérelemdíj funkciói	130
III.2.2.1. Magánjogi büntetés (elégtétel)	130
III.2.2.2. Kompenzáció	133
III.2.3. A sérelemdíj megítélhetőségének feltételei	134
III.2.3.1. A kezdeti bizonytalanságok	135
III.2.3.2. A sérelemdíjért való felelősség elemei	138
III.2.4. A sérelemdíj mértéke	146
III.3. A személyiségi jogok megsértésének felelősség-alapú szankciói II.: a kártérítés	151
IV. Részösszegzés	157

C) RÉSZ: SZEMÉLYISÉGVÉDELEM A BÍRÓI GYAKORLAT TÜKRÉBEN..	166
Bevezetés	166
I. Az élethez, a testi épséghez és az egészséghez való jog megsértése	170
I. 1. Szemelvények az élet, a testi épség és az egészség sérelmével kapcsolatos munkajogi bírói gyakorlatból	170
I.1.1. Egy botlás következményei.....	170
I.1.2. A kiálló járdaszegély veszélyei.....	171
I.1.3. Egy ólommérgezés története	173
I.1.4. Munkabaleset kacsablansírozás közben.....	175
I.1.5. Baleset a tésztagyárban	177
I.1.6. Fiatalnak minősül-e egy 44 éves nő?	178
I.1.7. Jár sérelemdíj egy pofonért?	181
I.1.8. Egy derékba tört katonai pályafutás esete	184
I.2. Részösszegzés.....	186
I.2.1. A sérelemdíj megítélhetőségének feltételei.....	186
I.2.2. A sérelemdíj mértéke	190
II. A személyes szabadság, a magánélet, valamint a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése	194
II. 1. Szemelvények a személyes szabadság, a magánélet, valamint a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog sérelmével kapcsolatos munkajogi bírói gyakorlatból	194
II.1.1. Az „önkéntes” telefon-átadás.....	194
II.1.2. A munkáltató mindent lát(hat)?	197
II.1.3. „Vádlottból áldozat”?	199
II.2. Részösszegzés	200
II.2.1. A sérelemdíj megítélhetőségének feltételei	201
II.2.2. A sérelemdíj mértéke	202
III. A személy hátrányos megkülönböztetése.....	204
III.1. Szemelvények a személy hátrányos megkülönböztetésével kapcsolatos munkajogi bírói gyakorlatból	204
III.1.1. Egy várandós nő munkaviszonyának próbaidő alatti megszüntetése.....	204
III.1.2. Sértő-e a „cigány” szó használata?	206
III.2. Részösszegzés.....	208
III.2.1. A sérelemdíj megítélhetőségének feltételei	208
III.2.2. A sérelemdíj mértéke.....	209

IV. Az emberi méltóság, a becsület és a jóhírnév megsértése	211
IV.1. Szemelvények az emberi méltóság, a becsület és a jóhírnév megsértésével kapcsolatos munkajogi bírói gyakorlatból	211
IV.1.1. A zöld lakat nyomában.....	211
IV.1.2. Sikkaszt a szakács?	214
IV.1.3. A „patkány-eljárás”	216
IV.1.4. „Verekedés” egy zenekari próbán.....	218
IV.1.5. Visszaélés a munkavállaló nászútról készült fotójának képmásával	221
IV.2. Részösszegzés	223
IV.2.1. A sérelemdíj megítélhetőségének feltételei.....	223
IV.2.2. A sérelemdíj mértéke	225
V. Egyéb, a Ptk.-ban nem nevesített személyiségi jogsértések	227
Következtetések	234
ZÁRÓ RÉSZ	252
I. Irodalomjegyzék	252
I.1. A felhasznált szakirodalom jegyzéke	252
I.2. A felhasznált jogszabályok jegyzéke	268
I.3. A felhasznált egyéb források jegyzéke	269
I.4. A felhasznált bírói gyakorlat jegyzéke.....	272
II. Függelék: a C) Részben felhasznált bírói gyakorlat	275
III. Publikációk jegyzéke	283

BEVEZETŐ RÉSZ

I. Az értekezés célja, keretei

Értekezésem tárgya a személyiségvédelem magyar munkajogi szabályozásának vizsgálata. A téma aktualitása, hogy a legutóbbi magyar magánjogi rekodifikáció egyes jogintézmények vonatkozásában összehangolta a polgári jog és a munkajog szabályait, ezáltal a személyiségi jogok védelme – története során először – 2012-ben megjelent a hatályos munka törvénykönyvében. A jogalkotó még inkább hangsúlyossá tette a munkajogban a személyiség védelmére vonatkozó szabályokat azzal, hogy a 2014-ben hatályba lépett a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) személyiségi jogokra, valamint azok megsértésére vonatkozó szankciók alkalmazását írta elő azzal, hogy a felelősség érvényesítésére a munkajogi kárfelelősség szabályai irányadóak.

Dolgozatom első munkahipotézise, hogy a korábbi munkajogunkban tételes jogi szabályozás hiányában is jelen voltak – elsősorban a bíróságok jogfejlesztő szerepének köszönhetően – a személyiségi jogok védelmére vonatkozó szabályok, sőt a személyiségi jogok, illetve azok megsértése esetén alkalmazandó szankciók is több évszázados küzdelem árán vívták ki helyüket a polgári törvénykönyvben. Értekezésem első, A) részének vezérfonala tehát a személyiségvédelem és a munkajog kapcsolódási pontjainak feltárására irányul, mindeközben törekszem a bírói gyakorlat, valamint e két jogterület kölcsönhatásait megtalálni és elemezni. E hipotézisem igazolása érdekében az A) részben vizsgálom a személyiségvédelem intézményének kialakulását és fejlődését az európai és a magyar magánjogban, illetve a munkajogban.

Ezt követően térek rá a személyiségvédelem de lege lata vizsgálatára és elemzésére dolgozatom B) részében. Értekezésem második munkahipotézise, hogy a hatályos Polgári Törvénykönyvbe a személyiségi jogok megsértésének egyik szankciójaként bevezetett sérelemdíj egy új szankció, amely nem a nem vagyoni kártérítés helyett került bevezetésre,

ezáltal nem tekinthető teljes mértékben az utódintézményének. A munkahipotézisem bizonyítása mellett vizsgálom azt is, hogy a sérelemdíj új intézményként hogyan illeszkedik a személyiségi jogok védelmének magyar magánjogi eszközrendszerébe. A vizsgálatot nemcsak a tételes jogszabályok és a szakirodalom feltárásának feldolgozásával végzem, hanem dolgozatom C) részében tanulmányozom és elemzem a személyiségvédelem munkajogi bírói gyakorlatát is.

Értekezésemben nemcsak zárásként, hanem a nagyobb szerkezeti egységek végén is törekszem a következtetések levonásra, javaslatok megfogalmazására: ezekre az A) és B) részek legvégén, valamint a C) rész fejezeteinek végén található részösszegzésekben keríték sort.

Végül, az értekezés céljáról szóló részben tartom szükségesnek tisztázni azt is, hogy miről nem szól az értekezésem. Elsőként fontos hangsúlyozni, hogy a dolgozat nem jogösszehasonlító mű, tehát a dolgozatban nem veszem sorra az egyes államok személyiségvédelmére vonatkozó hatályos szabályait, megoldásait. Ennek oka – a nyilvánvaló területi korlátokon túl – az, hogy a személyiségvédelem területén sem nemzetközi egyezmény, sem európai uniós jogforrás alapján nincs egységes jog, tehát a személyiségi jogok megsértésének szankcionálása teljes egészében nemzeti hatáskörbe tartozik. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a dolgozatom felvezető részében ne ismertettem volna a magyar jogra jelentős befolyást gyakorló külföldi kódexek személyiségvédelemre vonatkozó rendelkezéseit. Ennek célja éppen az volt, hogy rávilágítsak az összehasonlítás nehézségeire, vagyis arra, hogy a személyiségi jogok, illetve azok védelme és a munkajog szabályozása rendkívül érzékeny az aktuális politikai-gazdasági-társadalmi környezet változásaira. Ebből következik, hogy a személyiségi jogok, valamint azok megsértésének szankcióira vonatkozó jogösszehasonlító elemzés már önmagában egy külön értekezés lehetne, ezért erre majd a későbbiekben egy külön kutatást kívánok végezni.

A dolgozat 'negatív' kereteit folytatva kiemelését érdemel, hogy az értekezésemben a személyiségvédelem munkajogi aspektusaival foglalkozom, ezért a két külön útról indult személyiségvédelem és a

munkajog összefonódását követően már csak a munkajogi bírói gyakorlatot vizsgálom. Így a személyiségvédelem polgári jogi gyakorlatára csak szűk körben, a dolgozatom B) részében térek ki akkor, amikor azt feltétlenül szükségesnek tartom.

II. Az értekezés felépítése, bemutatása

Értekezésem – a bevezető és a záró részt leszámítva – a történeti fejlődés, az elméleti és a bírói gyakorlat egységét szemléltetve három nagy szerkezeti részből áll: az A) mint történeti, a B) mint elméleti és a C) mint gyakorlati rész. Az alábbiakban külön-külön bemutatom az egyes szerkezeti egységeket.

A) rész

Dolgozatom első, A) részében három fejezetben mutatom be a személyiségvédelem intézményének kialakulását és fejlődését. Véleményem szerint a hatályos magyar joganyag, a 'modern' intézmény megértéséhez és értékéléséhez elengedhetetlen a múlt és a magyar jogrendszerre befolyással bíró külföldi kódexek megismerése. A személyiségvédelem intézményének előzményeit elsőként az európai magánjogban kutatom az ókori római jogtól kezdve a XIX–XX. századi modernkori kodifikációkkal bezárólag. Az intézménytörténeti áttekintést kronologikus sorrendben végezve mutatom be a kontinentális európai jogcsaládok meghatározó országainak (Franciaország, Poroszország, Ausztria, Németország, Svájc) magánjogi kodifikációs törekvéseit a teljesség igénye nélkül, kizárólag a kódexek személyiségi joggal, személyiségvédelemmel összefüggő rendelkezéseire koncentrálni.

A második érdemi fejezetben röviden áttekintem a magyar magánjog rendszerének kialakulását a honfoglalás időszakától kezdődően a magyar magánjogi kodifikációs törekvések megjelenéséig. Ezt követően részletesebben bemutatom az első magyar polgári törvénykönyv megalkotásáig vezető kacskaringós utat, eközben pedig törekszem arra, hogy az előző fejezetben tárgyalt külföldi kódexek és az ezzel összefüggésben kialakulóban lévő jogtudománynak a magyar jogfejlődésre való hatását szemléltessem.

A polgári jogi kodifikációs törekvés révbe érését követően rátérek a munkajog intézménytörténeti előképeinek, valamint a jogági önállóságához vezető út bemutatására. Ezután feltárom a magyar

munkajog történetében a személyiségvédelem intézményének megjelenésére vonatkozó rendelkezéseket, majd az időben tovább haladva megvizsgálom a munkajog és a polgári jog viszonyát, amely előrevetíti a polgári jogból ismert személyiségvédelmi szabályok munkajogban való alkalmazhatóságának problémáit.

Az értekezés első részét a témám szempontjából jelentőséggel bíró két utolsó magyar kodifikációs termék: a jelenlegi Ptk. és az Mt. hatályba lépésével zárom.

B) rész

A dolgozatom második, B) részének – az első, bevezető fejezetet követő – második fejezetében a személyiségi jogok védelmének alapkérdéseivel foglalkozom: elsőként magyarázatot keresek arra, hogy a Ptk. miért mulasztotta el a személyiségi jog fogalmának definiálását, majd a személyiségi jogok védelmére jogosultak körének meghatározására törekszem a munkajog individuális és kollektív alanyaira tekintettel. Ezt követően a személyiségi jogok védelmének korlátait vizsgálom a munkaviszony legfontosabb sajátosságaira, azaz a felek közötti alá-fölé rendeltségi viszonyra, és ebből eredően a munkáltató széleskörű irányítási, utasítási és ellenőrzési jogára figyelemmel. Végül a Ptk.-ban nevesített valamennyi személyiségi jog részletes bemutatását mellőzve a magánélet védelmére vonatkozó szabályokkal foglalkozom, mivel a Ptk. először határozza meg személyiségi jogként a magánélet tiszteletben tartásának követelményét, és ennek a munkaviszony szempontjából is kiemelt jelentősége van.

Értekezésem B) részének harmadik fejezetében rátérek a személyiségi jogok védelmének magánjogi eszközrendszerének tanulmányozására azzal, hogy a korábban hatályos jogszabályokból – így például az 1959-es Ptk.-ból és az 1992-es Mt.-ból – már ismert, és a dolgozatom A) részében bemutatott jogintézményeket e helyen csak érintőlegesen említem, és az újonnan bevezetésre került jogi megoldásokra koncentrálok. Ennek a célkitűzésnek megfelelően a harmadik fejezet első pontjában a személyiségi jogok megsértésének felróhatóságtól független szankciói

köréből a vagyoni előny átengedésére térek ki részletesebben, hiszen a Ptk. az öt felróhatóságtól független szankció közül négyet teljes egészében, változatlanul az 1959-es Ptk.-ból emelt át.

Túlzás nélkül állítható, hogy az egész Ptk.-nak – így a személyiségvédelemre vonatkozó szabályoknak is – az egyik legnagyobb újdonsága egy új szankció, a sérelemdíj bevezetése volt. Ennek a jelentőségét jól szemlélteti, hogy annak idején a VÉKÁS irányítása alatt kidolgozott Szakértői Javaslathoz indokolása úgy fogalmazott, hogy „a sérelemdíj intézményének bevezetésével betetőzi azt a közel évszázados fejlődési folyamatot, amelynek során a személyiségi jogok magánjogi védelme fokozatosan kivált a tulajdonost megillető dologi jogi oltalom burkából, s – immár adekvát szankciót kapva – emancipációja befejeződött”. Mindezekre figyelemmel értekezésem középpontjában a sérelemdíj intézményének tanulmányozása áll, erről árulkodik a legterjedelmesebb, III.2. számú alfejezet. Dolgozatom ezen szakaszában bemutatom a sérelemdíj bevezetésének körülményeit, valamint vizsgálom a sérelemdíj funkcióit, a sérelemdíj megítélhetőségének feltételeit, illetve a sérelemdíj mértékének meghatározásakor figyelembe vehető szempontokat.

A dolgozat e rész harmadik fejezetének végén röviden foglalkozom a személyiségi jogok megsértésének szankciójaként alkalmazható kártérítéssel is. A kártérítés intézményének részletes bemutatása helyett a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételei és a munkajogi kártérítés feltételei közötti különbségekre fordítok figyelmet, továbbá röviden kitérek a felelősség alóli mentesülés feltételrendszerében bekövetkező változások ismertetésére az Mt. új szabályira tekintettel.

Zárásként, a B) rész végén összegzem az értekezés e részének legfontosabb tanulságait, immár kifejezetten az új és leghangsúlyosabb szankcióra, a sérelemdíjra fókuszálva.

C) rész

Dolgozatom A) részében megállapítottam, hogy a bírói gyakorlat jogfejlesztő tevékenysége jelentős szerepet játszott a személyiségvédelem

polgári jogi és munkajogi gyakorlatának kialakításában. Kétségen kívül áll, hogy a judikatúra jogformáló funkciója a sokáig tételes jogi szabályok nélkül maradt Magyarországon érvényesült a leginkább, azonban az első magánjogi kódex megjelenését követően is fontos szerepet játszottak az új szabályok értelmezésében. Nem volt ez másképp a második polgári törvénykönyv esetén sem: a Ptk. redaktorai és a jogalkotó – különösen a sérelemdíj témakörében – kiemelten számítottak a bíróságok jogfejlesztő munkájára. Mindezekre tekintettel a személyiségvédelem kialakulásának és fejlődéstörténetének bemutatását, illetve a személyiségi jogok védelme magánjogi eszközrendszerének tanulmányozását követően értekezésem utolsó nagy tematikus egységében elengedhetetlennek tartom – az elmúlt nyolc év alapján – a sérelemdíj munkajogi bírói gyakorlatának elemzését.

A kutatásom tárgyává tett döntések körének meghatározásánál a kiindulópontot az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdése jelentette: e szerint a Kúria – mint legfőbb bírósági szerv – feladata biztosítani a bíróságok jogalkalmazásának egységét. Ennek következtében a vizsgálatom alá vont határozatokat elsősorban a Kúria döntései, valamint az adott ügygel összefüggésben azok „előzményei”, az első- és másodfokú ítéletek képezték. Kutatásom adatbázisaként a Bírósági Határozatok Gyűjteménye (a továbbiakban: BHGy) szolgált, ahol a bíróságoknak közzé kell tenniük az érdemei döntéseiket.

Értekezésem e részének fejezetei azonos struktúrát követnek: először a személyiségi jogsértések szerint csoportosítva ismertetek a vizsgálat tárgyát képező ügyek közül néhány olyan esetet a munkajogi bírói gyakorlatból, amelyek a sérelemdíj megítélhetőségének feltételei vagy a sérelemdíj összegének meghatározásakor értékelt szempontok miatt tanulsággal szolgálhatnak, a többi ügyre pedig csak röviden, a témám szempontjából releváns kérdések erejéig térek ki. Dolgozatom előző két részétől eltérően az e részre vonatkozó részösszefoglalást nem egyben, a szerkezeti egység végén végzem el, hanem valamennyi fejezetet részösszefoglalással zárok, ezáltal nemcsak az esetek bemutatása, hanem azok elvi megállapításai és az azokból levonható következtetések is csoportosításra kerültek.

III. Kutatásmódszertan

A kutatás módszerét a kutatás tárgya természetszerűen meghatározta. Az értekezés A) részének célja a két, látszólag egymástól teljesen idegen jogterület, a személyiségi jogok védelme és a munkajog kialakulásának, illetve fejlődéstörténetének bemutatása volt, amellyel azt kívántam bizonyítani, hogy e két terület számos közös jellemzővel bír, a jogtörténet folyamán több kapcsolódási pont is felfedezhető közöttük. A kutatásom e fázisának módszerét a jogtörténeti forráskutatás képezte: a korabeli szakirodalom, a törvénygyűjtemények, majd később a jogalkotással összefüggő anyagok (törvényjavaslatok, bizottsági jegyzőkönyvek, jelentések, indokolások), valamint a jogszabályok tanulmányozását követően lineárisan bemutattam az európai és a magyar magánjog, illetve munkajog kodifikációtörténetében megjelenő személyiségvédelmi szabályokat.

Az értekezés B) részében a személyiségi jogok védelmének magánjogi eszközrendszerét tanulmányoztam a hatályos szabályozás alapján, különös figyelmet fordítva az újonnan bevezetésre került szankcióra, a sérelemdíjra. E részben is meghatározó szerepet játszottak a kodifikációs folyamat felderítése során a különböző törvényjavaslatok, indokolások, és az országgyűlési bizottsági ülésekről származó anyagok, emellett a rendelkezésre álló szakirodalmat is felhasználtam. A bírói gyakorlat jogfejlesztő tevékenységére tekintettel az egyes rendelkezések értelmezését segítő, a joggyakorlat számára irányadó bírósági döntéseket is megvizsgáltam.

A személyiségvédelem kialakulásának és fejlődéstörténetének bemutatását, illetve a személyiségi jogok védelme magánjogi eszközrendszerének tanulmányozását követően értekezésem utolsó nagy tematikus egységében tértem rá a sérelemdíj munkajogi bírói gyakorlatának elemzésére. Az e részre vonatkozó módszertan részletes ismertetését a C) rész bevezetőjében végeztem el.

A) RÉSZ: A SZEMÉLYISÉGVÉDELEM INTÉZMÉNYÉNEK KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE AZ EURÓPAI ÉS A MAGYAR MAGÁNJOGBAN

I. Bevezetés

Az értekezésem célja a személyiségvédelem eszközrendszerének érvényesülésének vizsgálata a magyar munkajogban. A személyiségvédelem és a munkajog területét a közelmúltban, a XXI. századi kodifikáció során kapcsolta össze a magyar jogalkotó, ezt megelőzően a munkajog a polgári jog szabályaiból 'kölcsonözte' a személyiségi jogok védelmére vonatkozó rendelkezéseket. A legújabb kodifikáció jelentősége nemcsak abban áll, hogy megteremtette a tételes jogi kapcsolatot a munkajog és a személyiségvédelem intézménye között, hanem abban is, hogy a személyiségi jogok megsértésének új szankciójaként bevezette a sérelemdíjat, amelyet ezáltal a munkajogban is alkalmazni kell.

Mielőtt azonban rátérnék a munkaviszonyban irányadó személyiségvédelem szabályainak részletes vizsgálatára, szükségesnek tartom felderíteni a személyiségvédelem és a munkajog kiindulási és kapcsolódási pontjait. Teszem ezt azzal a szándékkal, hogy az intézménytörténeti áttekintést követően láthatóvá váljon az a fejlődési ív, amelyet a két terület eleinte önálló utakon, később pedig – ha nem is együtt, de – egymással összehangolva befutott. Álláspontom szerint a hatályos rendelkezések, valamint a jelenlegi szabályozás kialakítására irányuló jogalkotói szándék megértéséhez elengedhetetlen a két jogintézményt érintő történeti áttekintés elvégzése.

Dolgozatom első nagy egységében három fejezetben mutatom be a személyiségvédelem intézményének kialakulását és fejlődését. Véleményem szerint a hatályos magyar joganyag, a 'modern' intézmény megértéséhez és értékéléséhez elengedhetetlen a múlt és a magyar jogrendszerre befolyással bíró külföldi kódexek megismerése. A személyiségvédelem intézményének előzményeit az európai magánjogban kutatom az ókori római jortól kezdve a XIX–XX. századi modernkori

kodifikációkkal bezárólag. Az intézménytörténeti áttekintést kronologikus sorrendben végezve mutatom be a kontinentális európai jogcsaládok meghatározó országainak (Franciaország, Poroszország, Ausztria, Németország, Svájc) magánjogi kodifikációs törekvéseit a teljesség igénye nélkül, kizárólag a kódexek személyiségi joggal, személyiségvédelemmel összefüggő rendelkezéseire koncentrálva. Értekezésemben a common law jogrendszerekre történő kitekintést mellőzöm, mivel álláspontom szerint az értekezésembe nem illeszthető be az angolszás jogrendszerek vizsgálata, tekintettel arra, hogy a magyar jogrendszer a kontinentális jogcsaládba tartozik, amelytől az angolszás jogrendszer természeténél fogva különbözik. A két jogcsalád közötti eltérés legfontosabb alapja az, hogy az angol jog fejlődése folytonos és töretlen: független a római jogtól, mentes az idegen jog befolyásától és teljes mértékben hiányzik az egységes és átfogó kodifikáció.

A második egységben röviden áttekintem a magyar magánjog rendszerének kialakulását a honfoglalás időszakától kezdődően a magyar magánjogi kodifikációs törekvések megjelenéséig. Ezt követően részletesebben bemutatom az első magyar polgári törvénykönyv megalkotásáig vezető kacsaringós utat, eközben pedig törekszem arra, hogy az előző fejezetben tárgyalt külföldi kódexek és az ezzel összefüggésben kialakulóban lévő jogtudománynak a magyar jogfejlődésre való hatását szemléltessem.

A polgári jogi kodifikációs törekvés révbe érését követően rátérek a munkajog intézménytörténeti előképeinek, valamint a jogági önállóságához vezető út bemutatására. Ezután feltárom a magyar munkajog történetében a személyiségvédelem intézményének megjelenésére vonatkozó rendelkezéseket, majd az időben tovább haladva megvizsgálom a munkajog és a polgári jog viszonyát, amely előrevetíti a polgári jogból ismert személyiségvédelmi szabályok munkajogban való alkalmazhatóságának problémáit.

Az értekezés első részét a témám szempontjából jelentőséggel bíró két utolsó magyar kodifikációs termék: a jelenlegi Ptk. és az Mt. hatályba lépésével zárom, az értekezés következő, B) részében pedig a hatályos

szabályozás alapján vizsgálom a munkajogi személyiségvédelem speciális szabályait és a személyiségi jogok védelmének eszközrendszerét a Ptk.-val összhangban.

II. A személyiségvédelem intézményének kialakulása és fejlődése az európai magánjogban

II.1. Intézménytörténeti előképek, előzmények: személyiségvédelem a római jogban és a középkorban

A személyiségvédelem ókori előzményeinek felfedezéséhez a régi római jogba, kb. a Kr. e. 450-es évekbe kell visszautaznunk, ugyanis ekkora tehető a XII táblás törvény (lex XII tabularum) megalkotása.¹ PÓLAY nézete szerint a „személyiség” fogalma ezelőtt semmiképpen nem fejlődhetett ki: egyrészt a társadalom alapegysége a paraszti Rómában a házközösség volt, amelynek ura nem „személyiségében” szenvedett sérelmet, hanem a hatalma alatt álló emberek, vagyontárgyak vonatkozásában okozott károk, vagy saját magát érő testi sértések által; másrészt elképzelhetetlennek tartja, hogy a paraszti Rómában olyan generálklauzulát alkossanak, amely a jogellenesség absztrakcióját foglalja magában.²

A XII táblás törvény egy tíz férfiből álló bizottság (decemvirek) által kidolgozott normagyűjtemény, amely a szokásjogi szabályok írásba foglalt szövegét tartalmazza, ezáltal a ma ismert római jog alapját jelenti.³ A XII táblás törvény VIII. táblája tartalmazza az ún. Tilos cselekvényeket.⁴ A személyiség általános jogi védelmének visszavezethetősége szempontjából SÓLYOM kulcskérdésnek tartja annak megválaszolását, hogy vajon rendszert alkotnak-e a VIII. tábla rendelkezései, vagyis feltételezhető-e egységes iniuria-fogalom.⁵ A VIII. tábla iniuria-tényállásai a következők voltak:

¹ FÖLDI András–HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2010. 81.

² PÓLAY Elemér: *A személyiség polgári jogi védelmének történetéhez*. Iniuria-tényállások a római jogban. Acta Juridica et Politica, Tomus XXX. Fasciculus. 4. 7.

³ Peter STEIN: *A római jog Európa történetében*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 10–11.

⁴ VÉCSEY Tamás: *A XII táblás törvény töredékei*. Politzer Zsigmond és Fia Kiadása. Budapest, 1900. 21.

⁵ SÓLYOM László: *A személyiségi jogok elmélete*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983. 136.

- a) „*membri ruptio*”, vagyis irreverzibilis testi sérelem, tagcsonkítás: hacsak a felek vagyonilag ki nem egyeztek, talio volt alkalmazandó;
- b) „*ossis fractio*”, vagyis csonttörés: a kézzel vagy bottal szabad embernek okozott csonttörés büntetése 300 font, rabszolga esetében 150 font nyersrész volt;
- c) „*inuria alteri factum*”, vagyis az a) és b) tényálláson kívüli egyéb testi bántalmazás;
- d) „*carmen famosum*”, vagyis gúnydal, „gonosz varázslattal való ráolvasás”: fejvesztéssel büntetendő,⁶
- e) „*succisio arborum iniuria*”, vagyis más fának gyökerestől történő kiirtása: fánként 25 font nyers réz megfizetésével büntetendő;
- f) „*ruptio pecudis*”, vagyis rongálás: az okozott kárt meg kell téríteni.⁷

A fentiekben ismertetett iniuria-tényállások áttekintését követően megállapítható, hogy a XII táblás törvényben nincs szó a személyiség sérelmeként felfogott egységes iniuriáról. Ez ellen szól az egyes tényállások konkrét meghatározása és egy általánosnak feltételezett iniuria közötti ellentét. Másrészt látható, hogy az egyes tényállások a jogfejlődés különböző fokát mutatják: a büntetések teljes repertoárja megtalálható (fix pénzbüntetés, talio, fejvesztés).⁸ Az iniuria tehát csupán a testi sértés, a XII táblás törvény az eredményt szankcionálta, annak motívumát még nem vonta értékelési körébe.⁹

A római magánjog fejlődésére a XII táblás törvényt követő törvényhozás marginális hatással volt, ezek közül kiemelkedik a Kr. e. 286-ból származó *lex Aquilia de damno*.¹⁰ Természetesen a szabad emberek testi sértésére nem terjedt ki a *lex Aquilia*¹¹, jelentősége abban állt, hogy a dologrongálás

⁶ A XII táblás törvény feltűnően súlyos büntetést rótt a gúnydal éneklőire: az ún. macskazene megbüntetéséhez a testi sértés kiterjesztő értelmezése szolgált alapul, ugyanis a macskazene lármája fülsértő. Bővebben ld. SÓLYOM: i. m. 140–141.

⁷ Ld. PÓLAY: i. m. 11–26.

⁸ SÓLYOM: i. m. 137–139.

⁹ Francesco GIGLIO: *The Foundations of Restitution for Wrongs*. Hart Publishing. Oxford and Portland, Oregon. 2007. 128.

¹⁰ FÖLDI–HAMZA: i. m. 82.

¹¹ E törvény szerint ha valaki jogellenesen idegen rabszolgát vagy háziállatot megöl, a cselekmény elkövetését megelőző egy évre visszamenőleg a fenti vagyontárgyak

kikerült az iniuria-deliktum tényállásai közül,¹² valamint elvetette a fix pénzbüntetéseket, és teljes mértékben a bíró szabad belátására bízta a nem testi épség körébe tartozó sérelmek szankcionálást,¹³ ez az út vezetett a kárhoz igazodó kártérítés felé. A lex Aquiliahoz hasonló a „személy elleni” iniuriák fejlődése.¹⁴

A préklasszikus korban a római jog fejlődésében nem a törvények, hanem a praetor edictumai játszottak döntő szerepet.¹⁵ Az iniuriák egységesítése az első praetori edictumnak köszönhető a Kr. e. III–II. század fordulóján. A *de aestimandis iniuriis* közös nevezőre hozta a VIII. tábla iniuria-deliktumait, eltörölte a VIII. tábla által meghatározott fix pénzbírságot, és helyébe a kártérítési összeg bírói mérlegelése lépett.¹⁶ A „helyes” büntetés mértékének megállapítását a laikus „kárbecslő” döntőbírák (esküdtbírák), a recuperatores alkalmazása garantálta.¹⁷ A rekuperátoroknak a büntetés kimérésénél az eset összes körülményeit – az elkövetés helye és ideje, a sérelem súlyossága, a sértett és elkövető személyisége stb. – körültekintően mérlegelniük kellett, és ezek alapján kellett megbecsülniük a fizetendő összeget.¹⁸ A rekuperátorok mérlegelési szabadsága nem volt korlátlan: a kiszabható pénz a perbírsághoz volt igazítva, maximuma pedig 100.000 sestertius volt. Kiemelést érdemel, hogy ez az összeg a sérelmet szenvedett félnek járt az állami büntetésen túl, ezzel került be az iniuriák jogába a magánjogi elégtételadás.¹⁹

SÓLYOM szerint „a »személyisértések« elleni jogi szankciók alkalmazásának egyik és eredeti indítéka lehet a magánbosszú kikapcsolása, illetve állami ellenőrzés alá vonása”.²⁰ Az első és általános

legmagasabb értékét kell büntetésként megfizetnie, míg más dolgok esetében, ha azokat égetik, zúzzák, törlik, az esetet megelőző harminc nap alatti legmagasabb értékét kell a sértett részére megfizetni. Ld. bővebben: PÓLAY: i. m. 44.

¹² PÓLAY: i. m. 40–46.

¹³ FÉZER Tamás: *A nem vagyoni (erkölcsi) sérelmek megítélésére a polgári jogban*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2011. 40. [A továbbiakban: FÉZER (2011).]

¹⁴ SÓLYOM: i. m. 142.

¹⁵ FÖLDI–HAMZA: i. m. 83–84.

¹⁶ LÁBADY Tamás: Az eszmei kártérítés antikja. *JURA* 1994. 1. szám. 4–5. [A továbbiakban: LÁBADY (1994a).]

¹⁷ SÓLYOM: i. m. 150.

¹⁸ LÁBADY (1994a): i. m. 5.

¹⁹ FÉZER: i. m. 41.

²⁰ SÓLYOM: i. m. 162.

praetori edictumot még három követte, amely az alábbiakat bírói eljárásra utasította:

- a) „*violatio convicio aurum*”: valakinek a fülsértő csoportos szidalmazása, lármás közbotrányal járó becsületsértés;
- b) „*adtemptata pudicitia*”: egy tiszteletreméltó nő vagy fiatal szeméremérzetének megsértése;
- c) „*infamatio*”: a jó hírnév károsítására alkalmas cselekedet.²¹

A fenti iniuria-esetek – a XII táblás törvény iniuria-tényállásaitól eltérően – szándékosságot követelnek meg, tehát ebben a korban már különbséget tettek a szándékos és a nem szándékos károkozás között.²² LÁBADY meggyőződése, hogy „[v]alamennyi tényállás előképe a későbbi korok és a kortárs civiljogi személyiségsértéseknek anélkül, hogy személyiségsértésről, a személyiségi jogok védelméről e nagyszerű világban már szó lehetett volna”.²³ LÁBADY egy másik tanulmányában a praetori edictumok legmaradandóbb értékének tekinti annak felismerését, hogy „[a]z immateriális jogban csak becsülhető, ami egyébként felmérhetetlen”.²⁴

A klasszikus kori kazuisztikának az iniuriára vonatkozó edictumklauzulák kommentálása alapján az iniuria tényálláshoz az alábbi tényállási elemek megvalósulása szükséges: *a)* szándék (*dolus*); *b)* a cselekményt „*adversus bonos mores*” kövessék el; *c)* valakinek a gyalázatára történjék (*contumelia*).²⁵ LÁBADY – SÓLYOMMAL egyetértésben²⁶ – kifejti, hogy az iniuriatan a „*boni mores*” elvével teljeseedik ki, „[a] szubjektív jogsértés akkor váltja ki a büntetést mint immateriális szankciót, ha a 'köz', a társadalom erkölcsi rosszallásával találkozik”.²⁷ PÓLAY megfogalmazásával „[a]z iniuria tehát olyan szándékos személyiségsértés, amely valakit közvetlenül becsületében, vagy közvetve, az őt megillető

²¹ Ld. PÓLAY: i. m. 59., SÓLYOM: i. m. 146.

²² PÓLAY: i. m. 59.

²³ LÁBADY (1994a): i. m. 6.

²⁴ LÁBADY Tamás: A nem vagyoni (ideális) kártérítés a középkorban. *Magyar Jog*. 1993. 10. szám. 577.

[A továbbiakban: LÁBADY (1993a).]

²⁵ PÓLAY: i. m. 65–88.

²⁶ SÓLYOM: i. m. 148–152.

²⁷ LÁBADY (1994a): i. m. 7.

családfői hatalom, ill. tulajdonjog (tulajdonosi helyzet) vonatkozásában a közrendet, tehát a rabszolgatartó társadalom rendjét érintő módon ért”.²⁸

A posztklasszikus korban – a császári abszolútizmus brutalitására tekintettel – az iniuria-tényállások jelentős része delictumból crimenné változott.²⁹ A posztklasszikus jogtudomány eredményei közül kiemelendő annak a generálklauzulának a megteremtése, amely szerint minden, ami jogellenes, az iniuria (iniuria, quod non iure fit).³⁰

A generáliniuria fogalmának fejlődését a jusztiniánuszi kodifikáció tetőzte be: a *ius* ellentétét jelentette, azaz minden jogsértést. A jusztiniánuszi jog némileg visszatért a klasszikus joghoz, és lehetővé tette a sértettnek a criminalis vagy civilis út közötti választást.³¹

Római jogi történeti áttekintésem elsődleges célja a modern személyiség fogalmának, a személyiségi jogok, illetve a személyiségi jogok védelmére vonatkozó szabályok előzményeinek feltárása volt. A fentiek alapján a római jogban jócskán találunk a személyiségi jog védelmével összefüggő, az ókori társadalmi berendezkedésnek és fogalomrendszernek megfelelő rendelkezéseket, a személyiségi jogok elméletével és történetével foglalkozó kiváló jogtudósok azonban kiemelik, hogy a ma ismert személyiségi jogok és azok védelmével foglalkozó jogterület túl fiatal, a modern jogrendszerek produktuma, ezért intézmény-történeti előzményei a római jogban nem találhatók meg.

SÓLYOM rövid és tömör megfogalmazása szerint „[a] »személyiség« koncepciója a római jogtól idegen”; majd így folytatja: „[a] római injúriajog tartalmi, sőt sok vonatkozásban technikai alapja is az erkölcsi és szokásrend; az »egyén« csak annyiban és úgy kap védelmet, ahogy őt ez a rend a közösségbe integrálja”.³² PÓLAY ugyanezen álláspontra helyezkedve rögzíti, hogy „[a] római jog iniuria-tényállásai és azok elleni magánjogi védelem semmiképpen sem tekinthetők kiindulási alapnak a modern jogok személyiségvédelmének kialakulási folyamatát illetően”.

²⁸ PÓLAY: i. m. 88–89.

²⁹ PÓLAY: i. m. 100–101.

³⁰ PÓLAY: i. m. 107.

³¹ PÓLAY: i. m. 104–105.

³² SÓLYOM: i. m. 163–164.

Leszögezi, hogy „[a] »becsületvédelem« kialakulása háttérben nem az »erkölcsök finomodása« áll, [...] hanem a tulajdonos védelme, vagyoni hitelének védelme, rabszolgatulajdon védelme. [...] Az iniuria személysértés, azaz a jogalany, elsősorban a tulajdonjog, ill. vagyonjogok alanyának megsértése, tehát nem »személyiségsértés«”.³³

LÁBADY – noha igaznak fogadja el SÓLYOM és PÓLAY kutatási eredményeit, mégis – úgy véli, hogy „[a]z injúriajog az immateriális jóvátétel tekintetében a modern személyiségi jogvédelem latin előképe”. Elismeri, hogy „[a]z injúriajog nem oltalmazta a személyiséget mint olyant”, ugyanakkor kiemeli: „[d]e védelem alá helyezte az ember fizikai és pszichikai értékeit, testi és lelki integritását, becsületét, jóhírnevét, tisztességét és büntette a másik ember fölemelkedését, a másik »lenézését«, megvetését, megalázását”.³⁴ MARTON pedig egyenesen az utókornak rója fel, hogy nem vette észre azt, hogy a praetori iniuriarum aestimatoria actio ugyanarra a célra szolgált, mint hazánkban a nem vagyoni kártérítés keresete.³⁵

Álláspontom szerint – LÁBADY gondolatmenetéhez csatlakozva – az iniuriajog az immateriális kártérítés szempontjából olyan hatást gyakorolt az utókorra, amely a később ismertető fejlődéstörténetben is megmutatkozik, valamint értékes tanulságként szolgálhat a mai jogfejlődésünk számára is.

A Nyugatrómai Birodalom bukása után óhatatlanul hanyatlani kezdett a görög-római kultúra, és kezdetét vette a ’sötét középkor’, majd újra világosságot csak a római jognak az ezredforduló környékén történő feltámadása hoz.³⁶ A ’sötét századokban’ a jogfejlődésre a longobárd

³³ PÓLAY: i. m. 107–108.

³⁴ LÁBADY (1994a): i. m. 8–9.

³⁵ MARTON Géza: Kártérítés. In: Szladits Károly (szerk.): *Magyar magánjog. Kötelmi jog. Általános rész.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1941. 395. [A továbbiakban: MARTON (1941).]

³⁶ LÁBADY Tamás: *A magánjog általános tana.* Szent István Társulat, Budapest, 2017. 46. [A továbbiakban: LÁBADY (2017).]

hűbérjog, a keresztény egyház joga (kánonjog) és később a recipiált római jog volt jelentős hatással.³⁷

Az *actio iniuriam aestimatoria* elsorvadásának meghatározó állomása a nyugati gótok VII. századi dokumentuma, a *Lex Visigothorum*, amely visszalépést jelentett a préklasszikus kor előtti időkbe. Az egyes deliktumokért ismételt fix pénzbüntetés járt és a magánbosszú intézménye is visszatért, ugyanakkor említést érdemlő tény, hogy a sértettnek volt lehetősége a magánbosszú helyett egy általa becsült, és esküvel megerősített pénzbüntetést követelni.³⁸

Témám szempontjából a középkor első jelentős dokumentuma a XII. század elejéről származó *Petri Exceptionis*, amely az immateriális javak sérelmével kapcsolatban tartalmaz rendelkezést. E szerint a sértett köteles volt aestimatioját testi esküvel megerősíteni, hogy „[a]z őt ért gyalázat helyett a becsült összeget szívesebben elveszítette volna”.³⁹ Az eskü szövegének kötelező bizonyítási eszközként való előírása arra utal, hogy már ekkor megmutatkozott a vagyoni és a nem vagyoni károk közötti különbségtétel.⁴⁰

A következő említést érdemlő dokumentum a praetori iniuriajogot megőrző, de novum-elemeket is tartalmazó *Brachylogus*. Ebben a XVI. századi gyűjteményben tűnt fel legelőször az előszereteti érték és épült be a nem vagyoni, ideális jogkörbe.⁴¹

Az iniuriajog mellözése alóli kivételt a longobárd jog romanizálását megkezdő *Expositio legis Longobardorum* jelenti. E dokumentum bőségesen tartalmaz iniuriákat, ugyanakkor hiába különböztet a reál- és verbáliniuriák között, utóbbi pénzbeli elégtétellel való szankcionálhatóságára nem található forrás.⁴²

³⁷ HORVÁTH Pál (szerk.): *Egyetemes jogtörténet I.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2003. 117–118.

³⁸ FÉZER: i. m. 44–45.

³⁹ LÁBADY (1993a): i. m. 577.

⁴⁰ FÉZER: i. m. 43.

⁴¹ LÁBADY (1993a): i. m. 578.

⁴² LÁBADY (1993a): i. m. 578.

A római jog tudományos újjáéledése annak volt köszönhető, hogy IRNERIUS bolognai tudós és utódai a justinianusi könyveket tették tanításuk alapjává.⁴³ IRNERIUS volt az első, aki a *Corpus Iuris Civilis*-t annak tanulmányozása mellett sajátos módon kommentálta, glosszálta, ezáltal vált a glosszátor-iskola megalapítójává.⁴⁴ ACCURSIUS, a glosszátorok jeles képviselője 1256 körül készítette el fő művét, a *Glossa ordinaria*-t,⁴⁵ amely több mint 96.000 glosszát tartalmaz és évszázadokig volt minden olyan tantétel forrása, amely a római jogból volt levezethető.⁴⁶

A glosszátorok után az összegyűjtött anyagot a skolasztikus filozófia segítségével dogmatikai rendszerré a consilatorok, vagyis a kommentátorok formálták a XIV. században.⁴⁷ A kommentátorok legnagyobb alakja BARTOLUS volt, aki fő művében (*Opera Bartoli*) már a római jogi szövegektől függetlenebb módon értelmezte Justinianus tanait.⁴⁸ BARTOLUS tanítványait bartolistáknak nevezték, az ő munkásságukhoz köthető a reál-és verbáliniuriák különösen karakterisztikus szétválasztása, valamint náluk jelenik meg először a retorzió és a kompenzáció kategóriája az immateriális kártérítésen belül.⁴⁹

A fentiek alapján látható, hogy „[a] középkor koporsója lett az injúriajognak” és a római jog reneszánsza sem tudta életre kelteni a teljes immateriális joganyagot.⁵⁰

II.2. Személyiségvédelem a romanista kodifikáció mintaországában

A középkorban a nyugati frankok földjén két jogterület volt meghatározó. Északon még több száz frank-germán hűbéri szokásjog volt hatályban, az ún. *coutume*-ök, ezért ezeket a vidékeket a '*pays de droit coutumier*', azaz 'a *coutume*-ök jogának területe' névvel illették.⁵¹ Ehhez képest a déli

⁴³ HORVÁTH: i. m. 121.

⁴⁴ STEIN: i. m. 63.

⁴⁵ LÁBADY (2017): i. m. 47.

⁴⁶ STEIN: i. m. 67.

⁴⁷ BÍRÓ György (szerk.): *Új magyar polgári jog (I-VIII.) I. kötet.* Általános tanok és személyek joga. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2013. 35.

⁴⁸ LÁBADY (2017): i. m. 47.

⁴⁹ LÁBADY (1993a): i. m. 580.

⁵⁰ LÁBADY (1993a): i. m. 580–581.

⁵¹ A szinte átláthatatlan jogi helyzetről még VOLTAIRE is gúnyolódott: „Is it not an absurd and terrible thing that which is true in one village is false in another? What kind of

ország részben, az egykori nyugati gót és burgund királyság területén római jogi alapú, egyszerűsített vulgárjogot alkalmaztak, ezért ezt a vidéket *'pays de droit écrit'*, azaz az 'írott jog területének' nevezték.⁵²

A területi széttagoltság következtében sürgető igény mutatkozott a jog, különösen pedig a magánjog egységesítésére, azonban ennek bekövetkezéséhez két fontos dologra volt szükség: a francia forradalom erőteljes politikai lendületére, valamint Bonaparte NAPOLEON hatalomra kerülésére.⁵³ A francia kodifikátorok célja az *ancien régime* felszámolásával egy rövid, egyszerű, a szabadság, egyenlőség és testvériség alapelveire épülő törvénykönyv elkészítése volt.⁵⁴

A magánjog kodifikációját az 1804. március 21-én kiadott *Code civil des Français* (a továbbiakban: Code civil) valósította meg, ezzel egyidejűleg a korábbi királyi rendeleteket, helyi szokásjogi rendelkezéseket hatályon kívül helyezték.⁵⁵ A kódex nemcsak francia magánjogi remekmű, hanem nagyszerű modellként szolgált a romanista jogcsalád számára, egyúttal stílus és nyelvezet⁵⁶ szempontjából is mesterműnek számított.⁵⁷ A Code civil szerkezeti felépítése a római jogi intézményrendszer követve három önálló könyvből állt, összesen pedig 2281 cikkelyt tartalmazott. Az első könyvben a személyi és családjogra, a második könyvben a dologi jogra, a harmadik könyvben pedig az öröklési és kötelmi jogra vonatkozó rendelkezések voltak találhatóak.⁵⁸

Barbarism is it that citizens must live under different laws? When you travel in this kingdom you change legal systems as often as you change horses." Ld.: Oeuvres de Voltaire VIII (1838) Dialogues, 5. Idézi: Ross CRANSTON (szerk.): *Making Commercial Law. Essays in Honour of Roy Goode*. Clarendon Press, Oxford, 1997. 32.

⁵² KECSKÉS László: *A polgári jog fejlődése a kontinentális Európa nagy jogrendszereiben*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2004. 177–178.

⁵³ Konrad ZWEIGERT–Hein KÖTZ: *Introduction to comparative law*. Clarendon Press, Oxford, 1998. 80.

⁵⁴ STEIN: i. m. 150.

⁵⁵ KECSKÉS: i. m. 211.

⁵⁶ A kódexet sok dicséret érte világos és könnyen értelmezhető, kereszthivatkozásoktól és szakzsargonától mentes megfogalmazásáért. Állítólag STENDHAL nyelvérzéke finomítása céljából naponta olvasta a Code civil rendelkezéseit, Paul VALÉRY pedig a Code civilt a francia irodalom legnagyobb könyvének nevezte. Ld. bővebben: ZWEIGERT–KÖTZ: i. m. 91.

⁵⁷ ZWEIGERT–KÖTZ: i. m. 74.

⁵⁸ RUSZOLY József: *Európai jog-és alkotmánytörténelem*. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016. 92.

Témám munkajogi vonatkozása szempontjából kiemelést érdemel, hogy a Code civil 1780. cikke⁵⁹ megtiltotta a korlátlan időre szóló munkaszerződés megkötését, amellyel a jobbágy-rendszer felélesztésének kívántak gátat szabni.⁶⁰ EÖRSI szerint ez a megoldás a burzsoá gazdasági rendnek is érdeke volt, hiszen a szabad munkaerőpiachoz fontos érdekek fűződtek.⁶¹

A Code civil egyik legfontosabb rendelkezése az 1382. cikk⁶² volt, amely kimondta, hogy minden ember kártérítéssel tartozik vétkes károkozásáért, ez a momentum volt az, amikor a polgári jogi felelősség levált a büntetőjogi felelősségről.⁶³

A kódex ugyan tartalmazott személyi jogi részt, de a személyiségi jogok magánjogi vonatkozásaival nem foglalkozott, és ezért nem rendelkezett azok eszmei kártérítéssel való védelméről sem, a személyiség védelme a bírói gyakorlatnak köszönhetően, általánosságban az 1382. cikk generálklauzulája alapján, a deliktuális felelősség körében volt érvényesíthető.⁶⁴ Erre a meglehetősen tág értelmezésre a bíróságnak a kódex egyik sajátossága miatt volt lehetősége: míg az 5. cikk⁶⁵ megtiltotta a bíróságok számára, hogy általános és a jogszabálynak megfelelő rendelkezéseket alkossanak, addig a 4. cikk⁶⁶ alapján a bíróságoknak lehetőségük volt a törvény hallgatása, homályossága vagy hiányossága

⁵⁹ Article 1780.: „Services can only be engaged for a term, or for a determinate undertaking.” Ld.: Literally translated from the original and official edition by a Barrister of the Inner Temple: The Code Napoleon; or, The French Civil Code. London, William Benning, Law Bookseller, 1827. 487.

⁶⁰ BÍRÓ: i. m. 37.

⁶¹ EÖRSI Gyula: *Összehasonlító polgári jog*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. 141.

⁶² Article 1382.: „Every action of man whatsoever which occasions injury to another, binds him through whose fault it happened to reparation thereof.” Ld.: Literally translated from the original and official edition by a Barrister of the Inner Temple: The Code Napoleon; or, The French Civil Code. London, William Benning, Law Bookseller, 1827. 378.

⁶³ KECSKÉS: i. m. 220.

⁶⁴ LÁBADY Tamás: A nem vagyoni érdekek védelmének francia útja: le dommage moral. *Jogtudományi Közöny*, 1994. 1. szám. 2–5. [A továbbiakban: LÁBADY (1994b).]

⁶⁵ Article 5.: „The judges are forbidden to pronounce, by way of general and legislative determination, on the causes submitted to them.” Ld.: Literally translated from the original and official edition by a Barrister of the Inner Temple: The Code Napoleon; or, The French Civil Code. London, William Benning, Law Bookseller, 1827. 2.

⁶⁶ Article 4.: „The judge who shall refuse to determine under pretext of the silence, obscurity, or insufficiency of the law, shall be liable to be proceeded against as guilty of a refusal of justice.” Ld.: Uo.

esetén ítékezni.⁶⁷ Az eszmei kártérítés előtt a kaput a Court de Cassation egy 1833-ban hozott ítélete nyitotta ki: ettől kezdve a bíróságok a vagyoni és a nem vagyoni kártérítést összevontan, egyösszegben állapították meg. Az ítélet jelentősége tehát az volt, hogy az eredetileg 'általános' (értsd: minőségjelző nélküli), teljes kártérítést szabályozó 1382. cikk már a nem vagyoni károk megtérítésére is vonatkozott.⁶⁸ A kódex a nem vagyoni kártérítés iránti igény érvényesítésére a kontraktuális felelősség körében is lehetőséget biztosított abban az esetben, ha a szerződés eredetileg is nem vagyoni cél érdekében jött létre (pl. utazási szerződés), vagy ha a szerződés valamilyen nem vagyoni érdek védelemben részesítését célozta.⁶⁹

A fentieket összegezve megállapítható, hogy a francia jogban a nem vagyoni kártérítés intézményesítésekor nem a személyiségi jogok védelme szolgált alapul, hanem épp ellenkezőleg: a bírói gyakorlat „[a]z ember erkölcsi értékeinek morális kártérítéssel való oltalmazása útján alkotta meg a személyiségi jogok magánjogi elméletét”.⁷⁰ LÁBADY gyönyörű megfogalmazásával élve: „[a] személyiségi jogok tehát tulajdonképpen a morális károk metamorfózisaként tűntek fel a magánjog »égboltján«”.⁷¹

A Code civil kétségen kívül Franciaország remekműve. Igaz, hogy később ki kellett egészíteni négy további kódexszel, amelyek a polgári eljárást, a büntetőjogot, a büntetőeljárást, valamint a kereskedelmi jogot szabályozták, és azóta jelentős módosításokon esett át, de a mai napig hatályban van.⁷² Azt, hogy a kódex a modern polgári jogrend első teljes alapvetése,⁷³ kiválóan szemlélteti a többi országra kimutatható befolyása: e körben elsősorban Olaszországot, Svájcot, Németországot, Latin-Amerikát és a volt francia gyarmatokat kell említeni.⁷⁴

⁶⁷ TAKÁCS Tibor: A Code civil történeti és doktrinális értelmezése. *Jogtörténeti szemle*. 2003. évi 3. szám. 32.

⁶⁸ LÁBADY (1994b): i. m. 5–6.

⁶⁹ FÉZER: i. m. 47–48.

⁷⁰ LÁBADY (1994b): i. m. 9.

⁷¹ LÁBADY (1994b): i. m. 6.

⁷² STEIN: i. m. 151–152.

⁷³ LÁBADY (2017): i. m. 55.

⁷⁴ RUSZOLY: i. m. 93.

II.3. Személyiségvédelem a germanista kodifikációkban

A germán területeken az 1495-ben recipiált római jog, az ún. gemeines Recht volt érvényes egészen az alábbiakban bemutatott újkori törvénykönyvek megjelenéséig.⁷⁵

A többszáz német fejedelmi állam egyike volt **Poroszország**, amely a XVIII. század során még az európai politikát is meghatározó szerepet szerzett magának I. Frigyes Vilmos vezetésével, akinek az életművét folytatta és teljesítette ki fia, II. Frigyes, az ő uralma szolgált alapul egy átfogó kodifikációnak.⁷⁶ A kodifikációt Johann Heinrich Casimir von CARMER és Carl Gottlieb SUAREZ végezte, munkájukon észjogias gondolkodásuk, a felvilágosult abszolutizmus léggömbje, valamint a század racionalizmusa és a természetjog hatása érzékelhető.⁷⁷ A német kodifikációtörténet legnagyobb kódexét⁷⁸ 1791-ben hirdették ki *Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten* (a továbbiakban: ALR) néven, majd három évvel később, 1794. június 1-jén lépett hatályba.⁷⁹

A törvénykönyv rendkívül terjedelmes – VÉKÁS szerint gigantomániában szenved –, összesen 19187 §-ból áll,⁸⁰ szabályozási módja kazuisztikus:⁸¹ a magánjogon kívül a közjogot, a büntetőjogot, a hűbérjogot, az egyházjogot és a kereskedelmi jogot is szabályozza.⁸²

Témám szempontjából kiemelést érdemel, hogy az ALR rendelkezik a fájdalomdíj intézményéről, azonban fájdalomdíjra csak az alacsonyabb rendbéli, a paraszti és a közönséges polgári rendűek tarthattak igényt szándékosan vagy súlyos gondatlansággal okozott testi sértés miatt.⁸³ A kompenzáció összegét a bíró határozta meg az eltűrt fájdalom mértéke

⁷⁵ HAMZA: i. m. 95.

⁷⁶ KECSKÉS: i.m. 375.

⁷⁷ ZWEIGERT–KÖTZ: i. m. 137.

⁷⁸ Wolfgang STEGMAIER: *Das Preußische Allgemeine Landrecht und seine staatsrechtlichen Normen*. Berlin, Duncker & Humblot, 2014. 18.

⁷⁹ BÍRÓ: i. m. 36–37.

⁸⁰ HAMZA: i. m. 96.

⁸¹ BÍRÓ: i. m. 37.

⁸² STEIN: i. m. 147.

⁸³ ALR I.,6. §. 112. „Wegen erlittener Schmerzen können Personen vom Bauer- oder gemeinen Bürgerstande, denen dergleichen Verletzung aus Vorsatz oder groben Versehen zugefügt worden, ein billiges Schmerzensgeld fordern.”

szerint, de annak összegét a törvény limitálta a gyógyítási költségek fele és duplája közötti mértékben.⁸⁴ A magasabb rendbéli személyeknek okozott testi sértés már a büntetőjog területére tartozott: fájdalomuk mértékét a törvényes büntetés kiszabásánál vették figyelembe.⁸⁵

Látható, hogy az ALR a fájdalomdíj útját, a nem vagyoni érdekek védelmét részben a büntetőjogba terelte, ez később folytatódott azzal, hogy az egyes partikuláris jogok fokozatosan szorították vissza az injúriakeresetet a büntetőjogba, végül egy 1871-ben hatályba lépett törvény elnyelte az *actio injuriarum* intézményét, így a nem vagyoni kártérítés teljes mértékben visszaszorult a büntetőjog rendelkezései közé.⁸⁶

Ausztriát területi és államszervezeti szétagoltság jellemezte, ugyanis minden területnek megvolt a maga közigazgatása és bírászkodása, ami a joganyag sokféleségét eredményezte, ezért a jog egységesítésére sürgető igény mutatkozott.⁸⁷ Több mint fél évszázados törvényelőkészítő munka eredménye az osztrák polgári törvénykönyv, amely tulajdonképpen a római jognak, valamint a két domináns tartományi jognak, a cseh és az alsó-ausztriai Landrechtnek az egybeolvasztása, de jelentős hatással volt rá a porosz ALR is.⁸⁸

Az Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie (a továbbiakban: ABGB) az 1811. június 1-jei pátenssel került kihirdetésre és 1812. január 1-jén lépett hatályba, ezzel egyidejűleg minden korábbi magánjogi jogforrást hatályon kívül helyezett.⁸⁹ Az ABGB összesen 1502 §-ból áll, egy rövid bevezetést követően három részre tagolódik: az első rész a személyi jogról, a második

⁸⁴ ALR I., 6. §. 113. „Der Betrag dieses Schmerzengeldes ist nach dem Grade der ausgestandenen Schmerzen, jedoch nicht unter der Hälfte, und nicht über den doppelten Betrag der erforderlichen Kurkosten, richterlich zu bestimmen.”

⁸⁵ ALR I., 6. §. 114. „Bey Personen höhern Standes wird auf die dem Beleidigten durch die Mißhandlung verursachten Schmerzen nur bey Bestimmung der gesetzmäßigen Strafe Rücksicht genommen. Wegen verursachter Unfähigkeit zur Fortsetzung des Amtes oder Gewerbes.”

⁸⁶ LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés a 18. és 19. század német jogában (1. rész). *Biztosítási szemle*. 1994. 1. szám. 18–19., 21. [A továbbiakban: LÁBADY (1994c).]

⁸⁷ STEIN: i. m. 148.

⁸⁸ KECSKÉS: i. m. 417–418.

⁸⁹ HAMZA: i. m. 113.

rész a dologi jogról, a harmadik rész pedig a személyi és dologi jogok közös szabályait tartalmazza.⁹⁰

Az ABGB személyi jogról szóló Első Részének Első Fejezete a személyes tulajdonságokra és viszonyokra vonatkozó jogok széles skálájáról rendelkezik.⁹¹ E fejezetben találhatóak szabályok a jogképességről,⁹² a kiskorúak és más okokból (pl. elmebeli fogyatékoság) védelemre jogosultak személyiségi jogairól,⁹³ a „távollét” viszonyáról,⁹⁴ az „erkölcsi személyi viszonyról”,⁹⁵ végül tartalmaz néhány szabályt a külföldiekkel és a nemzetközi magánjoggal kapcsolatban⁹⁶ is.⁹⁷

LÁBADY szerint az ABGB egyik nagy érdeme, hogy ez az első nagyvolumenű kódex, amelyben a fájdalomdíj és az immateriális jogvédelem helyet kap.⁹⁸ Érdekesség, hogy egyes vélemények szerint a fájdalomdíj egyébként is a német jogból ered: elődje a germán jog bírsága, a Buße volt és az egyes középkori városi jogok bírság-katalógusa nyomán alakul ki.⁹⁹

Az ABGB a Második Rész utolsó, Harmincadik Fejezetében szól a kártérítési és elégtételi jogról. Az 1293. § a következők szerint definiálja a kár fogalmát: „Kárnak nevezetik minden hátrány, mely valakinek vagyonában, jogaiban, vagy személyében okoztatott. Ettől különbözik azon haszon elmaradása, melyet valaki a dolgok rendes folyama szerint várhat.”¹⁰⁰ Az ABGB a kártérítés elvi teljességét biztosította: az 1323. §¹⁰¹

⁹⁰ BÍRÓ: i. m. 38.

⁹¹ MÁRKUS Dezső: *Az osztrák általános polgári törvénykönyv mai érvényében*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1907. I.

⁹² ABGB §§ 15–20.

⁹³ ABGB §§ 21–23.

⁹⁴ ABGB §§ 24–25.

⁹⁵ ABGB §§ 26–32.

⁹⁶ ABGB §§ 33–38.

⁹⁷ ZWEIGERT–KÖTZ: i. m. 163.

⁹⁸ LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés a 18. és 19. század német jogában (2. rész). *Biztosítási szemle*. 1994/2. szám. 40. [A továbbiakban: LÁBADY (1994d).]

⁹⁹ Ld. bővebben: GÖRÖG Márta: Az osztrák nem vagyoni kártérítés alapjai. *Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica et Politica*. Tomus LXVII. Fasc. 8. 2005. 11.

¹⁰⁰ MÁRKUS: i. m. 295.

¹⁰¹ ABGB § 1323.: „Hogy az okozott kár megtéríttessék, mindennek az előbbi állapotba kell visszahelyeztetnie, vagy ha ez lehetetlen, a becsüárnak pótványoztatnia. Ha a megtérítés csak a vallott kárt illeti, akkor tulajdonképp kártalanításnak; de amennyiben a megszűnt nyereségre s az okozott megsértés jóvátételére is kiterjed, teljes elégtételnek nevezetik.” Ld. MÁRKUS: i. m. 293.

két kártérítési típus¹⁰² között különböztet: a „kártalanítás” és a „teljes elégtétel” között.¹⁰³ Ez utóbbi terminológiáról már a XIX. század kommentárirodalma is úgy vélte, hogy az immateriális kártérítésre is vonatkozik.¹⁰⁴

A bírói gyakorlat szerint nem vagyoni kártérítés megítélésére csak akkor van lehetőség, ha az ABGB kifejezetten így rendelkezik. Erre vonatkozó szabályt testi sértés esetén találunk az 1325. §-ban: „Ki valakit testében megsért, viseli a sértett gyógyítási költségeit; neki az elmaradott, vagy ha a sértett a keresetre tehetetlenné lesz, a jövendőre elmaradó keresményét is megtéríti, [s ezen fölül annak kívánságára, a kitudott körülményekhez mért fájdalomdíjat fizet.]”.¹⁰⁵ A mai modern személyiségvédelmi viszonyok tükrében fontos kiemelni, hogy az ABGB becsületsértés esetére nem ismerte el az immateriális kártérítés lehetőségét,¹⁰⁶ ezt ZEILLER – a törvényszerkesztő bizottság vezéregyénisége – a következőkkel magyarázta: „[a] nemzet dicsőségére válik az az újítás, hogy a becsületsértésért a jövőben nem követelhető pénzösszeg, amellyel a polgár becsületét taxálják vagy megvásárolják.”¹⁰⁷

Az ABGB-nek a külföldi jogokra és kodifikációkra vonatkozó hatása nem mérhető össze a Code civillel, azonban a XIX. században jelentős hatást gyakorolt az Osztrák-Magyar Monarchia területére,¹⁰⁸ így például Magyarországra is, hiszen hazánkban néhány évig, 1853 és 1861 között volt hatályban.¹⁰⁹ Ugyanakkor az ABGB grandiózussága és időtállósága megkérdőjelezhetetlen: az eredetileg 1502 §-t tartalmazó kódexből ma még 1400 § hatályos, ebből mintegy 1000 § azonos az eredeti, 1811. évi szövegváltozattal.¹¹⁰

¹⁰² Az ABGB a kártérítés különös nemei között a testbeli kártérítést (1325–1328. §§), a személyes szabadságbeli kártérítést (1329. §), a becsületbeli kártérítést (1330. § és a vagyonsbeli sértéseket (1331–1332. §§) szabályozza.

¹⁰³ KECSKÉS: i. m. 427.

¹⁰⁴ LÁBADY (1994c): i. m. 19.

¹⁰⁵ MÁRKUS: i. m. 293.

¹⁰⁶ LÁBADY (1994c): i. m. 19.

¹⁰⁷ Franz von ZEILLER: *Commentar über das Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*. Wien, 1811. Anm. zu § 1323. – idézi: LÁBADY (1994c): i. m. 19–20.

¹⁰⁸ ZWEIGERT–KÖTZ: i. m. 165–166.

¹⁰⁹ KECSKÉS: i. m. 425.

¹¹⁰ HAMZA: i. m. 118.

Az újkori **Németországban** a magánjogtudomány a humanistákkal kezdődő tudományosság és a hatályos *ius commune* művelésének kettős jegyében bontakozott ki.¹¹¹ Különösen fontos szerepet kapott az ún. pandektajog, amely alatt a kánonjogi és germánjogi elemekkel átszőtt római jogot értették, pandektajog-tudománynak pedig a római jogra támaszkodó magánjogi elmélet tudományát jelölték.¹¹² Témám szempontjából kiemelést érdemel, hogy a pandektarendszer nem tartotta szükségesnek a személy közvetlen magánjogi védelmét, és ezzel az immateriális kártérítés intézményét is elvetette. SAVIGNY szerint „lehetetlen, hogy egy személy egy másik személy lelki erőit megsértse, s másik lelkében kárt tegyen”.¹¹³

A pandektisztika hanyatlását majd az egységes törvénykönyv megalkotása hozza el, ám ehhez három tényező együtthatására volt szükség: a liberális polgárság társadalmi-gazdasági fejlődésének átütő sikerére, a német egység megteremtésére, továbbá a német magánjogi tudományosság kiteljesedésére.¹¹⁴

A kódex előkészítő munkálatai 1874-ben kezdődtek meg és a végleges tervezet 1895-ben készült el.¹¹⁵ Az injúriajoggal szembeni ellenséges hangulat már a kodifikáció kezdetekor érezhető volt, a szerkesztők az *actio injuriarum* elfojtása mellett szálltak síkra. Ennek legfőbb okát abban jelölték meg, hogy abban az időben a bírói mérlegelésnek még nem volt helye, a bíró számára mindent bizonyítani kellett, a nem vagyoni érdekek figyelembe vételének lehetősége tehát a német bírót egy teljesen idegen helyzetbe hozta volna.¹¹⁶

A polgári törvénykönyv végleges verziója 1896. augusztus 18-án került a Birodalmi Gyűlés elé, és elfogadását követő közel négy év múlva, 1900. január 1-jén lépett hatályba *Bürgerliches Gesetzbuch für das Deutsche Reich* (a továbbiakban: BGB) néven. A szakirodalom egyetértően úgy

¹¹¹ KECSKÉS: i. m. 341.

¹¹² MARTON Géza: *A római magánjog elemeinek tankönyve*. „Méliusz” Könyvkereskedés, Debrecen, 1937. 2.

¹¹³ LÁBADY (1994d): i. m. 41.

¹¹⁴ RUSZOLY: i. m. 95.

¹¹⁵ HAMZA: i. m. 107.

¹¹⁶ LÁBADY (1994d): i. m. 37–38.

foglalt állást, hogy a BGB magas elméleti színvonalú, azonban nem tartalmaz forradalmi újításokat, meglehetősen konzervatív kódexnek tartják.¹¹⁷ A BGB érdeme egyértelműen a jogegységesítésben rejlik, dogmatikája absztrakt, kerüli a kazuisztikát, rendelkezései precíz rendszert alkotnak, nyelvezete világos.¹¹⁸

A BGB rendszere nem követi szigorúan a iustinianusi Institutiók rendszerét,¹¹⁹ a kódex felosztása a pandektarendszerre épül, az alapvető fogalmak és számos anyagi jogi szabály viszont római jogi eredetű.¹²⁰ A BGB 2385 §-a öt részt tartalmaz: az első könyv az Általános Részt, a második a Kötelmi jogot, a harmadik a Dologi jogot, a negyedik a Családjogot, az ötödik pedig az Öröklési jogot szabályozza.¹²¹

Ami az immateriális kártérítést illeti, a BGB redaktorai kompromisszumos megoldást választottak: ugyan általános szabályt nem tartalmazott (sőt, azt egyenesen kizárta)¹²² nem vagyoni károk bekövetkezése esetére, de három kivételi körben érvényesíthetőek voltak az ideális károk. A 847. § (1) bekezdése alapján fájdalomdíj (Schmerzensgeld) járt testi sérülés, egészségkárosodás vagy jogtalan szabadságelvonás esetén,¹²³ valamint e § (2) bekezdése alapján fájdalomdíjra tarthatott igényt az a nő, akit bűncselekmény, nemi erkölcs elleni vétség, vagy csalás, illetve fenyegetés folytán házasságon kívüli nemi kapcsolatra vettek rá.¹²⁴ A harmadik esetkör a kor erkölcsös szellemiségét tükrözi: az 1300. § (1) bekezdése

¹¹⁷ RADBRUCH szerint a BGB „inkább a XIX. század lezárása, mintsem a XX. század nyitánya”, ZITELMANN úgy vélekedik, hogy a BGB „ahelyett, hogy előre tekintene, inkább körültekintően összegzi a múltat”. – Idézi: ZWEIGERT–KÖTZ: i. m. 144. Míg WIEACKER úgy fogalmaz: „gyümölcse és nem magja egy nagy jogi gondolatnak”. – Idézi: EÖRSI: i. m. 156.

¹¹⁸ RUSZOLY: i. m. 103.

¹¹⁹ STEIN: i. m. 162.

¹²⁰ ZWEIGERT–KÖTZ: i. m. 145.

¹²¹ <https://dejure.org/gesetze/BGB>

¹²² BGB § 253. „Wegen eines Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, kann Entschädigung in Geld nur in den durch das Gesetz bestimmten Fällen gefordert werden.”

¹²³ BGB § 847. (1): „Im Falle der Verletzung des Körpers oder der Gesundheit sowie im Falle der Freiheitsentziehung kann der Verletzte auch wegen des Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, eine billige Entschädigung in Geld verlangen.”

¹²⁴ BGB § 847. (2): „Ein gleicher Anspruch steht einer Frauensperson zu, gegen die ein Verbrechen oder Vergehen wider die Sittlichkeit begangen oder die durch Hinterlist, durch Drohung oder unter Mißbrauch eines Abhängigkeitsverhältnisses zur Gestattung der außerehelichen Beiwohnung bestimmt wird.”

alapján a menyasszony meghatározott esetekben¹²⁵ ún. koszorúpénzt (Kranzgeld) követelhetett a vőlegényétől a jegyesség – elhálást követő – felbontása után.¹²⁶ Mindezek alapján megállapítható, hogy a BGB-vel az általános értelemben vett immateriális kártérítés kizorult a német magánjogból.¹²⁷

Annak ellenére, hogy a BGB – időrendi sorrendben – a harmadik nagy kódex az európai (kontinentális) jogrendszerben, mégis jelentős befolyással volt többek között például Svájc, Olaszország, Görögország, Törökország, valamint Magyarország kodifikációs törekvéseire is.¹²⁸

Tekintettel arra, hogy **Svájc** területe nem tartozott a német birodalmi kamarai bíróság illetékességi területébe, kimaradt a német recepcióból, a magánjog pedig a kantonok szintjén alakult: a kantonok többségének nem volt kodifikált magánjoga, ezért egyik részén a Code civil, másik részén pedig az ABGB érvényesült.¹²⁹ A területi széttagoltság konzerválásához Svájc (Helvét Köztársaság) első alkotmánya is hozzájárult: a 48. szakasz deklarálta, hogy az egyes kantonok magánjogi törvényei és szokásjoga a magánjog egységesítéséig a jogalkalmazás alapját képezik.¹³⁰ A területi széttagoltság következtében egyre sürgetőbbé vált egy egységes magánjogi kódex megalkotása, azonban a jogegységesítés gátját képezte az, hogy a svájci magánjog legfontosabb közös sajátossága éppen az volt,

¹²⁵ BGB § 1298.: „(1) Tritt ein Verlobter von dem Verlobnisse zurück, so hat er dem anderen Verlobten und dessen Eltern sowie dritten Personen, welche an Stelle der Eltern gehandelt haben, den Schaden zu ersetzen, der daraus entstanden ist, daß sie in Erwartung der Ehe Aufwendungen gemacht haben oder Verbindlichkeiten eingegangen sind. Dem anderen Verlobten hat er auch den Schaden zu ersetzen, den dieser dadurch erleidet, daß er in Erwartung der Ehe sonstige sein Vermögen oder seine Erwerbsstellung berührende Maßnahmen getroffen hat.

(2) Der Schaden ist nur insoweit zu ersetzen, als die Aufwendungen, die Eingehung der Verbindlichkeiten und die sonstigen Maßnahmen den Umständen nach angemessen waren.

(3) Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn ein wichtiger Grund für den Rücktritt vorliegt.”

BGB § 1299.: (1) „Veranlaßt ein Verlobter den Rücktritt des anderen durch ein Verschulden, das einen wichtigen Grund für den Rücktritt bildet, so ist er nach Maßgabe des § 1298 Abs. 1, 2 zum Schadensersatz verpflichtet.”

¹²⁶ BGB § 1300.: (1): „Hat eine unbescholtene Verlobte ihrem Verlobten die Beiwohnung gestattet, so kann sie, wenn die Voraussetzungen des § 1298 oder des § 1299 vorliegen, auch wegen des Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, eine billige Entschädigung in Geld verlangen.”

¹²⁷ LÁBADY (1994d): i. m. 39.

¹²⁸ ZWEIGERT–KÖTZ: i. m. 147–148.

¹²⁹ RUSZOLY: i. m. 104.

¹³⁰ HAMZA: i. m. 120–121.

hogy olyan eredeti módon őrzi meg a jogok sokféleségét. Erre hivatkozva Franz HUBER valamelyest a jogegységesítés ellen emelte fel a hangját: „[a] jog nem a véletlenből és önkényből ered, hanem alakító erők tömegéből nő ki egy természetes organizmus szükségszerűségével”.¹³¹ A sors fintora, hogy később éppen HUBER lesz az, aki – gyakorlatilag egyedül – megalkotja a svájciak első polgári törvénykönyvét.¹³²

A magánjog egységesítésének témám szempontjából meghatározó első dokumentuma az 1881-ben elfogadott és – az ország egész területén – 1883-ban hatályba lépett svájci kötelmi jogi törvény (*Schweizerisches Obligationrecht*, a továbbiakban: OR).¹³³ Az OR jelentősége abban áll, hogy az 54. cikke általános szabályként kimondta, hogy „ha egy személy jogellenes cselekmény folytán személyi viszonyaiban kárt szenved, akkor javára a bíró egy megfelelő pénzösszeget ítélt meg anélkül, hogy vagyoni kár bekövetkezését bizonyítania kellene”.¹³⁴

Az egységes magánjog megalkotására sem kellett már sokáig várni: a svájci polgári törvénykönyvet 1907-ben fogadták el és 1912-ben lépett hatályba *Zivilgesetzbuch* (a továbbiakban: ZGB) néven, benne az átdolgozott kötelmi jogi törvénnyel (OR).¹³⁵ Ugyan a ZGB-t csak egy évtized választja el a BGB-től, a különbség mégis korszakos a két törvény között: WIEACKER szerint a svájci kódex a BGB javított kiadása, sőt: „[a] XX. századi német nyelvű jogtudomány legérettebb gyümölcse”.¹³⁶ A ZGB-t világos, könnyen értelmezhető nyelvezet és viszonylag nyitott szabályozás jellemzi: a BGB részletekbe menő, néhol absztrakt, kazuisztikus rendelkezései után nem törekszik hézagmentes szabályalkotásra,¹³⁷ ehelyett tág teret ad a bíróságnak: az 1. cikk (2)–(3) bekezdése a bírót felhatalmazza arra, hogy a joghézagot kitöltse, követve

¹³¹ EÖRSI: i. m. 162.

¹³² ZWEIGERT–KÖTZ: i. m. 170.

¹³³ KECSKÉS: i. m. 444.

¹³⁴ LÁBADY Tamás: Az általános személyiségi jog és a pénzbeli elégtétellel való oltalmazása a svájci kodifikációban. *Magyar Jog*. 1994. 4. szám. 230. [A továbbiakban: LÁBADY (1994e).]

¹³⁵ BÍRÓ: i. m.

¹³⁶ Franz WIEACKER: *Privatrechtsgeschichte der Neuzeit unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Entwicklung*. Göttingen, 1967. 491–492. Idézi: Kecskés: i. m. 449.

¹³⁷ ZWEIGERT–KÖTZ: i. m. 171–172.

a bevált tanításokat és tradíciókat,¹³⁸ ezzel a ZGB „a bírót a törvényhozói székbe ülteti”.¹³⁹

A ZGB összesen 977 cikkből áll, a kódex a bevezetést követően négy részre tagolódik: a személyi jog, a családi jog, az öröklési jog és a dologi jog kapott helyet, ehhez hozzáigazították az OR szabályait és mintegy ötödik részként a kódexhez kapcsolták.¹⁴⁰

A személyiségvédelem fejlődése szempontjából a ZGB érdeme kiemelkedő: a magánjogi kodifikációk sorában az első, amely az általános személyiségi jog védelmét törvénybe foglalta.¹⁴¹ A ZGB 28. cikk (1) bekezdése¹⁴² az általános személyiségi jog védelmét a kárfelelősségtől függetlenül mondta ki, azonban ezt rögtön korlátok közé szorította a jogalkotó: az OR e rendelkezéssel összefüggő 49. cikk (1) bekezdése értelmében akit személyiségi jogában jogellenesen megsértettek, akkor volt jogosult kártérítésre (Geldsumme), ha a jogsértés súlya ezt indokolta, és a sérelmet másképpen nem orvosolták.¹⁴³ Szintén a ZGB újítása az elégtétel (Genugtuung) intézményének bevezetése: a bíró elégtételt a Geldsumme helyett és mellett is megítélhetett,¹⁴⁴ így sor kerülhetett például a jogsértés abbahagyására, bocsánatkérésre vagy az ítélet nyilvánosságra hozatalára való kötelezésre.¹⁴⁵ MESZLÉNY az erkölcsi kár kiegyenlítésének joghatásáról elmélkedve arra a következtetésre jutott, hogy a kiegyenlítő joghatás nem a pénz fizetésében, hanem a marasztaló ítéletben rejlik, hiszen kemény megalázást jelent a sértő számára, hogy kénytelen valamit szolgáltatni a sértett számára, a pénzösszeg nagysága már csak a köz részéről kifejezésre jutó rosszallás fokmérője.¹⁴⁶

¹³⁸ EÖRSI: i. m. 165.

¹³⁹ LÁBADY (2017): i. m. 59.

¹⁴⁰ HAMZA: i. m. 127.

¹⁴¹ LÁBADY (1994e): i. m. 230.

¹⁴² ZGB Art. 28. par. 1.: „Wer in seinen persönlichen Verhältnissen unbefugterweise verletzt wird, kann auf Beseitigung der Störungsklagen.”

¹⁴³ OR Art. 49. par. 1.: „Wer in seiner Persönlichkeit widerrechtlich verletzt wird, hat Anspruch auf Leistung einer Geldsumme als Genugtuung, sofern die Schwere der Verletzung es rechtfertigt und diese nicht anders wieder-gutmacht worden ist.”

¹⁴⁴ OR Art. 49. par. 2.: „Anstatt oder neben dieser Leistung kann der Richter auch auf eine andere Art der Genugtuung erkennen.”

¹⁴⁵ LÁBADY (1994e): i. m. 231.

¹⁴⁶ MESZLÉNY Artur: *A svájci polgári törvénykönyvről*. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, 1909. 231–232. [A továbbiakban: MESZLÉNY (1909).]

Kiemelést érdemel, hogy noha a kódex lerakja az általános személyiségi jog védelmének alapköveit, a személyiség fogalmát nem deklarálja.¹⁴⁷ MESZLÉNY személyiség alatt „[a] társadalmi szervezetben való funkcionális jogállást” érti,¹⁴⁸ BUCHER szerint a személyiség fogalma a jogilag garantált védelem tárgyát, vagyis az egyén személyes szférájának lényegét képező érdekek védelmét jelenti.¹⁴⁹ A személyiség elismerése a ZGB-ben tehát nem feltétlen: esetenként vizsgálendő, hogy a sértett személyi érdek valóban méltó-e a védelemre.¹⁵⁰ A személyi viszonyok megsértésének részterületei közé tartozik a testi-lelki integritás, az egészség, a személy, a szabadság érinthetlensége, a becsület, a titokszféra és a névjog.¹⁵¹

¹⁴⁷ ZWEIGERT–KÖTZ: i. m. 174.

¹⁴⁸ MESZLÉNY: i. m. 206–207.

¹⁴⁹ Andreas BUCHER: *Natürliche Personen und Persönlichkeitsschutz*, Zürich, Helbing & Lichtenhahn, 1999. 105.

¹⁵⁰ SÓLYOM: i. m. 301.

¹⁵¹ LÁBADY (1994e): i. m. 233.

III. A személyiségvédelem intézményének kialakulása és fejlődése a magyar magánjogban

III.1. Első korszak: a honfoglalástól Werbőczy Tripartitumáig

Hazánk magánjogi rendszerének kialakulása nem kodifikációs tevékenység, hanem történelmi fejlődés eredménye, amelynek csirái az államalapítás idejéig nyúlnak vissza, és abból az ellentétből ered, amely a honfoglaló ősök magukkal hozott jogeszméi és a királyság alakulásával együtt a nyugat-európai államok felől érkező hatások között fennállt.¹⁵² A magyar jog eredete ugyan a honalapítással függ össze, azonban ezen időszak jogállapotáról csak néhány töredékes történelmi tudósítás maradt fenn, amelyből az állapítható meg, hogy a X. század végéig a magánjog egységes volt, tehát nincs nyoma annak, hogy a terület régi lakosai és újabb megszállói különálló rendszert képező, eltérő joggal éltek volna.¹⁵³

A korszak legjelentősebb eseménye a keresztyén vallás felvétele volt, amely szükségszerűen megkövetelte az államszervezés reformját, ennek következtében a fennálló magánjogban is változások következtek be.¹⁵⁴ Noha a fennálló magánjog alapját még mindig a szokásjog képezte, a jogfejlődés magával hozta a törvények és a privilegiumok intézményét. A kor legfontosabb írásos joganyaga Szent István *Dekrétumai*, ezek között találhatóak olyan rendelkezések az emberölés¹⁵⁵ és a leányokon¹⁵⁶ esett sérelmek között, ahol a szankciók körében már megjelennek az államnak járó büntetéseken felül a sértett vagy a család javára juttatott, kártérítésnek felfogható jogkövetkezmények.¹⁵⁷

¹⁵² KOLOSVÁRY Bálint: *Magánjog*. „Studium” Kiadó, Budapest, 1930. 4.

¹⁵³ WENZEL Gusztáv: *Magyarország jogtörténeke rövid vázlatban*. Fanda és Frohna Nyomdája, Pest, 1872. 11–23.

¹⁵⁴ WENZEL: i. m. 24–26.

¹⁵⁵ Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve - 13. Fejezet az emberölésről, először is, ha történetből esik: „Ha valaki történetesen öl meg valakit, tizenkét arany pénzt fizessen és börtönljön, mint a kánonok rendelik. Ha pedig szabad ember a szolgáját öli meg valakinek, adjon más szolgát érte, vagy árán váltsa meg és börtönljön a kánonok szerint.”

¹⁵⁶ Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve - 25. Fejezet leányok elrablásáról: Ha ki a vitézek közül rút szeméremtelen, valamely leányt az ő szüleinek engedelmé nélkül rablana feleségül magának, parancsoljuk, hogy adja vissza a leányt a szülőknek, ha mingyárt valami erőszakot mivelt volna is rajta; és a rabló tiz tinóval fizessen a rablásért, jóllehet azután meg is békéljen a leány szüleinek. Ha pedig valamely szegény vagy közrendű ember indul ilyen cselekedetre, tegye jóvá a rablást öt tinóval.”

¹⁵⁷ FÉZER: i. m. 51–52.

Azzal, hogy Magyarország az európai államrendszer egyik tekintélyes és önálló tagjává lett, geográfiai, etnográfiai és közjogi viszonyai sajátosságos elegyet hoztak létre: az általános országos jogon kívül több partikuláris jog jött létre. Partikuláris jogként léteztek az annektált országok jogai, a szlavóniai és erdélyi részek jogai, valamint az anyaország egyes vidékeinek és városainak jogai.¹⁵⁸ A magánjogi és közjogi viszonyok rendezését Mátyás király tűzte ki célul: az egyéges országos jog alapjait az 1486. évi törvénycikkkel (*Decretum maius*) kívánta megteremteni, ám a nagy műnek – kötelező ereje ellenére –, Mátyás király hamarosan bekövetkező halála miatt kevésbé volt eredménye.¹⁵⁹

Mátyás királyt II. Ulászló követte a trónon, akinek tekintélytelen kormányzása, valamint az egyre gyarapodó és ellentmondásokkal küzdő joganyagból következően kialakult jogbizonytalanság folytán az igazságszolgáltatás területén is zűrzavaros időszak¹⁶⁰ következett.¹⁶¹ A jogbiztonság hiányának egyik okát WENZEL a „divatozó jog” térnyerésében látta, amit a külföldi jogi egyetemekről hazatérő és bírói pályán elhelyezkedők követni véltek.¹⁶² Mindezek orvoslására II. Ulászló elrendelte a létező jog írásba foglalását, amellyel néhány sikertelen kísérletet követően WERBŐCZY István nagy tekintélyű, köztiszteletben álló jogtudóst, országbíróat bízott meg 1504 körül.¹⁶³

WERBŐCZY az elkészült munkát 1514-ben terjesztette az országgyűlés elé *Opus Tripartitum Juris Consuetudinarii Incliti Regni Hungariae et Partium eidem Subjectarum* (Nemes Magyarország szokásjogának Hármaskönyve, a továbbiakban: Tripartitum) címmel, amelyet az országgyűlés elfogadott, a király is jóváhagyta, azonban a szentesítés

¹⁵⁸ WENZEL: i. m. 39–40.

¹⁵⁹ WENZEL: i. m. 61–62.

¹⁶⁰ A zűrzavaros időszakot FRANK így szemlélteti: „[n]őttön nőtt a zavar olly annyira, hogy a perlekedők már fegyveres erővel is megtámadták a törvényszékeket.” – Ld. FRANK Ignác: *A közigazság törvénye Magyarhonban*. A Magyar Királyi Egyetem Betűivel, Buda, 1845., 65.

¹⁶¹ CSIKY Kálmán: *Werbőczy István és Hármaskönyve*. Franklin-Társulat, Budapest, 1899. 5–10.

¹⁶² WENZEL Gusztáv: *A magyar magánjog rendszere*. Első kötet. Athenaeum nyomdája, Pest, 1872. 85. [A továbbiakban: WENZEL (1872b).]

¹⁶³ CSIKY: i. m. 29.

folyamata megszakadt.¹⁶⁴ WERBŐCZY egészen úttörő módját választotta műve fennmaradására: 1517-ben Bécsben kinyomtattatta és elterjesztette, a bíróságok pedig alkalmazni kezdték.¹⁶⁵ A Tripartitum szerkezetileg egy bevezetésre (Előbeszéd) és három részre tagozódott. Az Első Rész a „Nemes Magyarország jogainak és szokásainak hármias felosztásáról általában” címet viselte, ezt követte a Második Rész „Nemes Magyarország jogainak és szokásainak második részéről általában” címmel, végül a Harmadik Rész zárta „Az ország jogainak és szokásainak harmadik részéről általában” címen. Látható, hogy a Tripartitum főleg a nemesi magánjogot tárgyalta; a városi, jobbágyi és partikuláris jogokat, valamint a közjog, a perjog és a büntetőjog alaptételeinek csak főbb vonásait említette.¹⁶⁶

A Tripartitum – Szent István dekrétumai és Mátyás király 1486. évi XV. törvénycikke alapján – ismerte a *homagium* (fejváltság, vérdíj) szankciót, amit bírságos bántalmak vagy kisebb-nagyobb hatalmaskodások miatt szabtak ki, és elégtétel-adási kötelezettséget is jelentett a kárvallottak számára.¹⁶⁷ Bírságos bántalmaknak olyan sérelmes tettek minősültek, amelyek esetén nem volt szükség bűnvádra vagy szigorú fenyítésre, de a sértett fél panasza alapján a sérelmet okozót pénzbeli elmarasztalással illették.¹⁶⁸ A törvények a nagyobb hatalmaskodásnak öt esetét ismerték: a) a nemes lakóházába tett betörést, b) jószág és ahhoz tartozó részek, hasznok elfoglalását, c) nemes ember törvénytelen letartóztatását, d) nemes ember megsebesítését vagy megverését, e) nemes ember megölését.¹⁶⁹ A nagyobb hatalmaskodások büntetése rendkívül szigorú volt: az elkövetőkkel szemben főbenjáró ítéletet hoztak, azonban az elítélt ingó és ingatlan vagyona, öröksége nem veszett el, utódaira szállt.¹⁷⁰ A sértett az elítélt fejvesztése helyett fejváltságot követelhetett, ebben az

¹⁶⁴ HORVÁTH Attila: *A magyar magánjog történetének alapjai*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2006. 135.

¹⁶⁵ ZLINSZKY Imre: *A magyar magánjog mai érvényében*. Franklin-Társulat, Budapest, 1880. 30. [A továbbiakban: ZLINSZKY (1880).]

¹⁶⁶ LÁBADY (2017): i. m. 67.

¹⁶⁷ Tripartitum, II. rész., 44. Cím, 7. §.

¹⁶⁸ FRANK: i. m. 717.

¹⁶⁹ FRANK: i. m. 718.

¹⁷⁰ Tripartitum, I. rész, 16. Cím, 3. §.

esetben a homagium összege a rendi különbségek alapján változott: az elmarasztalt vétkesnek főpap és báró ellenében négyszáz, nemes ellenében pedig kétszáz forintot kellett megfizetnie a felperes részére. Az elítélt fennmaradó ingó és ingatlan vagyona pedig kétharmad-egyharmad arányban oszlott meg a bíró és a felperes között.¹⁷¹ Kisebb hatalmaskodások¹⁷² esetén a vétkesnek száz forintot kellett fizetnie, amelyen a bíró és a felperes osztozott fele-fele arányban.¹⁷³

A Tripartitum tehát nem törvénykönyv, hanem jogkönyv, amely gyakorlatilag kötelező erővel bírt, hiszen WERBŐCZY a „divatozó jogot” híven feljegyezte, és annak kötelező erejét a hazai bíróságok folytonos gyakorlata, a hazai jogtudomány elismerte és támogatta, később pedig a törvényhozás is helybenhagyta.¹⁷⁴ A Tripartitum már önmagában is jelentős alkotás: az egységes jog megírása és rendszerbe foglalása szükségzerű volt, ám ezzel hozzájárult a magyar jog egységének fennmaradásához és közel 400 éven át tartó konzerválásához,¹⁷⁵ valószínű, hogy ennek hiányában hazánkban is sor került volna a római jog és a kánonjog recepciójára.¹⁷⁶ Mindezekén túl a Hármaskönyvnek köszönhető a magyar jogirodalom megteremtése is: a magyar jogtudomány alapművének tekinthető, hiszen nemcsak a hazai jog gyűjteményét foglalja magában, hanem a korabeli tudomány eltérő álláspontjait is bemutatta.¹⁷⁷

A korszakról összességében elmondható, hogy a római jog a magyar jogban még szubszidiárius jogforrásként sem jelent meg,¹⁷⁸ azonban a nyugati kereszténység felvételének és a nyugati jogélethez való kapcsolódásnak természetes következménye volt a germán jogi elvek közvetlen hatása a magyar magánjogra.¹⁷⁹ A magyar jog önállósága

¹⁷¹ Tripartitum, II. rész., 43. Cím, 2 – 3. §.

¹⁷² Kisebb hatalmaskodás vagy erőszak: „[m]inden törvénytelen erőtett, vagyis: minden bántalom, melly erőhatalommal vitetik végbe, habár igazság színe alatt”. Ld. FRANK: i. m. 724.

¹⁷³ Tripartitum, II. rész., 67. Cím, 3. §.

¹⁷⁴ WENZEL (1872b): i. m. 88–89.

¹⁷⁵ ILLÉS József: *Werbőczy és a Hármaskönyv*. Magyar Jogászegylet, Budapest, 1942., 2–8.

¹⁷⁶ LÁBADY (2017): i. m. 67.

¹⁷⁷ HORVÁTH: i. m. 136.

¹⁷⁸ ILLÉS József: *Bevezetés a magyar jog történetébe*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1930. 324. [A továbbiakban: ILLÉS (1930).]

¹⁷⁹ ILLÉS (1930): i. m. 331.

azonban megkérdőjelezhetetlen: „[i]degen törvénykönyv nálunk sohasem uralkodott”.¹⁸⁰

III.2. Második korszak: Werbőczy Tripartitumától a modern kodifikációs kísérletekig

Annak ellenére, hogy WERBŐCZY kiváló, korszakalkotó munkát végzett a Tripartitum megalkotásával, az igazságszolgáltatás és a törvénykezés területén is sötét időszakok következtek: a török uralom és a XVI–XVII. század pusztító háborúi értelemszerűen komoly gátat szabtak a jogfejlődésnek is. Hazánk belső nyugalma az 1711. évi szatmári béke aláírásával állt helyre, azonban a magánjog fejlődése még a XVIII. században sem volt szembetűnő, a jogfejlődés elemei csupán részletekben mutatkoztak meg.¹⁸¹

Az 1712. évi országgyűlés egy reformbizottságot állított fel egy rendszeres törvénykönyv elkészítése érdekében, ennek a vége az lett, hogy a Tripartitum egyes részeit hozzáigazították a gyakorlati élet követelményeihez, így készült el a *Novum Tripartitum*, amelyet Szegedi János adott ki 1734-ben Tyrocinium néven.¹⁸² Ez azonban nem aratott töretlen sikert: 1768-ban Mária Terézia is felállított egy bizottságot és elrendelte a hétszemélyes tábla és a Királyi Curia döntvényanyagának rendszeres gyűjteménybe foglalását. A mű *Planum Tabulare/Planum Curiale* néven vált ismertté és a magánjog fontos jogforrásává azzal, hogy 1769-ban a Királyi Curia összes ülése elfogadta és a királynő is jóváhagyta.¹⁸³ A XVIII. századi Magyarországon tehát még mindig elsősorban a szokásjog, illetve a különféle jogkönyvekben összegyűjtött, régi idők törvényei voltak életben.

A kor viszonyai és kívánalmai azonban már megkövetelték a magánjog területét érintő új, országos törvényeket, ezért e célok elérése az 1791. évi országgyűlés törvénykezési bizottmányt állított fel.¹⁸⁴ A bizottság feladata

¹⁸⁰ FRANK: i. m. 80.

¹⁸¹ WENZEL (1872b): i. m. 107–108.

¹⁸² HORVÁTH: i. m. 35–36.

¹⁸³ LÁBADY (2017): i. m. 68.

¹⁸⁴ WENZEL (1872b): i. m. 119–120.

az volt, hogy a feudális magánjog kaotikus anyagában rendet rakjon, a fennálló magánjogot racionalizálja és rendszerre.¹⁸⁵ Azonban hiába készültek el a törvényjavaslatok, végül egyik sem került országgyűlési tárgyalásra, a magyar magánjog polgári átalakulása csak az 1848. évi törvényhozással vette kezdetét.¹⁸⁶ 1848-ban a magánjogot teljesen új alapokra kívánták helyezni: az ősiség eltörléséről szóló 1848. évi törvénycikk 1. §-a rögzítette, hogy „[a] ministerium az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján a polgári törvénykönyvet ki fogja dolgozni, és ezen törvénykönyv javaslatát a legközelebbi országgyűlés elibe terjesztendi”. A Kódex elkészítése azonban tovább váratott magára: a kodifikáció véghez vitelét a szabadságharc és annak bukása megakadályozta. Tulajdonképpen az 1848. évi reformtörvényhozás a magánjog szempontjából negatív jelentőségű: „[c]sak pusztított – anélkül, hogy alkotásra ideje és módja lett volna”.¹⁸⁷

Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc leverése után a bécsi kormányzat megkísérelte beolvasztani Magyarországot az egységes és központilag önkényesen kormányzott monarchiába. E törekvést szemlélteti az 1852. november 29-ei császári pátens: az osztrák polgári törvénykönyv, azaz az ABGB 1853. május 1-jén hatályba lépett Magyarországon.¹⁸⁸ Annak ellenére, hogy az ABGB korszerű magánjogi kódex volt, és a korábban fennálló magyar magánjognál sokkal alkalmasabb keretet biztosíthatott volna a polgári átalakuláshoz, a magyarok az oktrojált törvényben az idegen hatalom erőszakának egyik eszközét látták, és így alig várták, hogy visszatérhessenek a saját magánjogukhoz.¹⁸⁹ Erre nem kellett sokáig várni: Ferenc József az 1859-es solferinói vereség után – a gazdasági és politikai válság enyhítése céljából – 1860. október 20-án kibocsátotta az ún. Októberi Diplomát, amely helyreállította a magyar törvénykezést és a magánjogot.¹⁹⁰ Az

¹⁸⁵ VÉKÁS Lajos: Történeti visszapillantás a magyar magánjog kodifikációjára. *Jogtudományi Közlöny*. 2011. 5. szám. 262. [A továbbiakban: VÉKÁS (2011).]

¹⁸⁶ LÁBADY (2017): i. m. 68.

¹⁸⁷ KOLOSVÁRY: i. m. 5.

¹⁸⁸ HORVÁTH: i. m. 57–58.

¹⁸⁹ VÉKÁS: i. m. 263.

¹⁹⁰ ZLINSZKY: i. m. 36.

ABGB hatása azonban nem múlt el nyomtalanul: az osztrák kódex oktrojált hatályba léptetésének témánk szempontjából a legnagyobb jelentősége abban áll, hogy ebben az időszakban került a magyar jogélet az osztrák-német-római jogtudomány hatása alá.¹⁹¹ Ez többek között azt is jelenti, hogy amíg az ABGB hatályos jogként létezett Magyarországon, addig nem vagyoni kártérítés megítélésére is lehetőség volt a törvény szabta keretek között: aki mást testi épségében megsértett, fájdalomdíj fizetésére volt kötelezhető.¹⁹²

Itt kell megemlítenem, hogy a fájdalomdíj kifejezés az ABGB előtt sem volt teljesen ismeretlen a magyar jog számára: a mezei rendőrségről szóló 1840. évi IX. törvénycikk alapján az, aki a csószot megverte – fenyítésen túl – fájdalomdíj megfizetésére volt kötelezhető.¹⁹³

A császár az Októberi Diplomával egyidejűleg az országbíró elnökletele alatt a Curia és Hétszemélyes Tábla bíráiból, valamint más jogtudósokból álló tanácskozmányt hívott össze, amelynek feladata a magyar igazságszolgáltatás szervezésén túl annak eldöntése, hogyan állítsák helyre a magyar jogot az osztrák jog uralmát követően.¹⁹⁴ A tanácskozás, az ún. Országbírói Értekezlet 1861. január 23-ától március 4-éig tartott, mégis e rövid időszak alatt jelentős munkát végeztek: elkészítették az *Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat* (a továbbiakban: ITSz).¹⁹⁵ Az Értekezleten sokan érveltek amellett, hogy az osztrák kódexet még ideiglenesen tartsák hatályban, azonban végül azt a döntést hozták meg, hogy a régi magyar jogot helyreállítják.¹⁹⁶ A Királyi Curia az 1861. július 23-án tartott teljes ülésének határozata szerint az ITSz rendelkezéseit a

¹⁹¹ LÁBADY (2017): i. m. 68.

¹⁹² ABGB § 1325. – Ld. bővebben a II.3. fejezetben.

¹⁹³ A mezei rendőrségről szóló 1840. évi IX. törvénycikk 31. §: „A ki az erdei-, mezei-, szőlőbeli- vagy tócsószot hivatalos kötelességében eljárása közben, vagy azért boszút állva, megveri, mint közfenyíték alá tartozó, a rendszerinti bíróság által, nem csak a gyógyítási költségeknek megtérítésében, úgy, a mennyire a megsértett élelmének keresésére ideiglen, vagy orvosolhatatlan csonkítás esetében örökre alkalmatlanná lett, ebből eredő károsodásának pótlásában, és 24-től 100 forintokig, folyó ezüst pénzt értve, terjedhető fájdalom-díjnak megadásában marasztaltassék, hanem azon felül vétsége fokozatához képest, a büntető-köztörvény rendelete szerint is fenyíttessék meg”.

¹⁹⁴ ZLINSZKY: i. m. 36.

¹⁹⁵ HORVÁTH: i. m. 62–63.

¹⁹⁶ VÉKÁS: i. m. 264.

bíróságok „állandó zsinórmértékül” fogják követni, ezért az ITSz a magyar polgári törvénykönyv kidolgozásáig és elfogadásáig alkalmazandó volt.¹⁹⁷

Az Országbírói Értekezlet által kijelölt átmeneti magánjog tükörképét a magánjog rendszeres feldolgozóinak (például: WENZEL Gusztáv és ZLINSZKY Imre) munkái adják,¹⁹⁸ témánál maradva e művek alapján a személyiség fogalmával és a személyek jogával foglalkozom.

WENZEL rámutatott arra, hogy ugyan WERBŐCZY és a XVIII. századi jogtudósok ismerték a „persona” fogalmát a római jog alapján, de a személyiség fogalmát nem fejtették ki kellően, és annak ellenére, hogy a XIX. században a személy és a személyiség fogalma már a fennálló magánjog alapelve, törvényi szinten nem került definiálásra.¹⁹⁹ WENZEL a jogok és jogviszonyok alanyát *személynek*, egyeseknek pedig azt a minőségét, melynél fogva személynek tekinthetők, személyiségnek nevezte. Ez alapján a *személyiség* „[n]em jog vagy magában álló jogosítvány, hanem bizonyos állapot, mely a jogképességet tartalmazza”. ZLINSZKY – Wenzellel azonosan – szintén azokat tekintette személyeknek, akik jogok és kötelezettségek alanyai lehetnek. Két feltétele volt annak, hogy valaki jogok alanya lehessen: az egyik az, hogy egyéni akarat, vagy akaratképes egyén létezzék, a másik pedig az, hogy az akaratképes egyént a tárgyilagos jog ilyennek ismerje el, azaz jogképes legyen.²⁰⁰ WENZEL álláspontja szerint a személy és személyiség fogalmának kettős értelme és jelentősége van: abstract és concret. Az abstract személyiség az egyes személyek akaratának jogi önállóságában gyökerezik, az abstract személyiségen alapuló jogokat személyes jogoknak nevezik: ezek a külső jogéletben olyan viszonyokat eredményeznek, amelyek a törvények korlátai között, szubjektív akaratunktól és intézkedésünktől teljesen függetlenek. Ehhez képest a concret személyiség fogalma a külső körülmények és a fennálló jog rendezésének eredménye, aminek következtében az ezen konkrét értelemben vett személy jogai és

¹⁹⁷ LÁBADY (2017): i. m. 69.

¹⁹⁸ KOLOSVÁRY: i. m. 7.

¹⁹⁹ WENZEL Gusztáv: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere*. I. kötet. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Buda, 1863. 236–238. [A továbbiakban: WENZEL (1863).]

²⁰⁰ ZLINSZKY Imre: *A magyar magánjog mai érvényében különös tekintettel a gyakorlat igényeire*. Franklin – társulat. Budapest, 1902. 56. [A továbbiakban: ZLINSZKY (1902).]

jogosítványai közvetlenül nem függenek az akaratától.²⁰¹ Mindkét jogtudós megkülönböztetette a személyek két típusát: WENZEL szerint *physicali*, vagyis egyéni és jogi személyek léteznek,²⁰² ZLINSZKY pedig természetes és jogi személyekről írt.²⁰³

Az előző részben bemutatott, a Tripartitumban is részletezett „bántalmakról”, „hatalmaskodásokról” WENZEL művében a „Károkról és kártérítésekről” szóló részben a „Magánjogi bántalmakról” cím alatt értekezett.²⁰⁴ Mindenekelőtt fontos kiemelni a magánjogi bántalmak és a bűnvádi perek közötti jogi különbséget. Annak ellenére, hogy a tárgyilagos tényállás gyakran azonos, alanyi szempontból nézve itt más jogi érdek állt fenn: a magánbántalmi eljárásban a sértett nemcsak kármentesítését, hanem magánjogi elégtételt is kereshetett, függetlenül a szintén alkalmazható bűnvádi eljárástól. A magánbántalmi eljárás polgári keresettel indult, ennek hiányában az eljárást nem lehetett lefolytatni. Ebből következik, hogy a magánjogi bántalmak nem a bűnvádi, hanem a polgári bíróság hatáskörébe tartoztak: súlyosabb esetekben a királyi tábla, enyhébb esetekben pedig a megyei, illetve a városi bíróságok jártak el. A magánjogi bántalmak jogi természetéből kifolyólag a megítélhető büntetés is különbözött: általában pénzbeli bírság, viszonzás vagy becstelenség, bár ezek mellett gyakran bűnvádi büntetésnek is helye volt.²⁰⁵

Ebben az időszakban magánjogi bántalom alatt azokat a jogellenes cselekvényeket értették, amelyek nem csupán károsítást, hanem valóságos jogsértést eredményeztek, de nem voltak tisztai bűnvád vagy keményebb rendőri fenyegetés tárgyává tehetőek, hanem a sértett fél magánkeresetére szolgáltattak okot és alapot.²⁰⁶ A magánjogi bántalmak esetei a következők voltak: a) nagyobb hatalmaskodás, b) kisebb hatalmaskodás, c) nyelvváltság, d) vértagadás, e) álорczaság, f) idegen okiratok és levelek

²⁰¹ WENZEL (1863): i. m. 238.

²⁰² WENZEL (1863): i. m. 236.

²⁰³ ZLINSZKY (1902): i. m. 57.

²⁰⁴ WENZEL Gusztáv: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere*. II. kötet. Buda, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1864. 367–376. §. [A továbbiakban: WENZEL (1864).]

²⁰⁵ WENZEL (1864): i. m. 135.

²⁰⁶ WENZEL (1864): i. m. 110–111.

letartóztatása, g) patvarkodás. A nagyobb hatalmaskodásokért²⁰⁷ kiszabható büntetés jelentősen enyhült a Tripartitumban foglaltakhoz képest: a fejevészítés végleg megszűnt, csak a fejváltás, vagyis az elmarasztalt fél vérdíja maradt meg, azonban nagyobb büntetés kiszabása esetén az elmarasztalt felet vagyonvesztés is terhelte.²⁰⁸ A magánjogi büntetések többi esetében megmaradt a régi magyar jogból ismert szabály: a büntetés kétharmad része a bírót, az egyharmad része a sértett felet illette.²⁰⁹

A magánjogi bántalmak több évszázad alatt kialakult rendszerének a büntetőjogot érintő reform vetett véget: a magyar büntető-törvénykönyvek életbeléptetéséről szóló 1880. évi XXXVII. törvénycikk a becsületsértési és hatalmaskodási ügyeket a büntető bíróság hatáskörébe utalta,²¹⁰ azonban fenntartotta a sértett elégtételre való igényét a magánjog szabályai szerint, feltéve, hogy a tettes bűnössége megállapítást nyert.²¹¹ Az újítással szemben MESZLÉNY több kritikát fogalmazott meg: egyrészt a magánérdek védtelen maradhatott abban az esetben, ha a cselekmény nem volt elég súlyos ahhoz, hogy bűncselekménynek minősüljön, illetve akkor is, ha a büntetés az elkövető büntethetőségét kizáró ok vagy a büntethetőség elévülése miatt elmaradt. Fontos kiemelni, hogy ha a bíróság a tettes bűnösségét megállapította, akkor a sértett csak a vagyoni kár megtérítésére

²⁰⁷ A nagyobb hatalmaskodások újabb esetei a következők voltak: a) ha valaki bírói személyt hivatalos és törvényes eljárásuk során letartóztatja, elzárva tartja, megveri vagy megsebesíti; b) a szabad menedéklevelek megsértése; c) ítélet végrehajtására érkező bírónak a másodszori elűzése; d) ha valaki mást az országgyűlésen tett panasa miatt megveri, megsebesíti; e) testvéreknek vagy rokonoknak a megsebesítése vagy akármely ember tagjainak csonkítása, f) az országgyűlési tagoknak és családjuknak a megverése és megsebesítése. – Ld. bővebben: WENZEL (1864): i. m. 115.

²⁰⁸ WENZEL (1864): i. m. 116–117.

²⁰⁹ WENZEL (1864): i. m. 122–134.

²¹⁰ 1880. évi XXXVII. törvénycikk a magyar büntető-törvénykönyvek (1878:V. törvénycikk és 1879:XL. törvénycikk) életbeléptetéséről 33. §: A polgári eljárás alá tartozó és a magyar büntető-törvénykönyvek hatálybalépte előtt megindított becsületsértési és hatalmaskodási ügyek, az eddigi törvények szerint folytatandók és döntendők el. A magyar büntető-törvénykönyvek hatálybalépte után azonban a korábban elkövetett becsületsértési és hatalmaskodási ügyek, a mennyiben a 32. § szerint el nem évültek, az illetékes büntető bíróság előtt veendőek ugyan folyamatba, de a megállapítandó pénzbüntetés a korábbi törvényekben foglalt pénzbírság összegét meg nem haladhatja.

²¹¹ 1880. évi XXXVII. törvénycikk a magyar büntető-törvénykönyvek (1878:V. törvénycikk és 1879:XL. törvénycikk) életbeléptetéséről 24. §: A büntető-törvényekben ütköző cselekmény vagy mulasztás magánjogi következményeit megállapító polgári törvények érintetlenül maradnak. E tekintetben büntett alatt minden oly vétség is értendő, melynek büntetése egy évet meghaladó fogházbüntetésben van megállapítva.

tarthatott igényt, nem vagyoni érdekeinek megsértése nem volt érvényesíthető.²¹²

A büntetőjogi tárgyú kódexek megalkotása mellett természetesen zajlott a magánjogi kodifikáció is. Témám szempontjából az APÁTHY István által készített Kötelmi jogi tervezetet szükséges megemlíteni. APÁTHY a Különös Részben, „A tiltott és ezekkel egyenlő cselekvényekből eredő kötelmek” cím alatt kívánta szabályozni az élet és a testi épség megsértésével kapcsolatos rendelkezéseket. A tervezet 781. §-a szerint: „A ki más testében, vagy egészségében jogtalanul megsért, megfelelő fájdalomdíjt fizetni, a gyógyítási költségeket viselni, és ha a sértett fél a keresetre képtelenné lett, annak a bíróság által szabadon meghatározandó keresetét, megtéríteni tartozik.”²¹³ A szerző e §-hoz fűzött indokolása szerint a test és az egészség megsértése alatt a lelki állapot megzavarását és az erkölcsi integritás megkárosítását eredményező cselekvényeket is érteni kell. APÁTHY utal az ABGB 1325. §-ára, amely a fájdalomdíjról rendelkezik, majd kifejti: „Igaz, hogy a fájdalom árát éppoly kevésbé lehet pénzösszegben kifejezni, mint a becsületét, mely pénz szerinti becsüre nem alkalmas; mindamelllett a gyakorlati élet a fájdalomdíjt nem ugyan mint büntetést, hanem mint a kártérítésnek egyik nemét, mint a szenvedett jogtalanság kiegyenlítésének egyik módját igen sok helyen fentartotta. [...] az is kártérítés, ha a sértettnek okozott fájdalmas érzés kellemetes érzés okozása által ellensúlyoztatik.”²¹⁴

A tervezet jelentősége tehát az, hogy az ember lelki állapotának megzavarásáért és az erkölcsi integritás megsértésért fájdalomdíj járt volna kártérítésként. APÁTHY vívódása a fájdalomdíjjal kapcsolatban a tervezet elkészítésekor jól tetten érhető, amikor gyakorlatilag saját magával keveredett ellentmondásba. A fentiekben kifejtettekkel szemben az Általános Rész „Tiltott cselekvények” című fejezetéhez fűzött

²¹² MESZLÉNY Artur: *A személyiség védelme a Polgári Törvénykönyv tervezetében.* Magyar Jogászegyleti Értekezések. XXVI. Kötet. 7. Füzet. 1903. 293–294. [A továbbiakban: MESZLÉNY (1903).]

²¹³ APÁTHY István: *Az általános magánjogi törvénykönyv tervezete. Kötelmi jog. Különös rész.* Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda, Budapest, 1882. 90–91.

²¹⁴ APÁTHY István: *Az általános magánjogi törvénykönyv tervezete. Indokolás a kötelmi jog különös részéhez.* Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda, Budapest, 1884. 197.

indokolásban ugyanis még éppen a fájdalomdíj ellen érvelt: „[a] tervezet a kártérítési kötelezettség szabályozásnál egyedül a vagyoni károsodásra van tekintettel; tehát mellőz minden intézkedést, mely a fájdalomdíjra, vagy a becsületsértés miatti kártérítésre irányulna; mert sem testi fájdalmat, sem a becsületet pénzben kifejezhető érték szerint megbecsülni nem lehet; a sértett félnek e részbeni igényei, a mennyiben azok tekintetbe jöhetnek, az általános magánjog körén kívül esnek, s a fenytő hatalom által állapítandók meg, melynek feladatához tartozik a sértett félnek, az érintett irányban elégtételt nyújtani”.²¹⁵ Az ismertetett ellentmondást APÁTHY ugyan nem oldotta fel, de tervezetét később SCHWARZ helyeselte, álláspontja szerint „[a] fájdalompénz megfelel a kártérítés helyes elméletének és a legkitűnőbb külföldi törvényalkotásoknak és a legelőrehaladottabb államok joggyakorlatának”.²¹⁶

A magánjog kodifikációja tovább zajlott: 1880 és 1882 között számos résztervezet készült, azonban a század végére belátták, hogy a részleges kodifikációs kísérletek sikertelennek bizonyultak, ezért az igazságügy-miniszter állandó bizottságot szervezett az egységes kódexjavaslat kidolgozására. A bizottság 1897-ben kezdte meg a működését és rendkívül körültekintően, az európai államok legjelentősebb kódexeinek feldolgozását és elemzését követően 1900-ban elkészítették a tervezetüket „A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete. Első szöveg” címmel, amelyet később ötkötetes indokolással láttak el.²¹⁷

III.3. Harmadik korszak: a modern kodifikációs kísérletektől az első magyar polgári törvénykönyv megalkotásáig

III.3.1. Az első tervezet

A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének tárgyi terjedelme és az egyes részek sorrendje már igen korán, a hetedik bizottsági ülésen eldőlt: az Első Rész a Személyjogot, a Második Rész a Családjogot, a

²¹⁵ APÁTHY István: *Az általános magánjogi törvénykönyv tervezete. Kötelmi jog. Általános rész.* Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda, Budapest, 1882. 180.

²¹⁶ SCHWARZ Gusztáv: *Magánjogi fejtegetések felsőbb bírósági határozatok kapcsán.* Singer és Wolfner Könyvkereskedése, Budapest, 1890. 131.

²¹⁷ HORVÁTH: i. m. 105–107.

Harmadik Rész a Dologjogot, a Negyedik Rész a Kötelmi jogot, az Ötödik Rész pedig az Öröklési jogot foglalta magában.²¹⁸ Az egyes részek e sorrend szerinti felosztását SCHWARZ szorgalmazta: kifejtette, hogy a magánjogi törvénykönyv két nagy részre oszlik: a személyjogira és a vagyonjogira.²¹⁹ Álláspontja szerint a helyes sorrend az, amikor a tiszta személyjog után következik a családjog, amely átmenetet jelent a tiszta vagyonjoghoz. Emellett szólt az a körülmény is, hogy ennek a beosztásnak már tulajdonképpen történelmi előzménye van, hiszen az ABGB a személyjogban tárgyalta a családjog személyes részét.²²⁰ A tizedik ülésen SCHWARZ előterjesztette a személyi jog tartalomvázlatát és hosszasan fejtegette, hogy nem ért egyet a pandekta-rendszerre épülő BGB felosztásával: szerinte a személyi jog anyaga nem osztható fel két részre (természeti és jogi személyekre). A természetjogi elmélettel szemben GIERKE felfogását támogatta, mely szerint a nem-emberi substratum (vagyontömeg) semmivel sem „jogibb” személy, mint az egyes ember, hiszen a személyiségi jogait ő is a jogrendtől kapta és nem a természettől. Emiatt azt indítványozta, hogy a személyjogi részt három címre osszák: I. Az ember, II. A testület, III. Az alapítvány.²²¹ Végül a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének első szövege (a továbbiakban: Tervezet-I.) a személyi jogi részt két címre osztotta: az első a Személyek címet kapta, melyet négy fejezetre tagoltak: 1. Az ember, 2. Az egyesület, 3. Az alapítvány, 4. Gazdasági célú egyesületek, köztestületek és közintézetek; a második cím pedig a személyiség védelmére vonatkozó rendelkezéseket tartalmazta.²²²

²¹⁸ LÁNYI Bertalan et al. (szerk.): *A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezetét előkészítő bizottság jegyzőkönyvei*. Első füzet. Budapest, Franklin-társulat, 1897., 54.

²¹⁹ Ezzel ellentétes álláspontot képviselt SOHM Rudolf, aki szerint a magánjog tárgya a vagyon, és ami nem vagyonjog, az nem is a magánjogba való. SOHM nézőpontját MESZLÉNY élesen kritizálta: „[e]z a felfogás háromszorosan téves; először: mert individualisztikus, másodsor: mert materialisztikus, harmadszor: mert önmagában is illogikus”. – Ld. bővebben: MESZLÉNY Artur: *Magánjog-politikai tanulmányok különös tekintettel a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetére. II. A nem-vagyoni érdekek jogi védelméről*. Budapest, Politzer Zsigmond és fia kiadása, 1901. 35. [A továbbiakban: MESZLÉNY (1901a).]

²²⁰ LÁNYI: i. m. 52–53.

²²¹ LÁNYI: i. m. 86–88.

²²² Tervezet-I. 1–93. §§.

A Tervezet-I. szövegéhez fűzött indokolás a személyiségi jogok elismerésének indokát és a Tervezet-I.-ben történő elhelyezését az ún. magasabb etikai szempontok elfogadásával magyarázza: ennek megfelelően a jogrendszernek ki kell terjednie a személyek olyan javainak a védelmére is, amelyek tisztán csak szociális értékkel bírnak, de ennél fogva a vagyoni javaknál értékesebbek is lehetnek.²²³ A Tervezet-I. a személyiség magánjogi védelmét a következő személyiségi javakra terjesztette ki: *a)* szabadsághoz való jog, *b)* testi épséghez való jog, *c)* egészséghez való jog, *d)* becsülethez való jog,²²⁴ *e)* névhez való jog,²²⁵ *f)* képmáshoz való jog,²²⁶ *g)* levéltitokhoz való jog²²⁷. E jogok abszolút szerkezetűek, a Tervezet-I. a dolgok birtokának védelméhez hasonlóan részesítette oltalomban, így a védelem eszközei: *a)* a megzavart személyi állapot helyreállítása, *b)* a szükséghez képest a zavaró körülmény elhárítása, *c)* megfelelő elégtétel nyújtása.²²⁸

A Tervezet-I. szövegének megjelenését követően a tudományos élet felpezsdült: a szöveghez számos észrevétel, jobbító javaslat érkezett. A Tervezet-I.-ben meghatározott személyiségi javakkal kapcsolatban elsőként az merült fel, hogy egyáltalán szükség van-e magánjogi oltalomra a közigazgatási és büntetőjogi oltalom mellett: néhányan ez ellen érveltek,²²⁹ de a többség helyesnek találta az önálló magánjogi oltalom szabályozását.²³⁰ A beérkezett észrevételek másik része a személyiségi javak terjedelmével foglalkozott: többen javasolták a jogok szélesebb körre való kiterjesztését. MESZLÉNY javasolta az elismert személyi javak körébe felvenni az életet, a munkaerőt (a munkaerőt hátrányosan befolyásolhatják olyan hatások, melyek az egészségnek és a testi épségnek

²²³ *Indokolás a magyar általános polgári törvénykönyv tervezétéhez*. Első kötet, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1901. 153.

²²⁴ E jogok együttesen a Tervezet-I. 87. §-ában kaptak helyt.

²²⁵ Tervezet-I. 89. §.

²²⁶ Tervezet-I. 90. §.

²²⁷ Tervezet-I. 91. §.

²²⁸ *Indokolás a magyar általános polgári törvénykönyv tervezétéhez*. Első kötet, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1901. 155.

²²⁹ Ld. pl. BOZÓKY Alajos észrevételeit az *Ügyvédek Lapja* 20. számában (1901).

²³⁰ Az Igazságügyministeriumban szervezett állandó bizottság vezetősége: *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének további tárgyalását elősegítő fűzőadmány és a tervezetre vonatkozó bírálati anyag*. I. kötet. Grill Károly Könyvkereskedése, Budapest, 1904. 207.

nincsenek hátrányára), a női becsületet és a hitelt (utóbbi kettő szerinte a becsület fogalmába nem értendő bele).²³¹ E javaslat azonban nem nyert elismerést: az élet kioltását eredményező bántalomnak csak vagyoni jogi következményei lehetnek, a becsület sérelme elleni oltalom pedig kiterjed mindennemű becsület oltalmára.²³² Ezzel kapcsolatban MESZLÉNY felhívta a figyelmet arra, hogy a Tervezet-I.-ben taxatív meghatározott személyi javak jogokká emelése azzal a következménnyel jár, hogy lezárja az oltalmazott érdekek körét, hiszen az abszolút jogok száma analógia útján nem szaporítható.²³³

A személyiség védelemének fentiekben felsorolt eszközein túl a Tervezet-I. 92. §-a alapján a jogellenes cselekmény elkövetője nemcsak vagyoni, hanem nem vagyoni kár megtérítésére is kötelezhető volt.²³⁴ E § a károk megtérítésére – többek között – a Tervezet-I. Kötelmi jogi részében szabályozott kártérítésre vonatkozó szabályokat, így az 1140. §-t rendelte alkalmazni.²³⁵ Ez alapján nem vagyoni kárért kártérítés (elégtétel) csak *szándékosan* elkövetett tiltott cselekmény vagy *szándékos* kötelezettségszegés esetén járt. E §-hoz fűzött indokolás rögtön állást foglal a nem vagyoni kártérítés dogmatikai hovatartozásáról: a sértettet más módon igyekszik kárpótolni, és az elégtétel szolgálja

²³¹ Az Igazságügyminiszeriumban szervezett állandó bizottság vezetősége: *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének további tárgyalását elősegítő fűelõadmány és a tervezetre vonatkozó bírálati anyag*. I. kötet. Grill Károly Könyvkereskedése, Budapest, 1904. 215–218.

²³² Az Igazságügyminiszeriumban szervezett állandó bizottság vezetősége: *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének további tárgyalását elősegítő fűelõadmány és a tervezetre vonatkozó bírálati anyag*. I. kötet. Grill Károly Könyvkereskedése, Budapest, 1904. 208.

²³³ MESZLÉNY (1903): i. m. 297.

²³⁴ Tervezet-I. 92. §: „Az okozott vagyoni és nem vagyoni kár megtérítésére az 1077–1106. § és 1138–1148. §-ok szabályait kell alkalmazni.

²³⁵ Tervezet-I. 1140. §: „A ki szándékosan elkövetett tiltott cselekmény vagy szándékos kötelezettségszegés miatt van kártérítésre kötelezve, a károsultnak nem vagyoni káráért is kártérítéssel (elégtétellel) tartozik. Az elégtétel pénzösszeg fizetésében áll, a melynek nagyságát a bíróság az eset körülményeinek figyelembe vételével a méltányosság szerint állapítja meg. Az elégtételre való jog átruház, végrehajtás és öröklés tárgya csak akkor lehet, ha a jogosult a keresetet megindította. Elégtételnek csak akkor van helye, ha azt az eset körülményei és a méltányosság indokolják.”

legalkalmasabban a prevenciót, mivel érzékeny anyagi hátrányt jelent a cselekmény elkövetőjének.²³⁶

A Tervezet-I. 1140. §-át bírálók általában kifejezetten üdvözölték azt, hogy a nem vagyoni kár fejében követelhető elégtételnek a modern külföldi kódexeknél sokkal tágabb teret enged. Ugyanakkor az elnevezéssel kapcsolatban HALLER nemtetszését fejezte ki: 'a nem vagyoni kár' kifejezés helyett az 'elégtétel' szót javasolta, tekintettel arra, hogy nem is kárról, hanem valamilyen másnemű hátrányról van szó.²³⁷ A legtöbb észrevétel azonban azzal kapcsolatban érkezett, hogy az 1140. § első bekezdése a nem vagyoni kár megtérítését a károsító cselekmény szándékosságától tett függővé. MESZLÉNY szerint ez nem felel meg a jogtudomány álláspontjának, mivel a szándékosság és a gondatlanság közti különbség nehezen határozható meg,²³⁸ továbbá e bántalmakat azzal a tudattal követik el, hogy a sértés személy ellen irányul, valamint e bántalmak a jó erkölcsbe, a tisztességbe ütköző cselekedetek.²³⁹ A bírálatok átgondolását követően az 1140. § első bekezdésének szövegét azzal a módosítással kívánták fenntartani, hogy a nem vagyoni kár megtérítésének kötelezettsége a büntető törvénykönyv által büntetett gondatlanságból okozott cselekményekre is kiterjed.²⁴⁰ Ezen kívül arról is megállapodás született, hogy az 1140. § negyedik bekezdése alapján nem maga az elégtétel, hanem csak annak mennyisége lesz a bírói mérlegelés tárgya.²⁴¹

²³⁶ *Indokolás a magyar általános polgári törvénykönyv tervezétéhez.* Harmadik kötet, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1902. 358.

²³⁷ Az Igazságügyministeriumban szervezett állandó bizottság vezetősége: *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének további tárgyalását elősegítő főelőadmány és a tervezetre vonatkozó bírálati anyag.* VI. kötet. Grill Károly Könyvkereskedése, Budapest, 1905. 270.

²³⁸ MESZLÉNY hosszas elmélkedését a szándékosság-gondatlanság témájában ld. bővebben: MESZLÉNY (1901a): i.m. 43–55.

²³⁹ MESZLÉNY (1903): i. m. 313.

²⁴⁰ Az Igazságügyministeriumban szervezett állandó bizottság vezetősége: *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének további tárgyalását elősegítő főelőadmány és a tervezetre vonatkozó bírálati anyag.* VI. kötet. Grill Károly Könyvkereskedése, Budapest, 1905. 261.

²⁴¹ Az Igazságügyministeriumban szervezett állandó bizottság vezetősége: *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének további tárgyalását elősegítő főelőadmány és a tervezetre vonatkozó bírálati anyag.* VI. kötet. Grill Károly Könyvkereskedése, Budapest, 1905. 280.

A Tervezet-I. szövege nem nyert elfogadást: nem volt egységes mű, ellentmondások terhelték, hiszen a szerkesztők ugyan egy bizottságban, de külön-külön szövegezték meg az egyes részeket. Az előkészítő bizottság tagjai feldolgozták a publikált észrevételeket, bírálatokat, majd a joganyag egységesítését követően, 1913-ban benyújtották a második szövegtervezetet (a továbbiakban: Tervezet-II.).²⁴²

III.3.2. A második tervezet

A Tervezet-II. szövegét az igazságügyminiszter még 1913-ban egységesítette, majd egy külön bizottság rövid időn belül átdolgozta, és így – mint a „negyedik” szövegtervezetet – terjesztették a képviselőház teljes ülése elé.²⁴³ Figyelemmel arra, hogy a személyiségi jogok vonatkozásában a második, a harmadik és a negyedik szöveg megegyezik,²⁴⁴ a hármat együtt tárgyalom (a második, a harmadik és a negyedik szöveg tervezete a továbbiakban együtt: Tervezet-II).

A Tervezet-II. a személyi jogi rész struktúráját megváltoztatta, ugyanis a Tervezet-I. szövegéhez képest az egyesület és az alapítvány részletes szabályait kihagyta, így ennek a résznek a terjedelme lecsökkent. A Tervezet-II. részeinek belső arányosságát fenntartva a családjogi rész bekerült a személyi jogi részbe, egyebekben a Tervezet-I. felépítése és az egyes részek sorrendje nem változott: az Első Rész a Személyjogot és a Családjogot, a Második Rész a Dologjogot, a Harmadik Rész a Kötelmi jogot, a Negyedik Rész pedig az Öröklési jogot foglalta magában.

A Tervezet-I. és a Tervezet-II. publikálása között eltelt időben a kodifikációs törekvések európai színterén fontos történések zajlottak: a svájci polgári törvénykönyvet 1907-ben fogadták el és 1912-ben lépett hatályba. A személyiségvédelem fejlődése szempontjából a ZGB érdeme kiemelkedő: a magánjogi kodifikációk sorában az első, amely az általános

²⁴² HORVÁTH: i. m. 108–109.

²⁴³ A M. Kir. Igazságügyminisztérium: A polgári törvénykönyv javaslata. Az országgyűlés elé terjesztett szöveg. Budapest, 1914.

²⁴⁴ SZÉKELY László: *A személyiségi jogok hazai elmélete. A forrásvidék.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2011. 85.

személyiségi jog védelmét törvénybe foglalta.²⁴⁵ Nem lehet tehát véletlen, hogy a Tervezet-II. a személyiség magánjogi védelmének körét immár általánosan, és nem a Tervezet-I. szerint egyenként, az egyes érdekeket külön joggá téve sorolta fel. A Tervezet-II. 22. § első bekezdése így rendelkezett: „Akit személyiségében valaki jogtalanul megsért vagy jogtalanul másként háborít, az a háborítótól a háborításnak megszüntetését követelheti, és ha ismétléstől lehet tartani, keresettel kérheti, hogy a bíróság a másikat a háborítástól tiltsa el”. E §-hoz tartozó indokolás szerint a Bizottság megfelelőbbnek tartotta a személyiség védelmére vonatkozó általános elvi kijelentés biztosítását az egyes személyiségi javak külön megjelölése nélkül, a személyiségvédelem részletes szabályai konstruálásának feladatát pedig a bírói gyakorlatra és külön törvényekre hárította.²⁴⁶

A törvényjavaslat általános tárgyalásának első ülésén NAGY Ferenc a személyiség védelmének általánosítását olyan újításnak nevezte, amely a magánjog etikai és szociális tartalmának növelésével az új eszmék irányába halad.²⁴⁷ A törvényjavaslat tárgyalása során létrehozott különbizottság kívánatosnak tartotta, hogy a személyiségi jog megsértése elleni jogvédelem általános elvi szabálya mellett a névviselés jogán felül a képmáshoz, a levéltitokhoz és bizalmas iratokhoz való jog külön is kifejezésre jussanak mint a személyiség háboríthatatlan érvényesülésének különleges biztosítékai.²⁴⁸ A bizottság szövegszerű javaslatai a következők voltak: „Mindenkinek joga van arra, hogy a törvénynek és mások jogainak korlátai között személyiségét szabadon érvényesíthesse és hogy ebben őt senki se háboríthassa (személyiség joga). [...] A személyiség jogának megsértése az is, ha valaki a mászt megillető név viselésének jogát – az írói és művészi álnév viselésének jogát is ideértve –

²⁴⁵ ZGB 28. cikk (1) bekezdés. – A svájci magánjogi kodifikációról ld. bővebben a II.3. fejezetet.

²⁴⁶ A M. Kir. Igazságügyminisztérium: Indokolás a polgári törvénykönyv törvényjavaslatához. I. kötet. Bevezetés. Személyi és családjog. Budapest, 1914. 34.

²⁴⁷ A M. Kir. Igazságügyminisztérium: A polgári törvénykönyv törvényjavaslatának tárgyalása a képviselőház külön bizottságában. I. Általános tárgyalás. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1915. 16.

²⁴⁸ A M. Kir. Igazságügyminisztérium: A polgári törvénykönyv törvényjavaslatának tárgyalása a képviselőház külön bizottságában. II. Bizottsági jelentés. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1916. 38.

kétségbe vonja vagy azzal sérti, hogy jogos érdekének sérelmével jogellenesen hasonló nevet használ; úgyszintén ha valaki másnak jogos érdekét azzal sérti, hogy annak képmásával, vagy tőle eredő vagy hozzá intézett levéllel vagy egyéb bizalmi természetű irattal visszaél.”²⁴⁹

A személyiségi jogok megsértéséből eredő joghátrányok helyreállításával kapcsolatban a Tervezet-II. 885. §-ában található rendelkezés.²⁵⁰ A károsult az elszenvedett nem vagyoni kárért pénzbeli kártérítést (elégítelt) csak a szándékosan vagy súlyos gondatlanságból elkövetett tiltott cselekmény vagy kötelezettségszegés esetén igényelhet.²⁵¹ Újítás tehát, hogy a Tervezet-II. a szándékosság mellé felvette a súlyos gondatlanságot mint felelősségalapító kauzát.²⁵²

A hosszú előkészítő munka ellenére a Tervezet-II-ből sem született meg a magyar magánjog első kódexe, ehelyett folytatódott a magyar magánjog kodifikációs törekvéseinek hányattatott sorsa: a háborús helyzet, valamint a törvényjavaslat kidolgozásával megbízott SCHWARZ betegsége, majd halála miatt a munka megszakadt.²⁵³

III.3.3. Mellékvágány a magyar magánjogi kodifikáció pályáján: a nem vagyoni kártérítés megjelenése ágazati törvényekben

A közel egy évszázada tartó kodifikációs törekvések ellenére a magyar törvényhozás képtelen volt megalkotni egy egységes, a magánjog valamennyi területét átfogóan szabályozó kódexet. A sors fintora, hogy a kodifikációs- láztól felpezsdült tudományos élet munkásságának

²⁴⁹ A M. Kir. Igazságügyminisztérium: A polgári törvénykönyv törvényjavaslatának tárgyalása a képviselőház külön bizottságában. II. Bizottsági jelentés. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1916. 39.

²⁵⁰ Tervezet-II. 885. § első bekezdés: „Aki szándékosan vagy súlyos gondatlanságból elkövetett tilos cselekmény vagy ekként elkövetett köteleességsértés miatt van kártérítésre kötelezve, az, amennyiben az eset körülményeire tekintettel a méltányosság megkívánja, a károsult nem vagyoni kárért is megfelelő pénzbeli kártérítéssel (elégítéssel) tartozik.

²⁵¹ MESZLÉNY Artur: A polgári törvénykönyv második tervezete. *Jogállam*. 1913., 12. évf. 6. szám. 428. [A továbbiakban: MESZLÉNY (1913).]

²⁵² LÁBADY Tamás: Elégítél a nem-vagyoni károkért a 20. század első felének magyar magánjogában. In: HAMZA Gábor–KAJTÁR István–ZLINSZKY János (szerk.): *Tanulmányok Benedek Ferenc tiszteletére*. Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 1996. 191. [A továbbiakban: LÁBADY (1996).]

²⁵³ HORVÁTH: i. m. 109.

eredményei hamarabb mutatkoztak meg egy-egy résztörvényben, mintsem a várva várt magánjogi kódexben.

Az első említést érdemlő ilyen törvény a sajtóról szóló 1914. évi törvénycikk, ez az első magyar törvény, amelyben a nem vagyoni kártérítés először jelent meg mint a személyiségvédelem eszköze. A sértett a sajtóbeli közleménnyel okozott vagyoni kárának megtérítésén felül nem vagyoni káráért is megfelelő pénzbeli elégtételt követelhetett, amennyiben az a méltányosságnak megfelelt. A nem vagyoni kárért járó elégtétel összegét a bíróság az összes körülményeket, különösen az érdekelt felek vagyoni viszonyainak is figyelembevételével belátása szerint állapította meg.²⁵⁴ E rendelkezéseket a becsület védelméről szóló 1914. évi XLI. törvénycikk 28. §-a a nem sajtótermék útján elkövetett rágalmazásra, hitelrontásra és hamis vádra is kiterjesztette.²⁵⁵

A szerzői jogról szóló 1921. évi LIV. törvénycikk a szerzői jog szándékos vagy gondatlan bitorlásának egyik jogkövetkezményeként rendelkezett a nem vagyoni kártérítés címén járó pénzbeli kártérítés (elégtétel) adásáról.²⁵⁶ Végül, a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. törvénycikk is ismerte a nem vagyoni kártérítés intézményét: a 35. § kiterjesztette a nem vagyoni kártérítés iránt igény érvényesítésének lehetőségét az utánzás, a hírnévrontás, a hitelrontás, az üzleti vesztegetés, az üzleti titok elárulásának vagy jogtalan felhasználásának szándékos eseteire is.²⁵⁷

SZÉKELY találón mutatott rá arra a körforgásra, ahogyan majd az egyes ágazati törvényekben alkalmazott rendelkezések fognak hivatkozási alapot jelenteni a jogtudósok számára, amikor egy-egy jogintézménnyel kapcsolatban vitáznak a későbbi kodifikációs munkákban.²⁵⁸ Témám szempontjából azokra a törvényekre hivatkoztam, amelyek

²⁵⁴ A sajtóról szóló 1914. évi törvénycikk 39. §.

²⁵⁵ LÁBADY (1996): i. m. 191.

²⁵⁶ A szerzői jogról szóló 1921. évi LIV. törvénycikk 18. §.

²⁵⁷ A tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. törvénycikk 35. §.

²⁵⁸ SZÉKELY: i. m. 70.

tulajdonképpen tételes jogi szabállyá emelték az immateriális kártérítés intézményét.²⁵⁹

III.3.4. A Magánjogi Törvényjavaslat – vagyis az „Ötödik Tervezet”

Az I. világháború viharait követően újra felmerült a magánjog kodifikációjának szükségessége. Az eltelt időszak azonban nem múlt el nyomtalanul, és a kötelező erővel bíró magánjogi kódex hiánya alapjául szolgált a bírói gyakorlat egyre gazdagabb kibontakozásának.

A jogfejlesztésben heroikus munkát végző Kúriának köszönhető, hogy „[m]a már nem hányódik a magyar magánjog roncsa árboc és iránytű nélkül az összehasonlító magánjog tengerén, miként még a múlt század utolsó tizedeiben”.²⁶⁰ A bírói gyakorlat fejlődésének tekinthető, hogy még eleinte a nem vagyoni kár megtérítésére vonatkozó követelés a vagyoni kárigénnyel együtt, vagy legalább azt követően volt érvényesíthető, a Kúria 1914-ben az erkölcsi kártérítést már önállósította: „a bírói gyakorlaton alapuló jogszabály(!), hogy a testi sérülést szenvedő anyagi kár hiányában is követelhet nem vagyoni kártérítést, ha ez az eset körülményeire tekintettel a méltányosságnak megfelel”.²⁶¹ A nem vagyoni kár megítélése a bírói gyakorlatban főként a következő tényállások alapján történt: testi sértés, elmebetegség, becsületsértés és rágalmozás, sajtórágalmazás, alaptalan bűnvádi feljelentés, tisztességtelen verseny, erőszakos nemi közöszülés, csábítás magánjogi értelemben, jegyességtől való ok nélküli visszalépés.²⁶² A gyakorlatban tehát már világossá és következetessé vált, hogy az eszmei kártérítés a személyiségi jogok megsértésének szankciója.²⁶³ A nem vagyoni kár megtérítését általában készpénz (elégítél) formájában igényelték, azonban a bírói gyakorlatban megtalálhatóak a nem vagyoni kár megtérítésének egyéb módjai is: például jogsértő cégtábla, plakát eltávolítása, cég törlése, versenyüzlet

²⁵⁹ UJVÁRINÉ Antal Edit: *Felelősségtan*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014. 37.

²⁶⁰ SZLADITS Károly: A Magánjogi Törvénykönyv javaslata. *Jogtudományi Közlöny*, 1928., 63. évf. 6. sz., 49. [A továbbiakban: SZLADITS (1928).]

²⁶¹ LÁBADY (1996): i. m. 192.

²⁶² MESZLÉNY Artur: Nem vagyoni kár. In: ALMÁSI Antal et al: *Glossza Grosschmid Béni Fejezetek kötelmi jogunk köréből című művéhez*. Első kötet. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1932. 328–330.

²⁶³ LÁBADY (1996): i. m. 193.

bezárása, megtévesztő eszközök megsemmisítése, ítélet közzététele, helyreigazítás, jogsértés abbahagyásának kikényszerítése, bűnösség megállapítása büntető ítéletben és azzal kapcsolatos intézkedések.²⁶⁴

A magánjogi kodifikáció tehát a Tervezet-I. közzététele óta eltelt mintegy három évtized alatt jelentős kölcsönhatásba került az élő joggal: az élet szükségszerűen úgy hozta, hogy a bírói gyakorlat jelentős befolyást gyakorolt az „új” – az 1900-tól számított kodifikáció történetében az ötödik – törvényjavaslatra. A javaslatot 1928. március 1-jén terjesztette a képviselőház elé Pesthy Pál igazságügyminiszter *Magyarország Magánjogi Törvénykönyve* (a továbbiakban: Mtj.) címmel.²⁶⁵ Az Mtj. és a Tervezet-II. szövegének összehasonlítását követően látható az új szöveg szerkezeti tökéletesedése, valamint a magyarosabb és érthetőbb nyelvezete, továbbá a §-okra történő utalások kiküszöbölése.²⁶⁶ Az Mtj. újdonsága volt, hogy – a svájci kódex, a ZGB hatására – mindenekelőtt egy számozatlan, néhány §-t tartalmazó „Bevezető szabályok” címmel nyitott, ezt követte a már megszokott módon négy rész: 1. Személyi és családi jog; 2. Dologi jog; 3. Kötelmi jog; 4. Öröklési jog. A személyi jogot taglaló rész az előző szöveghez képest jóval nagyobb terjedelmű volt, hiszen átkerült ide a kötelmi jogi részből a szerződésképességre vonatkozó szabályozás, valamint az egyesület és az alapítvány részletes szabályai. Az első cím (Személyek) három fejezetet foglalt magában: 1. Az ember²⁶⁷, 2. A jogi személyek, 3. A személyiség joga.

Témám szempontjából az Mtj. szövege nem tartalmazott újdonságokat. A személyiség védelmére vonatkozó szabályozás²⁶⁸ megegyezett a Tervezet-II. szövegével kapcsolatban a különbizottság által szövegezett módosított javaslattal, és szintén a legutolsó szövegváltozat került az Mtj.-be személyiségi jogok megsértéséből eredő joghátrányok helyreállításával

²⁶⁴ MESZLÉNY (1932): i. m. 331.

²⁶⁵ HORVÁTH: i. m. 110.

²⁶⁶ SZLADITS (1928): i. m. 50.

²⁶⁷ „Az ember” cím furcsa hangzását KÖNIG szellemes kritikával illette, helyette inkább a „Természetes személyek” címet javasolta: „[...] hisz az egész törvény emberek számára készül. Azt lehetne hinni, hogy az első cím második fejezete »Az állat«-ról fog szólni.” – Ld. bővebben: KÖNIG Vilmos: A Magánjogi Törvénykönyv javaslata. *Jogtudományi Közlöny*, 1928. 63. évf. 10. szám, 89.

²⁶⁸ Mtj. 107–109. §§.

kapcsolatban is.²⁶⁹ Az Mtj. indokolása szűkszavúan megemlíti, hogy a személyiségi jogokat a régi jogunk is abszolút jogokként fogta fel, amikor azokat a nagyobb és kisebb hatalmaskodások intézménye útján mindenkiel szemben érvényesítette, még akkor is, ha megsértésükből kár nem származott. Az indokolás szerint a személyiség tárgyilag valakinek vagy valaminek a jogképességét jelenti, és ebből ered a jogképes személy alanyi joga, hogy személyiségét a törvénynek és mások jogainak korlátai között szabadon és háboríthatatlanul érvényesíthesse.²⁷⁰ Az Mtj. parlamenti tárgyalásának hiányában a Magyar Jogászegyletben tartott vitán SZÁSZY Béla, az Mtj. szövegének megalkotója röviden utalt arra, hogy a kódexnek nem volt célja a személyiségi jog kimerítő szabályozása, hanem feladata a személyiségi jogok elismerése és az volt, hogy kellő alapot szolgáltatson a személyiségi jogok jogi védelemben részesítésére.²⁷¹ BALÁS P. az Mtj.-be átmentett személyiségi jogi generálklauzula jelentőségét hangsúlyozva azt „aranyhídnak” tekintte, kifejezve ezzel, hogy tételes szabály alakjában bátorítást jelent majd a bírói gyakorlat számára a személyiségi jog általános védelméből fakadó követelmények megvalósítására.²⁷²

Az Mtj. törvénybe iktatásával kapcsolatban ismételten felszínre került az a vita, hogy szükséges és időszerű-e a magánjog kodifikációja. A törvénybeiktatás ellen érvelők szerint a kodifikálás hátránya a jogrendszer megmerevítése, továbbá arra hivatkoztak, hogy a társadalmi és gazdasági viszonyaink nem felelnek meg egy kódex bevezetéséhez.²⁷³ ZOLTÁN szerint az Mtj. szövegének nem szabad a teóriák és a be nem vált szabályok összefoglalásának maradnia, át kell, hogy menjen a köztudatba, ez pedig akkor fog megvalósulni, ha – a régi magyar hagyományokhoz képest – egyaránt együttműködik: a tudós és a gyakorlat embere, a bíró és az

²⁶⁹ Mtj. 1114. §.

²⁷⁰ Indokolás Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének törvényjavaslatához. 236.

²⁷¹ A Magánjogi Törvénykönyv javaslatának vitája a Magyar Jogászegyletben. *Magyar Jogi Szemle*, 1929, 10. évf. 6. szám 247.

²⁷² BALÁS P. Elemér: Személyiségi jog. SZLADITS Károly: *Magyar magánjog*. Első kötet. Általános rész, Személyi jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941. 629. [A továbbiakban: BALÁS P. (1941).]

²⁷³ SZLADITS Károly: *Magyar magánjog*. Első kötet. Általános rész, Személyi jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941. 101. [A továbbiakban: SZLADITS (1941).]

ügyvéd.²⁷⁴ Végül a törvényhozás az Mtj. törvénybe iktatását²⁷⁵ ugyan elhatározta,²⁷⁶ de az ismételen – ezúttal elsősorban politikai okokból – elmaradt.²⁷⁷ Történelmi hagyományaink a biztosíték arra, hogy az óriási, több jogászgeneráción átívelő munka nem volt hiába és nem múlik el nyomtalanul, hiszen „[a]z általános magánjog évezredes törzse sok vihart látott már; erős gyökerekkel ül az emberi lélek mélyén [...]”.²⁷⁸

Az Mtj.-nek a személyiségvédelem területén tett utóhatását jól szemlélteti, hogy MARTON a nem vagyoni kártérítésnek általánosságban való befogadását a bírói gyakorlatban végbementnek tekintette. A nem vagyoni kártérítés fontosabb szabályai a korabeli bírói gyakorlat szerint a következők: a nem vagyoni kárért elégtétel kontraktuális és deliktuális felelősség körében is követelhető; az elégtétel megítélésének feltételei: a) a károkozó súlyos hibája, b) méltányosság, c) a sértettet ért komoly hátrány, amely az életben való érvényesülés kilátásainak csökkentését vonja maga után.²⁷⁹ BALÁS P. kiemelte, hogy habár a személyiség jogi védelmének szükségessége a külső világ jelenségeivel kapcsolatban merül fel, a személyiségi oltalom tárgyai nem ezek a külső világbeli jelenségek, hanem maga a személyiség. A személyiség pedig „[e]leven folyam, mely soha nem áll meg és a saját medrében halad a külső világnak más lényegű tárgyai közt”; e folyam érintetlenségét hivatott védeni a jog.²⁸⁰

A személyiségvédelem és a nem vagyoni kártérítés töretlen fejlődésének épp a bírói gyakorlat vetett gátat, hiszen az időközben bekövetkezett politikai-ideológiai változások nem tették lehetővé az addig kialakított gyakorlat továbbvitelét. A fordulat első lépcsője a Legfelsőbb Bíróság 1951-ben hozott egyik határozatában²⁸¹ rejlett, amely elutasította az erkölcsi elégtétel iránti igényt egy magánjogi csábítás esetében azzal az

²⁷⁴ ZOLTÁN József: A Magánjogi Törvénykönyv javaslatának felszívódása a bírói gyakorlatba. *Jogállam*, 1933. 32. évf. 4–6. szám, 160.

²⁷⁵ Ld. a Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének törvényhozási tárgyalásáról szóló 1931. évi XXII. törvénycikk 1. §-át.

²⁷⁶ BALLA Ignác: Magánjogi törvénykönyvünk életbe léptető törvénye. *Polgári jog*. 1928. 4. évf. 8. szám, 166–169.

²⁷⁷ VÉKÁS (2011): i. m. 268.

²⁷⁸ SZLADITS (1941): i. m. 105.

²⁷⁹ MARTON (1941): i. m. 397–398.

²⁸⁰ BALÁS P.: i. m. 625.

²⁸¹ Legfelsőbb Bíróság Elvi Tanácsa 4946/1951.

indokolással, hogy „jellegzetes kapitalista szemlélet az, hogy pénzzel minden megszerezhető és megváltható”.²⁸² Az, hogy a szocialista jogrendszerrel nem egyeztető össze az emberi személy áruként történő kezelése, a nem vagyoni kártérítés intézményének a kiiktatását eredményezte. A Legfelsőbb Bíróság III. sz. Polgári Elvi Döntése (a továbbiakban: III. PED) kimondta, hogy „[k]ártérítést csak vagyoni károsodás megtérítéséként lehet megítélni. Erkölcsi vagy más nemvagyoni természetű hátrány kiegyenlítésére kártérítést megítélni nem lehet”. Ezzel a döntéssel a Legfelsőbb Bíróság hosszú időre száműzte a nem vagyoni kár intézményét a magyar jogrendszerből. A megszüntetés indoka abban állt, hogy „[a] szocialista jogszemlélet szerint [...] az olyan érdeksérelem, amely nem fejezhető ki pénzzel, nem is kárpótolható azzal, s így a kártérítés címén pénzben való marasztalás csak alaptalan nyereséget jelentene.”²⁸³ A nem vagyoni kártérítés megszüntetésével keletkezett joghézagot az általános kártérítés²⁸⁴ bevezetése volt hivatott betölteni.²⁸⁵ Noha a jogirodalomban és a bírói gyakorlatban is felbukkantak olyan nézetek, amely szerint az általános kártérítés tulajdonképpen az erkölcsi elégtétel más elnevezése, az általános vélekedés az volt, hogy az általános kártérítés nem erkölcsi elégtétel. ASZTALOS szerint az általános kártérítés a személyiséget ért közvetett vagyoni károk orvoslását szolgálja: „[a]z általános kártérítés a személyiség megsértéséből fakadó közvetett, az elbírálás időpontjában összecszerűen pontosan meg nem határozható vagyoni károknak a károsult életviszonyaiban beállott változásához mért, becslés jellegű pénzbeli kártérítés.”²⁸⁶ Az általános kártérítés EÖRSI szerint azt fejezi ki, hogy a „[t]eljes kártérítés elve megkívánja az esetleg

²⁸² LÁBADY Tamás: *A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata*. Budapest, Elte Jogi Továbbképző Intézet, 1992. 15. [A továbbiakban: Lábady (1992a).]

²⁸³ Ld. III. PED. (BH 1953.3.118.)

²⁸⁴ Ld. III. PED szövegét: „[a]mennyiben vagyoni károsodás történt, azonban ennek összege – akár csak részben – valamely okból pontosan ki nem számítható, olyan összegű általános kártérítésre is kell a károkozásért felelős személyt kötelezni, amely a körülményekhez képest a károsult teljes anyagi kárpótlásra alkalmasnak mutatkozik.”

²⁸⁵ „E többletkárnak kérdésével, amelyet a legmegfelelőbbben általános kárnak lehet nevezni, a bíróságnak úgy az indokoltság, mint az összecszerűség tekintetében a legkörülményesebben kell foglalkoznia abból a célból, hogy a károsult valóságos vagyoni kára teljes egészében megtérüljön és így a szocialista igazságosság maradéktalanul érvényesüljön.”

²⁸⁶ ASZTALOS László: *Az általános kártérítés*. Jogtudományi Közlöny. 1957. 12. évf. 7–9. szám, 283.

imponderabiliákból összeálló, nehezen kimutatható mérvű, más jelenségekkel összefonódó károk megtérítését is.”²⁸⁷ Mindebből az következik, hogy az eredeti politikai nyomás és eszmék ellenére az erkölcsi kártérítés eddigi gyakorlatát nem sikerült végleg eltörölni, a személyiségi jogok megsértése nem maradt teljes egészében orvosolatlanul: LÁBADY ezt az időszakot találóan a nem vagyoni kártérítés „tetszhalálának” tekintette.²⁸⁸

III.3.5. Az 1959-es Ptk. Javaslat

Visszatekintve az 1848 óta tartó kodifikációs törekvésekre, a számtalan szövegszerű törvényjavaslatra, a jogtudományi élet fellendülésére, okkal feltételezhető, hogy a XX. század Magyarországnak társadalmi, gazdasági és legfőképpen politikai viszonyai nem szolgáltak megfelelő alapot az első magánjogi kódex megalkotására. Azonban éppen ellenkezőleg történt: 1959-ben benyújtották a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló törvényjavaslatot (a továbbiakban: 1959-es Ptk. Javaslat)²⁸⁹. Az 1959-es Ptk. Javaslat – a korábbi javaslatoktól eltérően – már öt részből állt. Az első része a Bevezető rendelkezések, a második része a Személyek, a harmadik része a Tulajdonjog, a negyedik része a Kötelmi jog, az ötödik része pedig az Öröklési jog szabályait tartalmazta. A személyek joga négy címre tagolódott: az első „Az ember mint jogalany”,²⁹⁰ a második „Az állam mint jogalany”,²⁹¹ a harmadik „A jogi személyek”,²⁹² a negyedik pedig „A személyek polgári jogi védelme”²⁹³ címet kapta.

A személyiségi jogok védelme a személyhez fűződő jogok körének pontos ismerete hiányában nem értelmezhető, mivel nem tudni, hogy mire terjed

²⁸⁷ EÖRSI Gyula: *A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 1966. 214.

²⁸⁸ LÁBADY (1992a): i. m. 16.

²⁸⁹ Országgyűlési irományok, 1958. I. kötet, 4. szám.

²⁹⁰ 1959-es Ptk. Javaslat 8–25. §§.

²⁹¹ 1959-es Ptk. Javaslat 26–27. §§.

²⁹² 1959-es Ptk. Javaslat 28–80. §§.

²⁹³ 1959-es Ptk. Javaslat 81–87. §§.

ki a védelem.²⁹⁴ A negyedik, „A személyek polgári jogi védelmét” szabályozó cím rögtön a személyiség általános védelmére vonatkozó generálklauzulát rögzítette²⁹⁵: a személyhez fűződő jogok a törvény védelme alatt állnak.²⁹⁶ Ezzel az 1959-es Ptk. Javaslat azt kívánta biztosítani, hogy a bevezető részben meghatározott törvényi korlátok között a személyéből eredő alanyai jogait bárki szabadon és háboríthatatlanul érvényesíthesse.²⁹⁷ Ezt követően az 1959-es Ptk. Javaslat felsorolta a legjelentősebb személyhez fűződő jogokat azzal, hogy a felsorolás nem tekinthető teljesnek: *a)* lelkiismereti szabadsághoz való jog; *b)* személyes szabadsághoz való jog; *c)* testi épséghez való jog; *d)* becsülethez való jog; *e)* névviseléshez való jog; *f)* jóhírnév védelméhez való jog; *g)* levéltitokhoz való jog; *h)* magánlakáshoz való jog; továbbá sérelmesnek tartott: *a)* bármilyen hátrányos megkülönböztetést nem, nemzetiség vagy felekezet szerint; *b)* más képmásával való visszaélést és *c)* más hangfelvételével való visszaélést.²⁹⁸ E jogok közös jellemzője, hogy közvetlenül nem vagyoni jellegűek – az 1959-es Ptk. Javaslat indokolása szerint –, „[e]zért a sértettnek az e jogok megsértése esetére nyújtandó védelemhez is elsősorban nem vagyoni, hanem társadalmi, erkölcsi érdeke fűződik. [...] A szocialista felfogással ugyanis [...] leginkább az a megoldás áll összhangban, hogy ahol a jogsérelem vagyoni kárt nem eredményez, ott a szankció is a vagyoni jellegtől megtisztítva, a személyi jellegű hátrányok kiküszöbölését célozza”.²⁹⁹ Így az 1959-es Ptk. Javaslat a személyiségvédelem alábbi restituciók eszközeit ismerte: *a)* a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítása; *b)* a jogsértés abbahagyása és a jogsértő eltiltása a további jogsértéstől; *c)* a jogsértő

²⁹⁴ TÖRŐ Károly: A személyiségvédelem helye és szerepe a polgári jog rendszerében. *Magyar jog és külföldi jogi szemle*. 1970. 2. szám, 92.

²⁹⁵ VÉKÁS Lajos: Adalékok a Polgári Törvénykönyv történeti és összehasonlító jogi értékeléséhez. In: KESERŰ Barna Arnold-KÓHIDI Ákos: *Tanulmányok a 65 éves Lenkovic Barnabás tiszteletére*. Eötvös József Könyv-és Lapkiadó Bt. – Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest–Győr, 2015. 568. [A továbbiakban: Vékás (2015).]

²⁹⁶ 1959-es Ptk. Javaslat 81. § (1) bekezdés.

²⁹⁷ *Indokolás a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvének Javaslatához*. Országgyűlési irományok, 1958. I. kötet, 4. szám. 155.

²⁹⁸ 1959-es Ptk. Javaslat 81. § (1) bekezdés, 82. § (1) bekezdés, 83. § (1) és (2) bekezdés.

²⁹⁹ *Indokolás a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvének Javaslatához*. Országgyűlési irományok, 1958. I. kötet, 4. szám. 156.

nyilatkozattal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak; d) a sérelmes helyzet megszüntetése, a jogsértést megelőző állapot helyreállítása a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítése, illetőleg jogsértő mivoltától megfosztása.³⁰⁰ Látható, hogy ezek a védelmi eszközök a jogsértés objektív tényéhez kapcsolódnak, ezért a jogsértő magatartás szubjektív minősége közömbös.³⁰¹

TÖRŐ a szankciórendszer fogyatékoságának tekintette azt, hogy kártérítésre pusztán vagyoni kár orvoslása végett kerülhet sor, ilyenkor egyébként a polgári jogi felelősség szabályait kell alkalmazni.³⁰² A törvényjavaslat egyik legnagyobb tévedésének tartotta, hogy a nem vagyoni kár intézményét száműzte a magánjogból.³⁰³ Az 1959-es Ptk. Javaslat indokolása azonban hangsúlyozta, hogy ilyen esetben „[a] kártérítés nem a személyiségi jog megsértéséért jár, hanem az okozott vagyoni kár kiegyenlítésére, illetőleg a vagyoni szankció a nem-vagyoni kár tényleges csökkentésére, kiküszöbölésére szolgál” – vagyis magáévátette a III. PED szövegében meghatározott elveket.³⁰⁴

Fontos megemlíteni, hogy az 1959-es Ptk. Javaslat fenntartotta az általános kártérítés intézményét: ha a vagyoni kár mértéke – akár csak részben – pontosan nem számítható ki, a bíróság a károkozásért felelős személyt olyan összegű általános kártérítés megfizetésére kötelezheti, amely a károsult teljes anyagi kárpótlására alkalmas.³⁰⁵ Figyelemmel arra, hogy az általános kártérítés gyakori esete a nem vagyoni károkkal kapcsolatos vagyoni kártérítés, a törvényjavaslat indokolása felhívta a figyelmet arra, hogy a jogalkalmazótól e szabály alkalmazása során óvatosságot vár el: „[h]a ugyanis nem csupán a nem-vagyoni kár kiküszöbölésére ténylegesen

³⁰⁰ 1959-es Ptk. Javaslat 85. § (1) bekezdés.

³⁰¹ *Indokolás a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvének Javaslatához*. Országgyűlési irományok, 1958. I. kötet, 4. szám. 157.

³⁰² TÖRŐ Károly: A személyiség polgári jogi védelme bíróságaink gyakorlatában. *Magyar jog és külföldi jogi szemle*. 1971. 11–12. szám, 668.

³⁰³ TÖRŐ Károly: A nem vagyoni kártérítés gyakorlati kérdései. *Magyar Jog*. 1992., 8. szám. 449. [A továbbiakban: TÖRŐ (1992).]

³⁰⁴ *Indokolás a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvének Javaslatához*. Országgyűlési irományok, 1958. I. kötet, 4. szám. 156–157.

³⁰⁵ 1959-es Ptk. Javaslat 358. § (2) bekezdés.

alkalmas költségeket ítéli meg, ezzel kerülő úton az eszmei kártérítés újbóli érvényesülésének engedne teret”.³⁰⁶

Amennyire paradox érzést keltett az, hogy a II. világháborút követő korszakban, a szocialista nézetek keresztüzében elkészült egy új, egységes magánjogi törvényjavaslat, annyira hihetetlennek tűnik, hogy a magánjogi kodifikáció 1848 óta tartó útjának végeszakadt, és ezennel a törvényjavaslat célba ért. Természetesen fontos kiemelni, hogy a törvényjavaslat sikerét nagy mértékben a múltnak köszönheti: egyrészt a közel kétezer éves magánjogi kultúrának, másrészt a korábbi törvényjavaslat-tervezetek alkotói géniuszának, és nem utolsó sorban a kodifikáció mentén, annak hatására kialakult magánjogtudomány jeles képviselőinek.³⁰⁷ Az 1959-es Ptk. Javaslat fentiekben ismertetett szabályai módosítások nélkül törvényerőre emelkedtek: a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: 1959-es Ptk.) 1960. május 1-jén lépett hatályba.

³⁰⁶ *Indokolás a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvének Javaslatához.* Országgyűlési irományok, 1958. I. kötet, 4. szám. 333.

³⁰⁷ VÉKÁS (2015): i. m. 568.

III.4. Negyedik korszak: A személyiségvédelem az 1959-es Ptk.-ban

Tekintettel arra, hogy az 1959-es Ptk.-ban a személyiségi jogi sérelmek hatásos szankció nélkül maradtak, igazán erre vonatkozó bírói gyakorlat sem tudott kibontakozni, így lassan nyilvánvalóvá vált, hogy az 1959-es Ptk. a személyiség védelmét nem biztosítja megfelelő mértékben.³⁰⁸ A megoldást a jogalkotó az 1959-es Ptk. első nagyszabású módosítása, az ún. 1977. évi Ptk.-novellával adta meg.³⁰⁹ Az 1977. évi Ptk.-novella 1978. március 1-jével nagymértékben módosította az 1959-es Ptk. személyiségi jogok védelmére vonatkozó rendelkezéseit³¹⁰, valamint lehetővé tette a nem vagyoni kárért vagyoni kárpótlás biztosítását.³¹¹ A módosított szöveg is az általános kötelezettség deklarálásával indított,³¹² a személyhez fűződő jogok védelmét nem szűkítette le az egyes személyiségi jogokra, hanem mindenfajta személyiségi jogsérelemmel szemben védelmet nyújtott,³¹³ ezen kívül a személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályokat a jogi személyekre is alkalmazni rendelte.³¹⁴ A személyiségi jogsértés törvény által deklarált legtipikusabb eseteit az 1977. évi Ptk.-novellával módosított szöveg is exemplifikatív módon felsorolta, azonban új elemként jelent meg az emberi méltóság megsértésére³¹⁵, valamint a számítógéppel történő adatfeldolgozás során bekövetkező sérelemre való hivatkozás, továbbá a jóhírnevet sértő magatartások körét konkrétabban meghatározta³¹⁶. Az 1977. évi Ptk.-novellára vonatkozó törvényjavaslat indokolása nem konkretizálta az egyes személyiségi jogok tartamát,

³⁰⁸ PETRIK Ferenc: *A személyiség védelme. A sajtó-helyreigazítás*. HVG-Orac, Budapest, 2001. 25. [A továbbiakban: PETRIK (2001).]

³⁰⁹ Ld. a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény (a továbbiakban: 1977. évi Ptk.-novella).

³¹⁰ 1959-es Ptk. 75–87. §§.

³¹¹ 1959-es Ptk. 354. §.

³¹² 1959-es Ptk. 75. § (1) bekezdés: „A személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E jogok a törvény védelme alatt állnak.”

³¹³ ZOLTÁN Ödön: A személyhez és a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok. In: GELLÉRT György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata. Első kötet*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992. 177. [A továbbiakban: ZOLTÁN (1992).]

³¹⁴ 1959-es Ptk. 75. § (2) bekezdés: „A személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályokat a jogi személyekre is alkalmazni kell, kivéve, ha a védelem – jellegénél fogva – csak a magánszemélyeket illelheti meg.”

³¹⁵ 1959-es Ptk. 76. §.

³¹⁶ 1959-es Ptk. 78. § (1) bekezdés: „A jóhírnév sérelmét jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlan tényt állít, híresztel, vagy való tényt hamis színben tüntet fel.”

csupán annyit jelzett, hogy a személyhez fűződő jogok védelmének körét az Alkotmány előírásával összhangban határozta meg.³¹⁷ A megsértett személyek védelmét kívánta a jogalkotó hatékonyabbá tenni a közérdekű célra fordítandó bírság kiszabásával, amelyet akkor volt lehetősége a bíróságnak kiszabni, ha a jogsértés esetén a kártérítés nem állt arányban a jogsértés súlyával.³¹⁸ A bíróság a bírság kiszabásával kifejezésre juttathatja azt a társadalmi rosszallást, amit a jogsértés kiváltott, a bírság kiszabásánál pedig mérlegelheti az elkövetett jogsértés súlyosságát.³¹⁹

Az 1977. évi Ptk.-novella tehát – első látásra – jelentős változást nem hozott a személyhez fűződő jogok megsértésének jogkövetkezményeiben: a jogszabály változatlanul ugyanazokat az objektív szankciókat ismerte, mint az 1959-es Ptk. eredeti szövege, és szintűgy volt lehetőség szubjektív szankció, azaz kártérítés követelésére.

A lényeges változást a kötelmi jogi részben található 354. § beiktatása jelentette, amely közel 25 év után lehetővé tette a nem vagyoni kárért vagyoni kárpótlás biztosítását.³²⁰ Fontos megjegyezni, hogy ezáltal nem egy új felelősségi alakzat jött létre, ez csak a korábbi kárfogalom kiterjesztését jelentette.³²¹ ZOLTÁN megfogalmazása szerint a nem vagyoni kár: „[n]em az emberi testben vagy anyagi javakban közvetlenül vagy közvetve keletkező kár, hanem az az immateriális sérelem, amely a jogsértés hatásaként jelentkezik”; a kár és a nem vagyoni kár közötti különbség tehát a jogsértés hatásának jellegében és jelentkezési helyében van.³²² EÖRSI szerint a károsult nem vagyoni kára abban a szubjektív elemében áll, hogy az élete, vagyis létezése megnehezédését testileg vagy pszichikusan érzékeli.³²³ Az 1959-es Ptk. 354. §-a szerint „a károkozó

³¹⁷ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvényjavaslat indokolása – 75–87. §-hoz tartozó rész 1. pont.

³¹⁸ 1959-es Ptk. 84. § (2) bekezdés.

³¹⁹ ZOLTÁN (1992): i. m. 206.

³²⁰ TÖRŐ (1992): i. m. 449.

³²¹ BERÉNYI József: A személyhez és a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok. In: Gellért György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata. Első kötet.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992. 936.

³²² ZOLTÁN Ödön: Felelősség a nem vagyoni kárért. *Magyar Jog.* 1980. 5. szám. 416.

³²³ ARADI Frigyes–EÖRSI Gyula–GELLÉRT György: *A Polgári törvénykönyv magyarázata.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981. 1635.

köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát, ha a károkozás a károsultnak *a társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan* megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja”.³²⁴ A bírói gyakorlat alapján a nem vagyoni kár érvényesítése esetén a felperesnek már a keresetlevélben részleteznie kellett, hogy a személyi és egyéb körülményeivel összefüggésben mivel tudja alátámasztani a Ptk. 354. §-ban meghatározott feltételek meglétét,³²⁵ ugyanis a sikeres igényérvényesítés feltétele volt, hogy a károsult szubjektív érzékelése találkozzon az objektivizálódott társadalmi felfogással.³²⁶

A jogalkalmazók számára bizonytalanságot okozott az, hogy a nem vagyoni kártérítést és a személyiségi jogokat a törvényszöveg nem kapcsolta össze,³²⁷ ugyanakkor a törvényjavaslat indokolása kiemelte, hogy „[n]em korlátozza a felelősséget a testi épség és az egészség sérelmének eseteire, bár a körülírt következmények jellegüknél fogva elsősorban a testi épség és az egészség károsodásához tapadnak, de egyéb személyhez fűződő jognak (pl. jóhírnévnek) megsértése is maga után vonhatja a javaslatba írt jogkövetkezményeket”.³²⁸ Figyelemmel arra, hogy kártérítés követelésére a polgári jogi felelősség szabályai szerint van lehetőség,³²⁹ a személyhez fűződő jog megsértése miatt előterjesztett nem vagyoni kár megtérítésére való igény esetében is³³⁰ érvényesülnie kell a kártérítés szükségképpen elemeknek:³³¹ (jogellenesség, kár és a kettő közötti okozati összefüggés).³³²

³²⁴ 1959-es Ptk. 354. §.

³²⁵ Legfelsőbb Bíróság – Pfv.V.21.087/1979.

³²⁶ ARADI – EÖRSI – GELLÉRT: i. m. 1635.

³²⁷ LÁBADY Tamás: Az eszmei kártérítés új dimenziói a magyar jogban. In: *Emlékkönyv Dr. Kemenes Béla egyetemi tanár 65. születésnapjára*. Szeged, Acta Juridica et Politica, 1993., 245. [A továbbiakban: LÁBADY (1993b).]

³²⁸ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvényjavaslat indokolása – 339–364. §-hoz tartozó rész 6. pont.

³²⁹ 1959-es Ptk. 84. § (1) bekezdés e) pont.

³³⁰ Legfelsőbb Bíróság – BH 1981/2. – Pf.20.592/1980.

³³¹ ZOLTÁN (1992): i. m. 206.

³³² KEMENES Béla: A kártérítés általános szabályai. In: GELLÉRT György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata. Első kötet*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1992. 848.

Tekintettel arra, hogy az 1977. évi Ptk.-novella által beiktatott rendelkezés tényállásainak részletes magyarázata elmaradt, továbbá a jogalkalmazás nem megfelelő mértékben ültette át a gyakorlatba, a Legfelsőbb Bíróság 1981-ben 16. számú irányelvvel iránymutatást kívánt adni. Az irányelv kimondta, hogy a kárért felelős személy csak a törvény által meghatározott feltételek együttes megléte esetén kötelezhető nem vagyoni kár megtérítésére.³³³ A 16. számú irányelv főként a baleseti sérüléssel és az egészségkárosodással összefüggő károkra koncentrált.³³⁴ A Legfelsőbb Bíróság elvi érveléssel hangsúlyozta, hogy a károsultnak a társadalmi életben való részvétele vagy egyébként élete megnehezülése tartalmánál fogva tartós állapot, így a súlyos megnehezülés megállapításának valójában a tartósság is feltétele, tehát a tartósság és súlyosság csak szoros kapcsolatban és összefüggésben értelmezhető. Az irányelvben megfogalmazásra került, hogy a legnagyobb gondossággal kell vizsgálni a károkozás következményeit, ugyanis önmagában nem alapozza meg a nem vagyoni kár megtérítésének jogszerűségét az a tény, hogy az elszenvedett sérülés fájdalommal vagy hosszabb orvosi kezeléssel járt.³³⁵ A 16. számú irányelv a nem vagyoni kárpótlás összegének meghatározásával kapcsolatban is adott iránymutatást: „figyelembe kell venni a nem vagyoni sérelem jellegét és mértékét, a társadalmi életben való részvétel vagy egyébként is az élet tartós, súlyos megnehezülésének megnyilvánulási módját, a sérelmet szenvedett személy korát és életkörülményeinek alakulását. [...] Általában törekedni kell arra, hogy a hasonló körülmények között, hasonló tényezők számbavételével meghatározott marasztalási összegek között ne legyenek indokolatlanul nagy eltérések.³³⁶ A megítélhető nem vagyoni kártérítés összege eleinte 500.000 forintban volt maximalizálva.³³⁷

Figyelemmel arra, hogy a 16. számú irányelv egyik célja a nem vagyoni kártérítés parttalan alkalmazásának visszaszorítása volt, a személyiségi jogok védelmében a nem vagyoni kártérítés a gyakorlatban nem játszott

³³³ Ld. a Legfelsőbb Bíróság 16. számú irányelvének 1. pontját.

³³⁴ ZOLTÁN Ödön: A nem vagyoni kár megtérítéséről. *Magyar Jog.* 1991., 8. szám, 530.

³³⁵ Ld. a Legfelsőbb Bíróság 16. számú irányelvének 2. pontját.

³³⁶ Ld. a Legfelsőbb Bíróság 16. számú irányelvének 6. pontját.

³³⁷ FÉZER: i. m. 62.

számottevő szerepet, így a gazdasági-társadalmi átalakulás folytán a Legfelsőbb Bíróság 1990-ben 21. számú irányelvvel hatályon kívül helyezte a 16. számú irányelvet.³³⁸ A Legfelsőbb Bíróság indokolása szerint „[a]z Irányelv hatályon kívül helyezésével lehetőséget kell adni a személyiség minden oldalú védelmét, az erkölcsi értékeket szem előtt tartó, jogfejlesztő bírói gyakorlat kialakítására.”³³⁹ A tényleges változás azonban még váratott magára, a bíróságok még sokáig a 16. számú irányelvre alapozták indokolásaikat.³⁴⁰

Ahhoz a lassú változáshoz képest, amelyet a Legfelsőbb Bíróság 21. számú irányelv generált, meglehetősen gyorsan és korszakalkotó jelentőséggel érkezett az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) határozata. A személyiségvédelem alkalmatlan kritériumainak és szükségtelen korlátainak bizonyultak azok az ismérvek, amelyek az igényérvényesítést külső jelekhez kapcsolták, figyelemmel arra, hogy a nem vagyoni kártérítés célja a személyiség megsértésének szankcionálása. Az Alkotmánybíróság a nem vagyoni kártérítést a polgári jog intézményeként fogta fel, ezért az alkotmányossági vizsgálatot a jogintézmény polgári jogi összefüggései tekintetében folytatta le.³⁴¹ Tekintettel azonban arra, hogy a nem vagyoni kártérítés intézményének szabályozása a munkajogban is meghonosodott, az Alkotmánybíróság a munkajogi jogszabályok³⁴² kapcsolódó rendelkezéseit is részben megsemmisítette a Ptk. 354. §-ának – a következményekre utaló megszorításra³⁴³ vonatkozó részével³⁴⁴ – együtt.³⁴⁵

³³⁸ HAVASI Péter: A nem vagyoni kár bírósági gyakorlata. *Gazdaság és Jog*. 2002. január, 1. szám. 11.

³³⁹ A Legfelsőbb Bíróság 21. számú irányelve II. pont.

³⁴⁰ FÉZER: i. m. 64.

³⁴¹ Ld. az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) határozatának III. pontját.

³⁴² Ld. a Munka Törvénykönyvéről szóló 1967. évi II. törvény végrehajtásáról rendelkező 48/1979. (XII.I.) MT rendelet 83. § (5) bekezdését, valamint az akkor még hatályba sem lépett Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 177. § (2) bekezdését. A részbeni megsemmisítés után hatályos 177.§ (2) bekezdés szerint: „Meg kell téríteni a munkavállalónak azt a kárát is, amely nem vagyoni kár.”

³⁴³ LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatos bírói gyakorlat legújabb tendenciái. *Biztosítási szemle*. 1992. 7–8. szám, 7. [A továbbiakban: LÁBADY (1992b).]

³⁴⁴ A részbeni megsemmisítés után hatályos 354. §: „A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát.”

³⁴⁵ Ld. Az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) határozatát.

A jogintézmény egészen új dimenziói nyíltak meg³⁴⁶ azzal, hogy az Alkotmánybíróság határozatának indokolásában kifejtette: a nem vagyoni kártérítés az általános személyiségvédelem eszköze, és nem önálló kárfelelősségi alakzat.³⁴⁷ Ezen védelmi eszköz alkalmazása nem csupán a testi épség és egészség védelme, hanem a jóhírnév, becsület, szabadságjogok és más alkotmányos jogok megsértése esetén is szükséges, ugyanis ezen személyiségi jogok egyenértékűek.³⁴⁸ Az Alkotmánybíróság határozatában hangsúlyozta, hogy a nem vagyoni kártérítés a polgári jogi felelősség szempontjából legfeljebb a vagyoni kár fikciós esete lehet, ugyanis a nem vagyoni károk vagyoni mércével megmérhetetlenek, tehát a kártérítés a sérelemhez képest inadekvát.³⁴⁹ A határozatban hangsúlyozásra került, hogy a kár nagysága és maga a személyi kár bekövetkezése is becslésen alapul, tehát objektív mércével nem mérhetők.³⁵⁰ A jogintézmény tartalmi szabályozásának hiányában meghatározó szerepet kap a jogalkalmazás során a bíróságok józansága, személyes elkötelezettsége és mértéktartása.³⁵¹ Az Alkotmánybíróság határozatának hatása a bírói gyakorlatban szembetűnő volt: a nem vagyoni kártérítés értéktartalma eltolódott az általános személyiségvédelem irányába.³⁵²

Az Alkotmánybíróság határozata alapján a részben megsemmisített jogszabályhelyek egyre inkább kiüresedtek, ezért a jogszabályokból a jogalkotó törvénymódosításaival fokozatosan száműzésre kerültek a megcsonkított rendelkezések.³⁵³ Az 1959-es Ptk. mintegy negyven év alatt 26 érdemi, összesen több mint száz módosítást élt meg.³⁵⁴ A nem vagyoni kártérítés paradox jellege abban rejlett, hogy a kártérítés szabályai között elhelyezett személyiségvédelmi eszköz volt, melynek sem célja, sem

³⁴⁶ GÁTOS György; LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata. *Magyar Jog*. 1993/1. szám, 63.

³⁴⁷ Az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) határozata III. pont.

³⁴⁸ LANCZER Gabriella: A nem vagyoni kártérítés problémaköre a munkajogi ítélkezési gyakorlatban. *Magyar Jog*. 1995/6. sz. 340.

³⁴⁹ Ld. Az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) határozatának III. pontját.

³⁵⁰ HAVASI: i.m. 12.

³⁵¹ LÁBADY (1993b): i.m. 246.

³⁵² LÁBADY (1992b): i. m. 4.

³⁵³ UJVÁRINÉ: i.m. 42.

³⁵⁴ SÁNDOR István: Az 1959-es Ptk. a magyar polgári jog fejlődésében. A jogfejlődés dinamikája a '80-as években. *Gazdaság és Jog*. 2022. 5–6. szám, 8.

funkciói, sem szabályai nem voltak tisztázottak a jogalkotás szintjén.³⁵⁵ BOYTHA szerint a Ptk. eddigi, a vagyoni károkon túlmenő reparáció irányában hozott módosításai „[a] nem vagyoni kártérítés fikciójának a kártérítés kínálkozó Prokrustes ágyába telepítését eredményezték, sajátos kárfajtaként”.³⁵⁶ A nem vagyoni kárért való felelősség szabályozása HAVASI szerint is tarthatatlan volt: a nem vagyoni kárról önálló szabály formájában kellene rendelkezni azzal, hogy a nem vagyoni kár alapja a személyiségi jog megsértése, az emberi személyiség testi vagy lelki életminőségének hátrányos megváltozása.³⁵⁷ Az 1959-es Ptk. reformájára vonatkozó jogalkotói szándék már a rendszerváltást követően kialakult, elsőként 1989-ben, az akkori igazságügyminiszter felkérésére létrejövő bizottság látott neki a polgári jog felülvizsgálatának és a polgári törvénykönyv rekodifikációja előkészítésének.³⁵⁸

Az új magánjogi kódex előkészítésének és megalkotásának folyamatát kizárólag a személyiségi jogok megsértésének újonnan bevezetett szankcióira tekintettel ismertetem a dolgozat erre vonatkozó részeiben, a személyiségi jogok megsértésének szankciói között.

A 2010-ben alakult új Kormány első döntéseinek egyike volt az új Polgári Törvénykönyv elfogadásáról szóló 1129/2010. (VI. 10.) kormányhatározat meghozatala, amely a kódex-tervezet előkészítésére elrendelte a Polgári Jogi Kodifikációs Főbizottság és a Szerkesztőbizottság felállítását VÉKÁS vezetésével. Az új Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú törvényjavaslatot a Kormány 2012 júliusában nyújtotta be az Országgyűlésnek, 2013 februárjában fogadták el és – a polgári törvénykönyv megalkotását elrendelő 1848. évi XV. törvénycikknek való

³⁵⁵ FÉZER Tamás: Személyiségi jogok. In: OSZTOVITS András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. I. kötet.* Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. 331. [A továbbiakban: FÉZER (2014a).]

³⁵⁶ BOYTHA György: A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása. *Polgári Jogi Kodifikáció.* 2003. 1. szám. 3.

³⁵⁷ HAVASI Péter: A személyek polgári jogi védelmére vonatkozó szabályozás kritikai elemzése, javaslat az új szabályozásra. *Polgári Jogi Kodifikáció.* 2002. 1. szám, 18.

³⁵⁸ FAZEKAS Judit: Történeti áttekintés a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény és 2013. évi V. törvények kodifikációjáról. In: KESERŰ Barna Arnold–KÓHIDI Ákos: *Tanulmányok a 65 éves Lenkovich Barnabás tiszteletére.* Eötvös József Könyv-és Lapkiadó Bt., Budapest–Győr, – Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara, 2015., 127.

történelmi tisztelgés jegyében – 2014. március 15. napján lépett hatályba a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) néven.³⁵⁹

³⁵⁹ FAZEKAS: i. m. 131–132.

IV. A személyiségvédelem intézményének kialakulása és fejlődése a magyar munkajogban

IV.1. A munkajog kialakulásának története

A társadalom kialakulását és az államszerveződést követően a munkavégzéssel összefüggő rendelkezések is megjelentek, gyakorlatilag már az első jogszabályokban, törvényekben találhatóak erre utaló normák. A Kr. e. XVIII. század környékéről Mezopotámiából származó *Hammurapi törvényoszlopa* az első írásos forrás, amely már munkavégzéssel összefüggő szabályokat őriz.³⁶⁰ A törvénygyűjtemény XLVII. számú része a bérek és napszámok tarifáját tartalmazta, e helyen rögzítették a napszámos³⁶¹ és a mesterember (pék, lenszövő, kőfaragó, kovács, ács, tímár, hajóépítő, építőmester)³⁶² felfogadásáért adandó napi díj mértékét.³⁶³

A mai munkajog gyökerei azonban kb. kétezer évvel későbből, a klasszikus kori Rómából erednek: a munkaszerződés bizonyos formái mind a közjogban, mind a magánjogban ismertek voltak. A közjogi munkaszerződés (*locatio conductio operarum publica*) szűkebb körben volt elterjedt: egyetlen példája a magisztrátusi hivatalnokok feladatát segítő személyzet alkalmazása.³⁶⁴ A klasszikus magánjogban a *locatio conductio* intézménye terjedt el három jól elkülöníthető formában: a *locatio conductio rei* (dologbérlet), a *locatio conductio operarum* (munkabérlet) és a *locatio conductio operis* (műbérlet-vállalkozási szerződés).³⁶⁵ Ezek közül a *locatio conductio operarum* tekinthető a mai munkaszerződés előképének: ROMÁN a modern munkaszerződés

³⁶⁰ PRUGBERGER Tamás–NÁDAS György: *Európai és magyar összehasonlító munka- és közszolgálati jog*. Wolters Kluwer, Budapest, 2014. 32.

³⁶¹ Hammurapi törvényoszlopa 273. §: „Ha valaki napszámost fogad fel: az év elejétől az ötödik hónapig VI Se ezüstöt ad egy napra; a hatodik hónaptól az év végéig V Se ezüstöt ad egy napra.”

³⁶² Hammurapi törvényoszlopa 274. §: „Ha valaki mesterembert fogad fel: bére gyanánt V Se ezüstöt [...] ad egy napra.”

³⁶³ KMOŠKÓ Mihály: *Hammurabi törvényei*. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog-és Társadalomtudományi Szakosztálya. Kolozsvár, 1911. 61.

³⁶⁴ BAJÁNHÁZY István: A megbízás és a munkaszerződés a római közjogban. *Sectio Juridica et Politca*, Miskolc, Tomus XXII., 2004. 23.

³⁶⁵ KENDERES György: Intézménytörténeti kérdések a munkaszerződés alakulását illetően. *Sectio Juridica et Politca*, Miskolc, Tomus XXV/2., 2007. 542.

„embrionális előzményének” tartotta.³⁶⁶ A *locatio conductio operarum* MARTON megfogalmazása szerint: „[s]zabad ember munkájának átengedése pénzfizetés (bér) ellenében”.³⁶⁷ A *locatio conductio operarum* konszenzuál szerződés volt: létrejött a feleknek az elvégzendő munkában és munkabérben történő megállapodásával, tehát nem volt szükség a szerződés írásba foglalására.³⁶⁸ E szerződést főként a fizikai jellegű munkák elvégzésére kötötték, a szellemi jellegű, magasabb presztízsű munkákat egy ideig ingyenesen, később pedig tiszteletdíjért (*honorarium*) végezték megbízási jogviszony (*mandatum*) alapján.³⁶⁹

A középkort a feudalizmus időszaka hatotta át, e korszak munkajog-történeti szempontból kis jelentőséggel bír. A feudalizmust leginkább a hűbérúr-jobbágy viszony jellemezte, azonban a jobbágy már nem rabszolgaként, hanem jogalanyként vett részt a rendszerben. Természetesen ettől még a hűbérúr-jobbágy kapcsolatából hiányoztak a klasszikus munkaadó-munkás viszonyra jellemző elemek, hiszen a jobbágy munkavégzése a státuszából következett, és nem saját akaratából létrejött szerződés alapján történt.³⁷⁰ A feudalizmus közepétől elkezdődött a városok mint ipari és kereskedelmi központok fejlődése, így alakultak ki a jobbágytársadalmon kívüli rétegek munkakapcsolatai, ekkor már a munkaadói-bérmunkás viszony tulajdonképpen önálló munkajogviszonynak volt tekinthető.³⁷¹ A munkaviszony egységes szabályozása azonban még váratott magára, hiszen az egyes munkavállalói rétegek jogállására vonatkozó törvényeket szétagoltság jellemezte: eltérő normák vonatkoztak a cselédekre, a bérmunkásokra, a manufaktúrákra, a bányamunkásságra és a kereskedelemben foglalkoztatottakra.³⁷² Ettől függetlenül már ebben a korban is megjelent néhány, a modern munkajog

³⁶⁶ ROMÁN László: *Munkajog*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1989. 35.

³⁶⁷ MARTON Géza: *A római magánjog elemeinek tankönyve (Institutiók)*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1963. 208.

³⁶⁸ BAJÁNHÁZY: i. m. 35.

³⁶⁹ KUN Attila: A munkajog történeti fejlődésének vázlata. In: KISS György (szerk.): *Munkajog*. Dialóg Campus, Budapest, 2020. 47. [A továbbiakban: KUN (2020).]

³⁷⁰ KENDERES: i. m. 548.

³⁷¹ ROMÁN: i. m. 39.

³⁷² KISS György: *Munkajog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 24. [A továbbiakban: KISS (2005).]

előképeinek tekinthető jogintézmény: például szakmai döntőbíráskodás, a már nem kartell jellegű bértarifarendszer és a felmondási idő.³⁷³

IV. 2. A modern munkajog mint jogág kialakulásának és kezdeti önállósodásának folyamata

A középkor hanyatlását követően megindult társadalmi-gazdasági fejlődés nyomán a hűbéri kötöttségek felszámolásával megjelenő tömegesen foglalkoztatható munkaerő és az ipari fejlődés eredményeként a XVIII–XIX. században kibontakozott az ipari forradalom.³⁷⁴ A klasszikus kapitalizmus időszakát a *szereződésses szabadság* jellemezte, szinte teljesen hiányzott a munkajogi szabályok speciális jogszabályi rendezése, a munkaszerződés pedig tulajdonképpen – az alanyok hatalmi helyzetének kiegyensúlyozatlansága miatt – blankettaszerződéssé, a munkáltató egyoldalú diktátumává vált.³⁷⁵ Otto KAHN-FREUND rámutatott arra, hogy ugyan a szerződések valamelyest elrejtik az egyenlőtlen hatalmi viszonyokat, azonban a munkavállalónak valódi szerződés-alakítási joga nincs, döntési lehetősége általában kimerül abban, hogy a munkáltató ajánlatát elfogadja vagy sem.³⁷⁶ Ennek felismerése vezetett oda, hogy a szerződéses liberalizmus helyett szükségessé vált a 'gyengébb' fél védelme, ennek pedig két fő eszköze alakult ki: a *kollektív fellépés* és az *állami beavatkozás*.³⁷⁷ LEHOCZKYNÉ a kollektív autonómiát az állami jogalkotói akarattal azonos minőségűnek tekinti, ugyanis álláspontja szerint „[m]indkettő korlátot jelent a munkáltatói túlhatalom által torzított egyéni autonómián”.³⁷⁸

Az állami beavatkozás három irányból valósult meg: a) központi szabályozás tárgyává tettek olyan elemeket, amelyek korábban kizárólag

³⁷³ KISS (2005): i. m. 25.

³⁷⁴ KENDERES: i. m. 551.

³⁷⁵ ROMÁN: i. m. 51.

³⁷⁶ Paul DAVIES–Mark FREEDLAND (szerk.): *Kahn-Freund's Labour and the Law*. Steven&Sons, London. 1983. 15–17.

³⁷⁷ KUN (2020): i. m. 49.

³⁷⁸ LEHOCZKYNÉ Kollonay Csilla: Génmanipulált újszülött – Új munkatörvény az autoriter és neoliberális munkajogi rendszerek határán. In: KUN Attila (szerk.): *Az új munka törvénykönyve dilemmái című tudományos konferencia utókiadványa*. KRE ÁJK 2011. december 13., Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2013. 32.

a felek megállapodásától függött (pl. felmondási idő, munkabaleset esetén történő ellátás); b) a munkafeltételek betartásának ellenőrzése a munkaügyi felügyelet létrehozásával és tevékenységének szabályozásával; c) a felek kollektív megállapodási készségét erősítő szabályok megalkotása (pl. koalíciós szabadság elismerése, tarifaszervezők szabályozása).³⁷⁹ A XIX. század második negyedétől indult meg a gyakorlatilag korlátlan munkáltatói hatalom „megrendszerbe foglalása” az ún. gyári törvények megalkotásával.³⁸⁰ Az első gyári törvény 1833-ban Nagy-Britanniában jelent meg, majd a fokozott iparosítás eredményeként a munkavállalók érdekében Európa többi országában, így Magyarországon is hoztak ilyen törvényeket.³⁸¹ Az első magyar gyári törvény a gyárak jogviszonyairól szóló 1840. évi XVII. törvénycikk volt, amely rögzítette a 12. életévét be nem töltött gyermekek munkavégzésének korlátait is.³⁸² A magyar gazdaság és a magyar munkajog kialakulására jelentős hatással volt az 1862. évi osztrák kereskedelmi törvény, valamint a két ipartörvény: az 1872. évi VIII. törvény és az 1884. évi XVII. törvény, ezek eredményeként alakult ki a munkásokat védő jogszabályok rendszere, a munkásvédelmi jog.³⁸³

Látható, hogy a kereskedelmi és ipari munkások magyar jogi szabályozása reagált az időközben lezajlott társadalmi és gazdasági fejlődésre, ezáltal a munkajogi helyzetük tulajdonképpen megfelelt a nyugat-európai állapotoknak, ez azonban a mezőgazdasági bérmunkásokról nem volt elmondható: jogviszonyukat még a XIX. század végén is a feudális viszonyok jellemezték.³⁸⁴

A modern munkajog a fentiekben bemutatott szerződési szabadság, állami beavatkozás és a kollektív fellépés, megállapodások elegye, hiszen a munkajog fő feladata, hogy egyensúlyba hozza a felek alá-fölérendeltségi

³⁷⁹ KENDERES: i. m. 559.

³⁸⁰ ROMÁN: i. m. 52.

³⁸¹ RADNAY József: *Munkajog*. Szent István Társulat, Budapest, 2004. 31–33. [A továbbiakban: RADNAY (2004).]

³⁸² A gyárak jogviszonyairól szóló 1840. évi XVII. törvénycikk 6. §.

³⁸³ RADNAY József: A Ptk. és a munkajog kapcsolata, különös tekintettel a magyar jogra. *Polgári jogi kodifikáció*, 1999., I. évfolyam 1. szám, 9. [A továbbiakban: RADNAY (1999).]

³⁸⁴ KISS (2005): i. m. 33.

viszonyán alapuló egyenlőtlen alkupozícióját.³⁸⁵ A munkajog önállóságának kérdése az egyre erőteljesebb állami beavatkozás következtében merült fel, hiszen ezáltal a munkajogviszony olyan közjogi elemekkel bővült, amely semmilyen más szerződés esetén nem mondható el.³⁸⁶ KISS összegzése szerint a munkajog és a magánjog kapcsolatának szabályozására a nyugat-európai jogrendszerekben háromféle megoldást találtak: *a)* a munkaszerződés és a munkajogviszony általános szabályozása a polgári törvénykönyvben található, de a munkajog tárgyát alkotó joganyag kodifikált vagy kompilált jogszabályban rögzítésre került; *b)* a polgári törvénykönyv szabályozza a munkaszerződés, illetve a munkajogviszony intézményét, de ezen túl külön jogszabály egyéb definíciót nem tartalmaz; *c)* nincs egységes törvényi szabályozás, az érintett jogintézmények meghatározásai részletjogszabályokban találhatóak.³⁸⁷

Az első, *a)* verziónak felelt meg a német jog szabályozása. A BGB a 611–630. §§-okban szabályozza a szolgálati szerződést (Dienstvertrag), ahol a munkaszerződés (Arbeitsvertrag) fogalmi elemei is meghatározásra kerültek³⁸⁸, ám a szabályozás így sem teljes, külön törvények rendezik a szolgálati szerződés egyéb szabályait.³⁸⁹ Ehhez hasonló az osztrák szabályozás felépítése: az ABGB félig-meddig összemosva tartalmazza a szolgálati szerződés (Dienstvertrag) és a vállalkozási szerződés (Werkvertrag) szabályait,³⁹⁰ és a hangsúlyt a szolgálati szerződésnek a vállalkozási szerződéstől való elhatárolására helyezi, ezért a szolgálati jogviszony részletes szabályait szintén külön törvények rendezik.³⁹¹

³⁸⁵ DAVIES–FREEDLAND: i. m. 18.

³⁸⁶ KISS (2005): i. m. 14.

³⁸⁷ KISS György: Az új Ptk. és a munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni munkaszerződésekre. *Polgári jogi kodifikáció*. II. évfolyam, 2000. 1. szám. 5. [A továbbiakban: KISS (2000).]

³⁸⁸ BGB §611.a.

³⁸⁹ KISS György: Törekvések a munkajogi szabályozórendszer megújítására. In: ÁBRAHÁM Márta – BERKE Gyula – TÁLNÉ Molnár Erika (szerk.): *Exemplis discimus. Emlékkötet Radnay József születésének 95. évfordulójára*. Kúria–Pázmány Press. Budapest, 2022. 184–185.

³⁹⁰ ABGB §§ 1151–1174.

³⁹¹ KISS (2000): i. m. 6–7.

A francia jogfejlődés a *b)* kategória irányába mutat: a Code Civil – a római jogi hagyományoknak megfelelően – a bérleti szerződés két típusát ismeri: a dologbérletet és a munkabérletet,³⁹² utóbbit az 1779–1786. cikkek szabályozzák. Annak ellenére, hogy a szerteágazó munkajogi joganyagot már 1927-ben összegyűjtötték (Code du Travail), a francia munkajogban nem volt valódi kodifikációs szándék felfedezhető.³⁹³

A fentiekől eltérően Svájc inkább az utolsó kategóriába sorolható: egységes szabályozás nem jellemző: a ZGB ötödik része, az OR önállóan foglalkozik a munkaszerződéssel, és meghatározza a munkajogviszony fogalmát is.³⁹⁴ A svájci szabályozás foglalkozik az egyéni és a kollektív szerződéssel is, továbbá külön rendelkezésekben rögzíti az eltérést megengedő szabályok körét. E szabályokat egészíti ki az 1966-tól hatályos Arbeitsgesetz,³⁹⁵ valamint annak öt végrehajtási rendelete, amelyek elsősorban munkavédelemre vonatkozó rendelkezéseket tartalmaznak.

IV.3. A személyiségvédelem intézményének megjelenése a magyar munkajogban

A XIX. században a magyar munkajog fejlődését jelentősen gátolta a tartalmi és formai (gazdasági ágak szerinti) jogi szabályozás, széttagoltság, amelyen az sem segített, hogy a magánjog kodifikációja – az európai államokhoz képest – hazánkban jelentősen megkésett.³⁹⁶

A személyiségvédelem intézményére utaló szabályok már a XIX. századi törvényekben is felfedezhetőek. ZLINSZKY a személyek munkaerejére vonatkozó szerződések cím alatt foglalta össze a korszak szolgálati szerződésének típusait.³⁹⁷

A cseléd és a gazda közötti szolgálati szerződés szabályairól az 1876. évi XIII. törvénycikk³⁹⁸ rendelkezett. Ez alapján a szolgálati szerződés

³⁹² Code civil Art. 1708.

³⁹³ KISS (2000): i. m. 7–8.

³⁹⁴ OR Art. 319.

³⁹⁵ Bundesgesetz über die Arbeit in Industrie, Gewerbe und Handel (ArG).

³⁹⁶ KUN (2020): i. m. 54.

³⁹⁷ ZLINSZKY (1880): i. m. 458–469.

³⁹⁸ A cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról, a gazdasági munkásokról és a napszámosokról szóló 1876. évi XIII. törvénycikk.

megszűnésének³⁹⁹ egyik esete az volt, amikor a gazda felmondás nélkül, rögtön elbocsáthatta a cselédet abban az esetben, ha a cseléd „[a] gazdát, családját, vagy annak egyes tagjait fenyegeti, tettelesen bántalmazza, becsületében sérti, rágalmazza vagy rossz akaratú felbujtásai által a családban meghasonlást vagy egyenetlenséget előidézni törekszik”.⁴⁰⁰ Ehhez hasonlóan a cseléd jogosult volt a szolgálatát rögtön elhagyni akkor, ha „[a] gazdának, családja valamely tagjának vagy megbízottjának bánásmódja által élete, egészsége, vagy testi biztonsága veszélyeztetik, illetőleg ha a gazda ez utóbbiak ilyenmű bánásmódja ellen a cselédet megvédeni nem tudja, vagy nem akarja”.⁴⁰¹

Hasonló szabályok vonatkoztak az *iparos és segéd személyzete közötti szolgálati szerződésre*. A segéd felmondás nélkül azonnal elbocsátható volt, „[h]a az iparos, helyettese, vagy az iparos egyik családtagja ellen tetteges bántalmazást vagy súlyos becsületsértést követ el”.⁴⁰² A segéd felmondás nélkül, azonnal kiléphetett abban az esetben, [h]a az iparos, helyettese vagy az iparos hozzátartozói őt vagy családja tagjait tetteges bántalmazzák, ellene vagy ellenük súlyos becsületsértést követnek el”.⁴⁰³

A *kereskedő és segéd személyzete közötti szolgálati viszonyt* az 1875. évi kereskedelmi törvény⁴⁰⁴ rendezte. A törvény alapján a segéd a szolgálatot felmondás nélkül elhagyhatta, „[h]a a főnök, ennek helyettese vagy családtagjai a segédet tetteges bántalmazzák, vagy ellene súlyos becsületsértést követnek el”.⁴⁰⁵ Ha a segéd „[a] főnököt, ennek helyettesét vagy családtagjait tetteges bántalmazza, vagy ellenük súlyos becsületsértést követ el”, akkor felmondás nélkül azonnal elbocsáthatóvá vált.⁴⁰⁶

A fentiekből arra lehet következtetni, hogy a XIX. század relevánsabb ágazati törvényei még nem ismerték a mai felfogásunk szerinti személyiségvédelmet, a személyiségi jogok általános védelméről szó sem

³⁹⁹ A korabeli törvények még nem különböztették meg a szerződés megszűnésének és megszüntetésének eseteit.

⁴⁰⁰ 1876. évi XIII. törvénycikk 52. § I. a) pont.

⁴⁰¹ 1876. évi XIII. törvénycikk 52. § II. a) pont.

⁴⁰² Az ipartörvényről szóló 1872. évi VIII. törvénycikk 62. § b) pont.

⁴⁰³ Az ipartörvényről szóló 1872. évi VIII. törvénycikk 63. § a) pont.

⁴⁰⁴ A kereskedelmi törvényről szóló 1875. évi XXXVII. törvénycikk.

⁴⁰⁵ A kereskedelmi törvényről szóló 1875. évi XXXVII. törvénycikk 58. § 2. pont.

⁴⁰⁶ A kereskedelmi törvényről szóló 1875. évi XXXVII. törvénycikk 59. § 8. pont.

lehetett, azonban a testi épség, egészség és becsület sérelme esetén mindkét fél jogosult volt a szolgálati viszonyt felmondás nélkül, rögtön elhagyni, azaz mai fogalomhasználatunk szerint: a jogviszonyt azonnali hatállyal megszüntetni.

A XIX. század végére hazánkban is erőteljes igény mutatkozott egy egységes magánjogi kódex megalkotására, így 1900-ban megjelent a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének első szövege (Tervezet-I.).⁴⁰⁷ GALLIA a modern jogtudomány jelentős eredményének tekintette, hogy a Tervezet-I. kiemelte a szolgálati jogviszonyt a bérleti szerződések közül és a *locatio conductio operarum* csoportját immáron önálló szolgálati szerződésként kezelte.⁴⁰⁸ Ennek megfelelően a Tervezet-I. a Negyedik, Kötelmi jogról szóló részben a Tizenkettedik, „Munkaszerződések. Díjkitűzés” fejezetcím alatt négy fő munkavégzésre irányuló szerződéstípust különböztetett meg: a szolgálati szerződést,⁴⁰⁹ a vállalkozási szerződést,⁴¹⁰ az alkuszi szerződést⁴¹¹ és a díjkitűzést.⁴¹² MESZLÉNY szerint a szolgálati szerződés bizonyos szempontból hűbéri önalávetést jelentett: „[a] szolgálati szerződés minden fajánál a munkavállaló a maga munkaerejét, legszemélyesebb én-jének ezen integrans alkatrészét bocsátja más ember érdekeinek szolgálatába”.⁴¹³

A Tervezet-I. újítása volt, hogy bevezette az „állandóan alkalmazott munkavállaló” kategóriáját és védelemben is részesítette: például joga volt a munkadíjhoz akkor is, ha önhibáján kívül, nem túl hosszú időn át akadályozva volt a munkavégzésben;⁴¹⁴ ha a szolgálat következtében megbetegedett vagy balesetet szenvedett, akkor a munkaadó köteles volt gyógyításáról és ápolásáról gondoskodni, halála esetén a temetési

⁴⁰⁷ Ld. részletesen a III.3.1. fejezetet.

⁴⁰⁸ GALLIA Béla: A szolgálati szerződés a Magyar Magánjogi Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny*, 1928., 63. évf., 19. szám, 173.

⁴⁰⁹ Tervezet-I.1600–1625. §§.

⁴¹⁰ Tervezet-I.1626–1646. §§.

⁴¹¹ Tervezet-I.1647–1650. §§.

⁴¹² Tervezet-I.1651–1658. §§.

⁴¹³ MESZLÉNY Artur: *Magánjog-politikai tanulmányok különös tekintettel a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetére. VI. A szolgálati szerződés, sociális vonatkozásai*. Budapest, Politzer Zsigmond és fia kiadása, 1901. 185.

⁴¹⁴ Tervezet-I. 1605. §.

költséget megfizetni;⁴¹⁵ fontos rendelkezés továbbá, hogy a munkavállaló e jogairól nem mondhatott le.⁴¹⁶ A személyiségi jogok védelmének szankcionálása azonban továbbra sem merült fel, egyetlen eszköz a jogviszony megszüntetése volt: „[a] munkavállaló azonnal megszüntetheti a szolgálati viszonyt, ha folytatása erkölcsiségét vagy jóhírnevét veszélyeztetné, vagy ha életét vagy egészségét a szerződés megkötésekor előre nem látott veszélynek tenné ki”.

A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének második szövege (Tervezet-II.) a munkavállaló személyiségének hathatós oltalmát juttatta kifejezésre a relatív személyjogok egész sorának felállításával: előíranyozta a munkavállaló élete, testi épsége, egészsége és munkaereje védelmét,⁴¹⁷ valamint rögzítette a munkavállaló erkölcsiségének vagy jó hírnevének védelmét.⁴¹⁸ Amennyiben a munkavállaló személyében kárt szenvedne, akkor a kártérítés módjára és terjedelmére nézve a Tervezet-II. a személy ellen elkövetett tiltott cselekményekre vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazását írta elő.⁴¹⁹ Az ÁGOSTON Péter⁴²⁰ által kidolgozott saját szövegtervezet még nagyobb jelentőséget tulajdonított az erkölcsiségnek: a 1166. § szerint ugyanis „[a] munkáltatónak gondoskodnia kell arról, hogy a munkás erkölcsi érzékét sem a munka végzése, sem pihenése közben semmi sem sérthesse”.⁴²¹

⁴¹⁵ Tervezet-I. 1606. §.

⁴¹⁶ Tervezet-I. 1612. §.

⁴¹⁷ MESZLÉNY (1913): i. m. 429., 437.

⁴¹⁸ Tervezet-II. 1312. § (2) bekezdés: „Ha a szolgálatot a munkaadó helyiségében vagy az ő utasítása szerint vagy felügyelete alatt kell végezni, a munkaadónak lehetőleg távol kell tartania mindent, ami a szolgálat alkalmából a munkavállaló erkölcsiségének vagy jó hírnevének ártalmára lehetne.”

⁴¹⁹ Tervezet-II. 1315. §.

⁴²⁰ ÁGOSTON Péter a magyar magánjogtudomány XX. századi történetében a szociális jogfelfogás egyik képviselője, aki számos tanulmányt és monográfiát készített általános magánjogi, dologi jogi, birtokjogi, szövetkezeti jogi témában. ÁGOSTON nevéhez fűződik az ún. osztályközi magánjog eszméje, az osztályközi jog legjellegzetesebb intézménye a szolgálati szerződés. ÁGOSTON olyan törvények alkotására tett javaslatot, amely védeni kívánta az alsó osztályt a kizsákmányolás és az egyenlőtlenség ellen. Ez a szociális magánjogi gondolat képezi a modern munkajog alapeszméjét. Ld. bővebben: BERKE Gyula: Ágoston Péter a munkajogász – Adalékok a magyar munkajog eszmetörténetéhez. *Jogtörténeti szemle*. 2014. 1. szám. 7–10.

⁴²¹ Ld. bővebben: ÁGOSTON Péter: *A jövő Polgári Törvénykönyvének tervezete*.

Különlenyomat a Munkásügyi Szemle 1916. évi folyamából. Nagyvárad
Társadalomtudományi Társaság, 1916. 37.

A Tervezet-I. és Tervezet-II. szövegének jelentős része bekerült az 1928-as Mtj.-be, de újítást is tartalmazott azért, hogy már kifejezett rendelkezést írt elő a munkavállaló személyiségének védelmére. Az Mtj. külön cím alatt szabályozta a munkavállaló munkabérének és személyiségének védelmét biztosító jogokat: rögzítette a munkavállaló élete, testi épsége, egészsége és munkaereje védelmét⁴²² és a munkavállaló pihenéshez való jogát⁴²³, e jogok SCHWARTZ kifejezésével élve a munkavállalók „erkölcsi és egészségügyi jólétét” voltak hivatottak megvédeni.⁴²⁴ Az Mtj. szerint – a Tervezet-I. szövegéhez hasonlóan –, amennyiben a munkavállaló ennek következtében kárt szenved, a munkaadótól követelhető kártérítés módjára és terjedelmére a személy ellen elkövetett tiltott cselekményen alapuló kártérítés szabályai voltak irányadók.⁴²⁵ A munkavállaló a munkabérének és személyiségének védelmét biztosító jogairól előre nem mondhatott le, és előzetesen olyan megállapodást nem létesíthetett, amely e jogokat az ő hátrányára csorbítja.⁴²⁶ GALLIA ezzel összefüggésben kifogásolta, hogy az Mtj. csak az előzetesen történő lemondást tilalmazta, pedig véleménye szerint az utólagos lemondást sem kellene érvényesnek tekinteni.⁴²⁷ Az Mtj. odáig már nem jutott el, hogy a szolgálati jogviszonyban megvalósuló személyiségvédelem és az általános személyiségvédelmi szabályok⁴²⁸ között kapcsolatot teremtsen.⁴²⁹ Így a személyiségvédelem eszközének megmaradt a korábbi jogból ismert szabály: a munkavállaló rögtön hatállyal felmondhatta a szolgálati viszonyt, „[h]a a szolgálat folytatása erkölcsiségét vagy jóhírnevét veszélyezteti, vagy pedig életét, testi épségét vagy munkaerejét oly veszéllyel fenyegeti, amelyet a szerződés megkötésekor egykönnyen nem láthatott előre”.⁴³⁰

⁴²² Mtj. 1563. §.

⁴²³ Mtj. 1565. §.

⁴²⁴ SCHWARTZ Tibor: A munka jogviszonyai szabályozásának főbb elvei a Magánjogi Törvénykönyv javaslatában. *Jogtudományi Közlöny*, 1928., 63. évf., 21. szám, 198.

⁴²⁵ Mtj. 1567. §.

⁴²⁶ Mtj. 1568. §.

⁴²⁷ GALLIA: i. m. 176.

⁴²⁸ Mtj. 107–109. §§.

⁴²⁹ ARANY TÓTH Mariann: A személyiségvédelem szabályozásának fejlődése a magyar munkajogban. *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica : publicationes doctorandorum juridicorum IV.*, 2004. 58.

⁴³⁰ Mtj. 1576. §.

Tekintettel arra, hogy az újabb magánjogi kodifikációs törekvés sem vezetett eredményre, az Mtj. sem emelkedett törvényerőre, így egy időre a munka (- és szolgálati) szerződés is szabályozatlan maradt. Ezen a helyzeten próbált valamelyest segíteni a munkaviszony egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1937. évi XXI. törvénycikk, amely ún. kerettörvényként – viszonylag szűkös személyi hatállyal⁴³¹ – rendelkezett a munkaidőről, a legkisebb munkabérről, az évenkénti fizetési szabadságról. E keretjellegű törvény nem volt alkalmas arra, hogy ennek mentén egységes szabályanyag alakuljon ki, ezért a munkajog önállósága nem merült fel a szabályozás szintjén.⁴³² Tételes jogi szabályozás hiányában a személyiség védelme a bírói gyakorlatban kidolgozott elvek szerint valósult meg.⁴³³

IV.4. Személyiségvédelem a „modern” munkajogban

A munkajog önálló szakjogként az 1940-es évek végén jelent meg először, részben a szocialista ideológiának köszönhetően.⁴³⁴ A fordulat évének WELTNER 1948-at tekintette,⁴³⁵ ekkor az állami vállalatok szervezése miatt ellentétes irányú, addigi jogunktól eltérő változás vette kezdetét.⁴³⁶ Ebben az időszakban a munkajog ’közjogiasult’, a pozitív állami beavatkozás rövidesen eltorzult és az állam irreális módon szabályozta a nemcsak a munkaviszony tartalmát, hanem a jogviszony dinamikáját is.⁴³⁷ E

⁴³¹ A munkaviszony egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1937. évi XXI. törvénycikk 2. §: „A jelen törvény rendelkezései nem vonatkoznak:

1. a mezőgazdasági és erdei termelésre, az állattenyésztésre, a halászatra, a kert- és szőlőművelésre, a selyemtermelésre és méhészetre, valamint az ezekkel összefüggő mellékiparágakra, feltéve, hogy leginkább saját nyerstermékeik feldolgozásával és eladásával foglalkoznak;

2. a közszolgáltatásra;

3. a közforgalmú közlekedési vállalatokra, beleértve a korlátolt közforgalomra berendezett sajátjáratú vasutakat is.

Nem vonatkoznak továbbá a jelen törvény rendelkezései - a 15. §-ban foglaltak kivételével - az 1. §-ban megjelölt üzletek, üzemek, vállalatok és foglalkozások alkalmazottai közül azokra, akik vezető állást töltenek be.”

⁴³² KISS (2000): i. m. 9.

⁴³³ ARANY TÓTH: i. m. 71.

⁴³⁴ KUN Attila: A magyar munkajog kezdetei és helyzete 1945 és 1949 között. *Acta Universitatis Szegediensis. Publicationes Doctorandorum Juridicorum*, Tomus IV., Fasciculus 11. 2004. 351.

⁴³⁵ NAGY László–WELTNER Andor (szerk.): *A Munka Törvénykönyve kommentárja*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1978. 39.

⁴³⁶ RADNAY (2004): i. m. 42.

⁴³⁷ KISS (2000): i. m. 10.

körülmények ágyaztak meg az első önálló munka „törvénykönyve” megalkotásának: a Munka Törvénykönyvéről szóló 1951. évi 7. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: 1951-es Mt.) 1951. február 1-jén lépett hatályba.

Az 1951-es Mt. szocialista jellegű, egységes munkajogi kódex volt, azonban számos fogyatékossgal rendelkezett, amelyet később rendeletekkel próbáltak orvosolni. WELTNER az 1951-es Mt. hiányosságainak három területét emelte ki: *a)* nem biztosította elég széles körben a dolgozók érdekeit; *b)* a részletszabályok nem rendezték kielégítő módon a törvényben meghatározott jogok és törvényes érdekek megvalósulásának jogi biztosítékait; *c)* a túlzott mértékű központi irányítás a törvényben is szerepet kapott.⁴³⁸ Témám szempontjából az 1951-es Mt. nem bír különös jelentőséggel, a korábbi tervezetekhez képest „visszalépésnek” tekinthető, mivel a dolgozó személyiségének védelméről egyáltalán nem rendelkezett. Az 1951-es Mt. az 1959-es Ptk. hatályba lépését követően sem került összekötésre a polgári jog szabályaival, figyelemmel arra, hogy a munkajog és a polgári jog viszonyára vonatkozó doktrína a munkajog önállóságát hangsúlyozta, azaz munkajogi szabályok teljes mértékben elkülönültek a polgári jogi szabályoktól,⁴³⁹ így a dolgozó személyhez fűződő jogait korlátozottan érvényesíthette.⁴⁴⁰

Az 1960-as évek második felében új gazdasági mechanizmus bontakozott ki: a direkt tervgazdasági modell helyét átvette az indirekt, liberalizált tervgazdálkodás.⁴⁴¹ A gazdaságirányítás reformja tette szükségessé egy korszerűbb, a szabályozás decentralizálását és egyszerűsítését megvalósító új munkajogi kódex megalkotását.⁴⁴² A Munka Törvénykönyvéről szóló 1967. évi II. törvény (a továbbiakban: 1967-es Mt.) 1968. január 1-jén

⁴³⁸ NAGY–WELTNER: i. m. 43.

⁴³⁹ BERKE Gyula: Gondolatok a magánautonómia és a kollektív autonómia munkajogi problémájához. In: ÁBRAHÁM Márta – BERKE Gyula – TÁLNÉ Molnár Erika (szerk.): *Exemplis discimus. Emlékkötet Radnay József születésének 95. évfordulójára*. Kúria–Pázmány Press. Budapest, 2022. 33.

⁴⁴⁰ ARANY TÓTH: i. m. 71.

⁴⁴¹ KUN (2020): i. m. 56.

⁴⁴² LEHOCZKYNÉ kiemeli, hogy az államszocialista tervgazdaságban az állami szabályozás jelenléte egyaránt tetten érhető a munkafeltételek minimumának és maximumának is kötelező erővel történő szabályozásában. Ld. bővebben: LEHOCZKYNÉ: i. m. 33.

lépett hatályba. Az 1967-es Mt. két fő tartalmi változást kíván érvényre juttatni: az önállóbb vállalati gazdálkodás feltételeinek megteremtését, valamint a dolgozók jogainak szélesítését, érdekeik hatékonyabb védelmét és ezzel összefüggésben a szakszervezetek szerepének növelését.⁴⁴³ Ez utóbbi fejeződött ki a munkajogi alapelvekben:⁴⁴⁴ például a dolgozó munkához való joga, a munkahely szabad megválasztásának joga és a hátrányos megkülönböztetés tilalma,⁴⁴⁵ a dolgozó egészségének és testi épségének védelme külön fejezetben került szabályozásra.⁴⁴⁶ Az 1967-es Mt. hatálya alatt kezdetben a jogtudomány álláspontja változatlan volt abban, hogy a polgári jogi szabályok a munkajogban nem alkalmazhatóak, mert azok a munkaviszony jellegével ellenkeznek,⁴⁴⁷ később az álláspont változatlan maradt, de az indokolás arra változott, hogy kifejezett munkajogi rendelkezés hiányában polgári jogi szabály a munkaviszonyra nem alkalmazható.⁴⁴⁸ Ez azonban nem jelentette azt, hogy adott esetben ne lett volna lehetőség polgári jogi védelmet alkalmazni munkaviszonnyal kapcsolatos szabályok megsértése esetén. A Legfelsőbb Bíróság egyik döntésében kimondta, hogy az ember személyiségének a legfontosabb megnyilvánulása a munka. Határozatában rögzítette, hogy „[a]z ember munkájának, munkájával kapcsolatos emberi magatartásának az értékelése a személyhez fűződő jogokat érinti, alkalmas lehet a jó hírnév sértésére és az embert munkavállalásában, tehát személyiségi értékeinek a kifejtésében, személyiségének az érvényesítésében akadályozhatja. Ezért az ember munkájára, munkájával kapcsolatos magatartására vonatkozó szabálysértő minősítés nem csupán a munkajogi szabályokat sérti, hanem a polgári jog által védett személyhez fűződő jogok sérelmét is jelenti, polgári jogi személyiségvédelmi eszközök alkalmazására ad lehetőséget”.⁴⁴⁹

⁴⁴³ NAGY–WELTNER: i. m. 45.

⁴⁴⁴ Ld. az alapelvekről bővebben: Román: i. m. 68–81.

⁴⁴⁵ ARANY TÓTH: i. m. 79.

⁴⁴⁶ 1967-es Mt. 51–54. §§.

⁴⁴⁷ RADNAY (1999): i. m. 11.

⁴⁴⁸ Ld. a Legfelsőbb Bíróság Munkaügyi Kollégiumának 28. számú állásfoglalását (a továbbiakban: MK 28. sz. állásfoglalás).

⁴⁴⁹ Legfelsőbb Bíróság P.törv.IV.20.769/1978/4. – BH1979. 204.

Az 1959-es Ptk.-ban jelentős változásokat hozó 1977. évi Ptk.-novella hatása lassan a munkajogban is érezhetővé vált: a Munka Törvénykönyve végrehajtásáról szóló 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 83. § (5) bekezdése⁴⁵⁰ lehetővé tette a munkajogban is a nem vagyoni kártérítés alkalmazását 1980. január 1-jétől. A dolgozó a keresetkiesés összegén felül pénzbeli kárpótlást is követelhetett az őt ért eszmei sérelem kiküszöbölése érdekében, amennyiben a keresetkiesés megtérítésével nem hárult el minden érdeksérelem.⁴⁵¹ A munkajogban alkalmazott nem vagyoni kártérítés gyakorlata nem különült el a polgári jogtól, már csak annál az oknál fogva sem, hogy a személyiségi jog védelmével kapcsolatos perek – attól függetlenül, hogy a sérelem polgári jogviszony vagy munkaviszony során keletkezett – az általános hatáskörű helyi bíróság hatáskörébe tartoztak.⁴⁵²

A munkajog és a polgári jog szabályainak egymáshoz való közelítéséhez a kezdő lökést szintén a bírói jogalkalmazás adta meg: az MK 28. sz. állásfoglalás hatályon kívül helyezése⁴⁵³ azt eredményezte, hogy a munkajog elveivel, illetve szabályaival nem ellentétes polgári jogi szabályokat a munkajogban is alkalmazni lehet.⁴⁵⁴ A munkajog és a polgári jog kapcsolatát rendező tételes jogi szabály azonban még igen sokáig nem született. A politikai-gazdasági rendszerváltást követően bekövetkezett 1992-es munkajogi reform viszont sok változást hozott: nemcsak az ún. magánmunkajog született újjá, hanem a közszféra munkajoga⁴⁵⁵ is két részre tagozódott. A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény (a továbbiakban: 1992-es Mt.) 1992. július 1-jén lépett hatályba. Az 1992-es Mt. megalkotásának célja az volt, hogy a

⁴⁵⁰ A Munka Törvénykönyve végrehajtásáról szóló 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 83. § (5) bekezdése: „A munkáltató köteles megtéríteni a dolgozó nem vagyoni kárát, ha a károkozás a társadalmi életben való részvételét vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti.”

⁴⁵¹ TÖRŐ Károly: A munka szabadságának védelme a polgári jogban. *Jogtudományi Közlöny*, 1983. 6. szám, 370.

⁴⁵² Legfelsőbb Bíróság Mpk.I.10.289/1987. – BH1988. 333.

⁴⁵³ Ld. a Legfelsőbb Bíróság Munkaügyi Kollégiumának 144. számú állásfoglalását (a továbbiakban: MK 144. sz. állásfoglalás).

⁴⁵⁴ KISS (2000): i. m. 10.

⁴⁵⁵ Külön törvény szabályozta a költségvetési szférában dolgozó közalkalmazottak (a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény) és a közigazgatás személyi állomány, azaz a köztisztviselők (a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény) jogállását.

munkajogi kódex szakítson az eddigi szabályozási logikával: az állam immáron nem tulajdonosi, hanem közrendvédelmi funkciója alapján szabályoz. Ennek értelmében az állam jogi beavatkozásának erőteljesen vissza kell vonulnia: a munkaviszony alanyaira nézve kógens jogi szabályozás kizárólag a munkaviszony garanciális tartalmi elemeinek meghatározására, az ún "minimálstandardok" kijelölésére szorítkozhat; a munkaviszonnyal kapcsolatos egyéb kérdéseket a munkaviszony alanyainak a munkáltatónak és a munkavállalónak kell megállapodás útján elrendeznie.⁴⁵⁶

Az 1992-es Mt. ahelyett, hogy rendezte volna a munkajog és a polgári jog kapcsolatát, inkább hallgatott erről a kérdéstről és megerősítette a munkajog jogági önállóságát azzal, hogy egyáltalán nem tartalmazott utalást az 1959-es Ptk.-ra.⁴⁵⁷ Természetesen ettől még a jogalkalmazásban számtalanszor felvetődött a két jogág kapcsolatának problematikája, amit azzal oldottak meg, hogy automatikusan nem zárták ki a polgári jog szabályainak alkalmazhatóságát. A bírói gyakorlat e kérdésben azt az irányt alakította ki, hogy az 1992-es Mt.-ben nem szabályozott kérdésben az 1959-es Ptk. rendelkezése akkor alkalmazható, ha az a munkajogi elveket nem sérti,⁴⁵⁸ vagyis ha az 1992-es Mt. az adott kérdésben nem tartalmaz tételes szabályt, és a polgári jogi szabály alkalmazása nem vezet a munkaviszonyra vonatkozó elvekkel ellentétes eredményre.⁴⁵⁹ A ítélkezési gyakorlat a munkajog számos területén tartotta alkalmazandónak a polgári jog szabályait,⁴⁶⁰ így volt ez a nem vagyoni kártérítés és a személyiségvédelem kapcsán is.

Az 1992-es Mt. ugyanis a személyiségi jogok védelméről átfogóan nem rendelkezett és utaló szabályt sem tartalmazott arra vonatkozóan, hogy más jogszabály rendelkezéseit rendelné alkalmazni.⁴⁶¹ Az 1992-es Mt. a munkavállaló személyiségi jogainak védelméről szűkszavúan – az 1928-

⁴⁵⁶ Ld. a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény – T/3066. számú törvényjavaslat – általános indokolását.

⁴⁵⁷ BERKE: i. m. 34.

⁴⁵⁸ Legfelsőbb Bíróság Mfv.II.10.438/1999. – EBH2000. 258.

⁴⁵⁹ Legfelsőbb Bíróság Mfv.II.10.762/1997. – BH1998. 506.

⁴⁶⁰ Ld. bővebben: RADNAY (1999): i. m. 11–14.; KISS (2000): i. m. 12–14.

⁴⁶¹ ARANY TÓTH Mariann: *A munkavállalók személyes adatainak védelme a magyar munkajogban*. Bába Kiadó, Szeged, 2008. 43.

as Mtj.-ben foglaltakhoz hasonlóan – annyit tartalmazott, hogy „[a] munkavállaló munkabérének és személyiségének védelmét biztosító jogairól előre nem mondhat le, sem előzetesen olyan megállapodást nem köthet, amely e jogokat az ő hátrányára csorbítja”.⁴⁶² Az 1992-es Mt. a munkáltató kártérítési felelősségére vonatkozó részben rendelkezett arról, hogy „[m]eg kell téríteni a munkavállalónak azt a kárát is, amely nem vagyoni kár.”⁴⁶³ A bírói gyakorlat tehát a munkavállaló személyiségi jogainak megsértését ezzel összefüggésben is szankcionálta: a munkáltató nem vagyoni kártérítés megfizetésére irányuló felelősségét megalapozta, ha a terhére megállapítható volt a munkavállaló személyiségi jogának megsértése.⁴⁶⁴ A következő pontban néhány esetben keresztül röviden összefoglalom a nem vagyoni kártérítés munkajogi ítélkezési gyakorlatát.

IV.5. A nem vagyoni kártérítés a munkajogi ítélkezési gyakorlatban

A nem vagyoni kárnak a vagyoni kárral ellentétben nem volt objektív mércéje, tehát maga a kár bekövetkezte is becslésen alapult.⁴⁶⁵ Az ítélkezési gyakorlat egységes volt abban a kérdésben, hogy a nem vagyoni kártérítés tekintetében nem alkalmazott kármegosztást, hanem a nem vagyoni hátrány kompenzálására alkalmas összeget az eset összes körülményének a mérlegelésével állapította meg.⁴⁶⁶ A nem vagyoni kártérítés összegének megállapításánál értékelhető szempont lehetett a munkavégzési képesség elvesztése, a családi-társadalmi kapcsolatokban való akadályozottság, nehézségek a szülői feladatok ellátásában, valamint a fájdalmak jelentkezése.⁴⁶⁷

A nem vagyoni kártérítés mértékével kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a fiatalon, 24 éves korban munkahelyi baleset következtében súlyos testi-lelki egészségkárosodás, a végleges rokkantság, az életlehetőségek súlyos beszűkülése miatt indított kereset

⁴⁶² 1992-es Mt. 8. § (2) bekezdés.

⁴⁶³ 1992-es Mt. 177. § (2) bekezdés.

⁴⁶⁴ Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.902/2009. – EBH2010. 2160.

⁴⁶⁵ TÁLNÉ MOLNÁR Erika (szerk.): *A Magyar Munkajog*. Kommentár a gyakorlat számára. 4. kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2015. 26.

⁴⁶⁶ Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.774/2004.

⁴⁶⁷ Legfelsőbb Bíróság Mfv.10.799/1997.

alapján 7.000.000 Ft-ban való marasztalás a törvénynek megfelel.⁴⁶⁸ A Legfelsőbb Bíróság lényeges körülményként értékelte egy másik esetben is, hogy a munkahelyi baleset fiatal korban következett be, így annak következményeit a károsultnak élete végéig viselnie kell. A baleset a 19 éves felperes által kezelt bálázó gépnek a munkáltató által eltűrt hibája miatt következett be, a gép felnyitott fedelek mellett is üzemelt, és a felperes bal karja csonkolódásával járó 67%-os munkaképesség-csökkenést szenvedett. A bíróság megállapította, hogy a felperes karja elvesztésével súlyosan sérült a jövőre nézve a teljes értékű egészséges, korlátozásmentes élethez való joga, illetve a balesettel összefüggésben kialakult súlyos fokú depresszív neurotikus tünetképződés megalapozza a nem vagyoni kártérítés megállapítását.⁴⁶⁹

Egységesnek volt mondható tehát a bírói gyakorlat abban, hogy a nem vagyoni kártérítés összegének meghatározásánál a károsult életkora szerint meghatározott életviszonyait is figyelembe kellett venni. Egy konkrét ügyben a teljes vakságot okozó baleset a felperest 20 éves korában érte, az alperes a felperesnek a legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való személyhez fűződő jogát sértette meg, és sérült a felperes személyisége szabad kibontakoztatásához való joga is.⁴⁷⁰ A Legfelsőbb Bíróság nemcsak fiatal korára, hanem foglalkozására is tekintettel volt a Legfelsőbb Bíróság annak a 24 éves táncművésznak a nem vagyoni kártérítési igényének elbírálása során, aki a baleset következtében véglegesen alkalmatlanná vált a táncművészi tevékenység végzésére.

A nem vagyoni kártérítés jogalapjaként szolgálhatott még a családi harmónia, a házassághoz, a gyermekhez való viszony megromlása, a családalapítás vagy a párkapcsolat kialakításának elnehezülése, a kulturális, sportolási és szórakozási lehetőségek beszűkülése.⁴⁷¹ Munkahelyi baleset következtében egy szem elvesztése egyéb bizonyított betegségek nélkül megalapozta a nem vagyoni kártérítés iránti követelést. A felperest egyik szemének elvesztése a társadalmi életben közepes

⁴⁶⁸ Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.772/2007.

⁴⁶⁹ EBH2002. 789.

⁴⁷⁰ EBH2003. 974.

⁴⁷¹ BERKE–KISS: i. m. 445.

fokban korlátozhatja, ez az állapota végleges. Az elhelyezkedése rendkívül nehézé vált, esztétikai okból visszafogott életvitelre kényszerült, és látószervének elvesztése pszichésen is rendkívül hátrányosan érintette.⁴⁷² A bírói gyakorlat szerint a munkahelyi baleset következtében csökkent munkaképességű munkavállaló elhelyezkedési nehézségei a nem vagyoni kártérítési igényt megalapozhatták.⁴⁷³ Adott esetben a felperes tetőszigetelés cseréje során jobb vállában izomszakadás keletkezett, amelynek következtében munkaképessége 67%-ot meghaladóan csökkent. A bíróság kimondta, hogy az Mt. eltérő rendelkezése hiányában a munkáltató egészségkárosodásért fennálló felelőssége nemcsak a külső, látható, hanem a belső sérülésért is fennáll.⁴⁷⁴

Az egészséges és teljes élethez való jog sérülését állapította meg a bíróság abban az ügyben, amelyben a felperes felvonó szerelése közben két emeletet zuhant, melynek következtében nyílt koponyatörést, agyidegközpont sérülést, különböző végtagtöréseket szenvedett. A felperes a baleset következtében 100%-os munkaképesség-csökkenést szenvedett, járásbizonytalansága, beszédzavara, mozgáskorlátozottsága miatt aktív életét teljesen fel kellett adni, állapotában javulás nem várható, gondozó igénybevételére szorul. A baleset miatt tehát az egészséges és teljes élethez való joga súlyosan sérült.⁴⁷⁵ Egy másik esetben a felperes kubikos munkakört töltött be az alperesnél, és csatornarekonstrukció építési munkaterületen dúcolási munkában vett részt, amikor a keresztező közművek védcsövei alá feltapadt föld ráesett, melynek következtében maradandó sérüléseket szenvedett. A bíróság a munkáltató kárfelelősségének mértékét 100%-ban állapította meg, és kimondta, hogy az elszenvedett sérelemmel arányos nem vagyoni kártérítés is megilleti a munkavállalót, ugyanis a korábbi életvitelének folytatásában az elszenvedett sérülések akadályozzák, életmódja a baleset következtében jelentős mértékben megváltozott.⁴⁷⁶

⁴⁷² Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.711/1997.

⁴⁷³ Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.394/2004.

⁴⁷⁴ Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.11.008/1998.

⁴⁷⁵ A jogeset megjelent: Munkaügyi Értesítő. 2007. április 130–131.

⁴⁷⁶ Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.330/2010.

Azt, hogy a munkáltató egészségkárosodásért fennálló felelőssége nemcsak a külső, látható, hanem a belső sérülésért is fennáll, jól szemlélteti az az eset, amelyben a károsult válltöréssel járó munkahelyi balesetet szenvedett, melynek következtében kialakult jobb váll mozgáskorlátozottsága és az ehhez kapcsolódó lelki tünetek a mindennapi életre kihatnak. A Legfelsőbb Bíróság a 34/1992. (VI. I.) AB határozat alapján elvi érveléssel mondta ki, hogy a teljes egészséges élethez való alkotmányos jog megsértése megállapításának nem feltétele a súlyos vagy jelentős hátrány okozása.⁴⁷⁷ Már az a tény kellően alátámasztja a jogsérelmet, hogy az üzemi balesetből eredően a károsultnak bizonyított maradandó fizikai és pszichés károsodása keletkezett.⁴⁷⁸

A Legfelsőbb Bíróság az MK 30. sz. állásfoglalására tekintettel elvi érveléssel szövegte le, hogy nem terheli a munkáltatót felelősség, ha a munkavállaló sebgyógyulása a szervezetében rejlő ok miatt az átlagostól eltérő, hosszabb időtartamot igényel. A konkrét ügyben a felperes feladata hidak rozsdátlanítása és festése volt, melynek során drótkéfézés közben egy hídból kiálló vastüske a bal kezét megsértette, és emiatt a kezén bőrelhalás következett be, a felperes 20%-os munkaképesség-csökkenést szenvedett, annak ellenére, hogy az orvosszakértő véleménye alapján az elszenvedett sérülés normális esetben 6-8 hét alatt nyomtalanul gyógyulna.⁴⁷⁹

A bírói gyakorlat szerint a nem vagyoni kártérítésre vonatkozó igény a kártérítés alapjául szolgáló sérelem bekövetkezésekor válik esedékessé, tehát amikor a károsult sérülésének mibenlétét és munkaképesség-csökkenését megállapították, ám ez nem mindig esik egybe a károkozó magatartás időpontjával, az adott esetben ugyanis a károsult munkaképesség-csökkenése a hosszabb ideig tartó kórházi gyógykezelés alatt alakult ki.⁴⁸⁰

⁴⁷⁷ BH1998. 99.: A személyiségi jogsértés súlyossága és komolysága kérdésében, az egyedi tényállások elbírálása során a bíróságnak kell állást foglalnia; objektív mérce hiányában a bíróság mérlegelésén alapul a kár nagyságának megállapítása.

⁴⁷⁸ Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.018/2006. V. ö. A Legfelsőbb Bíróság 16. számú irányelve 3. pont.

⁴⁷⁹ Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.520/2010.

⁴⁸⁰ Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.741/1998.

IV.6. Fordulat a munkajogi személyiségvédelemben

A munkajog és a polgári jog kapcsolatában nagy változást hozott a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.), amely – ellentétben az 1992-es Mt.-vel – már kifejezett utalásokat tartalmazott az 1959-es Ptk.-ra, továbbá a lehető legkisebb mértékben korlátozza a felek autonómiáját.⁴⁸¹ A 2014. március 15-én hatályba lépett Ptk. az Mt.-vel már több kapcsolódási pontot mutat.⁴⁸² Egy „rejtett” kapcsolódási pontra irányítja rá a figyelmet PETROVICS: az Mt. 5. § (1) bekezdése értelmében „[a] munkajogi szabályozás nem »légüres térben lebeg«, azt a magyar jogrendszer egyéb meghatározó jelentőséggel bíró elemeire – így például a Ptk.-ra is – tekintettel kell értelmezni”.⁴⁸³

2014. március 15. napja előtt az Mt. 9. § (1) bekezdése⁴⁸⁴ a személyhez fűződő jogok védelmét általános követelményként rögzítette,⁴⁸⁵ azonban a személyhez fűződő jogok körének meghatározása elmaradt, tekintettel arra, hogy a jogalkotó szándéka azok korlátozásának speciális szabályozására⁴⁸⁶ terjedt ki.⁴⁸⁷ Az idézett jogszabályhely a Ptk. hatályba lépését követően megváltozott akként, hogy kizárólag a munkavállaló és a munkáltató személyiségi jogainak védelméről szól, melyekre az Mt. eltérő rendelkezése hiányában a Ptk. 2:42-2:54. §-ait rendeli alkalmazni azzal, hogy a Ptk. 2:52. § (2) és (3) bekezdése, valamint 2:53. §-a alkalmazásakor az Mt. kártérítési felelősségre vonatkozó szabályai az irányadók. A munkajogi személyiségvédelem nehézkes története ezennel véget érni látszik: az Mt. 9. § (1) bekezdése alapján egyértelművé vált, hogy a személyiségi jogok védelmére a munkaviszonyra vonatkozóan is a polgári

⁴⁸¹ GYULAVÁRI Tamás (szerk.): *Munkajog*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015. 55.

⁴⁸² Ld. pl. Mt. 9. § - személyiségi jogok védelme, Mt. 31.§ - érvénytelenség, Mt. 160.§ - kamatszámítás, Mt. 177. § - kártérítés, Mt. XVIII. fejezet (versenytilalmi megállapodás, tanulmányi szerződés) – kötbér.

⁴⁸³ PETROVICS Zoltán: A polgári jog egyes rendelkezéseinek alkalmazása a munkaviszonyban, különös tekintettel a kötbérré. *Munkajog*. 2019. 4. szám, 16.

⁴⁸⁴ „Az e törvény hatálya alá tartozók személyhez fűződő jogait tiszteletben kell tartani.” (Hatályos: 2012.VII.1.-2014.III.14.).

⁴⁸⁵ Ld. a Munka Törvénykönyvéről szóló T/4786. számú törvényjavaslat 9. §-ához fűzött indokolását.

⁴⁸⁶ Ld. az Mt. 9. § (2)–(3) bekezdését, illetve 10–11. §-át.

⁴⁸⁷ GYULAVÁRI: i. m. 85.

jog szabályai irányadóak.⁴⁸⁸ A következő, B) részben vizsgálom a jelenleg hatályos szabályozás alapján a munkajogi személyiségvédelem speciális szabályait és a személyiségi jogok védelmének eszközrendszerét a Ptk.-val összhangban, az értekezés C) részében pedig elemzem a személyiségvédelem intézményeinek érvényesülését az ítélkezési gyakorlatban.

⁴⁸⁸ LŐRINCZ György: Az új Ptk. alkalmazása a munkaviszonyra. <https://ptk2013.hu/szakcikkek/lorincz-gyorgy-az-uj-ptk-alkalmazasa-a-munkaviszonyra/4215>

V. Részösszegzés

Az értekezés A) Részének célja a két, látszólag egymástól teljesen idegen jogterület, a személyiségi jogok védelme és a munkajog kialakulásának, illetve fejlődéstörténetének bemutatása volt, amellyel azt kívántam bizonyítani, hogy e két terület számos közös jellemzővel bír, a jogtörténet folyamán több kapcsolódási pont is felfedezhető közöttük. Nem a véletlen műve tehát, hogy a XXI. századra a magyar jogalkotó már abszolút nem tekintette egymástól távolállónak őket, hiszen az Mt.-t és a Ptk.-t szorosan összefűzte egy jogtechnikai megoldással. Az alábbiakban a két jogterület közös sajátosságait kiemelve összegzem az értekezés első tartalmi egységének legfontosabb részeit.

1. A személyiségvédelem és a munkajog mint jogág gyökerei egészen az ókori római jogig visszavezethetők.

A személyiségi jogokat, illetve azok védelmét, valamint a munkajogot számtalan kritika érte azzal kapcsolatban, hogy túlságosan fiatal jogterület, előzményei legfeljebb a XIX–XX. századig nyúlnak vissza, és tulajdonképpen kialakulásuk óta is keresik a helyüket a magánjog berkein belül, néha felvillantva kisebb-nagyobb önállósági törekvéseket. A dolgozat A) részének II-IV. fejezetében ismertetett intézményfejlődési kép éppen ezeknek a negatív hangoknak mond ellent: bemutattam, hogy mindkét jogterület előképei felfedezhetőek már az ókori római jogban is, fejlődésük pedig a történelem során egészen napjainkig végigvezethető.

A személyiségvédelem ókori előzményeit a római jogban fedezhetjük fel: a XII táblás törvény és a praetori edictumok őriznek olyan forrásokat, amelyekben megtalálhatóak azok a jogintézmények, ahol már a magánjogi elégtételadás funkciója is megbújik.

Az ókori római korból kiemelést érdemel, hogy a praetori edictumoknak köszönhetően már a Kr. e. III–II. század környékén kialakult a kárbecslő döntőbírók, a rekuperátorok fontos szerepe. A rekuperátoroknak a büntetés kimérésénél az eset összes körülményeit – az elkövetés helye és ideje, a sérelem súlyossága, a sértett és elkövető személyisége stb. –

körültekintően mérlegelniük kellett, és ezek alapján kellett megbecsülniük – a sérelmet szenvedett félnek járó, az állami büntetésen túl – fizetendő összeget. Többek között ezért állította azt MARTON, hogy a praetori iniuriarum aestimatoria actio ugyanarra a célra szolgált, mint hazánkban a nem vagyoni kártérítés.

Természetesen mindenképpen hozzá kell tenni, hogy a római jogban a mai értelemben vett „személyiségsértést” nem vonták védelem alá, mivel az iniuria-tényállások a személysértésre, azaz a jogalanyra, tehát a tulajdonjog, illetve vagyonjogok alanyának megsértésére koncentráltak. Ezért is tartotta úgy néhány jogtudós (például SÓLYOM és PÓLAY), hogy a fentebb vázolt római jogi intézmények nem tekinthetők a modern személyiségvédelem szempontjából kiindulópontnak, mivel a római jogban a tulajdonos védelme, és nem maga a személyiség állt a fókuszban. Ez persze nem jelenti azt, hogy az ókorban kialakult és az évszázadokon keresztül fejlődött jogintézmények ne lettek volna hatással az utókorra, még akkor is, ha voltak olyan időszakok, amikor a római jog és az iniuriajog egy időre sötétbe burkolózott.

A társadalom kialakulását és az államszerveződést követően a munkavégzéssel összefüggő rendelkezések is megjelentek, gyakorlatilag már az első jogszabályokban, törvényekben találhatóak erre utaló normák. A mai munkajog gyökerei azonban kb. kétezer évvel későbből, a klasszikus kori Rómából erednek: a locatio conductio operarum (munkabérlet) ROMÁN szerint a modern munkaszerződés „embrionális előzményének” tekinthető. A locatio conductio operarum konszenzuális szerződés volt: létrejött a feleknek az elvégzendő munkában és munkabérben történő megállapodásával, tehát nem volt szükség a szerződés írásba foglalására. E szerződést főként a fizikai jellegű munkák elvégzésére kötötték, a szellemi jellegű, magasabb presztízsű munkákat egy ideig ingyenesen, később pedig tiszteletdíjért (honorarium) végezték megbízási jogviszony (mandatum) alapján.

2. A személyiségi jogok, illetve azok védelme és a munkajog szabályozása rendkívül érzékeny az aktuális politikai-gazdasági-társadalmi környezet változásaira.

A két terület intézménytörténeti fejlődését végigtekintve látható, hogy a „külső” környezet milyen jelentős szerepet játszik egy jogintézmény életében: képes létrehozni, háttérbe szorítani, vagy éppenséggel felvirágoztatni.

Az 1. pontba foglalt összegzés során megállapítottam, hogy mind a személyiségi jog, mind a munkajog előképei megtalálhatóak voltak már az ókorban is. Ehhez képest mindkét jogterület jelentősen visszaszorult a középkor háborús, zűrzavaros, sötét századaiban – LÁBADY szerint a középkor gyakorlatilag az injúriajog „koporsója” lett. Nem volt ez másképp a munkajog esetében sem: a középkort leginkább a feudalizmus, a hűbérúr-jobbágy viszony jellemezte, tehát értelemszerűen nem jelentek a klasszikus munkaviszonyra jellemző elemek, hiszen a jobbágy nem saját akaratából, szerződés alapján végzett munkát, hanem státusza kötelezte erre. A változás a középkor hanyatlását követően megindult társadalmi-gazdasági fejlődés nyomán következett be: a hűbéri kötöttségek felszámolásával megjelenő tömegesen foglalkoztatható munkaerő és az ipari fejlődés eredményeként a XVIII–XIX. században kibontakozott az ipari forradalom, amire a munkajognak is reagálnia kellett.

A személyiségvédelemre vonatkozó szabályozás – hosszú szunnyadást követően – a modernkori európai kódexekben jelent meg először. Az első magánjogi kódex éppen Franciaországban készült el 1804-ben, amelyre jelentős hatással voltak a francia forradalommal összefüggésben megváltozott polgári, társadalmi változások. A Code civilnek köszönhető a polgári jogi és a büntetőjogi felelősség szétválasztása is, érdemét nem kisebbíti, hogy a germanista kódexek megpróbálták visszaszorítani a nem vagyoni kártérítést a büntetőjog területére. Szerencsére nem jártak teljes sikerrel: az immateriális kártérítés iránti igény érvényesítésének lehetősége szűk körben megmaradt a polgári jogi kódexekben, sőt, a svájci polgári törvénykönyv odáig jutott, hogy elsőként foglalta törvénybe az általános személyiségi jog védelmét.

Túlzás nélkül állítható, hogy a gazdasági-társadalmi-politikai környezet hatása a magyar magánjogi kodifikációra egyedülálló Európa történelmében: az első magyar polgári törvénykönyv „előkészítő” munkálatai több mint száz éven át tartottak. Az 1848. évi törvényekben határozták el egy egységes magyar polgári törvénykönyv megalkotását, de a kodifikációs lendület szinte azonnal alább hagyott: az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc leverése után az osztrák polgári törvénykönyv lépett hatályba Magyarországon. Eközben természetesen jelentős mértékben beáramlott az osztrák joggal a germanista szemlélet, a jogtudósok és a gyakorló jogászok rendkívül körültekintően figyelték az európai kodifikációs folyamatokat és a külföldi minták nyomán igyekeztek kidolgozni a magyar kódex tervezetét.

A magyar magánjog kodifikációjának előkészítésére felállított bizottság 1897-ben kezdte meg a működését, és már 1900-ban elkészítették tervezetüket, amelyet többször módosítottak, és a svájci polgári törvénykönyv újításait is szem előtt tartva egy, az európai kódexek között is modern törvénykönyv-tervezetet nyújtottak be a képviselőház elé, de a világháború kitörése megakadályozta a kodifikáció véghez vitelét. A magánjogi kodifikáció folytatását az 1920-as években határozták el, az 1928-as Mtj. sorsát pedig a gazdasági világválság pecsételte meg. Ezt követően a szocialista ideológia nehezen volt összeegyeztethető egy modern polgári jogi kódex megalkotásával, sőt, a bírói gyakorlatban hosszú évek alatt kialakított nem vagyoni kártérítés intézményét is a szocialista jogszemlélet száműzte, mivel nem tartotta elképzelhetőnek az emberi személy áruként történő kezelését. Ezekre a változásokra – magánjogi kódex hiányában – elsőként a bírói gyakorlatnak kellett reagálnia. A Legfelsőbb Bíróság 1953. évi III. sz. Polgári Elvi Döntése kimondta, hogy „[k]ártérítést csak vagyoni károsodás megtérítéséként lehet megítélni. Erkölcsi vagy más nemvagyoni természetű hátrány kiegyenlítésére kártérítést megítélni nem lehet.” Mindezeknek volt köszönhető, hogy a magyar magánjog kodifikációja rendkívül megkésett az európai országokhoz képest, csak 1959-ben készült el az első magyar polgári törvénykönyv. Szintén szocialista ideológiai alapokon alkották

meg az első munkajogi törvénykönyvet is 1951-ben, amelyet némileg próbált enyhíteni a következő, 1967-es Mt., de az érdemi változást csak a rendszerváltozást követően megalkotott 1992-es Mt. hozta el.

3. A személyiségi jogok védelmének és a munkajognak is meghatározó tényezője az állami beavatkozás.

A magánjogi jogviszonyok egyik legfőbb sajátossága a felek mellérendeltsége, szerződéses szabadsága, éppen ezért számít 'kakukktojásnak' a munkajog és a személyiségi jogok védelme is a szűken értelmezett magánjog keretei között. Ugyanis mindkét jogterület feltételezi, hogy az egyik fél az állam védelmére szorul: a személyiségvédelem területén a jogsértés sajátos természete, a munkajogban a jogviszonyban elfoglalt gyengébb pozíciója miatt. Ez a védelem mutatkozik meg abban, hogy a személyiségi jogi jogviszonyok abszolút szerkezetűek, e jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani, ennek megsértését pedig a polgári törvénykönyv különféle módokon szankcionálja.

A személyiségi jogok védelmére vonatkozó állami beavatkozás eszköze a személyiségi jogok polgári törvénykönyvekben történő deklarálásában, az általános személyiségi jog elismerésében, valamint e jogok megsértése esetére kialakított hatékony szankciórendszer kiépítésében érhető tetten. Az európai kódexekben megmutatkozó szabályozások közötti különbség az előző pontban részletezett gazdasági-politika-társadalmi környezetnek is betudható. Az eszmei kártérítés alapjait már a XIX. század elején letevő Franciaország mellett szembetűnő, hogy a liberális értékrendű BGB egyenesen kizárta az általánosan alkalmazható immateriális kártérítést, és az osztrák ABGB-hez hasonlóan szűk körben adott lehetőséget fájdalomdíj megítélésére. Ehhez képest Svájc – és ennek mintájára eleinte a magyar kódex-tervezet – már a XX. század elején elismerte az általános személyiségi jogot, és ahhoz ugyan nem teljeskörű, de mégis hatékonynak bizonyuló szankciót rendelt.

A munkajog intézménytörténeti fejlődése során látható volt, hogy a munkajog sem működőképes az állami beavatkozás nélkül: a véglegetekig

kitolt „szerződéses szabadság” eszméje éppen ellenkezőleg hatott és a munkáltató hierarchikus fölényéhez vezetett. A klasszikus kapitalizmus időszakát a szerződéses szabadság jellemezte, szinte teljesen hiányzott a munkajogi szabályok speciális jogszabályi rendezése, a munkaszerződés pedig tulajdonképpen – az alanyok hatalmi helyzetének kiegyensúlyozatlansága miatt – blankettaszerződéssé, a munkáltató egyoldalú diktátumává vált. Az állami beavatkozás három irányból valósult meg: *a)* központi szabályozás tárgyává tettek olyan elemeket, amelyek korábban kizárólag a felek megállapodásától függött (pl. felmondási idő, munkabaleset esetén történő ellátás); *b)* a munkafeltételek betartásának ellenőrzése a munkaügyi felügyelet létrehozásával és tevékenységének szabályozásával; *c)* a felek kollektív megállapodási készségét erősítő szabályok megalkotásával (pl. koalíciós szabadság elismerése, tarifaszerződések szabályozása).

A hatalmi egyensúlytalanság kiegyenlítésére tehát mindenképpen szükség van, amit a jogalkotó általában a munkavállaló jogait védő garanciális, kógens szabályokkal és a kollektív munkajog eszközével kíván elérni.

4. A bírói gyakorlat jogfejlesztő tevékenysége jelentős szerepet játszott a személyiségvédelem polgári jogi és munkajogi gyakorlatának kialakításában, fejlődésében is.

Az immateriális károk megítélésében a bírók szerepe a kezdetektől kulcsfontosságú volt: már az első praetori edictum kialakította a kárbecslő döntőbírók, rekuperátorok mérlegelő funkcióját: a büntetés kimérésénél az eset összes körülményét figyelembe véve kellett megállapítaniuk a sérelmet szenvedett félnek járó összeget. Ehhez hasonló szerepet szánt a porosz ALR is a bíróknak: ők határozták meg a szándékosan vagy súlyos gondatlansággal okozott testi sértés miatt az eltúrt fájdalom mértéke szerint a kompenzáció, a fájdalomdíj összegét.

Franciaországban a személyiség védelme a bírói gyakorlatnak köszönhetően, a deliktuális felelősség körében volt érvényesíthető, azt követően, hogy a Court de Cassation egy 1833-ban hozott ítélete után a bíróságok a vagyoni és a nem vagyoni kártérítést összevontan,

egyösszegben állapították meg, így az eredetileg 'általános' (értsd: minőségjelző nélküli), teljes kártérítést szabályozó 1382. cikk már a nem vagyoni károk megtérítésére is vonatkozott. A XIX–XX. századi európai kodifikációk sorában a svájci ZGB számított leginkább a bíróságok tevékenységére, még arra is felhatalmazta őket, hogy az esetleges joghézagokat kitöltse, ezért fogalmazott úgy LÁBADY, hogy a ZGB „a bírót a törvényhozói székbe ülteti”.

A bíróságok jogfejlesztő tevékenysége rendkívül hangsúlyos volt a magyar magánjog rendszerének kialakításában, amely hazánkban tulajdonképpen – az elmúlt egy-kétszáz évtől eltekintve – a joggyakorlat fejlesztő szerepének eredménye. Az igazságszolgáltatás alapját a legmeghatározóbb mértékben az írott szokásjog képezte, ennek volt köszönhető, hogy WERBŐCZY törvénygyűjteménye széles körben elterjedt és évszázadokon keresztül alkalmazandó volt. A magyar jogfejlődést segítette a hétszemélyes tábla és a Királyi Curia döntvényanyagának rendszeres gyűjteménybe foglalása is, a Planum Tabulare/Planum Curiale, amely a magánjog fontos jogforrásává vált azzal, hogy 1769-ban a Királyi Curia összes ülése elfogadta és a királynő is jóváhagyta.

A bíróságok jogformáló szerepe az 1848. évi törvények után is meghatározó volt: Ferenc József az Októberi Diplomával egyidejűleg az országbíró elnöklete alatt a Curia és Hétszemélyes Tábla bíráiból, valamint más jogtudósokból álló tanácskozmányt hívott össze, amelynek feladata a magyar igazságszolgáltatás szervezésén túl annak eldöntése volt, hogyan állítsák helyre a magyar jogot az osztrák jog uralmát követően. A tanácskozás, az ún. Országbírói Értekezlet elkészítette az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat, – amely korántsem volt ideiglenes: gyakorlatilag az első magyar polgári törvénykönyv kidolgozásáig és elfogadásáig alkalmazandó volt.

A hosszan elhúzódó magánjogi kodifikáció miatt tételes jogi szabályok nélkül maradt bíróságok a XX. században is heroikus munkát vállaltak a jogfejlesztésben. A bírói gyakorlat fejlődésének tekinthető, hogy még eleinte a nem vagyoni kár megtérítésére vonatkozó követelés a vagyoni kárigénnyel együtt, vagy legalább azt követően volt érvényesíthető, a

Kúria 1914-ben az erkölcsi kártérítést már önállósította: „a bírói gyakorlaton alapuló jogszabály(!), hogy a testi sérülést szenvedő anyagi kár hiányában is követelhet nem vagyoni kártérítést, ha ez az eset körülményeire tekintettel a méltányosságnak megfelel”. A nem vagyoni kár megítélése a bírói gyakorlatban főként a következő tényállások alapján történt: testi sértés, elmebetegség, becsületsértés és rágalmazás, sajtórágalmazás, alaptalan bűnvádi feljelentés, tisztességtelen verseny, erőszakos nemi közöszülés, csábítás magánjogi értelemben, jegyességtől való ok nélküli visszalépés. A gyakorlatban tehát már világossá és következetessé vált, hogy az eszmei kártérítés a személyiségi jogok megsértésének szankciója. Az 1940-es években a nem vagyoni kártérítés intézményét széles körben alkalmazták a bíróságok, a fontosabb szabályai a korabeli bírói gyakorlat szerint a következők voltak: a nem vagyoni kárért elégtétel kontraktuális és deliktuális felelősség körében is követelhető; az elégtétel megítélésének feltételei: a) a károkozó súlyos hibája, b) méltányosság, c) a sértettet ért komoly hátrány, amely az életben való érvényesülés kilátásainak csökkentését vonja maga után.

A személyiségvédelem és a nem vagyoni kártérítés töretlen fejlődésének épp a bírói gyakorlat vetett gátat, hiszen az időközben bekövetkezett politikai-ideológiai változások nem tették lehetővé az addig kialakított gyakorlat továbbvitelét. 1953-ban hozta meg a Legfelsőbb Bíróság a fentiekben is idézett III. PED-et, amely hosszú időre száműzte a nem vagyoni kártérítés intézményét a magyar magánjogból.

A lényeges változást az 1977. évi Ptk.-novella hozta el a kötelmi jogi részben található 354. § beiktatásával, amely közel 25 év után lehetővé tette a nem vagyoni kárért vagyoni kárpótlás biztosítását. Az új szabály értelmezése a jogalkalmazók számára bizonytalanságot okozott, ezért a Legfelsőbb Bíróság két esetben is próbált a joggyakorlat-egységesítő eszközeivel irányt mutatni. A Legfelsőbb Bíróság 16. számú irányelvével a nem vagyoni kártérítés parttalan alkalmazásának visszaszorítását kívánta elérni, míg később, 1990-ben a 21. számú irányelvvel hatályon kívül helyezte a 16. számú irányelvet és lehetőséget biztosított a személyiség minden oldalú védelmét szem előtt tartó gyakorlat kialakítására.

A munkajogi bírói gyakorlat kezdetben – a munkajog önálló jogágként való felfogása miatt – a polgári jog és a munkajog viszonyának megértésével, később pedig annak kialakításával volt elfoglalva. Az 1951-es Mt. az 1959-es Ptk. hatályba lépését követően sem került összekötésre a polgári jog szabályaival, figyelemmel arra, hogy a munkajog és a polgári jog viszonyára vonatkozó doktrína a munkajog önállóság hangsúlyozta, azaz a munkajogi szabályok teljes mértékben elkülönültek a polgári jogi szabályoktól, így a dolgozó személyhez fűződő jogait korlátozottan érvényesíthette.

Az 1967-es Mt. hatálya alatt kezdetben a jogtudomány álláspontja változatlan volt abban, hogy a polgári jogi szabályok a munkajogban nem alkalmazhatóak, mert azok a munkaviszony jellegével ellenkeznek, később az álláspont változatlan maradt, de az indokolás arra változott, hogy kifejezett munkajogi rendelkezés hiányában polgári jogi szabály a munkaviszonyra nem alkalmazható. Ez azonban nem jelentette azt, hogy adott esetben ne lett volna lehetőség polgári jogi védelmet alkalmazni munkaviszonnyal kapcsolatos szabályok megsértése esetén.

Az 1959-es Ptk.-ban jelentős változásokat hozó 1977. évi Ptk.-novella hatása lassan a munkajogban is érezhetővé vált: a Munka Törvénykönyve végrehajtásáról szóló 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 83. § (5) bekezdése lehetővé tette a munkajogban is a nem vagyoni kártérítés alkalmazását 1980. január 1-jétől. A dolgozó a keresetkiesés összegén felül pénzbeli kárpótlást is követelhetett az őt ért eszmei sérelem kiküszöbölése érdekében, amennyiben a keresetkiesés megtérítésével nem hárult el minden érdeksérelem. A munkajogban alkalmazott nem vagyoni kártérítés gyakorlata nem különült el a polgári jogtól, már csak annál az oknál fogva sem, hogy a személyiségi jog védelmével kapcsolatos perek – attól függetlenül, hogy a sérelem polgári jogviszony vagy munkaviszony során keletkezett – az általános hatáskörű helyi bíróság hatáskörébe tartoztak.

A munkajog és a polgári jog szabályainak egymáshoz való közelítéséhez a kezdő lökést szintén a bírói jogalkalmazás adta meg: az MK 28. sz. állásfoglalás hatályon kívül helyezése azt eredményezte, hogy a munkajog

elveivel, illetve szabályaival nem ellentétes polgári jogi szabályokat a munkajogban is alkalmazni lehetett.

Az 1992-es Mt. ahelyett, hogy rendezte volna a munkajog és a polgári jog kapcsolatát, inkább hallgatott erről a kérdésről és megerősítette a munkajog jogági önállóságát azzal, hogy egyáltalán nem tartalmazott utalást az 1959-es Ptk.-ra. Természetesen ettől még a jogalkalmazásban számtalanszor felvetődött a két jogág kapcsolatának problematikája, amit azzal oldottak meg, hogy automatikusan nem zárták ki a polgári jog szabályainak alkalmazhatóságát. A bírói gyakorlat e kérdésben azt az irányt alakította ki, hogy az 1992-es Mt.-ben nem szabályozott kérdésben az 1959-es Ptk. rendelkezése akkor alkalmazható, ha az a munkajogi elveket nem sérti, vagyis ha az 1992-es Mt. az adott kérdésben nem tartalmaz tételes szabályt, és a polgári jogi szabály alkalmazása nem vezet a munkaviszonyra vonatkozó elvekkel ellentétes eredményre. Az ítélkezési gyakorlat tehát a munkajog számos területén tartotta alkalmazandónak a polgári jog szabályait, így volt ez a nem vagyoni kártérítés és a személyiségvédelem kapcsán is.

A munkajog és a polgári jog kapcsolatában nagy változást hozott az Mt., amely – ellentétben az 1992-es Mt.-vel – már kifejezett utalásokat tartalmazott az 1959-es Ptk.-ra. A munkajogi személyiségvédelem nehézkes története ezennel véget érni látszik: az Mt. 9. § (1) bekezdése alapján egyértelművé vált, hogy a személyiségi jogok védelmére a munkaviszonyra vonatkozóan is a polgári jog szabályai irányadóak.

Az A) Részben adott történeti áttekintést követően tehát elmondható, hogy a munkajogi személyiségvédelem nemcsak a mai magyar jogban létezik, hanem a korábbi jogunkban is létezett.

A következő, B) részben vizsgálom a jelenleg hatályos szabályozás alapján a munkajogi személyiségvédelem speciális szabályait és a személyiségi jogok védelmének eszközrendszerét a Ptk.-val összhangban, az értekezés C) részében pedig elemzem a személyiségvédelem intézményeinek érvényesülését az ítélkezési gyakorlatban.

B) RÉSZ: SZEMÉLYISÉGVÉDELEM A MAI MAGYAR MUNKAJOGBAN

I. Bevezetés

Dolgozatom első nagy egységében bemutattam a személyiségvédelem intézményének kialakulását és fejlődését, amely során eljutottam a jelenleg hatályos Ptk. és Mt. rendelkezéseihez, így értekezésem második részében már a hatályos szabályozást veszem górcső alá.

A dolgozatom e részének második fejezetében a személyiségi jogok védelmének alapkérdéseivel foglalkozom: elsőként magyarázatot keresek arra, hogy a Ptk. miért mulasztotta el a személyiségi jog fogalmának definiálását, majd a személyiségi jogok védelmére jogosultak körének meghatározására törekszem a munkajog individuális és kollektív alanyaira tekintettel. Ezt követően a személyiségi jogok védelmének korlátait vizsgálom a munkaviszony legfontosabb sajátosságaira, azaz a felek közötti alá-fölé rendeltségi viszonyra, és ebből eredően a munkáltató széleskörű irányítási, utasítási és ellenőrzési jogára figyelemmel. Végül a Ptk.-ban nevesített valamennyi személyiségi jog részletes bemutatását mellőzve a magánélet védelmére vonatkozó szabályokkal foglalkozom, mivel a Ptk. először határozza meg személyiségi jogként a magánélet tiszteletben tartásának követelményét, és ennek a munkaviszony szempontjából is kiemelt jelentősége van.

Értekezésem B) részének harmadik fejezetében rátérek a személyiségi jogok védelme magánjogi eszközrendszerének tanulmányozására azzal, hogy a korábban hatályos jogszabályokból – így például az 1959-es Ptk.-ból és az 1992-es Mt.-ból – már ismert, és a dolgozatom A) részében bemutatott jogintézményeket e helyen csak érintőlegesen említem, és az újonnan bevezetésre került jogi megoldásokra koncentrálok. Ennek a célkitűzésnek megfelelően a harmadik fejezet első pontjában a személyiségi jogok megsértésének felróhatóságtól független szankciói köréből a vagyoni előny átengedésére térek ki részletesebben, hiszen a Ptk. az öt felróhatóságtól független szankció közül négyet teljes egészében, változatlanul az 1959-es Ptk.-ból emelt át.

Túlzás nélkül állítható, hogy az egész Ptk.-nak – így a személyiségvédelemre vonatkozó szabályoknak is – az egyik legnagyobb újdonsága egy új szankció, a sérelemdíj bevezetése volt. Ennek a jelentőségét jól szemlélteti, hogy annak idején a VÉKÁS irányítása alatt kidolgozott Szakértői Javaslat indokolása úgy fogalmazott, hogy „a sérelemdíj intézményének bevezetésével betetőzi azt a közel évszázados fejlődési folyamatot, amelynek során a személyiségi jogok magánjogi védelme fokozatosan kivált a tulajdonost megillető dologi jogi oltalom burkából, s – immár adekvát szankciót kapva – emancipációja befejeződött.” Mindezekre figyelemmel értekezésem középpontjában a sérelemdíj intézményének tanulmányozása áll, erről árulkodik a legterjedelmesebb, III.2. számú alfejezet. Dolgozatom ezen szakaszában bemutatom a sérelemdíj bevezetésének körülményeit, valamint vizsgálom a sérelemdíj funkcióit, a sérelemdíj megítélhetőségének feltételeit, illetve a sérelemdíj mértékének meghatározásakor figyelembe vehető szempontokat.

Dolgozatom harmadik fejezetének végén röviden foglalkozom a személyiségi jogok megsértésének szankciójaként alkalmazható kártérítéssel is. A kártérítés intézményének részletes bemutatása helyett a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételei és a munkajogi kártérítés feltételei közötti különbségekre fordítok figyelmet, továbbá röviden kitérek a felelősség alóli mentesülés feltételrendszerében bekövetkező változások ismertetésére az Mt. új szabályra tekintettel.

Zárásként, a B) rész végén összegzem az értekezés e részének legfontosabb tanulságait, immár kifejezetten az új és lehangsúlyosabb szankcióra, a sérelemdíjra fókuszálva.

II. A személyiségi jogok védelmének alapkérdései⁴⁸⁹

II.1. A személyiségi jog fogalma (pontosabban: annak hiánya)

A személyiséget MESZLÉNY a társadalmi szervezet alapfogalmaként határozta meg: „[k]i nem meríthető az egyénnek az a pozíciója sem, amelyet ő mint a társadalom aktív szerve, mint a társadalmi szervezet végső célja és egyúttal primer alkotórésze ebben a társadalomban elfoglal. Már pedig semmi más, mint ez a pozíció az, amelyet a »személy« minőségével jelezni akartunk”.⁴⁹⁰ BALÁS P. úgy tekintette, hogy a személyiség nem tartozik a külső világhoz, és ez a negatívum az, amely elhatárolja a személyiségi jogot a jog egyéb ágaitól.⁴⁹¹ Felfogását a következő képpel szemléltette: „[a] személyiség eleven folyam, mely sohasem áll meg és a saját medrében halad a külső világnak más lényegű tárgyai közt”. Álláspontja szerint a személyiségi jog tudományának a személyiségből kell kiindulnia, a személyiségi jog pedig egységes, azaz egy és oszthatatlan, miként maga a személyiség is.⁴⁹² A XX. század második felében SÓLYOM elődeihez képest már óvatosabban fogalmazott: „[a]z autonóm emberi személyiség megvalósítása [...] kivételes teljesítmény és ugyanakkor a legszemélyesebb is: »kivülről« – hát még jogilag! – nem biztosítható, de meg sem határozható; a körülményektől viszonylag független, mert mértéke maga az egyén”.⁴⁹³ A jogtudomány álláspontja akkoriban egységesnek mutatkozott abban, hogy a személyiségi jog egységes, általánosan, absztraktnan nem fogalmazható meg, és nem is katalogizálható.

Az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jogot 1990-ben értelmezte először, és azt az ún. általános személyiségi jog egyik

⁴⁸⁹ A fejezetben felhasználásra került: KÁRTYÁS Gábor–KRAJECZ Laura: A munkára képes állapot értelmezése, különös tekintettel a munkahelyi alkoholos befolyásoltság tilalmára II. rész. *Magyar Jog*, 2021. 2. szám, 95–102.

⁴⁹⁰ MESZLÉNY Artur: *Személyjog és vagyonjog az új polgári perrendtartásban*. Budapest, 1912. 7.

⁴⁹¹ BALÁS P.: i. m. 624.

⁴⁹² BALÁS P.: i. m. 625.

⁴⁹³ SÓLYOM (1983): i. m. 313.

megfogalmazásának tekintette.⁴⁹⁴ Az általános személyiségi jogot anyajogként, azaz olyan szubszidiárius alapjogként határozta meg, „[a]melyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható”.⁴⁹⁵ A Ptk. a személyiség magánjogi középpontjába az emberi méltósághoz való jogot helyezi, kifejezve ezzel, hogy az emberi méltóságot tekinti minden személyiségi jog „anyajogának”.⁴⁹⁶

A Ptk. a Második Könyv Harmadik Részében úgy rendelkezik a személyiségi jogokról, illetve azok védelméről, hogy az ember személyiségének fogalmát meghatározná, sőt, ettől kifejezetten elzárkózott.⁴⁹⁷ A Ptk. redaktorai a személyiségi jogok védelménél nem azt tartották lényegesnek, hogy mi a védelem tárgya, hanem a szabályozás helyreállító, rendező jellegét.⁴⁹⁸ PETRIK szerint „[a] személyiség a test és a szellem elválaszthatatlan egysége, amely kifejezésre juttatja az egyén viselkedését és gondolkodását, ez a viselkedés és gondolkodás jelenti a személyiség értékminőségét, azt, amiben a személyiség különbözik másától és ami lehetővé teszi, hogy más legyen, mint a többi. A személyiségi jog az általánosan jellemző értékminőséget védi.”⁴⁹⁹ A személyiség olyan általános emberi értéket fejez ki, amely védelmének is általánosnak kell lennie.⁵⁰⁰ A védelem általánossága azon a generálklauzulán alapul, amely a személyiségi jogok bármilyen megsértését tilalmazza, azaz minden jogalany összes személyiségi jogára kiterjed attól függetlenül, hogy a Ptk.-ban nevesítésre kerültek-e,⁵⁰¹ tehát nyitva hagyja a személyiségi jogok körét, a társadalmi folyamatok változásai ugyanis hatást gyakorolhatnak a

⁴⁹⁴ ÁRVA Zsuzsanna: *Kommentár Magyarország Alaptörvényéhez*. Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2013. 107.

⁴⁹⁵ Ld. az Alkotmánybíróság 150/B/1990. számú ügyében hozott 8/1990. (IV. 23.) határozatát.

⁴⁹⁶ A Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú törvényjavaslat indokolása. 388. <https://www.parlament.hu/irom39/07971/07971.pdf>

⁴⁹⁷ V. ö. Szerkesztőbizottsági javaslat az I. Könyv: A személyek III. Részéhez. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2005. 3. szám, 3.

⁴⁹⁸ Uo.

⁴⁹⁹ PETRIK Ferenc: *A kártérítési jog*. Az élet, testi épség, egészség megsértésével szerződésen kívül okozott károk megtérítése. HVG-ORAC, Budapest, 2002. 34.

⁵⁰⁰ PETRIK Ferenc: A nem vagyoni kár megtérítése védelmében. *Polgári Jogi Kodifikáció* V. évfolyam 1. szám. 8. [A továbbiakban: PETRIK (2003).]

⁵⁰¹ BÍRÓ: i. m. 236.

személyiség tartalmára.⁵⁰² A nevesített és a nem nevesített személyiségi jogokkal összefüggésben a Ptk. „[a]z alkotmányos alapjogok és a polgári jog kapcsolata körül kialakult elméleti vita kapcsán azt az álláspontot követi, hogy a polgári jogi személyiségvédelem köre nem azonos az alapjogok katalógusával. Kétségtelen, hogy bizonyos alapjogok (például az élethez, a testi épséghez, az egészséghez fűződő jogok) megsértése a személyiségi jogok magánjogi védelme körében is szankcionálható, de ezeknél is eltérőek az érvényesítésüket szolgáló jogi eszközök”.⁵⁰³

A Ptk. 2:42. § (2) bekezdésének megfogalmazása alapján a személyiségi jogi jogviszony abszolút szerkezetű: mindenki köteles ezeket a jogokat tiszteletben tartani; a Ptk. vélelmet állít fel arra nézve, hogy bárminemű megsértésük vagy korlátozásuk jogellenes magatartás,⁵⁰⁴ ebben az esetben a jogosultnak a jogsértővel szemben követelése keletkezik és a jogviszony relatívvá válik.⁵⁰⁵ CSÉFFÁN a személyiségi jogok struktúrájának három jellegzetességét hangsúlyozza: a védelem abszolút és általános jellegét, illetve e jog személyhez kötöttségét. Míg az első kettő azt jelenti, hogy a személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani és a személyiség mindenfajta megsértése tilos, addig a személyiségi jog személyessége abban jut kifejezésre, hogy ez a jog csak létező (jogi) személyt illethet meg, továbbá abban, hogy a jogosult személyétől elválaszthatatlan és általában másra nem száll át.⁵⁰⁶

A jogsértéshez való hozzájárulást a Ptk. 2:42. § (3) bekezdése jogelleneséget kizáró okként határozza meg, azonban nyilvánvaló, hogy a személyiségi jogok megsértésébe való beleegyezést a jogszabályok korlátozzák, ugyanis, ahogy FÉZER fogalmaz: „[a] jognak a jogalanyt saját magától is meg kell védenie bizonyos szituációkban.”⁵⁰⁷ A szabályozás szerkezetéből⁵⁰⁸ kiindulva véleményem szerint továbbra is helytálló az a

⁵⁰² FÉZER (2014a): i. m. 255.

⁵⁰³ A Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú törvényjavaslat indokolása. 388. <https://www.parlament.hu/irom39/07971/07971.pdf>

⁵⁰⁴ GÁRDOS Péter–VÉKÁS Lajos (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*. Wolters Kluwer Jogtár, 2:42. §.

⁵⁰⁵ BÍRÓ: i. m. 236. o.

⁵⁰⁶ CSÉFFÁN József: *A Munka Törvénykönyve és magyarázata*. Szegedi Rendezvényszervező Kft. Szeged, 2016. 34.

⁵⁰⁷ FÉZER (2014a): i.m. 258–259.

⁵⁰⁸ V. ö. Ptk. 6:10. §.

kialakult gyakorlat, amely szerint a személyhez fűződő jogok megsértését kizáró hozzájárulásnak kifejezettnak kell lennie; azt a jogosult terhére kiterjesztően nem lehet értelmezni.⁵⁰⁹

II.2. A személyiségi jogok védelmének alanyai

A védelemre jogosultak körét illetően – a fentiekben idézett, megváltozott törvényszövegre tekintettel – egyes szerzők joggal vetik fel azt a kérdést, hogy például a jogi személyiség nélküli üzemi tanácsnak lehetnek-e személyiségi jogai.⁵¹⁰ A NÁDAS–RAB–SIPKA–ZACCARIA szerzők által készített kommentár kiemeli, hogy a személyiségi jogok védelmére kizárólag a munkavállaló és a munkáltató hivatkozhat e § alapján.⁵¹¹ CSÉFFÁN szerint a munkaviszony alanyain túl a munkáltatói érdekképviselői szervezet, az üzemi tanács és a szakszervezet tekintetében is kötelező a személyiségi jogok tiszteletben tartása.⁵¹² Látható, hogy a jogszabályszerző grammatikai értelmezésével eltérő álláspontok alakultak ki, ezért félre kell tennünk azt az ’elvet’, mely szerint a szöveg megközelítésében kiinduló pontnak a nyelvtani értelmezést kell tekintenünk.⁵¹³ Sajnos nem jutunk sokkal messzebbre akkor sem, ha megvizsgáljuk a módosító törvényjavaslat indokolását, mivel e §⁵¹⁴ vonatkozásában nem tartalmaz érdemi indokolást.⁵¹⁵ Véleményem szerint a megoldáshoz a rendszertani értelmezésen (*interpretatio systematica*)⁵¹⁶ keresztül juthatunk el: a Ptk. ugyanis az 1959-es Ptk.-val ellentétben az emberre vonatkozó szabályok körében a személyhez fűződő jogok

⁵⁰⁹ Legfelsőbb Bíróság – Pfv.IV.22.415/1999., BH2002. 7.

⁵¹⁰ BANKÓ Zoltán–BERKE Gyula–KISS György: *Kommentár a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényhez*. Wolters Kluwer Jogtár, 9. §.

⁵¹¹ NÁDAS György–RAB Henriett–SIPKA Péter–ZACCARIA Márton Leó: *A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény kommentárja a munkajogi kódexek összehasonlító táblázatával*. OPTEN Informatikai Kft. Budapest, 2016. 47.

⁵¹² CSÉFFÁN: i. m. 34.

⁵¹³ VARGA Csaba: *A jogi gondolkodás paradigmái*. Szent István Társulat, Budapest, 2006. 236.

⁵¹⁴ Ld. az Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 175. § (4) bekezdését.

⁵¹⁵ Ld. az Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló T/12824. számú törvényjavaslat 175. §-ához fűzött indokolását.

⁵¹⁶ BLUTMAN László: Egy empirikus jogértelmezéstan szükségessége. *Jogtudományi Közöny*, 2007. 1. szám, 5.

terminológia helyett a személyiségi jogokról szól.⁵¹⁷ A jogi személyek vonatkozásában viszont személyhez fűződő jogokról rendelkezik a Ptk.,⁵¹⁸ ezáltal világossá válik, hogy e két fogalom közötti különbség az, hogy személyiségi jogai csak az embernek lehetnek, a jogi személyek személyhez fűződő jogai pedig csak akkor részesülnek védelemben, ha a védelem jellegénél fogva nem kizárólag az embert illetheti meg.⁵¹⁹ Álláspontom szerint FÉZER azon gondolatmenetéből, mely szerint annak ellenére, hogy a jogi személyiséggel nem rendelkező jogalanyokat nem emeli ki a Ptk., őket is megilleti a személyiség védelme a jogi személyeknél tárgyalt szabályok alapján,⁵²⁰ levonható az a következtetés, hogy a személyiségi jogok védelme a munkajogban nemcsak a munkavállalóra és a munkáltatóra, hanem a munkáltatói és a munkavállalói érdekképviseleti szervezetekre is kiterjed.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy FREEDLAND és KOUNTOURIS a munkavállalót mint a személyiségi jogok védelmének alanyát sajátos módon közelíti meg a *'personality in work'* elméletében. A szerzőpáros szerint a munkavállaló személyiségének legfőbb alkotóértékei a *méltóság* (dignity), a *képesség* (capacibility) és a *stabilitás* (stability). Ezeket a szempontokat szem előtt tartva úgy gondolják, hogy a munkajogi szabályozásnak erős védelem alá kell helyeznie *a)* a munkavállalók emberi méltóságát és a foglalkoztatásuk tisztességes feltételeit; *b)* a munkavállalók munkaerő-piachoz való hozzáféréseinek, valamint a munkavállalók képesség- és készségfejlesztése kiteljesítésének elősegítését, továbbá *c)* a megállapodások során felmerülő költségek és kockázatok ellenőrzésére vonatkozó stabilitási elemek bevezetését.⁵²¹

⁵¹⁷ FÉZER (2014a): i. m. 251.

⁵¹⁸ Ld. a Ptk. 3:1. § (3) bekezdését.

⁵¹⁹ FÉZER (2014a): i. m. 251.

⁵²⁰ FÉZER (2014a): i. m. 252.

⁵²¹ Ld. bővebben: Mark FREEDLAND–Nicola KOUNTOURIS: *The Legal Construction of Personal Work Relations*. Oxford University Press, Oxford, New York, 2011. https://books.google.hu/books?id=FV4koawbo00C&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

II.3. A személyiségi jogok védelmének korlátai

A munkajogban a személyiségi jogok védelme – tekintettel a munkaviszony legfontosabb sajátosságaira, a felek közötti alá-fölé rendeltségi viszonyra, és ebből eredően a munkáltató széleskörű irányítási, utasítási és ellenőrzési jogára⁵²² – nem abszolút.⁵²³ Az Mt. 9. § (2) bekezdése rögzíti a munkavállaló személyiségi jogai korlátozásának határait.⁵²⁴ Ez alapján a munkavállaló személyiségi joga akkor korlátozható, ha a korlátozás a munkaviszony rendeltetésével közvetlenül összefüggő okból feltétlenül szükséges és a cél elérésével arányos.

A munkavállaló személyiségi joga korlátozásának egyik esetköre lehet, amikor a munkáltató a munkavállalót – irányítási jogköréből fakadóan – ellenőrzi.⁵²⁵ Lényegesnek tartom kiemelni, hogy az Mt. 11. § (1) bekezdése 2019. április 25-ig *expressis verbis* kimondta, hogy a munkavállaló magánélete nem ellenőrizhető. Ezt a tilalmat az Mt. már nem tartalmazza, „[m]ivel az Alaptörvényből és Polgári Törvénykönyvről szóló törvényből is levezethető a munkáltató azon kötelezettsége, hogy a magánélet nem ellenőrizhető”.⁵²⁶ Álláspontom szerint azonban létezik a munkavállaló magánéletének olyan része, amelyre kiterjedhet a munkáltató ellenőrzési jogosultsága, így helyesebbnek tartom BANKÓ–BERKE–KISS–SZŐKE megfogalmazását, akik a magánélet ellenőrizhetőségének tilalmát abból vezetik le, hogy a munkavállaló kizárólag a munkaviszonnal összefüggő magatartása körében ellenőrizhető.⁵²⁷

A magánélet védelméről szóló 2018. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Mavédtv.) alapján a magánülethez való jog csak más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, a

⁵²² GYULAVÁRI: i. m. 34.

⁵²³ CSÉFFÁN: i. m. 35.

⁵²⁴ Ld. a Munka Törvénykönyvéről szóló T/4786. számú törvényjavaslat 9. §-ához fűzött indokolását.

⁵²⁵ KUN (2020): i. m. 94.

⁵²⁶ Az Európai Unió adatvédelmi reformjának végrehajtása érdekében szükséges törvénymódosításokról szóló T/4479. számú törvényjavaslat indokolása a 100–102. §-hoz (a kihirdetett törvény száma: 2019. évi XXXIV. törvény).

⁵²⁷ BANKÓ–BERKE–KISS–SZŐKE: i. m. az Mt. 11/A. §-ához fűzött kommentár.

magánélethez való jog lényeges tartalmának és az emberi méltóságnak a tiszteletben tartásával korlátozható.⁵²⁸ Az Mt. a munkaviszony sajátosságaira figyelemmel, de a Mavédtv.-hez hasonló módon rendelkezik: a munkavállaló személyiségi joga akkor korlátozható, ha 1) a munkaviszony rendeltetésével közvetlenül összefüggő okból 2) feltétlenül szükséges és 3) a cél elérésével arányos.⁵²⁹

A jogalkotó a munkaviszonyt olyan tartós, bizalmi kapcsolatnak tekinti, „[a]melyben a felek egymás irányában tanúsított magatartása nem korlátozódik a munkaviszonyból származó jogok gyakorlása és köteleességek teljesítésének idejére hanem – ugyan korlátozottan – érinti a munkavállaló munkaidején kívüli magatartását, másképpen fogalmazva, magánéletét”.⁵³⁰ E gondolat mentén az Mt. az együttműködési kötelezettség egyik lényeges szegmenseként úgy rendelkezik, hogy a munkavállaló munkaidején kívül sem tanúsíthat olyan magatartást, amely – különösen a munkavállaló munkakörének jellege, a munkáltató szervezetében elfoglalt helye alapján – közvetlenül és ténylegesen alkalmas munkáltatója jó hírnevének, jogos gazdasági érdekének vagy a munkaviszony céljának veszélyeztetésére. A munkavállaló magatartása az Mt. 9. § (2) bekezdésében foglaltak szerint korlátozható.⁵³¹

A munkáltató ellenőrzési jogának gyakorlásával kapcsolatban az Mt. alaki és tartalmi követelményeket is meghatároz: a munkáltató kötelezettségévé teszi, hogy a munkavállalót előzetesen, írásban tájékoztassa a személyiségi jog korlátozásának módjáról, feltételeiről és várható tartamáról, továbbá szükségességét és arányosságát alátámasztó körülményekről.⁵³² A munkáltató írásbeli tájékoztatási kötelezettségének akár egyoldalú jognyilatkozattal (munkáltatói utasítás/intézkedés/szabályzat) is eleget tehet, azonban – amennyiben a munkáltatónál működik – az üzemi tanácsot e körben előzetes véleményezési jog illeti meg.⁵³³ Ezen kívül a

⁵²⁸ Mavédtv. 2. § (2) bekezdés.

⁵²⁹ Mt. 9. § (2) bekezdés.

⁵³⁰ A Munka Törvénykönyvéről szóló T/4786. számú törvényjavaslat 8. §-ának indokolása.

⁵³¹ Mt. 8. § (2) bekezdés.

⁵³² Mt. 9. § (2) bekezdés.

⁵³³ Mt. 264. § (1)–(2) bekezdés.

munkáltató a munkavállaló ellenőrzésének módját és feltételeit a kollektív szerződésben vagy a munkaszerződésben is rögzítheti. A rendelkezésnek véleményem szerint tartalmaznia kell a munkaviszony rendeltetésével közvetlenül összefüggő okot, az ellenőrzés célját, az ellenőrzés módját és eszközét, az ellenőrzést végző személyt, valamint az ellenőrzés jogszerű és jogellenes megtagadásának eseteit, illetve jogkövetkezményeit. A munkáltatónak természetesen az általános magatartási követelményeket is be kell tartania a munkavállaló ellenőrzése során, így például tevékenysége nem ütközhet a joggal való visszaélés tilalmába sem.⁵³⁴

A gyakorlatban felmerülő kérdés az, hogy a munkavállaló lemondhat-e a személyiségi jogáról, és amennyiben igen, akkor milyen mértékben teheti meg. Az Mt. 9. § (3) bekezdése szerint a munkavállaló a személyiségi jogáról általános jelleggel előre nem mondhat le, ennek oka abban rejlik, hogy a személyi jogok általános jogok, védelmük általános kötelezettséget indukál, ebből következik, hogy az egyén nem bánhat tetszőlegesen, szabad belátása szerint az alapjogaival.⁵³⁵ Mindez azt jelenti, hogy a munkavállaló egyes személyiségi jogairól rendelkezhet a rendeltetészerű joggyakorlás figyelembevételével.⁵³⁶ A lemondó nyilatkozatot érvényesen az Mt. garanciális szabálya alapján csak írásban lehet megtenni.⁵³⁷

II.4. A Ptk.-ban nevesített személyiségi jogok, különös tekintettel a magánélet védelmére

A Ptk. szabályozási koncepciója, hogy azokat a személyiségi jogokat sorolja fel példálózóan, amelyek esetén normatív szabályozást kíván adni.⁵³⁸ A Ptk.-ban a személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen: *a)* az élet, a testi épség és az egészség megsértése; *b)* a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése; *c)* a személy hátrányos

⁵³⁴ HORVÁTH István–SZLADOVNYIK Krisztina: *Munka Törvénykönyve 2014*, Vezinfó, Budapest, 2014, 167.

⁵³⁵ Ld. a Munka Törvénykönyvéről szóló T/4786. számú törvényjavaslat 9. §-ához fűzött indokolását.

⁵³⁶ TÁLNÉ: i. m. 39.

⁵³⁷ Ld. az Mt. 9. § (2) bekezdését.

⁵³⁸ VÉKÁS Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. CompLex Kiadó, Budapest, 2013. 57. [A továbbiakban: Vékás (2013a).]

megkülönböztetése; *d)* a becsület és a jóhírnév megsértése; *e)* a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése; *f)* a névviseléshez való jog megsértése; *g)* a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése.⁵³⁹

Látható, hogy a Ptk. – az 1959-es Ptk.-hoz képest – először határozza meg személyiségi jogként a magánélet (magánszféra) tiszteletben tartásának követelményét a nemzetközi egyezményekre (Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 17. cikk, Európai Emberi Jogi Egyezmény 8. cikk) tekintettel.⁵⁴⁰ Ezen kívül a jogalkotó különösen fontosnak tartotta a magánélet védelmének szabályozását, erről külön törvényt alkotott. A Mavédtv. ugyan kifejezetten nem rendelkezik a törvény személyi hatályáról, azonban kimondja, hogy „a magánülethez való jog gyakorlása során mindenki köteles mások jogait tiszteletben tartani”,⁵⁴¹ valamint rögzíti, hogy „a magánülethez való jogot érintő jogszabályokat az Alaptörvénnyel, valamint a magánélet hatékonyabb védelme céljából e törvény rendelkezéseivel összhangban kell értelmezni”,⁵⁴² amellet, hogy a részletes szabályokat külön törvények, különösen a Ptk. tartalmazza.⁵⁴³ Álláspontom szerint a Mavédtv. rendelkezései – az Mt. értelmezési alapelvére⁵⁴⁴ figyelemmel – a munkaviszonyban is alkalmazandók. A két törvény közötti kapcsolatot alátámasztja az Mt. 9. § (1) bekezdésében található utaló szabály is, amely értelmében – főszabály szerint – a munkavállaló és a munkáltató személyiségi jogainak védelmére a Ptk. 2:42–2:54. §-ait kell alkalmazni, a Ptk. pedig a magánülethez való jogot nevesített személyiségi jogként szabályozza.⁵⁴⁵ Mindezekre figyelemmel szükségesnek tartom bővebben foglalkozni a magánélet védelmének elméleti és jogszabályi hátterével.

⁵³⁹ Ptk. 2:43. §.

⁵⁴⁰ VÉKÁS (2013a): i. m. 57.

⁵⁴¹ Mavédtv. 2. § (4) bekezdés.

⁵⁴² Mavédtv. 4. §.

⁵⁴³ Mavédtv. 6. §.

⁵⁴⁴ E törvény rendelkezéseit Magyarország és az Európai Unió jogrendjével összhangban kell értelmezni. Mt. 5. § (1) bekezdés.

⁵⁴⁵ Ptk. 2:43. § *b)* pont.

A magánélethez való jog definíciója körüli bizonytalanságokra kiválóan mutat rá DIGGELMAN és CLEIS:⁵⁴⁶ „[a] »magánszféra tiszteletben tartásához fűződő jogot« előbb ismerték el nemzetközi emberi jogként, mintsem, hogy azt bármelyik nemzeti alkotmány rögzítette volna [...] a nemzeti alkotmányok a magánszférának csupán bizonyos vetületeit részesítették védelemben [...]. Így egy olyan új jogosultság született, melynek egyetlen nemzeti alkotmányban sem volt megfelelője.”⁵⁴⁷

A magánszféra védelmének Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) új hivatkozási alapot teremtett, hiszen a Magyar Köztársaság Alkotmánya (1989) erre vonatkozó rendelkezést nem tartalmazott. Az Alkotmánybíróság az emberi méltóságból fakadó önrendelkezési jogból vezette le,⁵⁴⁸ hogy a magánszférához való jog és a magánélet szabadságához való jog az egyén autonómiájának védelmére szolgáló olyan alapjog, amely az ember veleszületett méltóságából ered.⁵⁴⁹ Az Alkotmánybíróság egyik határozatában kifejtette, hogy „[a] magánszféra lényegi fogalmi eleme éppen az, hogy az érintett akarata ellenére oda ne hatolhassanak be, illetőleg be se tekinthessenek”.⁵⁵⁰ A Kúria egyik eseti döntése szerint a magánélethez való jog magában foglalja a jogosult szabad döntését arról, hogy szabadidejét mire használja fel.⁵⁵¹

Az Alaptörvény az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkében meghatározott magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog mintájára jogot biztosít a magán- és családi élet, az otthon, a kapcsolattartás és a jóhírnév tiszteletben tartására.⁵⁵² A magánélet elsősorban az állam jogalkotási kötelezettsége által védelmezhető, amelynek egyik eszköze a polgári jogi szabályozás,⁵⁵³ azaz a Ptk. lett.

⁵⁴⁶ Oliver DIGGELMANN–Maria-Nicole CLEIS: How the Right to Privacy Became a Human Right. *Human Rights Law Review* 2014/3. 441–442.

⁵⁴⁷ Fordította és idézte: SAJÓ András: A társadalmi tényező a magánéletben – a „magánélethez való jog” (private life) genealógiája. *Állam-és Jogtudomány*. LVIII. évfolyam. 2017. 4. szám. 93.

⁵⁴⁸ SCHANDA Balázs–BALOGH Zsolt: *Alkotmányjog – alapjogok*. PPKE JÁK, Budapest, 2011. 86.

⁵⁴⁹ 56/1994. (XI. 10.) AB határozat II. pont.

⁵⁵⁰ 36/2005. (X. 5.) AB határozat III. 1. pont.

⁵⁵¹ Ld. a Kúria Pfv.IV.20.602/2017. számú ügyében hozott ítélet [19] bekezdését (BH2018. 221.).

⁵⁵² Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés.

⁵⁵³ ÁRVA: i. m. 119.

A Ptk. 2:43. § b) pontja új szabályként, a nevesített személyiségi jogok körében rendelkezik arról, hogy a magánélet megsértése a személyiségi jogok sérelmét jelenti. A jogsértés megállapításának nem szükségszerű feltétele az emberi méltóság sérelme, mivel a jog a jogalany döntési szabadságát védi, ezért a jogsértés akkor is megvalósul, ha a számára fenntartott döntési szabadság mások beavatkozása folytán sérül, függetlenül attól, hogy a méltóságát csorbítja-e a jogsértő magatartás.⁵⁵⁴ GÁRDOS és VÉKÁS kiemeli, hogy a magánéletbe történő beavatkozás akkor sérti a személyiségi jogot, ha az önkényes, indokolatlan és szükségtelen.⁵⁵⁵ A bírói gyakorlat alapján a beavatkozást általában akkor kell önkényesnek tekinteni, ha az érintett akaratával, szándékával kifejezetten ellentétes, és a beavatkozást a gondosan mérlegelt körülmények sem indokolják.⁵⁵⁶

FÉZER szerint a magánülethez, privátszférához való jog a XXI. század egyik legtöbbet vitatott személyiségi jogai között szerepel, ezért egyik tanulmányában számba veszi azokat az elméleteket, amelyek a privátszféra definiálására tesznek kísérletet. Az *értelmezési elmélet* képviselői szerint irreleváns, hogy egy jogrendszerben nevesítésre kerül-e a privátszférához fűződő jog, vagy csak annak néhány részjogosítványát szabályozzák, mivel nézetük szerint kizárólag a bíró értelmezheti (azaz bővítheti vagy szűkítheti) a magánélet körébe értett jogosultságokat. A *konceptuális modell* a jogalkotó akaratából kiindulva lehetőséget lát arra, hogy a bíró a konkrét esetben azonosítson olyan, akár a polgári jogon kívüli más jogterületeken megjelenő érdekeket, melyeket a jogalkotó valamilyen védelmi szabállyal elismerésre és ezáltal védelemre érdemesnek minősített. Az *anti-redukcionista* kiindulópontját az jelenti, hogy az ember elidegeníthetetlen jogai közé tartozik a titkosság, a magány és az anonimitás, így minden olyan magatartás, amely a jogosult engedélye hiányában megfosztja őt ezek valamelyikének gyakorlásától, egyúttal a

⁵⁵⁴ MENYHÁRD Attila: A magánülethez való jog elméleti alapjai. *In Medias Res.* 2014/2. 385–386.

⁵⁵⁵ GÁRDOS Péter–VÉKÁS Lajos (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez.* Wolters Kluwer Jogtár, a Ptk. 2:43. §-ához fűzött kommentár.

⁵⁵⁶ Ld. a Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.21.028/2000. számú ügyében hozott ítéletet (BH 2001.61.).

magánélet megsértését is jelenti. Velük ellentétben, a *kontroll elméletek* képviselői csak az információs privátszféra fogalmát ismerik el, így minden egyéb sérelmet olyan bagatell érdeksérelemnek minősítenek, mely nem igényli a személyiségvédelem polgári jogi eszközrendszerének a beavatkozását.⁵⁵⁷

FÉZER meghatározása szerint a privátszféra védelmének „[l]étezik egy fizikai és egy emocionális oldala. A fizikai oldal olyan térben megjelenő, adott esetben konkrét dologhoz kapcsolódó jogok sérelmét jelenti, melyek a személy privátszférájának megnyilvánulását jelentik, annak tereként szolgálnak.” A fizikai oldalhoz a magánlakás védelmét és a személyes tér tiszteletben tartásának jogát, az emocionális vetülethez pedig a titokvédelem, a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog, valamint az adatvédelmi jogokat sorolja.⁵⁵⁸ Szintén ezt az álláspontot képviseli BARZÓ és HALÁSZ is, szerintük a fizikai világban megvalósuló privacy az egyén privátszférájának a valóságban megnyilvánuló aspektusait jelenti; az érzelmi oldalon pedig a személyre vonatkozó információk jutnak kiemelt szerephez, amelyekről mindenki maga döntheti el, hogy a nyilvánosság elé tárja-e vagy megtartja magának.⁵⁵⁹ A magánszférát SZÉKELY az ember személyiségének legbensőbb tereként definiálja, melyben korlátozásoktól mentesen megnyilvánulhat, saját maga határozva meg személyisége megnyilvánulásának módját, körét.⁵⁶⁰ MENYHÁRD úgy véli, hogy a magánélethez való jog a magánjogi jogviszonyokban valójában ritkán kaphat a magánlakás, képmás, a hang, a hangfelvétel, a személyes adatok és a magánkommunikáció védelmét meghaladó értelmezést, és azt az irányt tartja helyesnek, hogy a magánélethez való jognak a nevesített

⁵⁵⁷ FÉZER Tamás: A privátszféra polgári jogi védelmének alapkérdései. *Debreceni Jogi Műhely*. 2014. évi (XI. évf.) 1–2. szám. [A továbbiakban: FÉZER (2014b).]

(http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2_2014/a_privatszfera_polgari_jogi_vedelmenek_alapkerdesei/)

⁵⁵⁸ FÉZER (2014b): i. m.

⁵⁵⁹ BARZÓ Tímea–HALÁSZ Csenge: Elmosódott magánélet? A privátszféra érvényesülése és határai az online közösségi térben. *Miskolci Jogi Szemle*. 15. évfolyam (2020) 1. szám. 38.

⁵⁶⁰ SZÉKELY László: A magánszféra védelme az ombudsmani gyakorlatban. In: GÖRÖG Márta–MENYHÁRD Attila–KOLTAY András (szerk.): *A személyiség és védelme*. ELTE, Budapest, 2017. 181.

személyiségi jogokhoz képest csupán hézagkitöltő szerepe legyen, ezen túlmenően ne kapjon önálló, sui generis tartalmat és értelmezést.⁵⁶¹

Az ismertetett elméleteket összegezve tehát: a magánszférához való jog egyrésztől magában foglalja azt, hogy az egyén megakadályozhassa a Ptk.-ban nevesített személyiségi jogsértések körében szabályozott valótlan adatok állítását, híresztelését, arcképének, hangjáról készült felvételének jogosulatlan közzétételét, másrészt azt is, hogy a magánéletéről, a magánszférájába tartozó dolgokról az információk nyilvánosságra kerüljenek.⁵⁶²

A fentiekben utaltam arra, hogy a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog a legmagasabb szinten, az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében került deklarálásra. A jogalkotó az alapvető jogok korlátozhatóságának Alaptörvényben meghatározott kereteire, valamint az Alkotmánybíróság gyakorlatára figyelemmel, a magánélethez való jog hatékony biztosítása céljából, továbbá annak érdekében, hogy a jogalkalmazás figyelmét felhívja a magánélethez való jogot érintő aktuális kihívásokra, egyben annak okán, hogy a jogvitákban érvényesíthető legyen a magánélethez való jog fokozott védelme, a magánélet védelméről külön törvényt alkotott.⁵⁶³

A Mavédtv. a magánélet, a családi élet, az otthon és a kapcsolattartás tiszteletben tartásához fűződő jogokat együttesen az emberi méltóság jogából eredezteti, amely mindenkit megillet. A magánélethez való jog az emberi lét és önazonosság kiteljesedéséhez elengedhetetlen, hiszen az a személyiség érinthetetlen tartományát határolja körül.⁵⁶⁴ A törvény a magán- és családi élethez, az otthonhoz és a kapcsolattartáshoz való jogot együttesen magánélethez való jogként szabályozza, rögzítve, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy e jogait tiszteletben tartsák.⁵⁶⁵

A Mavédtv. a magánélethez való jogot a személyiség szabad kibontakoztatásához való jog részeként definiálja, amelynek értelmében az

⁵⁶¹ MENYHÁRD: i. m. 404.

⁵⁶² FÉZER (2014a): i. m. 264.

⁵⁶³ Mavédtv. Preambulum.

⁵⁶⁴ Uo.

⁵⁶⁵ Mavédtv. 1. §.

egyént szabadság illeti meg élete felelősségteljes, önálló alakítására, család, otthon és emberi kapcsolatok létesítésére és megóvására.⁵⁶⁶ A magánélethez való jog lényege pedig az, hogy azt – külön törvényben meghatározott kivételekkel – az egyén akarata ellenére mások ne sérthessék meg.⁵⁶⁷ A törvény a magánélet tiszteletben tartásához való jog tartalmát is részletezi,⁵⁶⁸ és a jogalkalmazást segítve példálózó jelleggel rögzíti e jog megsértésének fontosabb eseteit:⁵⁶⁹ az egyén által különösen a magánélettel kapcsolatban megőrizni kívánt személyes adattal, titokkal, képmással, hangfelvétellel való visszaélés, vagy a becsület és a jó hírnév megsértése.⁵⁷⁰

⁵⁶⁶ Mavédtv. 2. § (1) bekezdés.

⁵⁶⁷ Mavédtv. 2. § (3) bekezdés.

⁵⁶⁸ Mavédtv. 8. § (1) bekezdés.

⁵⁶⁹ A magánélet védelméről szóló T/706. számú törvényjavaslat indokolása.

⁵⁷⁰ Mavédtv. 8. § (2) bekezdés.

III. A személyiségi jogok védelmének magánjogi eszközzrendszere

A személyiségi jogok sérelmének jellegétől függ az, hogy az adott esetben milyen polgári jogi igényt lehet támasztani a jogsértővel szemben, annak sincs akadálya, hogy egyidejűleg többféle igényt érvényesítsenek.⁵⁷¹

A személyiségvédelem eszközzrendszere rendkívül vegyes képet mutat: egyaránt tartalmaz objektív és szubjektív alapú jogkövetkezményeket. A kettő közötti alapvető különbség az, hogy az objektív szankció esetén a jogsértés ténye önmagában megalapozza a szankció alkalmazhatóságát a jogsértővel szemben, a jogsértő felróhatósága tehát közömbös, nincs lehetősége kimentésre.⁵⁷² A jogsértés ténye alatt nem a jogsértés következményét, a kárt kell érteni, hanem magát a jogellenes magatartást.⁵⁷³

A felróhatóságtól független szankciók⁵⁷⁴ célja a jogsértő helyzet felszámolása, és a sérelmet szenvedett fél erkölcsi támogatása.⁵⁷⁵ Ezzel szemben az egyéb szankciók (sérelemdíj és kártérítés) alkalmazása a jogsértő személy felelősségétől függ, tehát valamilyen felelősségi alakzat alapján felelősnek kell lennie a személyiségi jogsértésért.⁵⁷⁶ LÁBADY álláspontja szerint a sérelemdíj objektív és szubjektív szankció egyaránt lehet. Érvéle szerint a sérelemdíj fizetésére való kötelezést az objektív feltételű szankciók szigorú szabályai szerint kell elbírálni, azaz a sérelemdíjban való marasztalás objektív és nem felróhatósági alapon történik.⁵⁷⁷

⁵⁷¹ KECSKÉS László: *Polgári jog. A személyek joga*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2007. 448.

⁵⁷² BÍRÓ: i. m. 282.

⁵⁷³ FÉZER (2014a): i. m. 313.

⁵⁷⁴ Ptk. 2:51. §.

⁵⁷⁵ PETRIK (2001): i. m. 68.

⁵⁷⁶ FUGLINSZKY Ádám: *Kártérítési jog*. HVG-ORAC, Budapest, 2015. 830.

⁵⁷⁷ LÁBADY Tamás: Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés. *Állam-és Jogtudomány*. LVII. évfolyam. 2016. 1. szám. 44.

III.1. A személyiségi jogok megsértésének felróhatóságtól független szankciói

A Ptk. öt felróhatóságtól független szankciót határoz meg, melyekben vegyülnek a személyi jellegű és a vagyoni hatással is bíró jogkövetkezmények: *a)* a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását; *b)* a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől; *c)* azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot; *d)* a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását; *e)* azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.⁵⁷⁸

Figyelemmel arra, hogy a Ptk. az öt felróhatóságtól független szankció közül négyet⁵⁷⁹ teljes egészében, változatlanul az 1959-es Ptk.-ból mentett át, kizárólag az újonnan bevezetett, a vagyoni előny átengedését lehetővé tevő szankcióra⁵⁸⁰ térek ki.

VÉKÁS egyik tanulmányában felvetette a prevenciós cél kifejezésével összefüggésben a személyiségi jogsértések azon eseteinek problémakörét, amikor a jogsértést nyereségszerzés céljából követik el vagy a jogsértő nyereséget ért el.⁵⁸¹ VÉKÁS ezekben az esetekben a sérelemdíj elégtételadási funkciója helyett – CANARIS felfogásával egyetértve⁵⁸² – helyesebbnek tartotta a nyereségelvonás dogmatikai eszközeként a jogalap nélküli gazdagodás intézményét választani. Ehhez hasonló gondolkodásmód a svájci jogtól sem idegen: a ZGB ezekben az

⁵⁷⁸ Ld. Ptk. 2:51. § (1) bekezdését.

⁵⁷⁹ Ptk. 2:51. § (1) bekezdés *a)–d)* pont.

⁵⁸⁰ Ptk. 2:51. § (1) bekezdés *e)* pont.

⁵⁸¹ A német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság gyakorlata szerint ilyen esetekben a jogsértéssel elért hasznot a fájdalomdíj összegének megállapításánál figyelembe kell venni. Ld. bővebben: VÉKÁS Lajos: Sérelemdíj-fájdalomdíj: Gondolatok az új Ptk. reformjavaslatáról a német jog újabb fejleményei tükrében. *Magyar Jog*, 2005. 4. szám, 196.

⁵⁸² Claus-Wilhelm CANARIS: *Gewinnabschöpfung bei Verletzung des allgemeinen Persönlichkeitsrechts*. In: Festschrift für Erwin Deutsch. Köln, 1999, 85–109. – Idézi: VÉKÁS (2005): i. m. 6–8.

esetcsoportokban a nem vagyoni kárért nyújtandó elégtétel helyett a megbízás nélküli ügyvitel szabályait alkalmazza.⁵⁸³ Mindezekre tekintettel VÉKÁS a következő normaszöveget javasolta: „A jogsértéssel elért jogtalan előny elvonására a jogalap nélküli gazdagodás szabályait kell alkalmazni.”⁵⁸⁴

Az új kódex megalkotásával megbízott szerkesztőbizottság 2005-ben közzétette a javaslatukat (a továbbiakban: 2005. évi Szerkesztőbizottsági javaslat). A 2005. évi Szerkesztőbizottsági javaslat átvette VÉKÁS vagyoni előny átengedésére vonatkozó megállapításait és a normaszövegre tett javaslatát kissé átfogalmazva a következő rendelkezést szövegezte meg: „[a] sérelmet szenvedett személy a jogsértés ténye alapján, az eset körülményeihez képest követelheti a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedését a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.”⁵⁸⁵ A Szerkesztőbizottság indokoltnak tartotta, hogy azokban az esetekben, amikor a károsult érdeksérelme a jogsértő részére vagyoni előnyt eredményezett, a vagyoni hátránnyal járó jogsértés orvoslása a kártérítés és a sérelemdíj szubjektív feltételeitől függetlenül történjen. Ennek a feltétele tehát más személy személyiségi értékeinek jogosulatlan elsajátítása, felhasználása és az ebből eredő jogosulatlan vagyoni előny.⁵⁸⁶

A Kormány 2008 júniusában nyújtotta be a Polgári Törvénykönyvről szóló T/5949. számú törvényjavaslatot (a továbbiakban: 2008. évi Törvényjavaslat). A 2008. évi Törvényjavaslat a személyhez fűződő jogsértés felróhatóságtól független szankcióit a 2005. évi Szerkesztőbizottsági javaslattal azonos módon szabályozta.⁵⁸⁷ Mindössze annyi különbség volt a két szöveg között, hogy a 2008. évi Törvényjavaslat a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésére nem rendelte alkalmazni a jogalap nélküli gazdagodás szabályait annak ellenére, hogy az e részhez

⁵⁸³ ZGB 28a cikk (3) bekezdés.

⁵⁸⁴ VÉKÁS (2005): i. m. 9.

⁵⁸⁵ 2005. évi Szerkesztőbizottsági javaslat 1:126. § e) pont.

⁵⁸⁶ Szerkesztőbizottsági javaslat az I. Könyv: A személyek III. Részéhez. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2005. 3. szám, 11.

⁵⁸⁷ A Polgári Törvénykönyvről szóló T/5949. számú törvényjavaslat 2:88. §.

fűzött indokolása kifejezetten rögzítette, hogy erre az esetre a legalkalmasabb eszköz a jogalap nélküli gazdagodás.⁵⁸⁸

Ehhez képest a személyiségi jogok megsértésének új objektív szankciója a Ptk.-ba a következő szöveggel került be: „Akit személyiségi jogában megsértenek, a jogsértés ténye alapján – az elévülési időn belül – az eset körülményeihez képest követelheti azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint”.⁵⁸⁹ Az új szankció bevezetését azzal indokolták, hogy a személyiségi jogsértéssel kapcsolatban bekövetkezett vagyoni eltolódás kiküszöböléséhez szükség van a gazdagodásnak a sértett javára való elvonására, erre pedig a legalkalmasabb magánjogi eszköz a jogalap nélküli gazdagodás.⁵⁹⁰ Az, hogy a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedését a jogalkotó a felróhatóságtól független szankciók körében helyezte el, azt eredményezi, hogy a kártérítés egyéb feltételeinek hiányában is lehetőség van a vagyoneltolódás kiküszöbölésére.⁵⁹¹ A jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésére való kötelezés tehát nem kártérítési vagy nem tulajdoni igény, hanem a jogalap nélküli gazdagodás szabályai⁵⁹² alkalmazandók.⁵⁹³

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az Mt. sajátos koncepciója miatt (a kifejezett rendelkezéssel fel nem hívott polgári jogi szabályok alkalmazásának kizárása)⁵⁹⁴ a munkajogban nem alkalmazható a Ptk. jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó szabálya.⁵⁹⁵ Álláspontom szerint azonban a személyiségi jogok védelme körében nincs akadálya a Ptk. 2:51. § (1) bekezdés e) pontjában rögzített felróhatóságtól független szankció követelésének a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint. Ennek oka, hogy az Mt. 9. § (1) bekezdése a munkavállaló és a munkáltató

⁵⁸⁸ A Polgári Törvénykönyvről szóló T/5949. számú törvényjavaslat 2:88. § e) pontjához fűzött indokolás.

⁵⁸⁹ Ptk. 2:51. § (1) bekezdés e) pont.

⁵⁹⁰ A Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú törvényjavaslat indokolása. 390.

⁵⁹¹ FÉZER (2014a): i. m. 323.

⁵⁹² Ptk. 6:579. §.

⁵⁹³ LENKOVICS Barnabás–SZÉKELY László: *A személyi jog vázlatja*. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 2014. 140.

⁵⁹⁴ PETROVICS: i. m. 5.

⁵⁹⁵ Ptk. 6:579. §.

személyiségi jogainak védelmére alkalmazni rendeli a Ptk. 2:51. § (1) bekezdés e) pontját is, az Mt. pedig ettől eltérő rendelkezést nem tartalmaz.

III.2. A személyiségi jogok megsértésének felelősség-alapú szankciói

I.: a sérelemdíj

III.2.1. A sérelemdíj bevezetésének körülményei

A jogalkotó felismerte a nem vagyoni kártérítés alkalmazása során felmerült, és a bírói gyakorlat által megnyugtatóan át nem hidalható dogmatikai problémákat, ezért a magánjogi rekodifikáció során arra törekedett, hogy a személyhez fűződő jogok megsértésének szankciói között az új kódex vezesse be a sérelemdíj intézményét.⁵⁹⁶ A sérelemdíjra vonatkozó rendelkezések először az új Polgári Törvénykönyv koncepciójában jelentek meg (a továbbiakban: Koncepció-I.).⁵⁹⁷ A Koncepció-I. *a közérdekű bírság intézménye helyett* vezette volna be a sérelemdíjat, ami akkor járt volna, ha a „[s]zemélyiséget sértő magatartás súlyos volt és a jogsértő felróható magatartást tanúsított, de nem vagyoni kártérítés nem, vagy nem a jogsértés súlyával arányosan állapítható meg. A sérelemdíj tehát felróhatóságon alapuló szankció legyen, alkalmazhatósági feltételei között szerepeljen a súlyos személyiségi jogsértés, illetőleg az, hogy a jogsértésből mégsem következett be olyan hátrány, amely megalapozná a jogsértéssel arányban álló nem vagyoni kártérítést. A sérelemdíj és a nem vagyoni kártérítés együttes alkalmazását tehát a törvény nem tenné lehetővé.”⁵⁹⁸ A személyiségi jogok megsértéséért kiszabható, büntető indíttatású közérdekű bírság megszüntetése mellett BOYTHA azzal érvelt, hogy a polgári jognak nem célja a jogsértés állam javára szóló megtorlása, a büntető szankciót szükség esetén a személy elleni bűncselekmények körében kell szabályozni.⁵⁹⁹ Amellett, hogy a közérdekű bírság nem egyeztethető össze a magánjog szellemével, a bírói gyakorlat is ritkán alkalmazza.⁶⁰⁰

⁵⁹⁶ KISS Tibor: Nem vagyoni kár vagy sérelemdíj. *Jogtudományi Közlöny*. 2007. 4. szám, 171.

⁵⁹⁷ A Kormány 1061/1999. (V. 28.) Korm. határozatával módosított 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozata alapján elkészült az új Polgári Törvénykönyv koncepciója, amelyet a Kodifikációs Főbizottság 2001. november 8-i ülésén elfogadott. A Koncepció-I. a Magyar Közlöny 2002. évi 15. számának II. kötetében jelent meg.

⁵⁹⁸ Koncepció-I. szövege: Magyar Közlöny 2002. évi 15. szám, II. kötet, 32.

⁵⁹⁹ BOYTHA: i. m. 5.

⁶⁰⁰ Az új kódex I. Könyv III. Részéhez készült Szakértőbizottsági javaslat. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2005. 3. szám, 4.

Fontos kiemelni, hogy a Konceptió-I. a teljes kártérítés elvére figyelemmel fenntartotta volna a nem vagyoni kártérítés intézményét is a személyhez fűződő jogok megsértésének adekvát szankciójaként. Ez azt jelenti, hogy a jogalkotó eleinte a személyhez fűződő jogok megsértésének jogkövetkezményeit „dualista” modellben⁶⁰¹ képzelte el: személyi sérelemokozás esetén nem vagyoni kártérítés állapítható meg, amennyiben – hátrányokozás⁶⁰² hiányában – ennek nincs helye, akkor a jogsértő elégtételadásra (sérelemdíjra) kötelezhető.⁶⁰³

A Konceptió-I. elismerte, hogy a nem vagyoni kártérítés tartalmi szabályozatlansága nehézségek elé állította a jogalkalmazókat, azonban egyértelműen rögzítette: a jogintézmény tartalmára nézve megfelelő szabály nem is alkotható. Álláspontját egyrészt az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) határozatában kifejtettekkel indokolta, amely szerint „[a] következmények meghatározott súlyú esetsoporthoz való igazítása a személyiség integritásának a megbontásához vezethet, s ezért a diszkrimináció lehetőségét rejti magában”.⁶⁰⁴ Másrészt az intézmény tartalmi szabályozatlanságára és a bírói gyakorlat által való alakítására utal az immateriális kártérítés teljes fejlődéstörténete, bármilyen mérvadó nemzetközi összehasonlítása: „[a]z erkölcsi kártérítés a praetori jogtól kezdődően napjainkig a bíróság szabad mérlegelésére, belátására utalt”.⁶⁰⁵ Mindezen szempontokat figyelembe véve a Konceptió-I. a következők szerint határozta volna meg a nem vagyoni kártérítés intézményét: „[a] károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát is, ha a károkozás a károsultnak testi, lelki, érzelmi vagy egyéb személyi, illetve személyiségi jogsértés miatti hátrányt okozott. *A pusztajogsértés, illetőleg a csekély mértékű hátrányokozás nem vagyoni kártérítés megállapításához nem vezethet.* A nem vagyoni károk felmerülése és a kártérítés összegszerű

⁶⁰¹ FÉZER (2014a): i. m. 342.

⁶⁰² A Konceptió-I. szerint a hátrány fogalma általánosságban nem határozható meg: a hátrány ugyanis tényállásfüggő, a jogszabály csak a hátrány jogkövetkezményt kiváltó minimumának a kijelölésére szorítkozhat annak kimondásával, hogy az ún. bagatell sérelmek nem vonhatnak maguk után szankciós joghatást. – Ld. bővebben: Konceptió-I. szövege: Magyar Közlöny 2002. évi 15. szám, II. kötet, 161.

⁶⁰³ Konceptió-I. szövege: Magyar Közlöny 2002. évi 15. szám, II. kötet, 160–161.

⁶⁰⁴ Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) határozat 4.3. pont.

⁶⁰⁵ Konceptió-I. szövege: Magyar Közlöny 2002. évi 15. szám, II. kötet, 160.

megállapítása során a bíróság az eset összes körülményének a mérlegelésével az ésszerűség és a méltányosság szempontjai alapján jár el”.⁶⁰⁶

A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása körében a nem vagyoni kártérítés mint „fából vaskarika” jogintézmény megszüntetéséért többek között BOYTHA szállt síkra. Álláspontja szerint le kell vonni annak a következményeit, hogy a nem vagyoni kártérítést nem lehet kártérítésként kezelni. A személyiségi jogok megsértésének egyik szankciójaként javasolta bevezetni a sérelemdíjat, elképzelése szerint a sérelemdíj megállapításának nem lenne feltétele a jogsértés felróhatósága, az a sérelemdíj mértékénél kerülne értékelésre. A BOYTHA-féle sérelemdíj intézményének lényeges eleme, hogy a bíróság a méltányosság jogelve alapján állapítaná meg a sérelemdíj indokoltságát és összegét a személyiségi jog megsértésének körülményeitől függően.⁶⁰⁷ BOYTHA tanulmányára reflektálva PETRIK óva intette a jogalkotót a méltányosság elvéhez⁶⁰⁸ való visszatéréstől: a jogfejlődés egyik legjelentősebb eredményének tartja a nem vagyoni kárpótlás feltétlen voltát és általánosságát. A nem vagyoni kártérítés védelmében kifejtette, hogy hiba lenne elszakítani egymástól a két jogintézményt, hiszen a vagyoni és a nem vagyoni kár megtérítésének közös gyökerei, hagyományai és dogmatikája van, a felelősség megállapításához szükség van: jogellenességre, hátrányokozásra, okozati összefüggésre és felróhatóságra.⁶⁰⁹

Az új kódex megalkotásával megbízott szerkesztőbizottság a Konceptió-I. közzététele után lezajlott széleskörű szakmai vitát követően azt átdolgozta,⁶¹⁰ és az újabb javaslat (a továbbiakban: Konceptió-II.) 2003-ban közzétételre került.⁶¹¹ A Konceptió-II. – a Konceptió-I.-től eltérően – a sérelemdíj bevezetését már nem a nem vagyoni kártérítés intézményének

⁶⁰⁶ Konceptió-I. szövege: Magyar Közlöny 2002. évi 15. szám, II. kötet, 159.

⁶⁰⁷ BOYTHA: i. m. 5.

⁶⁰⁸ Ld. a Mtj. 1114. §-át.

⁶⁰⁹ PETRIK (2003): i. m. 6–7.

⁶¹⁰ FAZEKAS: i. m. 128.

⁶¹¹ A Konceptió-II. szövege az új Polgári Törvénykönyv koncepciójának elfogadásáról, valamint a polgári jogi kodifikációról szóló 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozat időarányos végrehajtásáról és módosításáról szóló 1003/2003. (I. 25.) Korm. határozat mellékletében található. Magyar Közlöny 2003. évi 8. szám. 795.

megtartása mellett, hanem annak megszüntetésével kívánta megoldani. Ezt azzal indokolta, hogy a Koncepció-II. a sérelemdíjat „[m]int a személyiségi jogok megsértésének közvetett kompenzációját és (vagy) pénzbeli elégtételt jelentő magánjogi büntetését fogja fel”. Mivel emiatt a sérelemdíj már nem a kártérítési jogban, hanem a személyiségi jogvédelem szankciói között került volna elhelyezésére, ez egyben a nem vagyoni kártérítés intézményének a megszüntetését eredményezné.⁶¹² Ezt azzal is indokolták, hogy a nem vagyoni kártérítés „[s]zabályozása a kártérítési jogban csak a jogalkalmazásra nehezedő terhes gond”.⁶¹³ Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a sérelemdíjat a Koncepció-II. a kötelmi jogi részben – indokolás nélkül – úgy határozza meg mint „[a] személyiségi jogsértések objektív(!) alapon nyugvó pénzbeli elégtételként megállapítható szankcióját”.⁶¹⁴

A Koncepció-II.-ben megfogalmazott javaslatokra PETRIK reagált: tanulmányában – többek között – felvetette a személyiségi jogok pozitív tartalommal történő megfogalmazását, a különös jogok részletesebb megfogalmazását, valamint ismét felemelte a hangját a nem vagyoni kártérítés intézményének – módosított – megtartása mellett. Álláspontja szerint a személyiségi jogsértés lényege a személyiség életminőségét ért támadás, amely rendszerint hátrányos jogkövetkezményekkel jár; vagyoni jogkövetkezménynek csak akkor van helye, ha a személyiségi jogot sértő jogellenes magatartás egyben vagyoni hátrányt is okozott.⁶¹⁵ PETRIK a szankció pontos kifejezését a „pénzbeli kárpótlás”-ban látta, ennek megfelelően két szövegszerű javaslatot is megfogalmazott: *a)* „Aki más személyiségi jogát megsérti köteles a sértettnek pénzbeli kárpótlást nyújtani.”; *b)* „Aki más személyiségi jogát megsérti és ezzel nem vagyoni kárt okoz, pénzbeli kárpótlást köteles a sértettnek nyújtani.”⁶¹⁶

Az új kódex megalkotásával megbízott szerkesztőbizottság – az addig beérkezett észrevételek alapján – ismételten átdolgozta a leendő polgári

⁶¹² Koncepció-II. szövege: Magyar Közlöny 2003. évi 8. szám. 802.

⁶¹³ PETRIK Ferenc: A személyiségi jogok az új Polgári Törvénykönyvben. *Magyar Jog.* 2004. 5. szám. 10.

⁶¹⁴ Koncepció-II. szövege: Magyar Közlöny 2003. évi 8. szám. 804.

⁶¹⁵ PETRIK (2004): i. m. 10.

⁶¹⁶ PETRIK (2004): i. m. 13.

törvénykönyv szövegét és 2005-ben közzétette a javaslatukat (a továbbiakban: 2005. évi Szerkesztőbizottsági javaslat). A 2005. évi Szerkesztőbizottsági javaslat a Konceptió-II.-ben foglaltaknak megfelelően a sérelemdíj bevezetését a nem vagyoni kártérítés megszüntetésével kívánta megvalósítani, és a két jogintézménynek a Konceptió-I. szövegében még létező – a keletkezett hátránytól függő – elhatárolását a sérelemdíj funkciójára vetítette: „A bíróság sérelemdíjat állapíthat meg a bekövetkezett hátrányra tekintettel mint közvetett kompenzációt, és hátrány hiányában is mint elégtételt a sérelmet szenvedett számára.”⁶¹⁷ A sérelemdíjról rendelkező 1:127. §-ához fűzött indokolás szerint a sérelemdíj megfizetésére való kötelezésnek nem feltétele az, hogy a sértett bizonyítsa, hogy a jogsértés számára valamilyen hátrányt okozott, ez azonban nem azt jelenti, hogy tényleges hátrány hiányában is megítélhető a sérelemdíj, hanem azt, hogy a javaslat „[m]egdönthetetlen vélelmet állít fel arra nézve, hogy minden személyiségi jogsértés szükségképpen valamilyen hátrány elszenvedésével jár a sértett oldalán; ezért személyiségi jogsértés kapcsán bizonyítást lefolytatni csak esetleges vagyoni hátrány megállapítása végett indokolt, kártérítés céljából, míg a sérelemdíj a személyt ért sérelem közvetlen és általános anyagi szankciója, aminek a mértéke eleve bírói mérlegelés tárgya.”⁶¹⁸

2007 nyarán az igazságügy-miniszter átvette az új magánjogi kódex-tervezet normaszövegének elkészítését, ezzel a Szerkesztői Bizottság feladata hivatalosan ugyan megszűnt, de tagjai elhatározták, hogy az eddigi munkájuk alapján elkészítenek egy magántervezetet (a továbbiakban: Szakértői Javaslat).⁶¹⁹ A Szakértői Javaslat fenntartotta a személyhez fűződő jogok polgári jogi védelmének újjá alkotott szabályait a korábbi normaszöveg-tervezet szerint. Ez alapján a sérelemdíj bevezetése a nem vagyoni kártérítés intézményének megszüntetését vonná

⁶¹⁷ Szerkesztőbizottsági javaslat az I. Könyv: A személyek III. Részéhez. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2005. 3. szám, 4.

⁶¹⁸ Szerkesztőbizottsági javaslat az I. Könyv: A személyek III. Részéhez. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2005. 3. szám, 14.

⁶¹⁹ VÉKÁS Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*. Budapest, Complex, 2008. [A továbbiakban: VÉKÁS (2008a).]

maga után. A Szakértői Javaslat indokolása szerint „[a] sérelemdíj intézményének bevezetésével betetőzi azt a közel évszázados fejlődési folyamatot, amelynek során a személyiségi jogok magánjogi védelme fokozatosan kivált a tulajdonost megillető dologi jogi oltalom burkából, s – immár adekvát szankciót kapva – emancipációja befejeződött.”⁶²⁰ A Szakértői Javaslat alapján a sérelemdíj a személyiségi jogok megsértésének közvetett kompenzációja és pénzbeli elégtételt jelentő magánjogi büntetés. A bíróság sérelemdíjat ítélhet meg olyankor is, amikor nem bizonyított, hogy a személyiségi jogsértés a sértett oldalán hátrányt eredményezett, de az eset összes körülményei alapján a sértettnek nyújtandó elégtétel indokolt.⁶²¹

A Kormány 2008 júniusában nyújtotta be a Polgári Törvénykönyvről szóló T/5949. számú törvényjavaslatot (a továbbiakban: 2008. évi Törvényjavaslat). A sérelemdíjra való jogosultság feltételeit a 2008. évi Törvényjavaslat a 2005. évi Szerkesztőbizottsági javaslatához képest azzal az eltéréssel határozta meg, hogy a sérelemdíjra a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség szabályait azzal rendelte alkalmazni, hogy „[a] sérelemdíjra való jogosultság megállapításához a személyhez fűződő jog megsértésének tényén túl további hátrány vagy *kár* (!) bizonyítására a sérelmet szenvedett személy nem kötelezhető.”⁶²² VÉKÁS e rendelkezést bírálva megjegyezte: irreleváns rögzíteni azt, hogy a sérelemdíj esetén a kár bizonyítása szükségtelen, hiszen ez a nem vagyoni kártérítésnek sem volt feltétele, egyébként pedig valamely tény vagy körülmény bizonyítására kötelezésről nem lehet beszélni.⁶²³ A 2008. évi Törvényjavaslat e §-hoz fűzött indokolása szerint a sérelemdíj megállapításához a bíróságnak két törvényi feltétel megvalósulását kell vizsgálnia: a személyhez fűződő jog megsértésének bekövetkezését, valamint a jogsértő magatartásának felróhatóságát, „[e]zen felül nem követelhető meg semmiféle további negatív eredmény (hátrány, vagyoni

⁶²⁰ VÉKÁS (2008a): i. m. 174.

⁶²¹ VÉKÁS Lajos: Az új Ptk. Szakértői Javaslatának elvi kérdései. *Magyar Jog*, 2008. 2. szám, 70.

⁶²² A Polgári Törvénykönyvről szóló T/5949. számú törvényjavaslat 2:90. § (2) bekezdés.

⁶²³ VÉKÁS Lajos: Bírálólat és jobbító észrevételek az új Ptk. kormányjavaslatához. *Magyar Jog*, 2008. 9. szám. 583. [A továbbiakban: VÉKÁS (2008b).]

kár) bekövetkeztének a bizonyítása. A személyhez fűződő jogok megsértése, ha a jogsértő nem bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható, önmagában elegendő és közvetlenül vonja maga után a sérelemdíjra való jogosultságot”.⁶²⁴ További különbség, hogy a 2008. évi Törvényjavaslat nem rendelkezik a sérelemdíj egy összegben történő megítéléséről,⁶²⁵ ennek okát azonban nem fejtette ki. VÉKÁS szerint a sérelemdíj alapkoncepciójával állna szemben az, ha a sérelemdíj járadék formájában megítélhető lenne.⁶²⁶

A 2008. évi Törvényjavaslatot – változtatásokkal – az Országgyűlés elfogadta és 2009-ben hirdették ki a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény néven. A 2009. évi CXX. törvényben a jogalkotó egy kissé módosított sérelemdíjra való jogosultságnak a 2008. évi Törvényjavaslatban foglalt szabályaitól: a sérelemdíj megfizetésére kötelezés feltételeire a kártérítési felelősség szabályait azzal rendelte alkalmazni, hogy a sérelemdíjra való jogosultság megállapításának a jogsértésen túli hátrány bizonyítottsága nem feltétele.⁶²⁷ A 2009. évi CXX. törvényt azonban még hatályba lépése előtt – a jogbiztonság és a jogpolitikai célok világossá tétele érdekében – hatályon kívül helyezte a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény hatályba nem lépéséről, valamint az ezzel összefüggő törvénymódosításokról szóló 2010. évi LXXIII. törvény.⁶²⁸

A 2010-ben alakult új Kormány első döntéseinek egyike volt az új Polgári Törvénykönyv elfogadásáról szóló 1129/2010. (VI. 10.) kormányhatározat meghozatala. Az új Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú törvényjavaslatot 2013 februárjában fogadták el.⁶²⁹ A Ptk. sérelemdíjra vonatkozó végleges – és jelenleg is hatályos – szövege a következő:

⁶²⁴ A Polgári Törvénykönyvről szóló T/5949. számú törvényjavaslat 2:90. §-ához fűzött indokolás.

⁶²⁵ V. ö. 2005. évi Szerkesztőbizottsági javaslat 1:127. § (1) bekezdés.

⁶²⁶ VÉKÁS (2008b): i. m. 583.

⁶²⁷ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény 2:91. § (2) bekezdés.

⁶²⁸ Ld. a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény hatályba nem lépéséről, valamint az ezzel összefüggő törvénymódosításokról 2010. évi LXXIII. törvényjavaslat 1. §-ához tartozó indokolást.

⁶²⁹ FAZEKAS: i. m. 131–132.

„2:52. § [Sérelemdíj]

(1) Akit személyiségi jogában megsértenek, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért.

(2) A sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire - különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára - a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges.

(3) A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire - különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására - tekintettel, egy összegben határozza meg.”

III.2.2. A sérelemdíj funkciói

Ahogy arra PETRIK is rámutatott, a sérelemdíj és a nem vagyoni kártérítés egymással szoros, történeti kapcsolatban állnak, azok egymástól az elvi összefüggések szintjén nem szakíthatók el. A sérelemdíj logikájában, alapvető elemeiben azonban jelentősen eltér a nem vagyoni kártérítéstől, hiszen már nem kártérítésként funkcionál, a magatartás-centrikus vizsgálat lép előtérbe, amely a jogellenességre és a felróhatóságra fókuszál.⁶³⁰

A sérelemdíj funkciója kettős:⁶³¹ a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő közvetett *kompenzációja* és egyben *magánjogi büntetése*, mely hatékonyabb védelmet biztosít a személyiségi jogaiban sértett számára, mivel a sérelemdíj megállapításához a bíróságnak nem kell a sértett oldalán bekövetkezett hátrányt kutatnia, illetve a sértettnek azt bizonyítania.⁶³²

III.2.2.1. Magánjogi büntetés (elégtétel)

A nem vagyoni sérelmek megtérítése kapcsán az elégtétel-adás történetileg egyértelműen büntetőjogi karakterű, ennek számos bizonyítékát szemlélteti a dolgozat A) részében bemutatott

⁶³⁰ MOLNÁR Ambrus: A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései. *Kúriai Döntések*. 2013/7. szám, 744–745.

⁶³¹ A jogintézmény (Schmerzensgeld–fájdalomdíj) kettős funkcióját a Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság mondta ki még 1955-ben [Ld. BGHZ 18, 149]. Az elvi határozat a kompenzációs funkciót (Ausgleichsfunktion) kiegészítette az elégtételadás funkciójával (Genugtuungsfunktion), ez alapján a nem vagyoni karakterű élethátrányok megfelelő, méltányos jóvátétele, kiegyenlítése, reparálása mellett a jogsértőnek számolnia kell azzal, hogy a sértett irányába elégtételadással tartozik, a bíróságok pedig mindkét szempontot egyenlő súllyal értékelik. A német bírói gyakorlat alapján az elégtételadási funkció különösen akkor kerül előtérbe, ha a sértett – például kómás állapota miatt – a kompenzációs hatás befogadására képtelen, továbbá, amikor a hátrány maga nem olyan jelentős, de a jogsértés szankcionálása fájdalomdíjjal érhető el a leginkább. – Ld. bővebben: LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés funkcióiról. *Biztosítási szemle*, 1991. 11–12. szám 4–5.; VÉKÁS Lajos: *Parerga*. Sérelemdíj – fájdalomdíj. Gondolatok az új Ptk. reformjavaslatáról a német jog újabb fejleményei tükrében. Budapest, HVG-ORAC, 2008., 145–155.; SZILÁGYI Ferenc: A személyiség magánjogi védelmének dogmatikája a német jogban. *In Medias Res*, 2013. 2. szám.; GÖRÖG Márta: A fájdalomdíj mértékét befolyásoló körülmények összehasonlító elemzése a német joggyakorlat előtérbe helyezésével. *Jogelméleti szemle*, 2001/4. szám. <https://jesz.ajk.elte.hu/gorog8.html>

⁶³² Ld. a Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú törvényjavaslat e részhez fűzött indokolását.

intézménytörténeti fejlődés: a római jogból eredő *actio iniuriarum*tól Szent István Dekrétumain és Mátyás király törvényiben foglaltakon keresztül Werbőczy Tripartitumáig a kisebb és nagyobb hatalmaskodások, valamint a magánjogi büntetések rendszere egészen 1880-ig fennállt. A történelmi hatások ellenére a Ptk. redaktorai eredetileg a sérelemdíj elégtételadási funkcióját nem kívánták erőteljesen hangsúlyozni: a Ptk. 2:52. § (3) bekezdésében található azon kitétel, hogy a sérelemdíj mértékét a bíróság – többek között – a jogsértés ismétlődő jellegére tekintettel határozza meg, szinte az utolsó pillanatban, az Országgyűlés Alkotmányjogi, Igazságügyi és Ügyrendi Bizottsága által a zárószavazás előtt benyújtott módosító indítvány alapján került be a törvénybe.⁶³³ A váratlan módosításra reflektálva VÉKÁS azonnal leszögezte: a sérelemdíj funkciója elsősorban a jogsértés vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és csak másodsorban magánjogi büntetés. A Szerkesztőbizottság el kívánta kerülni azt, hogy a bírói gyakorlat a sérelemdíj büntető elemét helyezze előtérbe és a büntető kártérítés (punitive damages) irányába menjen, ezért a beiktatott módosítás a sérelemdíj intézményének teljes félreértését jelenti, egyúttal téves irányvételre ösztönöz.⁶³⁴ VÉKÁS egy másik tanulmányában óvatosságra inti a jogalkalmazót a sérelemdíj magánjogi büntetésként való alkalmazásától már csak azért is, mert a jogalkotó a közérdekű bírság intézményét⁶³⁵ – többek között – annak büntetőjogi jellege miatt száműzte a Ptk.-ból.⁶³⁶

BÖSZÖRMÉNYINÉ szerint a kiindulópontot az jelenti, hogy a sérelemdíj kompenzációs funkciója a sértett oldalán, a magánjogi büntetés pedig a jogsértőnél jelentkezik.⁶³⁷ A Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2013. (VI. 17.) számú határozatával – még a Ptk. hatályba lépése előtt – elfogadott, a nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj megtérítése iránti

⁶³³ LENKOVICS–SZÉKELY: i. m. 145.

⁶³⁴ VÉKÁS Lajos: Bíráló és jobbító észrevételek az új Ptk. Törvényjavaslatához (a zárószavazás előtt). *Magyar Jog*, 2013. 1. szám, 4–5. [A továbbiakban: VÉKÁS (2013b).]

⁶³⁵ A közérdekű bírságról ld. részletesen a dolgozat III.2.1. fejezetét.

⁶³⁶ VÉKÁS Lajos: A Polgári Törvénykönyv első hét évéről. *Jogtudományi Közlöny*, 2021. 3. szám, 107.

[A továbbiakban: VÉKÁS (2021).]

⁶³⁷ BÖSZÖRMÉNYINÉ Kovács Katalin: Ptk. Harmadik Rész. Személyiségi jogok. In: WELLMANN György (főszerk.): *Polgári Jog I-IV. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára*. ORAC Jogkódex, frissítve: 2022. január 1., 2:52. §-hoz fűzött kommentár.

követelések elbírálásának a polgári perben felmerülő egyes kérdéseiről szóló kollégiumi véleménye szerint: „[a]z elégtétel magában foglalja a jogsértés társadalmi elítélését és az okozott sérelem kompenzálásához fűződő igény elismerését is; célja, hogy a személyiségi jogsérelmet szenvedett személynél a megbomlott testi és lelki egyensúly helyreálljon”. Maga az elégtételi funkció is kettős természetű: „[a] vagyoni elégtétel a sérelmet szenvedett félben a jogsértő magatartás miatt keletkezett szubjektív hiányérzet csökkentésére szolgál, illetve magában foglalja a jogsértés társadalmi elítélését is”.⁶³⁸ NOCHTA szerint az elégtételadás során három funkciónak kell teljesülnie: egyrészt, hogy a sértett úgy érezze, számára ez elégtételt jelent, másrészt a jogsértő egy vagyonát érintő szankcióban kell részesülnie, végül, ennek megelőző hatásúnak kell lennie.⁶³⁹

A sérelemdíj magánjogi büntetésének kiegészítő funkciója különösen akkor kaphat szerepet, amikor a sértett személyében rejlő okból nem valósulhat meg másféle előny biztosítása, vagy ha az okozott hátrány ugyan nem jelentős, de bíróság kifejezésre kívánja juttatni a társadalom rosszallását. Az elégtételadási funkció nagyobb jelentőséggel kerülhet előtérbe a felróhatósági alapú felelősségi alakzatoknál – a felróhatóság mértéke a sérelemdíj összegének meghatározásánál is szerepet kap.⁶⁴⁰

A szakirodalom⁶⁴¹ és jogalkalmazás⁶⁴² is egyetért abban, hogy a sérelemdíj funkcióit együtt kell alkalmazni, azok egymástól nem különíthetők el, így a magánjogi büntetés funkciója sem alkalmazható önmagában.

⁶³⁸ A Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2013. (VI. 17.) számú határozatával elfogadott, a nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj megtérítése iránti követelések elbírálásának a polgári perben felmerülő egyes kérdéseiről szóló kollégiumi vélemény 7. pont.

⁶³⁹ NOCHTA Tibor: A személyiségi jogok magánjogi szankciós védettségéről. *Magyar Jog*. 2018. 1. szám. 2.

⁶⁴⁰ FUGLINSZKY: i. m. 833.

⁶⁴¹ Ld. MENYHÁRD Attila: Büntető elemek a polgári jogban. In: GELLÉN Klára–GÖRÖG Márta (szerk.): *Lege et fide. Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára*. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016. 375.; VÉKÁS (2021): i. m. 107.

⁶⁴² Fővárosi Ítéltábla 32.Pf.21.106/2016/7/II. „A sérelemdíj elégtétel, kompenzációs és magánjogi büntetés funkciót is betölt, ezeknek a funkcióknak az egyensúlyát sérelemdíj alkalmazásakor meg kell őrizni a polgári jogi szankciós rendszer keretein belül. Nem alkalmazható a sérelemdíj olyan körülmények között, ahol a magánjogi szankció kompenzációs funkcióját elveszíti, ugyanakkor szinte kizárólag magánjogi büntetésként hat.”

III.2.2.2. Kompenzáció

A sérelemdíj kompenzációs funkciója háttérben az áll, hogy a polgári jogi személyiségvédelem a sérelmet szenvedett félre koncentrálnak, és az általa elszenvedett jogsérelemre reagál úgy, hogy méltányos összegű elégtételt nyújt számára.⁶⁴³ A közvetett kompenzáció LÁBADY megfogalmazásában: „[a]z elszenvedett sérelem hozzávetőleges, alternatív kiegyensúlyozása olyan vagyoni szolgáltatás nyújtásával, amely az elszenvedett sérelemért arányosnak becsült, másnemű – pénzben kifejezett – előnyt nyújt. A közvetett kompenzáció lehet örömszerzés forrása, jelenthet lelki békét, megnyugvást, belső harmóniát eredményező jóvátételt és sok minden mást”.⁶⁴⁴ BÖSZÖRMÉNYINÉ a kompenzációt olyan vagyoni juttatásként írja le, amely a jogsértéssel okozott nem vagyoni hátrány másnemű előnnyel történő kiegyenlítését, az elveszett életörömök pótlását hivatott biztosítani.⁶⁴⁵

SZEGHŐ – a bírósági gyakorlatot vizsgálva – megállapította, hogy ugyan a bíróságok gyakran hivatkoznak ítéleteikben a sérelemdíj kettős funkciójára, azonban kevés esetben fejtik ki, hogy az ügyben mely körülményeket vették számításba a sérelemdíj funkcióinak érvényesülése érdekében. Kutatását követően arra jutott, hogy a balesetből és az ún. orvosi műhibából eredő testi sérülés, egészségkárosodás miatti személyiségi jogsértésre alapított sérelemdíj iránti igények esetén a bíróságok a sérelemdíj mértékének meghatározásakor kizárólag azt vizsgálják, hogy milyen összeg alkalmas a sértettet ért nem vagyoni hátrányok kompenzálására.⁶⁴⁶

⁶⁴³ NAGY Gergő: Sérelemdíj: mi változik? In: FAZEKAS Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2014*. ELTE ÁJK, Budapest, 2014. 589.

⁶⁴⁴ LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés metamorfózisa sérelemdíjjá. A bírói gyakorlat kezdeti dilemmái. *Polgári Jog*, 2016. szám – Fórum. [8] bekezdés. [A továbbiakban: LÁBADY (2016).]

⁶⁴⁵ BÖSZÖRMÉNYINÉ: i. m. a Ptk. 2:52. §-ához fűzött kommentár.

⁶⁴⁶ SZEGHŐ Katalin: Sérelemdíj – kérdések és kezdeti tapasztalatok. *Magyar Jog*. 2020. 3. szám, 142.

III.2.3. A sérelemdíj megítélhetőségének feltételei⁶⁴⁷

A Ptk. 2:52. § (1) bekezdése kimondja, hogy „akit személyiségi jogában megsértenek, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért”. E § (2) bekezdése pedig így rendelkezik: „a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire – különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára – a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges”.

A Ptk. 2:52. § (1) bekezdésének elolvasása után könnyen értelmezhető úgy, hogy az követelhet sérelemdíjat, akit személyiségi jogában megsértettek és emiatt őt hátrány érte, vagyis az (1) bekezdésből az olvasható ki, hogy a sérelemdíj megítélhetőségének két feltétele van: a személyiségi jog megsértése (jogellenesség) és a nem vagyoni sérelem. A (2) bekezdésben foglaltak szerint viszont a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges, azaz úgy tűnik, hogy az (1) bekezdésben kimondott két feltétel közül kizárólag a jogellenesség tényét, vagyis a személyiségi jogsértést kell bizonyítani.

A sérelemdíj megállapításának feltétele a személyiségi jog megsértése (jogellenesség) és a nem vagyoni sérelem, a fizetésre kötelezés további feltételei megegyeznek a kártérítési felelősség (okozati összefüggés, felróhatóság) szabályával.⁶⁴⁸ LANDI egyik tanulmányában hangsúlyozza, hogy „[a] kár (kártérítés) alapvetően vagyoni jogi (kötelmi jogi) rendszere és fogalmi készlete alkalmazhatatlan a maga teljességében a személyiségvédelem körében”, ennek fényében a jogellenesség indikátora már nem a kárban, hanem a normasértő emberi magatartásban van.⁶⁴⁹ PETRIK ezzel szemben amellet érvel, hogy nem indokolt a kár és a

⁶⁴⁷ A fejezetben felhasználásra került: KRAJECZ Laura: A munkavállalók személyiségi jogainak védelme, különös tekintettel a sérelemdíjra. *Munkajog*. HVG-Orac, 2019/4. szám. 50–64.

⁶⁴⁸ PETRIK Ferenc (szerk.): *Polgári jog. Kommentár a gyakorlat számára. I. kötet*. HVG-ORAC, Budapest, 2013. 164–165. [A továbbiakban: PETRIK (2013).]

⁶⁴⁹ LANDI Balázs: A személyiségsértés szankciórendszerének sajátosságai a polgári jog rendszerében – történeti visszatekintéssel. *Jogtudományi Közöny*. 2014. 2. szám, 103–104.

személyiségi jogi sérelem közötti dogmatikai megkülönböztetés, mivel mindkettő az embert jellemző értékcsökkenés végeredménye, illetve azt eredményező magatartás.⁶⁵⁰

III.2.3.1. A kezdeti bizonytalanságok

A jogalkotó a Ptk. 2:52. §-ában foglalt szabályozási technikával nem kis fejtörést okozott a jogalkalmazók számára. Kezdetben – azzal, hogy a sérelemdíj a nem vagyoni kártérítés „tulajdonképpeni jogutódja”⁶⁵¹ lett, – a nem vagyoni kártérítésre kötelezés feltételeiben a hátrány bizonyítottságának problémaköre mentén kialakult ellentétes álláspontok tovább gyűrűztek a sérelemdíj intézményébe is.

Az 1959-es Ptk. hatálya alatt kialakított bírói gyakorlatban háromféle álláspont jelent meg arra vonatkozóan, hogy a bíróságok mennyiben követelték meg a nem vagyoni kártérítésre kötelezés feltételeként a külvilág számára is felismerhető hátrány bizonyítottságát. A bíróságok többsége azt a gyakorlatot alkalmazta, hogy a nem vagyoni kártérítés megítéléséhez a sértett személynek hátrány elszenvetését kell bizonyítania. Figyelemmel arra, hogy a hátrány bizonyításának megkövetelése adott esetekben a sértett számára további lelki megrázkódtatással járt, a bírói gyakorlat egy része „köztudomású ténynek”⁶⁵² tekintette a személyiségi jogsértésből fakadó hátrányt. Végül, kialakult egy olyan álláspont is, amely szerint a nem vagyoni kártérítés megítéléséhez elvben nem is kívánták meg a sértettet ért hátrány bizonyítását, hanem a hátrányt és annak súlyosságát csak a nem vagyoni kártérítés mértékének megállapításánál vették figyelembe.⁶⁵³

Ennek megfelelően a sérelemdíj bevezetésekor a bíróságoknak két problémával kellett szembesülniük: az egyik a hátrány bizonyításával

⁶⁵⁰ PETRIK (2013) i. m. 164.

⁶⁵¹ GÁRDOS Péter–VÉKÁS Lajos (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*. Wolters Kluwer Jogtár, 2:52. §.

⁶⁵² Ld. a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 163. § (3) bekezdését. A téma bővebb kifejtését ld.: PRIBULA László: A köztudomású tények értékelése a hozzátartozói nem vagyoni kártérítés bírói gyakorlatában. *Jogtudományi Közöny*. 2012. 7–8. szám, 288–297.

⁶⁵³ VÉKÁS (2013a): i. m. 70–71.

kapcsolatos kérdés, a másik pedig ezzel összefüggésben az, hogy a személyiségi jogsértés tényének megállapítása önmagában elegendő-e a sérelemdíj megállapításához.

LÁBADY egyik tanulmányában világított rá arra, hogy az elsőfokú bíróságok kezdetben egymással ellentétes álláspontot alakítottak ki azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy „[h]ozható-e olyan ítélet, amely a személyiségi jog megsértése esetén azon az alapon utasítja el a sérelemdíj iránti keresetet, hogy a sérelmet szenvedett felet nem érte hátrány?”. Az egyik nézőpont szerint a bírói mérlegelés tárgya kizárólag a sérelemdíj összegének meghatározása lehet, amelynek következménye, hogy a bíróságoknak bagatell jogsértés esetén meg kell ítélnie bármilyen, akár jelképes összegű sérelemdíjat. A másik álláspontot képviselők véleménye alapján a bíróság elutasíthatja a sérelemdíj iránti keresetet, ha úgy ítéli meg, hogy a sérelmet szenvedett felet nem érte olyan immateriális sérelem, amely sérelemdíj megítélésére adhatna alapot.⁶⁵⁴ A felvetett kérdéssel az Új Ptk. Tanácsadó Testülete is foglalkozott, véleményükben kifejtették, hogy „[a] Ptk. 2:52. § (1) bekezdés második fordulatának helyes értelmezése szerint a sérelmet szenvedett fél »az őt ért nemvagyoni sérelemért« követelhet sérelemdíjat, azaz a nemvagyoni sérelem bekövetkezése a sérelemdíj megítélésének feltétele. A Ptk. 2:52. § (2) bekezdésének a »jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges« fordulata mentesíti a felperest a hátrány bizonyításának eljárásjogi kötelezettsége alól, de nemvagyoni sérelem hiányában nem teszi lehetővé sérelemdíj követelését. Az Új Ptk. Tanácsadó Testület tagjai egyetértettek abban, hogy a sérelemdíjra marasztalás lehetőségét biztosító törvényi rendelkezések céljának az a jogalkalmazás felel meg, amely nem marasztal olyan alacsony összegű sérelemdíj megfizetésére, amely nem alkalmas sem a sérelem kompenzálására, sem pedig a jogsértéstől visszatartó preventív hatása kifejtésére.»⁶⁵⁵

⁶⁵⁴ LÁBADY (2016): i. m. 3.

⁶⁵⁵ Az Új Ptk. Tanácsadó Testület véleményei – 2:52. §. <http://kuria-birosag.hu/ptk> (2017. szeptember 15.).

A Ptk. kihirdetése óta foglalkoztatta tehát a jogalkalmazókat az a kérdés, hogy a jogellenesség (személyiségi jogsértés) önmagában megalapozza-e a sérelemdíjra való jogosultságot. A kérdés feltevéséből természetesen következik, hogy kezdetben két eltérő álláspont alakult ki a sérelemdíj megítélhetőségének feltételeivel kapcsolatban: az egyik szerint elegendő a jogsértés ténye, a másik szerint szükséges még a nem vagyoni sérelem is.

Azt az álláspontot, hogy *a sérelemdíj megítéléséhez a jogsértés ténye önmagában elegendő*, a bírói gyakorlat oldaláról először a Fővárosi Ítéltábla próbálta kimunkálni. A Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2013. (VI. 17.) számú határozatával elfogadott, a nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj megtérítése iránti követelések elbírálásának a polgári perben felmerülő egyes kérdéseiről szóló kollégiumi vélemény 5. pontja kimondja, hogy: „[a] jogsértés ténye önmagában, bizonyított hátrány nélkül is azzal a jogkövetkezménnyel jár, hogy a személyiségi jogában megsértett személy sérelemdíjat követelhet. Az új Ptk. szerint tehát az eszmei hátrány biztosítása nem szükséges.” Eleinte úgy tűnt, hogy a bíróságok egyetértenek⁶⁵⁶ a Fővárosi Ítéltábla értelmezésével, de rövid időn belül irányt váltottak és eltérő álláspontra helyezkedtek.

Az újabb bírói gyakorlat⁶⁵⁷ tehát az Új Ptk. Tanácsadó Testület azon véleményét támasztja alá, hogy *a nem vagyoni sérelem bekövetkezése a sérelemdíj megítélésének feltétele*, a sérelemdíj megítéléséhez azonban nincs szükség a hátrány bizonyítására. VÉKÁS szerint a hátrány bizonyítási kötelezettségének elejtése két további feladatot állított a bíróságok elé: a bagatell ügyek kiszűrésének problémáját, valamint az „üzletszerű sérelemdíj-vadászat” megakadályozását.⁶⁵⁸

A bagatell ügyek kiszűrésének kérdése eleinte nagymértékben megmozgatta a szakirodalmat: attól tartottak, hogy a bíróságokra egyre

⁶⁵⁶ Ld. pl. a Fővárosi Törvényszék 70.P.20.229/2015/3., a Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.586/2015/3/II. és a Kúria Pfv.IV.20.903/2016/7. számú ítéleteit.

⁶⁵⁷ Ld. pl. a Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.387/2015/3., Fővárosi Ítéltábla 1.Pf.194/2015/3/II., Kúria Pfv.IV.21.764/2015/4., Győri Ítéltábla Pf.I.20.081/2015/3/I., Pécsi Ítéltábla Pf.III.20.103/2015/4., Szegedi Ítéltábla Pf.I.20.164/2016/4., Kúria Pfv.IV.22.202/2016. és a Szegedi Ítéltábla Pf.I.20.002/2017/8. számú döntéseit.

⁶⁵⁸ GÁRDOS Péter–VÉKÁS Lajos (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*. Wolters Kluwer Jogtár, 2:52. §.

nehezedő terhet jelent majd a megnövekedett keresetek száma, ezért a bíróságok kevésbé tudnak majd koncentrálni a jelentősebb ügyeikre, valamint azt gondolták, hogy a rendkívül csekély összegben megítélt sérelemdíjak komolytalanná tehetik az újonnan bevezetett jogintézményt.⁶⁵⁹ A bírói gyakorlat azonban gyorsan reagált. A Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2013. (VI. 17.) számú határozatával elfogadott, a nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj megtérítése iránti követelések elbírálásának a polgári perben felmerülő egyes kérdéseiről szóló kollégiumi vélemény 5. pontja szerint különös jelentősége van annak, hogy a sérelemdíj követelése iránt indult perekben a bíróságok megkülönböztessék a személyiségi jog megsértésétől az ennek a szintjét el nem érő, szubjektív érzéseken alapuló érdeksérelmeket, a személyiségi jogot nem sértő érdeksérelem ugyanis nem járhat a sérelemdíj mint jogvédelmi eszköz alkalmazásával.⁶⁶⁰

A bírói gyakorlat⁶⁶¹ ma már azt az álláspontot követi, hogy az alperes bizonyíthatja, hogy a jogsértéssel okozati összefüggésben a felperest nem érte olyan súlyú nem vagyoni sérelem, amely sérelemdíj megítélését indokolná, sőt a bíróság köztudomású tények értékelésével is juthat arra a következtetésre, hogy az adott személyiségi jogsértés alkalmatlan arra, hogy nem vagyoni hátrányt okozzon. A jogirodalom is egységes abban, hogy a szimbolikus összegű sérelemdíj nem felel meg a jogintézmény céljának.⁶⁶²

III.2.3.2. A sérelemdíjért való felelősség elemei

A sérelemdíj megítélhetőségének feltétele, hogy a jogsértő valamilyen felelősségi alakzat alapján felelős legyen a személyiségi jogsértésért. Az,

⁶⁵⁹ Ld. bővebben: FÉZER (2014a): i. m. 339–343.; LÁBADY (2016): i. m. 3.; FUGLINSZKY: i. m. 838–840.

⁶⁶⁰ A Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2013. (VI. 17.) számú határozatával elfogadott, a nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj megtérítése iránti követelések elbírálásának a polgári perben felmerülő egyes kérdéseiről szóló kollégiumi vélemény 5. pont.

⁶⁶¹ PJD2016.14., PJD2017.9., PJD2017.17., BH2016.241., BDT2019.4015. – SZEGHŐ: i. m. 142.

⁶⁶² Ld. bővebben: FUGLINSZKY: i. m. 839–840.; LÁBADY (2016): i. m. 3.; BÖSZÖRMÉNYINÉ: i. m. a Ptk. 2:52. §-ához fűzött kommentár.

hogy a jogsértő felelőssége milyen felelősségi alakzat alapján áll fenn, attól függ, hogy az a magatartás, amellyel a sértett személyiségi jogát megsértette, melyik felelősségi alakzat diszpozíciójába illik.⁶⁶³

Mint fentebb már láthattuk, a munkavállaló és a munkáltató személyiségi jogainak védelmére az Mt. eltérő rendelkezése hiányában a Ptk. 2:42-2:54. §-ait rendeli alkalmazni azzal, hogy a Ptk. 2:52. § (2) és (3) bekezdése, valamint 2:53. §-a alkalmazásakor az Mt. kártérítési felelősségre vonatkozó szabályai az irányadók.⁶⁶⁴ Ebből az következik, hogy a munkajogban a jogsértőre a munkáltatói⁶⁶⁵ vagy a munkavállalói kártérítési felelősség⁶⁶⁶ szabályait kell alkalmazni attól függően, hogy a jogsértésért ki a felelős.⁶⁶⁷ Az alábbiakban ez alapján tekintem át a sérelemdíjért fennálló felelősség egyes elemeit.

a) A munkaviszonnal való összefüggés

A munkajog két fő felelősségi rendszere egyezik abban, hogy a polgári jogi felelősség szabályaitól eltérően egy további feltételt, a munkaviszonnal való összefüggés meglétét kívánja meg a felelősség fennálltának megállapításához.⁶⁶⁸ A munkaviszonnal való összefüggés akkor állapítható meg, ha a felek között munkaviszony áll, vagy állt fenn és a munkavállalót ért sérelem valamilyen formában összefüggésben áll e jogviszonnal. Ennek megítélésénél a munkaviszony időtartamának nincs jelentősége.⁶⁶⁹ A munkaviszonnal való összefüggés vizsgálata szempontjából a jogellenes magatartás tanúsításának időpontja az irányadó.⁶⁷⁰ A bírói gyakorlat alapján a munkaviszonnal való összefüggést a munkavállaló legalább valószínűsíteni köteles.⁶⁷¹

⁶⁶³ FUGLINSZKY: i. m. 830.

⁶⁶⁴ Mt. 9. § (1) bekezdés.

⁶⁶⁵ Mt. 166. §.

⁶⁶⁶ Mt. 179. §.

⁶⁶⁷ HORVÁTH István: Kikérem magamnak! A személyiségi jogok megsértéséért járó sérelemdíj – I. rész. *Adó*, 2015. 29. évf. 12–13. szám, 139.

⁶⁶⁸ HALMOS Szilvia–PETROVICS Zoltán: *Munkajog*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014. 184., 187.

⁶⁶⁹ A munkáltatónak a munkavállalója egészségi állapotában bekövetkezett károkért fennálló felelőssége egyes kérdéseiről szóló 1/2018. (VI. 25.) KMK vélemény. I. pont.

⁶⁷⁰ GYULAVÁRI: i. m. 335.

⁶⁷¹ BH2007. 23.

b) A jogellenesség

A jogellenesség mind a munkavállalói, mind a munkáltatói kárfelelősség feltétele.⁶⁷²

A kiindulópontot az jelenti, hogy a sérelmet okozó magatartás minden esetben jogellenes, mivel az abszolút szerkezetű személyiségi jogok megsértésétől mindenkinek tartózkodnia kell.⁶⁷³ BÖSZÖRMÉNYINÉ ehhez hozzáteszi, hogy a sérelmet okozó magatartásnak személy elleni támadásnak kell lennie.⁶⁷⁴ Az említett főszabály alól kivételt képez az a magatartás, amelyhez az érintett hozzájárult.⁶⁷⁵ PETRIK a személyiségi jogokkal kapcsolatos hozzájárulásnak két csoportját ismerteti: az egyik tulajdonképpen a személy rendelkezését jelenti személyisége egyes megnyilvánulásai tekintetében (pl. hang- vagy képfelvétel készítésére vonatkozó szerződést köt), a másik esetkör pedig az olyan magatartáshoz való hozzájárulás, amely egyébként jogellenesnek minősülne (pl. a jogosult megengedi a neki szóló levél felbontását).⁶⁷⁶ VÉKÁS szerint a következő esetekben sem állapítható meg a magatartás jogsértő jellege: *a)* ha azzal a jogsértő törvényes kötelezettségének tesz eleget; *b)* a sértett által a magatartás eredményeként elszenvedett érdeksérelem azoknak a kockázatoknak a körébe tartozik, amelyek bekövetkezésével a mindennapi életben számolni kell; *c)* a sérelmet szenvedett fél által adott hozzájáruló nyilatkozat esetén.⁶⁷⁷

c) A nem vagyoni sérelem

A sérelemdíj alkalmazásához mind a munkavállalói, mind a munkáltatói felelősségi alakzat alapján szükséges a személyiséget ért nem vagyoni sérelem. PETRIK – a nem vagyoni kártérítés gyakorlatát átmentve – a sérelemdíj esetére is alkalmazhatónak tartja, hogy a nem vagyoni sérelem kifejeződhet: *a)* mozgáskorlátozottságban, csonkoltságban, torzulásban, egészségromlásban, a test szerveinek működési zavaraiiban, bénulásban, a

⁶⁷² HALMOS–PETROVICS: i. m. 182., 185.

⁶⁷³ UJVÁRINÉ: i. m. 228.

⁶⁷⁴ BÖSZÖRMÉNYINÉ: i. m. a Ptk. 2:52. §-ához fűzött kommentár.

⁶⁷⁵ Ptk. 2:42. § (3) bekezdés.

⁶⁷⁶ PETRIK (2013): i. m. 149.

⁶⁷⁷ VÉKÁS (2021): i. m. 109.

nemzőképesség csökkenésében vagy elvesztésében, fogamzásképtelenségben stb.; *b)* személyiségzavarban, pszichikai fájdalomban, kisebbségi vagy megalapozottságérzés kialakulásában, lelki válságban stb.; a személyiséget körülvevő társadalmi-természeti környezetnek a személyiségre hátrányos megváltozásában stb.⁶⁷⁸ A bírói gyakorlatban is ez az irány látható: a nem vagyoni sérelem testi vagy lelki változásokban, illetve a személyiséget körülvevő társadalmi, természeti környezetnek a személyiségre hátrányos megváltozásában manifesztálódhat.⁶⁷⁹

A kezdeti bizonytalankodások után⁶⁸⁰ a bírói gyakorlat azt az álláspontot alakította ki, hogy megdönthető vélelem szól amellett, hogy a személyiségi jogi jogsértés nem vagyoni sérelmet okoz a sértettnek. Ez a vélelem megdönthető egyrészt a jogsértő személy bizonyítása alapján, másrészt a vélelem megdőlését a bíróság köztudomású tények alapján is megállapíthatja.⁶⁸¹

Azt, hogy személyiségi jogsértés hátrány bekövetkezése nélkül is elképzelhető, a bírói gyakorlatban már több ízben bebizonyosodott.⁶⁸² Éppen ezért, nem vagyoni sérelem megállapítása esetén is el lehet utasítani a sérelemdíjra irányuló keresetet, ha sérelemdíj megítélése a sérelem kompenzálásához nem szükséges, mert más szankciókkal kiegyenlíthető, illetve kizárólag magánjogi büntetésként hatna.⁶⁸³ Több esetben is

⁶⁷⁸ PETRIK (2013): i. m. 165.

⁶⁷⁹ PJD2017.3.

⁶⁸⁰ LÁBADY szerint „[a] Ptk. megdönthetetlen vélelmet állít fel hátrányokozásra nézve annak kimondásával, hogy a sérelemdíj megfizetésére való kötelezésnek nem feltétele az, hogy a sértett az őt ért hátrányt bizonyítsa, azaz a jogsértés ténye önmagában szankcionálható sérelemdíjjal”. – LÁBADY (2016): i. m. 3.

⁶⁸¹ GÁRDOS Péter–VÉKÁS Lajos (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*. Wolters Kluwer Jogtár, 2:52. §.

⁶⁸² Pl. a BDT2017. 1663. számú határozatban a bíróság kifejtette, hogy a személyiségi jogsértés szempontjából nem volt releváns az, hogy a munkáltató a munkavállaló megkérdezése nélkül a róla készített fénykép közzétételekor a munkavállalót pozitív jelzőkkel illette. Ld. bővebben: BORONKAY Miklós: A képmáshoz és a hangfelvételhez való jog. *In Medias Res*, 2013. 1. szám.; SZEGHŐ erre az esetre a következő példát említi: az egyik ügyben egy ismert színésznőnek csupán vagyoni hátrányt okozott az, hogy egy sajtótermékben a hozzájárulása nélkül jelentették meg a róla készült fényképfelvételt egy cikk illusztrációjaként, mert más esetekben ezért ellenszolgáltatásban részesült, így ebben az esetben is csak ezzel a feltétellel járult volna hozzá képmása közléséhez. – SZEGHŐ: i. m. 141.

⁶⁸³ GÁRDOS Péter–VÉKÁS Lajos (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*. Wolters Kluwer Jogtár, 2:52. §.

előfordult, hogy a bíróság a sérelem kompenzálásához elegendőnek tartotta valamely objektív szankció alkalmazását, leggyakoribb esetben a jogsérelem megállapítását⁶⁸⁴ vagy elégtételadásra kötelezést⁶⁸⁵. A jogirodalom is egységes abban, hogy a kereset elutasítható, ha a jogsértés nem okozott sérelmet,⁶⁸⁶ vagy ha a sérelemdíj nem alkalmas a sérelem kompenzálására és a felperes nem kérte objektív szankció megállapítását.⁶⁸⁷

d) Az okozati összefüggés

A jogellenes magatartás és a sérelem közötti oksági kapcsolat fennállása szintén feltétele a munkavállalói és a munkáltatói kártérítési felelősségnek is. Az okozati összefüggés objektív kapcsolat a jogellenes magatartás és a nem vagyoni sérelem között. Az okozati összefüggés lehet közvetett vagy közvetlen kapcsolat is.⁶⁸⁸ Az okozati összefüggés értékelése körében annak igazolása szükséges, hogy a jogellenes magatartás az általános élettapasztalat szerint alkalmas volt a nem vagyoni sérelem mint eredmény kiváltására.⁶⁸⁹ Az okozati összefüggést a sérelmet szenvedett félnek bizonyítania kell, ennek hiányában a sérelemdíjra irányuló keresetet a bíróságnak el kell utasítani. Az egyik ügyben a felperes arra hivatkozott, hogy az alperes jogsértő magatartása miatt érték őt szóbeli atrocitások. Ezt az állítását azonban nem tudta bizonyítani, ami az okozati összefüggés hiányát eredményezte az alperesi magatartás és az őt ért sérelem viszonylatában.⁶⁹⁰

⁶⁸⁴ Ld. pl. BDT2017. 3657. – Szegedi Ítéletábla Pf.I.20.164/2016.

⁶⁸⁵ Ld. pl. Fővárosi Ítéletábla 32.Pf.21.106/2016/7-II.

⁶⁸⁶ Ld. pl. BH2016. 241.

⁶⁸⁷ Ld. bővebben: BÖSZÖRMÉNYINÉ: i. m. a Ptk. 2:52. §-ához fűzött kommentár.; PARLAGI Mátyás: A sérelemdíj iránti kereset elutasítása és a hátrány kutatása. *Jogtudományi Közlöny*, 2018. 9. szám, 378.

⁶⁸⁸ BANKÓ Zoltán–BERKE Gyula–KISS György: *Kommentár a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényhez*. Wolters Kluwer Jogtár, 166. §.

⁶⁸⁹ KUN Attila: A munkáltató kártérítési felelőssége. In: KISS György (szerk.): *Munkajog*. Dialóg Campus, Budapest, 2020. 311.

⁶⁹⁰ Ld. a Fővárosi Ítéletábla 32.Pf.20.039/2017/3-II. számú döntését.

e) A felróhatóság

Az elvárható magatartás elvét a Ptk. a Bevezető Rendelkezőkben rögzíti,⁶⁹¹ ehhez hasonló rendelkezést tartalmaz az Mt. az Általános magatartási követelmények között: a munkaszerződés teljesítése során – kivéve, ha törvény eltérő követelményt ír elő – úgy kell eljárni, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.⁶⁹² Az általában elvárhatóság mércéje „[e]gy tipizált és objektivizált követelményszint, amelynek alapját egy tipikus csoport tipikus élethelyzetben tanúsítandó tipikus magatartása jelenti”.⁶⁹³ LÁBADY kiemeli, hogy „[a] szabály hatékonyan ötvözi a két felelősségi elvet: a szubjektív és az objektív felelősséget. A norma ugyanis nem az individuális vétkességen, hanem az objektivizálódott felróhatóság szempontján alapszik”.⁶⁹⁴ Az ’adott helyzetben általában elvárható’ formulában meghatározott követelményszintet a jogalkotó a törvényben már nem ismétli: a felelősségi tényállásokban a ’felróhatóság’ kifejezést terminus technikusként alkalmazza.⁶⁹⁵ A bírói gyakorlat a felróhatóság megállapítását a szakmai követelményektől tette függővé,⁶⁹⁶ azzal, hogy a szakmai szabályok maradéktalan betartásából automatikusan nem következik a felelősség alóli mentesülés.⁶⁹⁷

A felróhatóság kizárólag a munkavállaló kártérítési felelősségének általános alakzatában játszik szerepet a sérelemdíj megítélhetőségének egyik feltételeként, ugyanis a munkáltató kártérítési felelőssége objektív, azaz a munkáltató felróhatóságától függetlenül megállapítható a munkáltató kártérítési felelőssége,⁶⁹⁸ úgyszintén a munkavállalói felelősség speciális típusai (megőrzési felelősség⁶⁹⁹, leltárfelelősség⁷⁰⁰) is

⁶⁹¹ Ptk. 1:4. §.

⁶⁹² Mt. 6. § (1) bekezdés.

⁶⁹³ FAZEKAS Judit: Első Könyv. Bevezető rendelkezések. In: OSZTOVITS András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. I. kötet.* Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.

⁶⁹⁴ LÁBADY Tamás: A deliktuális felelősség fontosabb változásai az új Ptk.-ban. *Jogtudományi Közlöny*, 2014. 3. szám. 172. [A továbbiakban: Lábady (2014).]

⁶⁹⁵ VÉKÁS (2013a): i. m. 32.

⁶⁹⁶ HARMATHY Attila: A kártérítési felelősség általános és közös szabályai. In: WELLMANN György: *Az új Ptk. magyarázata VI/VI.* HVG-Orac, Budapest, 2013. 436.

⁶⁹⁷ FUGLINSZKY: i. m. 292.

⁶⁹⁸ Mt. 166. § (1) bekezdés.

⁶⁹⁹ Mt. 180. §.

⁷⁰⁰ Mt. 182. §.

felróhatóságtól függetlenek. Ezzel szemben a munkavállaló kártérítési felelőssége – az általános szabályok szerint – a munkavállaló felróhatóságától függ, vagyis a munkavállaló akkor felel, ha nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.⁷⁰¹ PRUGBERGER szerint az általában elvárhatóság mércéje „objektívizáltan szubjektív”: az adott eset összes körülményének figyelembe vételével írja elő az átlagos, tipizált gondoskodás mércéjét.⁷⁰² A felróhatóság mércéje a felelősség megállapításánál, a szándékosság és gondatlanság vizsgálata a felelősség mértékénél kerül értékelésre,⁷⁰³ tehát a felróhatóság foka a sérelemdíj megítélhetősége szempontjából közömbös.⁷⁰⁴

f) +1 „Negatív feltétel”: a jogsértő ne tudja kimenteni magát a felelősség alól

Az előző pontból következik, hogy a felelősség alóli kimentés szabályai a munkavállaló és a munkáltató kártérítési felelősség esetén különbözik. A sérelemdíj megítélhetőségének munkajogban irányadó szabályai alapján⁷⁰⁵ a munkavállalónak nem kell megtérítenie azt a kárt (azaz jelen esetben: nem vagyoni sérelmet), amelynek bekövetkezése a károkozás (azaz jelen esetben: nem vagyoni sérelem) idején nem volt előrelátható, vagy amelyet a munkáltató vétkes magatartása okozott, vagy amely abból származott, hogy a munkáltató kárenyhítési kötelezettségének nem tett eleget.⁷⁰⁶

A munkáltató felelősség alóli mentesülése az objektív felelősségi rendszer miatt jóval szigorúbb. Az Mt. 166. § (2) bekezdése két mentesülési esetkört határoz meg:

a) a munkáltatónak bizonyítania kell, hogy a kárt (azaz jelen esetben: nem vagyoni sérelmet) a munkáltató ellenőrzési körén kívül eső körülmény

⁷⁰¹ Mt. 179. §, v. ö. Ptk. 1:4. § (1) bekezdés.

⁷⁰² PRUGBERGER Tamás: Az új Ptk. és a munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni és a kollektív munkaszerződésekre. In: Manfred PLOETZ– TÓTH Hilda: *A munkajog és a polgári jog kodifikációs és funkcionális összefüggései*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2001. 184.,

⁷⁰³ GYULAVÁRI: i. m. 337.

⁷⁰⁴ FUGLINSZKY: i. m. 284.

⁷⁰⁵ Ld. Mt. 9. §.

⁷⁰⁶ Mt. 179. § (4) bekezdés.

okozta, ezzel a körülménnyel nem kellett számolnia, és nem volt elvárható, hogy a károkozó (azaz jelen esetben: jogsértő) körülmény bekövetkezését elkerülje vagy a kárt (azaz jelen esetben: nem vagyoni sérelmet) elhárítsa; *b*) a munkáltató akkor is mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt (azaz jelen esetben: nem vagyoni sérelmet) kizárólag a károsult (azaz jelen esetben: sérelmet szenvedett fél) elháríthatatlan magatartása okozta. Kiemelést érdemel, hogy a munkáltató a felelősség alól nemigen mentesülhet a személyiségi jogok természetéből, valamint a munkáltató és a munkavállaló közötti kapcsolat jellegéből kifolyólag.⁷⁰⁷

A munkáltató felelősség alóli mentesülési eseteit a jogirodalom és a joggyakorlat a kártérítés kapcsán már részletesen elemezte, amely a sérelemdíj esetében is irányadó.⁷⁰⁸

⁷⁰⁷ BANKÓ–BERKE–KISS–SZÓKE: i. m. az Mt. 9. §-ához fűzött kommentár.

⁷⁰⁸ Ld. pl. LŐRINCZ György: Az „ellenőrzési kör” értelmezése a munkaügyi ítélkezés tükrében. *Munkajog*, 2020. 1. szám; SIPKA Péter: *A munkáltatói kárfelelősség alakulása a bírói gyakorlat tükrében*. Budapest, HVG-ORAC, 2015.; CSÖNDES Mónika: Az előreláthatósági korlát szabálya: a szerződésszegési kártérítési jog és a munkajogi kártérítési jog. *Pécsi Munkajogi Közlemények*, 2015. 1–2. szám; KUN Attila: A munkahelyi egészségkárosodások megtérítése a magyar munkajogban – felelősségi szabályok és kompenzáció. *Magyar Munkajog E-Folyóirat*, 2014.); A munkáltatónak a munkavállalója egészségi állapotában bekövetkezett károkért fennálló felelőssége egyes kérdéseiről szóló 1/2018. (VI. 25.) KMK vélemény.

III.2.4. A sérelemdíj mértéke

A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset összes körülményére tekintettel, egy összegben határozza meg. A mérlegelés szempontjait a Ptk. példálózóan felsorolja: a jogsértés súlya, ismétlődő jellege, felróhatóság mértéke, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatása, a további szempontok kialakítását pedig a bírói gyakorlatra bízta.⁷⁰⁹ Az összecszerúség előre kiszámítható keretek közé szorítását a személyiségi jogok sokszínűsége, kategorizálhatatlansága zárja ki.⁷¹⁰

Fontos hangsúlyozni, hogy a Ptk. a sérelemdíj mértékének meghatározására nem rendeli alkalmazni a kártérítési felelősség szabályait, hiszen a sérelemdíj nem kártérítés, tehát a kártérítés mértékére vonatkozó rendelkezések nem irányadóak. Ebből a megvilágításból érdekes az Mt. 9. § (1) bekezdésének megfogalmazása: a Ptk. 2:52. § (3) bekezdése alkalmazásakor irányadónak tekinti az Mt. kártérítési felelősségre vonatkozó szabályait. Álláspontom szerint e rendelkezést – a jogalkotó céljának szem előtt tartásával⁷¹¹ – úgy kell értelmezni, hogy a sérelemdíj megállapításakor az Mt. kártérítési felelősségre vonatkozó szabályai irányadóak ugyan, azonban ezek alkalmazásának korlátját képezik azok a kártérítéssel összefüggő jogintézmények, amelyek a sérelemdíjra annak eltérő karaktere miatt nem alkalmazhatóak. Ebből az következik például, hogy a munkavállaló kártérítési felelőssége sérelemdíj esetén is korlátozott, de nem jelenti azt, hogy munkaügyi perekben lenne lehetőség a sérelemdíjat nem egy összegben, hanem járadék formájában megítélni.⁷¹²

⁷⁰⁹ Ptk. 2:52. § (3) bekezdés.

⁷¹⁰ FÉZER (2014a): i. m. 343.

⁷¹¹ Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 175. §-ához fűzött miniszteri indoklás: „A törvény kimondja, hogy az új Ptk. sérelemdíjra vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazásakor az Mt. kártérítési felelősségre vonatkozó szabályai az irányadók, tehát a munkavállaló kártérítési felelőssége sérelemdíj esetén is korlátozott”.

⁷¹² V. ö. SIPKA–ZACCARIA gondolatmenetével: egyik tanulmányukban kifejtették, hogy a munkajogi ítélezés során továbbra is lehet majd sérelemdíjként járadékot is megállapítani, érvelésüket az Mt. 173. § (1) bekezdésére alapították, mely szerint kártérítésként járadékot is meg lehet állapítani. Ld. bővebben: SIPKA Péter–ZACCARIA Márton Leó: A sérelemdíj megjelenésének lehetséges hatásai a munkaügyi ítélezésre. In: SZALMA József (szerk.): *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken*. A Vajdasági Magyar Tudományos Társaság kiadványai, 2013. 332–333. – Ezzel a felfogással nem

VÉKÁS kiemeli, hogy a sérelemdíj alkalmazásánál a bírónak tisztában kell lennie azzal, hogy az adott esetben mely okból és milyen céllal ítél meg sérelemdíjat, ezért az ítélet indokolásából világosan ki kell tűnnie a sérelemdíjként megítélt összeg megállapításánál figyelembe vett kompenzációs, illetve elégtételadási szempontoknak.⁷¹³ A sérelemdíj mértékének meghatározásakor a bíróság az alábbi szempontokat veszi figyelembe.

a) A jogsértés súlya

FUGLINSZKY szerint e körben kell megítélni azt, hogy a jogsértő mennyire távolodott el a társadalom által elvárt, elfogadott, de legalábbis tolerált magatartásformától.⁷¹⁴ PETRIK e kategóriában tartja értékelhetőnek a jogsértés tartósságát: álláspontja szerint a múltó, következményekkel nem járó jogsérelem miatt kisebb, a maradandó, hosszabb ideig tartó hátrányt jelentő jogsérelem miatt pedig magasabb összegű sérelemdíjat ítélhet meg a bíróság.⁷¹⁵ További értékelési szempontot jelenthet az, hogy melyik személyiségi jog sérült: nem lehet azonos súlyú a jóhírnév, becsület megsértése és egy súlyos fizikai sérülés, vagy egy családtag elvesztése.⁷¹⁶ A jogirodalomban⁷¹⁷ és a bírói gyakorlatban⁷¹⁸ is felmerült, hogy magasabb összegű sérelemdíjjal szankcionálják azt, aki egyazon jogellenes magatartással több személyiségi jogot sértett, VÉKÁS szerint azonban ez nem helyes.⁷¹⁹

b) A jogsértés ismétlődő jellege

Ahogy már a sérelemdíj funkciójáról szóló részben is kifejtettem, a 'jogsértés ismétlődő jellege' kitétel az utolsó pillanatban került be a törvénybe.⁷²⁰ VÉKÁS kiemelte, hogy a sérelemdíj funkciója elsősorban a

tudok egyetérteni, véleményem szerint ugyanis ez a sérelemdíj funkciójával, céljával ellentétes jogértelmezéshez vezetne.

⁷¹³ VÉKÁS (2005): i. m. 197.

⁷¹⁴ FUGLINSZKY: i. m. 830.

⁷¹⁵ PETRIK (2013): i. m. 166.

⁷¹⁶ BÖSZÖRMÉNYINÉ: i. m. a Ptk. 2:52. §-ához fűzött kommentár.

⁷¹⁷ Ld. pl. PETRIK (2013): i. m. 166., BÖSZÖRMÉNYINÉ: i. m. a Ptk. 2:52. §-ához fűzött kommentár.

⁷¹⁸ Ld. pl. BH2020. 238.

⁷¹⁹ VÉKÁS (2021): i. m. 107., 109.

⁷²⁰ LENKOVICS – SZÉKELY: i. m. 145.

jogsértés vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és csak másodsorban magánjogi büntetés. A Szerkesztőbizottság el kívánta kerülni azt, hogy a bírói gyakorlat a sérelemdíj büntető elemét helyezze előtérbe és a büntető kártérítés (punitive damages) irányába menjen, ezért a beiktatott módosítás a sérelemdíj intézményének teljes félreértését jelenti, egyúttal téves irányvételre ösztönöz.⁷²¹ Éppen ezért FÉZER úgy gondolja, hogy a jogsértés ismétlődő jellegének csak akkor van jelentősége, amennyiben a sértett nem vagyoni sérelmének nagyságát ez a magatartás érintette.⁷²² NAGY felvetette, hogy az sem teljesen egyértelmű, vajon mire vonatkozik az 'ismétlődő jelleg': a) a jogsértő „visszaeső” voltára; b) a felek közötti viszonyban visszatérő jogsértésre; c) a sérelmet szenvedett fél oldalán megjelenő – esetleg nem kizárólag a jogsértő által előidézett – sérelem ismétlődő jellegére. Álláspontom szerint a b) pontban foglalt értelmezés a helyes, az a) és a c) pontban megfogalmazott felvetés nem egyeztethető össze a polgári jogviszonyok szerkezetével, a polgári jog szerepével, céljával.⁷²³

c) A felróhatóság mértéke

A sérelemdíj összegét befolyásolhatja az is, hogy a jogsértő a jogellenes magatartást a felróhatóság mely fokán követte el. FÉZER szerint a felróhatóság súlyosabb fokán álló jogsértő magatartása a pszichés károk nagyságában, esetleg már a kialakulásában is szerepet játszhat, ugyanis „[a]z a tudat, hogy valaki az ártás szándékával cselekedett, mindenképpen megrázóbb az emberi pszichére nézve, mint a majdnem véletlen eseményekből adódó negatív következmények esetében”.⁷²⁴

Az ítélezési gyakorlat szerint a szándékos és a súlyosan gondatlan magatartások egyértelműen a felróhatóság mértékét növelő tényezőnek tekinthetők.⁷²⁵ MOLNÁR is kiemeli, hogy amennyiben a jogsértés szándékosan, vagy üzleti felhasználás, illetőleg haszonszerzés céljából

⁷²¹ VÉKÁS (2013b): i. m. 4–5.

⁷²² FÉZER (2014a): i. m. 345.

⁷²³ Hasonló álláspontot képvisel: NAGY: i. m. 590.

⁷²⁴ FÉZER (2014a): i. m. 345.

⁷²⁵ Ld. pl. Fővárosi Ítéletábla2.Pf.21.471/2016/4/II., Fővárosi Ítéletábla 2.Pf.20.086/2018/5/II. – BÖSZÖRMÉNYINÉ: i. m. a Ptk. 2:52. §-ához fűzött kommentár.

történt, figyelni kell arra, hogy a megállapított sérelemdíj kellő visszatartó hatást gyakoroljon a jogsértőre.⁷²⁶

Fontosnak tartom kiemelni, hogy a munkavállaló felelőssége az enyhe gondatlansággal megvalósított személyiségi jogsértésért – a munkavállaló általános kártérítési felelősségével egyezően – limitált, figyelemmel arra, hogy az Mt. 9. § (1) bekezdése a sérelemdíj mértékére vonatkozó Ptk. 2:52. § alkalmazásakor az Mt. kártérítési felelősségre vonatkozó szabályait tekinti irányadónak. Ebben az esetben a sérelemdíj mértéke nem haladhatja meg a munkavállaló négyhavi – illetve kollektív szerződés rendelkezése esetén nyolchavi⁷²⁷ – távolléti díjának összegét.⁷²⁸

d) A jogsértésnek a sértettre és a környezetre gyakorolt hatása

A jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatása szintén szerepet játszhat a sérelemdíj mértékének megállapítása során. E körbe tartozik a sértett jogsértést megelőző foglalkozása, életvitele, majd ezeknek a megváltozása a jogsértés hatására.⁷²⁹ FÉZER szerint a sértett környezetére gyakorolt hatásnak azért van jelentősége a sérelemdíj összegének megállapítása során, mert a sértett a környezetében indukált negatív változásoknak ő maga is az elszenvedője. A sértettre visszahat az a körülmény is például, hogy a becsületében, jóhírében megsértett személyhez a közvetlen környezete másképp viszonyul.⁷³⁰

e) Egyéb szempontok

Miként a Ptk. nem tartalmaz az eset körülményeinél figyelembe vehető taxatív felsorolást, MOLNÁR kitér arra is, hogy szükséges „[a] kellő mértéktartás gyakorlása és annak szem előtt tartása is, hogy a sérelemdíjjal a sértett se jusson indokolatlanul magas és túlzott nyereséghez, továbbá a sérelemdíj gyakorlati alkalmazása ne vezethessen az eszmei értékek kommercializálódásához sem”.⁷³¹

⁷²⁶ MOLNÁR: i. m. 747.

⁷²⁷ Mt. 191. § (2) bekezdés.

⁷²⁸ Mt. 179. § (4) bekezdés.

⁷²⁹ FÉZER (2014a): i. m. 346.

⁷³⁰ FÉZER (2014a): i. m. 346.

⁷³¹ MOLNÁR: i. m. 747.

A sérelemdíj összegének meghatározásánál jelentősége lehet a sértettet ért hátrálynak, valamint mértékének,⁷³² figyelembe vehetőek továbbá a jogosult és a jogsértő vagyoni viszonyai is.⁷³³

A sérelemdíj bevezetésekor a jogirodalom⁷³⁴ egyik legnagyobb aggályként vetette fel a kétszeres értékelés tilalmának (ne bis in dem) problematikáját: adott esetben ugyanahhoz a cselekményhez a büntetőjog és a polgári jog is kapcsolhat vagyoni szankciót. A problémát a bírói gyakorlat azzal oldotta fel, hogy értékelési szempontként veszi figyelembe azt, hogy büntető bíróság alkalmazott-e büntetést a jogsértővel szemben. Ha a bűncselekményt is megvalósító személyiségi jogot sértő magatartás miatt a jogsértő személyt büntetőjogi felelősségre vonták, a sérelemdíj összegének meghatározása során – a kétszeres értékelés tilalmába ütközés elkerülése érdekében – a kompenzációs funkciónak van meghatározó szerepe.⁷³⁵ Ilyen esetben a bíróságnak alapvetően azt kellett vizsgálnia, mekkora az az összeg, amely alkalmas arra, hogy hozzávetőlegesen ellentételezze azt a nem vagyoni hátrányt, amelyet a felperes a jogsértések következtében elszenvedett.⁷³⁶

A sérelemdíj mértékét lényegesen befolyásolhatja az a körülmény, ha a nem vagyoni hátrányt több tényező együtthatása (például az egészségkárosodásban megnyilvánuló nem vagyoni sérelem esetén a sérelmet szenvedett sorsszerű megbetegedése) idézi elő, vagyis az, ha a jogsértés és a nem vagyoni sérelem között csak részoksági kapcsolat van.⁷³⁷ Sérelemdíj esetén tehát kármegosztás alkalmazására nincs mód, de a bírói gyakorlat alapján a károsult magatartása, a közrehatás aránya értékelhető.⁷³⁸

⁷³² LENKOVICS–SZÉKELY: i. m. 144,

⁷³³ MOLNÁR: i. m. 747., BH2019. 268.

⁷³⁴ Ld. bővebben: FUGLISZNKY: i. m. 836–838.

⁷³⁵ BDT2019. 4015.

⁷³⁶ BDT2019. 4063.

⁷³⁷ SZEGHŐ: i. m. 144.

⁷³⁸ BÖSZÖRMÉNYINÉ: i. m. a Ptk. 2:52. §-ához fűzött kommentár.

III.3. A személyiségi jogok megsértésének felelősség-alapú szankciói

II.: a kártérítés

A személyiségi jogot ért sérelem természetesen nemcsak nem vagyoni, hanem vagyoni hátrányt is okozhat. Tekintettel arra, hogy a Ptk. a személyiségi jogok szankcióit egy helyen – a kártérítés intézményétől elszakítva – kezeli a Ptk. 2:53. §-a rendelkezik arról, hogy aki személyiségi jogainak megsértéséből eredően kárt szenved, a jogellenesen okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti a jogsértőtől kárának megtérítését.

Az Mt. 9. § (2) bekezdéséből az következik, hogy a munkavállaló és a munkáltató személyiségi jogainak megsértése esetén a károkozóra a munkáltatói⁷³⁹ vagy a munkavállalói kártérítési felelősség⁷⁴⁰ szabályait kell alkalmazni attól függően, hogy a kárért ki a felelős.⁷⁴¹

A sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételei és a munkajogi kártérítés feltételei között több az azonosság, mint a különbség, ezért e helyen csupán utóbbiak kihangsúlyozására törekszem.

A legfontosabb különbség a két jogintézmény között az, hogy sérelemdíj esetén a jogsértő legfeljebb nem vagyoni sérelmet okoz, kártérítés esetén pedig mindenképpen kárnak kell keletkeznie. Ebből következik, hogy az ellenérdekű félnek bizonyítania kell a kár fennállását, sérelemdíj esetében viszont nem kell a nem vagyoni hátrányt bizonyítani.

Tekintettel arra, hogy dolgozatom a személyiségi jogsértések közül a nem vagyoni sérelmekre koncentrálok, a munkajogi kárfelelősségi rendszer részletes bemutatását mellőzöm, azonban teszek egy rövid kitérőt, amely során ismertetem a munkáltató kártérítési felelősségére vonatkozó szabályaiban bekövetkezett változásokat az 1992-es Mt.-hez képest.

A munkáltató felelősségének megállapításához három pozitív feltétel: a kár keletkezése, a munkajogviszony fennállása, valamint a munkajogviszony és a kár közötti okozati összefüggés, illetve egy negatív

⁷³⁹ Mt. 166. §.

⁷⁴⁰ Mt. 179. §.

⁷⁴¹ HORVÁTH István: Kikérem magamnak! A személyiségi jogok megsértéséért járó sérelemdíj – I. rész. Adó, 2015. 29. évf. 12–13. szám, 139.

feltétel szükséges, az, hogy a munkáltató ne tudja kimenteni magát a felelősség alól.⁷⁴² Ha a kár a munkavállalót a munkaviszonnal összefüggésben éri, a munkáltató a felelősség alól két esetben tudja kimenteni magát.⁷⁴³ Konceptcionális változás az Mt.-ben, hogy a munkáltató kimentési lehetősége esetén a működési kör fogalmát felváltotta az ellenőrzési kör fogalma, továbbá a jogalkotó beemelte az előreláthatósági klauzulát.⁷⁴⁴

A működési kör fogalmának ellenőrzési körrel való felváltásának alapja, hogy a jogalkotó szándéka a polgári jogi veszélyes üzemi felelősségi szabályok alkalmazási körének visszafogására irányult,⁷⁴⁵ továbbá, hogy ne legyen lehetőség a munkáltató kártérítési felelősségét olyan esetekben megállapítani, amikor a kár bekövetkezésére a munkáltató még közvetett befolyással sem bír.⁷⁴⁶ A munkáltató ellenőrzési körébe azok a körülmények⁷⁴⁷ tartoznak, amelyekre képes közvetett vagy közvetlen hatást⁷⁴⁸ gyakorolni.⁷⁴⁹ Az Mt. 166. § (2) bekezdésének második fordulata a mentesülés további feltételét akként határozza meg, hogy amennyiben ugyan a kár bekövetkezése a munkáltató ellenőrzési körén kívül esik, de a kárt a munkáltató objektíve képes lett volna elhárítani, akkor a munkáltató a felelősség alól nem mentesülhet.⁷⁵⁰

A bírói gyakorlat alapján az elháríthatatlanság azt jelenti, hogy a munkáltató a balesethez vezető ok keletkezését és kiküszöbölését a

⁷⁴²BERKE–KISS: i. m. 426.

⁷⁴³ Ld. az Mt.166. § (1)–(2) bekezdését.

⁷⁴⁴ SIPKA Péter: Az új Munka Törvénykönyve felelősségi rendszere, figyelemmel az új Polgári Törvénykönyvre. *Magyar Jog*. 2013. 12. szám, 736.

⁷⁴⁵ BANKÓ Zoltán (szerk.): *Munkajogi kézikönyv 2012*. Budapest, SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt., 2012. 226.

⁷⁴⁶ GYULAVÁRI Tamás–HÖS Nikolett–KÁRTYÁS Gábor–TAKÁCS Gábor: *A Munka Törvénykönyve 2012*. Budapest, Kompkonzult Számítástechnikai és Tanácsadó Kft., 2012. 206.

⁷⁴⁷ Pl. A munkáltató működési körén kívül eső oknak kell tekinteni, ha a postás azért szenved balesetet, mert a közterületnek minősülő járdán elesik, viszont ha ugyanez a munkahelyi öltözőben azért történt meg, mert a felmosást követően még nedves a padló, akkor a munkáltató kártérítési felelőssége megállapítható. (In: DUDÁS Ferenc–HAZAFI Zoltán–TATÁR Irén–VILLÁNYINÉ Bárány Anikó: *Munkaügyi gyűrkönyv*, Budapest, Complex, 2010.: 88. pótlapcsomag 1-ÚjMt./78.)

⁷⁴⁸ Ld. pl. a munkáltató által üzemeltetett munkásbusz; a saját üzemi rend szervezési vagy egyéb zavara.

⁷⁴⁹ BANKÓ: i. m. 226.

⁷⁵⁰ HORVÁTH István–SZABÓ Tibor: *Munkajogi navigátor*. Kaposvári Nyomda, 2012. 328.

rendelkezésre álló eszközök alkalmazásával sem tudta befolyásolni.⁷⁵¹ Az Mt. 166. § (2) bekezdésében meghatározott mentesülést eredményező együttes feltételek megvalósulnak abban a konkrét esetben, amikor a felperes alperesnél fennálló munkaviszonya keretében üzleti úton tartózkodott, ahol egy üzleti ebéden tengeri halat, rákot, kagylót fogyasztott, és ezzel összefüggésben trópusi megbetegedés alakult ki nála, melynek következményeként a felperes keresetében vagyoni kára megfizetésére kérte az alperest kötelezni.⁷⁵² Az ítélet indokolása szerint a munkáltatónak nem volt befolyása, hatása a külföldi étterem által nyújtott szolgáltatásra, mivel a bekövetkezett kár szokatlan, távoli, ezért gondosan eljáró személynek nem kellett előre látnia, annak elhárítására, az étel esetleges megvizsgálására nem volt lehetősége.

Az előreláthatósági szabály idegen a munkajog hagyományaitól, eredete alapvetően az angolszász jogrendszerekben⁷⁵³ és a nemzetközi kereskedelmi jogban fedezhető fel.⁷⁵⁴ Az előreláthatósági klauzula lényegét CSÖNDES a következőképpen foglalja össze: „[a]z adott üzletágban szokásosnak tekinthető kárkövetkezményeket a szerződészegő félnek mindig meg kell térítenie. A szokatlan kárkövetkezményeket csak akkor, ha az adott kockázatot a szerződéskötés időpontjában a szerződészegő fél ténylegesen ismerte, mert a másik szerződő fél tudomására hozta ezeket [...]”.⁷⁵⁵ Az előreláthatósági korlát jogpolitikai célját a jogirodalom egyértelműen az információátadást ösztönző hatásban látja.⁷⁵⁶ KUN hangsúlyozza, hogy az Mt. általános magatartási követelményei között tárgyalt együttműködési és tájékoztatási kötelezettséget az előreláthatósági szabály kiemeli, felértékeli.⁷⁵⁷ Ugyanis

⁷⁵¹ BANKÓ: i.m. 228.

⁷⁵² Ld. a Kúria Mfv.I.10.793/2012. sz. ügyében hozott ítéletet.

⁷⁵³ A Ptk. 6:521. §-ában található előreláthatósági korlát szempontjából LÁBADY a common law-ban érvényesülő 'forsight test'-re és a 'reasonable man' mércéjére utal. Ld.: LÁBADY (2014): i. m. 171.

⁷⁵⁴ Ld. bővebben: KUN Attila: Gazdasági racionalitás és munkajog. Az előreláthatósági klauzula esettanulmánya az új Munka Törvénykönyve tükrében. *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXXI., 2013. 402–403.. [A továbbiakban: Kun (2013).]

⁷⁵⁵ CSÖNDES Mónika: *Előrelátható károk? Az előreláthatósági korlát hatása szerződészegési kártérítési jogunkra*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016. 206.

⁷⁵⁶ CSÖNDES: i. m. 207.

⁷⁵⁷ KUN (2013): i. m. 405.

a munkáltatót terhelő és a munkaviszony létesítéséhez kapcsolódó írásbeli tájékoztatási kötelezettség szabályai „[k]ifejezett előírás hiányában is a széleskörű tájékoztatásra „ösztönzi” a feleket a kártérítési felelősség tekintetében érvényesülő előreláthatósági klauzula, mivel adott esetben ez alapozhatja meg a másik fél felelősségét”.⁷⁵⁸

Az előreláthatósági szabály a munkavállalói⁷⁵⁹ és a munkáltatói⁷⁶⁰ kártérítési felelősség rendszerében is megjelenik. Az előreláthatóság „referencia-időpontja” mindkét felelősségi alakzat vonatkozásában a károkozás.⁷⁶¹

Az előreláthatósági szabály a munkavállaló kártérítési felelősségének rendszerében a kártérítés mértékének korlátozásaként valósul meg: az Mt. 179. § (4) bekezdése alapján nem kell megtéríteni azt a kárt, amelynek bekövetkezése a károkozás idején nem volt előrelátható. CSÉFFÁN álláspontja szerint „[a]z észszerű előreláthatóság mércéje egyrészt azt jelenti, hogy a munkavállalónak a munkavégzése során reálisan számolnia kell a munkáltató károsodásának lehetőségével és annak észszerű mértékével, másrészt azt jelenti, hogy szabályszerű munkavégzés esetén kártérítési felelőssége korlátozott”.⁷⁶² A bírói gyakorlatban következetesen érvényesült az az elv, hogy a munkavállalónak csak a tényleges károkat (damnum emergens) kellett megtérítenie,⁷⁶³ KUN szerint az előreláthatósági szabály beiktatásával a bíróság olyan „eszközt” kapott, amellyel ténylegesen „oldhatja” a teljes kártérítés elvét.⁷⁶⁴ A felelősség alóli mentesülés, illetve esetleg kármegosztás alapjául szolgáló körülményeket a munkavállalónak kell bizonyítania.⁷⁶⁵

Az előreláthatósági szabály a munkáltató kártérítési felelősségének rendszerében két aspektusban jelenik meg: egyrészt a kárfelelősség alóli

⁷⁵⁸ A Munka Törvénykönyvéről szóló T/4786. számú törvényjavaslat 18. §-hoz fűzött indokolása.

⁷⁵⁹ Mt. 179. § (4) bekezdés.

⁷⁶⁰ Mt. 166. § (1) bekezdés a) pont és Mt. 167. § (1) bekezdés.

⁷⁶¹ CSÖNDES: i. m. 195.

⁷⁶² CSÉFFÁN: i. m. 535.

⁷⁶³ CSÖNDES: i. m. 196.

⁷⁶⁴ KUN (2013): i. m. 409.

⁷⁶⁵ BANKÓ Zoltán–BERKE Gyula–KISS György: *Kommentár a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényhez*. Wolters Kluwer Jogtár, 179. §.

mentesülés egyik feltételeként,⁷⁶⁶ másrészt a kármegosztás⁷⁶⁷ körében mint a teljes kártérítés korlátja.⁷⁶⁸

Az első esetkör kapcsán KUN kiemeli, hogy „[a] károsodáshoz vezető ok, körülmény előreláthatóságáról van szó (nem pedig a kár előreláthatóságáról) [...] itt az előreláthatóság nem objektív és absztrakt, hanem szubjektív (munkáltatóhoz kötött) és konkrét kategória”.⁷⁶⁹ A jogalkotó célja ezzel a változtatással az volt, hogy a munkáltató kártérítési felelősségét ne lehessen megállapítani olyan esetekben, amelyekben a munkáltatónak a kár bekövetkezésére még közvetett befolyása sem lehet.⁷⁷⁰ Az előreláthatósági szabállyal az Mt. nyilvánvalóan a Ptk. fogalomrendszerét vette át és tette a munkáltató mentesülési körének alapjául.⁷⁷¹ Az Mt. az észszerű előreláthatóság mércéjét vezette be azzal, hogy a munkáltató kártérítési felelősségét a károkozás idején előre látható károokra korlátozza; mely azt jelenti, hogy a munkáltatónak a tevékenysége során reálisan számolnia kell a munkavállaló károsodásának lehetőségével és annak észszerű mértékével, továbbá a munkáltató tevékenységének szabályszerű folytatása esetén a kártérítési felelőssége korlátozott.⁷⁷² Az előreláthatósági szabály a felek együttműködését kívánja meg,⁷⁷³ ugyanis a szabály azon a gondolaton alapul, hogy a munkáltató védekezni tud az

⁷⁶⁶ Ld. Mt. 166. § (1) bekezdés a) pont.

⁷⁶⁷ Ld. Mt. 167. § (1) bekezdés.

⁷⁶⁸ TRENYSÁN egy harmadik kapcsolódási pontról is doktori disszertációjában: az Mt. 177. §-ában található utaló norma alapján a Ptk. 6:521. § alkalmazhatóságáról értekezik. Ld. bővebben: TRENYSÁN Máté: A munkáltatói kárfelelősség szabályrendszerének funkcionális elemzése. Doktori értekezés, Győr, 2022. <file:///C:/Users/Laura/Downloads/Trenyis%C3%A1n%20M%C3%A1t%C3%A9%20disszert%C3%A1ci%C3%B3%20tervezete%20munkahelyi%20vit%C3%A1ra-1.pdf>

E kérdéskörben BANKÓ–BERKE–KISS–SZŐKE álláspontjával értek egyet, véleményük szerint a Ptk. 6:521. §-a a munkáltató kártérítési felelősség esetén nem alkalmazható. Ld.: BANKÓ Zoltán–BERKE Gyula–KISS György: *Kommentár a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényhez*. Wolters Kluwer Jogtár, 177. §. – Hasonlóan vélekedik CSÖNDES is. – Ld. CSÖNDES: i. m. 58.

⁷⁶⁹ KUN (2013): i. m. 411.

⁷⁷⁰ GYULAVÁRI–HŐS–KÁRTYÁS–TAKÁCS: i. m. 206.

⁷⁷¹ SIPKA: i. m. 738.

⁷⁷² CSÉFFÁN: i. m. 469.

⁷⁷³ Pl. ha a munkavállaló a munkaviszonyán kívül úgy folytat mezőgazdasági tevékenységet, hogy erről a munkáltatót nem tájékoztatja, és erről a munkáltatónak sem kellett tudnia, a munkáltató a mezőgazdasági tevékenység kieséséből eredő kár bekövetkezését előre nem láthatta, így a kártérítési felelőssége nem állapítható meg. (Ld. CSÉFFÁN: i. m. 470.)

előre látható körülményekkel szemben, vagy legalább a kármegelőzésre lehetősége van.⁷⁷⁴

A második esetkörben az előreláthatósági klauzula a teljes kártérítés elvének korlájaként jelenik meg. Az előreláthatósági szabály tehát itt nem a felelősség alapját érinti, csak a megtérítendő kár mértékét korrigálhatja,⁷⁷⁵ vagyis, ha a munkáltató az előre láthatóság hiányát bizonyítani tudja, akkor csak a magatartásával távoli okozati összefüggésben bekövetkezett károkat⁷⁷⁶ nem köteles megtéríteni.⁷⁷⁷

⁷⁷⁴ BERKE–KISS: i. m. 436.

⁷⁷⁵ HORVÁTH–SZABÓ: i. m. 334.

⁷⁷⁶ Pl. a munkabérből való jogellenes levonással a munkavállalónak okozott kárt köteles megtéríteni.

⁷⁷⁷ GYULAVÁRI–HŐS–KÁRTYÁS–TAKÁCS: i. m. 209.

IV. Részösszegzés

Az értekezés B) részében a személyiségi jogok védelmének magánjogi eszközrendszerét tanulmányoztam a hatályos szabályozás alapján, különös figyelmet fordítva az újonnan bevezetésre került szankcióra, a sérelemdíjra. Erre tekintettel a dolgozatom második nagy részének összegzésekor is már csak az új jogintézményre koncentrálok, és az alábbiakban összegzem kutatásom legfontosabb megállapításait.

1. A sérelemdíj új szankcióként és nem a nem vagyoni kártérítés helyett került bevezetésre a Ptk.-ba.

Ahogy az az előző, A) Rész III.3.5. és III.4. fejezeteiben részletesen bemutattam, az 1959-es Ptk.-ban a személyiségvédelem eszközrendszerének három fő eleme az objektív alapokon megítélhető restitúciós eszközök, a nem vagyoni kártérítés és a kártérítés voltak. A jogalkotó felismerte a nem vagyoni kártérítés alkalmazása során felmerült, és a bírói gyakorlat által megnyugtatóan át nem hidalható dogmatikai problémákat, ezért a magánjogi rekodifikáció a személyhez fűződő jogok megsértése szankciónak reformálására törekedett.

A sérelemdíjra vonatkozó rendelkezések először az új Polgári Törvénykönyv koncepciójában jelentek meg (Koncepció-I.), amely a közérdekű bírság intézménye helyett vezette volna be a sérelemdíjat, ami akkor járt volna, ha a személyiséget sértő magatartás súlyos volt és a jogsértő felróható magatartást tanúsított, de nem vagyoni kártérítés nem, vagy nem a jogsértés súlyával arányosan állapítható meg.

A jogalkotó tehát eleinte a személyiségi jogok megsértésének jogkövetkezményeit „dualista” modellben képzelte el: a nem vagyoni kártérítés mellett kívánta bevezetni a sérelemdíj intézményét. Az eredeti elképzelés szerint a károkozó köteles lett volna megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát is, ha a károkozás a károsultnak testi, lelki, érzelmi vagy egyéb személyi, illetve személyiségi jogsértés miatti hátrányt okozott, azzal, hogy a pusztán jogsértés, illetőleg a csekély mértékű hátrányokozás nem vagyoni kártérítés megállapításához nem vezethet.

A fentieket összegezve tehát: a Konceptió-I. alapján személyi sérelemkkozás esetén nem vagyoni kártérítés lett volna megállapítható, amennyiben – hátrányokkozás hiányában – ennek nem lett volna helye, akkor a jogsértő elégtételadásra (sérelemdíjra) lett volna kötelezhető.

Az új kódex megalkotásával megbízott szerkesztőbizottság a Konceptió-I. közzététele után lezajlott széleskörű szakmai vitát követően azt átdolgozta, és újabb javaslat (Konceptió-II.) került közzétételre. A Konceptió-II. – a Konceptió-I.-től eltérően – a sérelemdíj bevezetését már nem a nem vagyoni kártérítés intézményének megtartása mellett, hanem annak megszüntetésével kívánta megoldani. A szerkesztőbizottság 2005-ben ismételten átdolgozta a leendő polgári törvénykönyv szövegét és közzétette a javaslatukat (2005. évi Szerkesztőbizottsági javaslat). A 2005. évi Szerkesztőbizottsági javaslat a Konceptió-II.-ben foglaltaknak megfelelően a sérelemdíj bevezetését a nem vagyoni kártérítés megszüntetésével kívánta megvalósítani, és a két jogintézménynek a Konceptió-I. szövegében még létező – a keletkezett hátránytól függő – elhatárolását a sérelemdíj funkcióra vetítette. Ez alapján a bíróság sérelemdíjat állapíthatott volna meg a bekövetkezett hátrányra tekintettel mint közvetett kompenzációt, és hátrány hiányában is mint elégtételt a sérelmet szenvedett számára.

A fentiek alapján látható, hogy a jogalkotó végül úgy döntött, hogy a sérelemdíjat nem a nem vagyoni kártérítés mellett, de nem is ahelyett vezeti be. Ezt bizonyítja egyrészt az, hogy a sérelemdíj nem kártérítés, tehát az irányadó rendelkezések nem a kötelmi jogban, a kártérítésre vonatkozó részben, hanem a személyiségi jogok védelmének szankciói között kerültek elhelyezésre. Másrészt a sérelemdíj nemcsak abban tér el a nem vagyoni kártérítéstől, hogy már nem kártérítésként alkalmazandó, hanem abban is, hogy új funkciót kapott. A jogalkotó ugyanis az 1977-es Ptk.-novellával beépített közérdekű bírság intézményével összefüggésben kialakított – és a magánjog szellemiségével nehezen összeegyeztethető – büntető jellegű szankciót némiképp „becsempészte” a sérelemdíj intézményébe, amely így már kettős funkciót tölt be. A következő pontban a sérelemdíj funkcióival kapcsolatos megállapításokat összegzem.

2. A sérelemdíj kettős természetéből nem következik, hogy mindkét funkciója ugyanannyira hangsúlyos lenne: a kompenzációs funkció az elsődleges, az elégtételadás pedig csupán kiegészítő jelleggel bír. A magánjogi büntetés szerepe akkor kerülhet előtérbe, ha a kompenzációs funkció nem megfelelő mértékben alkalmazható, azonban önmagában büntető jelleggel nem ítéhető meg sérelemdíj.

A sérelemdíj funkciója kettős: a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és egyben magánjogi büntetése. Maga az elégtételi funkció is kettős természetű: a vagyoni elégtétel a sérelmet szenvedett félben a jogsértő magatartás miatt keletkezett szubjektív hiányérzet csökkentésére szolgál, illetve magában foglalja a jogsértés társadalmi elítélését is.

A nem vagyoni sérelmek megtérítése kapcsán az elégtétel-adás történetileg egyértelműen büntetőjogi karakterű, ennek számos bizonyítékát mutattam be a dolgozat A) részében, ahol a jogintézmény történeti fejlődésével foglalkoztam. A történelmi hatások ellenére a Ptk. redaktorai eredetileg a sérelemdíj elégtételadási funkcióját nem kívánták erőteljesen hangsúlyozni: a Ptk. 2:52. § (3) bekezdésében található azon kitétel, hogy a sérelemdíj mértékét a bíróság – többek között – a jogsértés ismétlődő jellegére tekintettel határozza meg, szinte az utolsó pillanatban, az Országgyűlés Alkotmányjogi, Igazságügyi és Ügyrendi Bizottsága által a zárószavazás előtt benyújtott módosító indítvány alapján került be a törvénybe. A váratlan módosításra reflektálva VÉKÁS azonnal leszögezte: a sérelemdíj funkciója elsősorban a jogsértés vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és csak másodsorban magánjogi büntetés. A Szerkesztőbizottság el kívánta kerülni azt, hogy a bírói gyakorlat a sérelemdíj büntető elemét helyezze előtérbe és a büntető kártérítés (punitive damages) irányába menjen, ezért a beiktatott módosítás a sérelemdíj intézményének teljes félreértését jelenti, egyúttal téves irányvételre ösztönöz. VÉKÁS egy másik tanulmányában óvatosságra intette a jogalkalmazót a sérelemdíj magánjogi büntetesként való alkalmazásától már csak azért is, mert a jogalkotó a közérdekű bíróság

intézményét – többek között – annak büntetőjogi jellege miatt számúzta a Ptk.-ból.

A sérelemdíj magánjogi büntetésének kiegészítő funkciója különösen akkor kaphat szerepet, amikor a sértett személyében rejlő okból nem valósulhat meg másféle előny biztosítása, vagy ha az okozott hátrány ugyan nem jelentős, de bíróság kifejezésre kívánja juttatni a társadalom rosszallását. Az elégtételadási funkció nagyobb jelentőséggel kerülhet előtérbe a felróhatósági alapú felelősségi alakzatoknál, egyébként a felróhatóság mértéke a sérelemdíj összegének meghatározásánál is szerepet kaphat.

A szakirodalom és jogalkalmazás is egyetért abban, hogy a sérelemdíj funkcióit együtt kell alkalmazni, azok egymástól nem különíthetők el, így a magánjogi büntetés funkciója sem alkalmazható önmagában.

3. A sérelemdíj nem felróhatóságtól függő, szubjektív szankció, hanem minden esetben az alkalmazandó felelősségi alakzat alapján határozható meg a sérelemdíj fizetésére köteles személy.

A Ptk. a 2:51. §-ban öt felróhatóságtól független szankciót határoz meg, melyekben vegyülnek a személyi jellegű és a vagyoni hatással is bíró jogkövetkezmények. A felróhatóságtól független szankciók célja a jogsértő helyzet felszámolása, és a sérelmet szenvedett fél erkölcsi támogatása. Azokban az esetekben, amikor a jogsértés ténye önmagában megalapozza a szankció alkalmazhatóságát a jogsértővel szemben, a jogsértő felróhatósága közömbös, nincs lehetősége kimentésre, tehát objektív szankcióknak minősülnek.

A személyiségi jogok megsértésének következő szankciójaként a Ptk. a sérelemdíjat szabályozza. A személyiségi jogsértések jogkövetkezményeinek Ptk.-beli szerkezeti felépítéséből első látásra arra is lehetne következtetni, hogy mivel a jogalkotó a sérelemdíjat az objektív szankcióktól elkülönítve szabályozza, egyúttal azt is jelenti, hogy a sérelemdíj szubjektív szankció. Álláspontom szerint – LÁBADYVAL egyetértve – a sérelemdíj objektív és szubjektív szankció egyaránt lehet,

azonban – FUGLINSZKY gondolatmenetét alkalmazva – helyesebb a sérelemdíjat felelősség-alapú szankciónak tekinteni és nem a jogsértő felróhatóságától függővé tenni. Ennek oka az, hogy a sérelemdíj megítélhetőségének feltétele, hogy a jogsértő valamilyen felelősségi alakzat alapján felelős legyen a személyiségi jogsértésért. Az, hogy a jogsértő felelőssége milyen felelősségi alakzat alapján áll fenn, attól függ, hogy az a magatartás, amellyel a sértett személyiségi jogát megsértette, melyik felelősségi alakzat diszpozíciójába illik. A sérelemdíj megítélhetőségének feltételeit a következő pontban foglalom össze.

4. A sérelemdíj megítélhetőségének feltétele, hogy a jogsértő valamilyen felelősségi alakzat alapján felelős legyen a személyiségi jogsértésért. A munkajogban a jogsértőre a munkáltatói vagy a munkavállalói kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni attól függően, hogy a jogsértésért ki a felelős. Mindkét felelősségi alakzatban a sérelemdíjért fennálló felelősség közös elemei az alábbiak:

- a) a munkavisztonnyal való összefüggés;*
- b) a jogellenesség;*
- c) a nem vagyoni sérelem;*
- d) az okozati összefüggés a jogellenes magatartás és a nem vagyoni sérelem között, valamint – negatív feltételként – az, hogy*
- e) a jogsértő ne tudja kimenteni magát a felelősség alól.*

A sérelemdíj megítélhetőségének még egy további feltétele lehet a felróhatóság, ami kizárólag a munkavállaló kártérítési felelősségének általános alakzatában játszik szerepet.

A munkavállaló és a munkáltató személyiségi jogainak védelmére az Mt. eltérő rendelkezése hiányában a Ptk. 2:42–2:54. §-ait kell alkalmazni azzal, hogy a Ptk. 2:52. § (2) és (3) bekezdése, valamint 2:53. §-a alkalmazásakor az Mt. kártérítési felelősségre vonatkozó szabályai az irányadók. Ebből az következik, hogy a munkajogban a jogsértőre a munkáltatói vagy a munkavállalói kártérítési felelősség szabályait kell

alkalmazni attól függően, hogy a jogsértésért ki a felelős. Az alábbiakban ez alapján összegzem a sérelemdíjért fennálló felelősség egyes elemeit.

a) A munkaviszonnal való összefüggés

A munkajog két fő felelősségi rendszere egyezik abban, hogy a polgári jogi felelősség szabályaitól eltérően egy további feltételt, a munkaviszonnal való összefüggés meglétét kívánja meg a felelősség fennálltának megállapításához. A munkaviszonnal összefüggés akkor állapítható meg, ha a felek között munkaviszony áll, vagy állt fenn és a munkavállalót ért sérelem valamilyen formában összefüggésben áll e jogviszonnal. Ennek megítélésénél a munkaviszony időtartamának nincs jelentősége. A munkaviszonnal való összefüggés vizsgálata szempontjából a jogellenes magatartás tanúsításának időpontja az iránydó. A bírói gyakorlat alapján a munkaviszonnal való összefüggést a munkavállaló legalább valószínűsíteni köteles.

b) A jogellenesség

A kiindulópontot az jelenti, hogy a sérelmet okozó magatartás minden esetben jogellenes, mivel az abszolút szerkezetű személyiségi jogok megsértésétől mindenkinek tartózkodnia kell. Az említett főszabály alól a Ptk. 2:42. § (3) bekezdése alapján kivételt képez az a magatartás, amelyhez az érintett hozzájárult. VÉKÁS szerint a következő esetekben sem állapítható meg a magatartás jogsértő jellege: a) ha azzal a jogsértő törvényes kötelezettségének tesz eleget; b) a sértett által a magatartás eredményeként elszenvedett érdeksérelem azoknak a kockázatoknak a körébe tartozik, amelyek bekövetkezésével a mindennapi életben számolni kell; c) a sérelmet szenvedett fél által adott hozzájáruló nyilatkozat esetén.

c) A nem vagyoni sérelem

A bírói gyakorlatban alapján a nem vagyoni sérelem testi vagy lelki változásokban, illetve a személyiséget körülvevő társadalmi, természeti környezetnek a személyiségre hátrányos megváltozásában manifesztálódhat.

A kezdeti bizonytalankodások után az ítélkezési gyakorlat azt az álláspontot alakította ki, hogy megdönthető vélelem szól amellett, hogy a személyiségi jogi jogsértés nem vagyoni sérelmet okoz a sértettnek. Ez a vélelem megdönthető egyrészt a jogsértő személy bizonyítása alapján, másrészt a vélelem megdőlését a bíróság köztudomású tények alapján is megállapíthatja.

Az, hogy személyiségi jogsértés hátrány bekövetkezése nélkül is elképzelhető, a bírói gyakorlatban már több ízben bebizonyosodott. Éppen ezért, nem vagyoni sérelem megállapítása esetén is el lehet utasítani a sérelemdíjra irányuló keresetet, ha sérelemdíj megítélése a sérelem kompenzálásához nem szükséges, mert más szankciókkal kiegyenlíthető, illetve kizárólag magánjogi büntetésként hatna. Több esetben is előfordult, hogy a bíróság a sérelem kompenzálásához elegendőnek tartotta valamely objektív szankció alkalmazását, leggyakoribb esetben a jogsérelem megállapítását vagy elégtételadásra kötelezést.

d) Az okozati összefüggés

A jogellenes magatartás és a sérelem közötti oksági kapcsolat fennállása szintén feltétele a munkavállalói és a munkáltatói kártérítési felelősségnek is. Az okozati összefüggést a sérelmet szenvedett félnek bizonyítania kell, ennek hiányában a sérelemdíjra irányuló keresetet a bíróságnak el kell utasítani.

e) +1 „Negatív feltétel”: a jogsértő ne tudja kimenteni magát a felelősség alól

A felelősség alóli kimentés szabályai a munkavállaló és a munkáltató kártérítési felelősség esetén különbözik. Az Mt. 179. § (1) bekezdése alapján a munkavállaló akkor mentesülhet a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható, vagyis úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.

A munkáltató felelősség alóli mentesülése az objektív felelősségi rendszer miatt jóval szigorúbb. Az Mt. 166. § (2) bekezdése két mentesülési esetkört határoz meg: a) a munkáltatónak bizonyítania kell, hogy a kárt

(azaz jelen esetben: nem vagyoni sérelmet) a munkáltató ellenőrzési körén kívül eső körülmény okozta, ezzel a körülménnyel nem kellett számolnia, és nem volt elvárható, hogy a károkozó (azaz jelen esetben: jogsértő) körülmény bekövetkezését elkerülje vagy a kárt (azaz jelen esetben: nem vagyoni sérelmet) elhárítsa; b) a munkáltató akkor is mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt (azaz jelen esetben: nem vagyoni sérelmet) kizárólag a károsult (azaz jelen esetben: sérelmet szenvedett fél) elháríthatatlan magatartása okozta.

f) A felróhatóság

A felróhatóság kizárólag a munkavállaló kártérítési felelősségének általános alakzatában játszik szerepet a sérelemdíj megítélhetőségének egyik feltételeként, ugyanis a munkáltató kártérítési felelőssége objektív, azaz a munkáltató felróhatóságától függetlenül megállapítható a munkáltató kártérítési felelőssége, úgyszintén a munkavállalói felelősség speciális típusai (megőrzési felelősség, leltárfelelősség) is felróhatóságtól függetlenek. Ezzel szemben a munkavállaló kártérítési felelőssége – az általános szabályok szerint – a munkavállaló felróhatóságától függ, vagyis a munkavállaló akkor felel, ha nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

5. A sérelemdíj mértékének meghatározásakor figyelembe veendő teljes körű szempontrendszer a személyiségi jogok sokszínűsége és a tényállások kiszámíthatatlansága miatt nem alkotható. A Ptk. a mérlegelendő körülmények közül ugyan néhányat kiemel, de a további szempontok kialakítását a bírói gyakorlatra bízta.

A Ptk. a sérelemdíj mértékének meghatározására nem rendeli alkalmazni a kártérítési felelősség szabályait, hiszen a sérelemdíj nem kártérítés, tehát a kártérítés mértékére vonatkozó rendelkezések nem irányadóak. Ebből a megvilágításból érdekes az Mt. 9. § (1) bekezdésének megfogalmazása: a Ptk. 2:52. § (3) bekezdése alkalmazásakor irányadónak tekinti az Mt. kártérítési felelősségre vonatkozó szabályait. Álláspontom szerint e rendelkezést – a jogalkotó céljának szem előtt tartásával – úgy kell

értelmezni, hogy a sérelemdíj megállapításakor az Mt. kártérítési felelősségre vonatkozó szabályai irányadóak ugyan, azonban ezek alkalmazásának korlátját képezik azok a kártérítéssel összefüggő jogintézmények, amelyek a sérelemdíjra annak eltérő karaktere miatt nem alkalmazhatóak. Ebből az következik például, hogy a munkavállaló felelőssége sérelemdíj esetén is korlátozott, de nem jelenti azt, hogy munkaügyi perekben lehetőség lenne a sérelemdíjat nem egy összegben, hanem járadék formájában megítélni.

A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset összes körülményére tekintettel, egy összegben határozza meg. A mérlegelés szempontjait a Ptk. példalózóan felsorolja: a jogsértés súlya, ismétlődő jellege, a felróhatóság mértéke, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatása, a további szempontok kialakítását pedig a bírói gyakorlatra bízta. Az összecszerűség előre kiszámítható keretek közé szorítását a személyiségi jogok sokszínűsége, kategorizálhatatlansága zárja ki.

Az ítélkezési gyakorlat alapján – a Ptk.-ban kiemelt szempontokon kívül – a sérelemdíj összegének meghatározásánál jelentősége lehet a sértettet ért hátrálynak, valamint mértékének, figyelembe vehetőek továbbá a jogosult és a jogsértő vagyoni viszonyai is. A kétszeres értékelés kiküszöbölése érdekében értékelési szempontként vehető figyelembe az, hogy büntető bíróság alkalmazott-e büntetést a jogsértővel szemben. A sérelemdíj mértékét lényegesen befolyásolhatja továbbá az a körülmény, ha a nem vagyoni hátrányt több tényező együtthatása (például az egészségkárosodásban megnyilvánuló nem vagyoni sérelem esetén a sérelmet szenvedett sorsszerű megbetegedése) idézi elő, vagyis az, ha a jogsértés és a nem vagyoni sérelem között csak részszaksági kapcsolat van. Sérelemdíj esetén tehát kármegosztás alkalmazására nincs mód, de a bírói gyakorlat alapján a károsult magatartása, a közrehatás aránya értékelhető.

A munkajogi bírói gyakorlatban felmerülő, a sérelemdíj mértékének meghatározásakor irányadó további szempontokat és a sérelemdíjként megítélt összegek bemutatására és elemzésére a következő C) Részben térek ki részletesen.

C) RÉSZ: SZEMÉLYISÉGVÉDELEM A BÍRÓI GYAKORLAT TÜKRÉBEN⁷⁷⁸

Bevezetés

Dolgozatom A) részében megállapítottam, hogy a bírói gyakorlat jogfejlesztő tevékenysége jelentős szerepet játszott a személyiségvédelem polgári jogi és munkajogi gyakorlatának kialakításában. Kétségen kívül áll, hogy a judikatúra jogformáló funkciója a sokáig tételes jogi szabályok nélkül maradt Magyarországon érvényesült a leginkább, azonban az első magánjogi kódex megjelenését követően is fontos szerepet játszottak az új szabályok értelmezésében. Nem volt ez másképp a második polgári törvénykönyv esetén sem: a Ptk. redaktorai és a jogalkotó – különösen a sérelemdíj témakörében – kiemelten számítottak a bíróságok jogfejlesztő munkájára. Mindezekre tekintettel a személyiségvédelem kialakulásának és fejlődéstörténetének bemutatását, illetve a személyiségi jogok védelme magánjogi eszközrendszerének tanulmányozását követően értekezésem utolsó nagy tematikus egységében elengedhetetlennek tartom – az elmúlt nyolc év alapján – a sérelemdíj munkajogi bírói gyakorlatának elemzését.

A kutatásom tárgyává tett döntések körének meghatározásánál a kiindulópontot az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdése jelentette: e szerint a Kúria – mint legfőbb bírósági szerv – feladata biztosítani a bíróságok jogalkalmazásának egységét. A Kúriára korlátozott precedensrendszer alapján a Kúria döntései kötelező erővel bírnak, azt főszabály szerint valamennyi bíróság köteles követni.⁷⁷⁹ Ennek következtében a vizsgálatom alá vont határozatokat elsősorban a Kúria döntései, valamint az adott ügyel összefüggésben azok „előzményei”, az első-és másodfokú

⁷⁷⁸ A C) részben felhasználásra kerültek a témában írt korábbi tanulmányaim: KRAJECZ Laura: „Fontolva haladás”? – Láttelel a sérelemdíj munkajogi bírói gyakorlatának alakulásáról. In: ÁBRAHÁM Márta–BERKE Gyula–TÁLNÉ Molnár Erika (szerk.): *Exemplis discimus. Emlékkötet Radnay József születésének 95. évfordulójára*. Kúria–Pázmány Press. Budapest, 2022. 195–219.; KRAJECZ Laura: A munkavállaló személyiségi jogainak védelme a munkajogi bírói gyakorlat tükrében I. rész, *Magyar Jog*, 2022/10. 573–583.; KRAJECZ Laura: A munkavállaló személyiségi jogainak védelme a munkajogi bírói gyakorlat tükrében II. rész, *Magyar Jog*, 2022/11. 613–624.

⁷⁷⁹ A Kúriára korlátozott precedensrendszerről és a Kúria döntéseitől való eltérés lehetőségeiről ld. bővebben a Kúria elnökének tanulmányát: VARGA Zs. András: Tíz gondolat a jogegységről és a precedenshatásról. *Magyar Jog*, 2020. 2. szám, 81–87.

ítéletek képezték. Kutatásom adatbázisaként a Bírósági Határozatok Gyűjteménye (a továbbiakban: BHGY)⁷⁸⁰ szolgált, ahol a bíróságoknak közzé kell tenniük az érdemi döntéseiket.⁷⁸¹

A BHGY keresőmotorának funkciót felhasználva elsőként a személyiségi jogok megsértésének objektív szankcióinak alkalmazása után kutattam, de nem jártam sikerrel: a lekérdezést követően jobbra fals találatok érkeztek, amiből az a következtetés vonható le, hogy a munkajogi gyakorlatban egyáltalán nem merül fel a Ptk. 2:51. §-ának alkalmazása, mégpedig sem önállóan, sem más szankciók mellett. Ennek álláspontom szerint két oka lehet: az egyik az, hogy a munkaviszony sajátosságaiból fakadóan a jogviszony alanyai nem érzik szükségesnek vagy megfelelőnek az e szankciók iránti igényérvényesítést; a másik ok pedig az lehet, hogy az objektív szankciók munkajogban történő alkalmazhatóságának lehetőségével nincsenek tisztában a jogkereső felek, és ehelyett inkább nem indítanak keresetet, vagy éppen más szankció iránti igényt érvényesítenek. A személyiségi jogok megsértésének másik szankciója, a kártérítés kapcsán is indítottam lekérdezést: összesen 29 találat érkezett, amelyből nagyon kevés döntés tartalmazza valóban a Ptk. 2:53. §-a szerinti szankció alkalmazása iránti keresetet. Ezekből a határozatokból az volt látható, hogy a felek kártérítést leginkább sérelemdíj mellett igényeltek, ezért – a dolgozat terjedelmi korlátaira is figyelemmel – szükségtelennek tartottam ezekre külön kitérni.

Mindezek alapján a személyiségvédelem munkajogi bírói gyakorlatának elemzésekor a szankciók közül mindössze a sérelemdíjat vettem górcső alá. A vizsgálatom alapjául szolgáló döntéseket a BHGY-ból válogattam a következők szerint: – a bővebb találati lista reményében – az ún. „szabadszöveges” keresőbe a „sérelemdíj” kifejezés beírása után beállítottam, hogy a kereső a Kúria 2014–2022. évek között meghozott, munkaügyi tárgyú ítéleteit szűrje. Ezekkel a keresési paraméterekkel összesen 230 db találat érkezett, amelyek közül kiválogattam azokat az

⁷⁸⁰ A BHGY a következő linken érhető el: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>.

⁷⁸¹ Ld. a bíróságok szervezeteről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bsz.) 163–164. §-ait.

ügyeket, amelyekben a bíróságok érdemben foglalkoztak a sérelemdíjra alapított igénnyel, függetlenül attól, hogy végül alaposnak találták, vagy a keresetet elutasították. A BHGY-ban talált ítéletek áttekintése után az is megállapítható volt, hogy a gyakorlatban a kollektív munkajogi jogalanyok nem indítottak keresetet, a munkáltatók által előterjesztett igények pedig annyira csekély számban fordultak elő, hogy ezek bemutatását mellőztem.

A fentiekben meghatározott kutatási módszer eredménye, hogy értekezésem e részében már kizárólag a munkavállalók sérelemdíj iránti igényeivel foglalkozom a Függelékben felsorolt 63 db ügy elemzése során. A vizsgálat tárgyát képező döntésekkel a megsértett személyiségi jogok szerinti csoportosítva, külön fejezetben, a Ptk. 2:43. §-ában foglalt felsorolás sorrendjében foglalkozom. A kategorizálás célja, hogy az egyes személyiségi jogok megsértése miatt indult ügyek összehasonlíthatóak legyenek, ezáltal álláspontom szerint a sérelemdíj megítélhetőségének feltételeire, valamint a sérelemdíj mértékére vonatkozó értékelő következtetések is hasznosíthatóbbá válnak.

A vizsgált ügyek mintegy fele az élet, a testi épség és az egészség megsértése miatt indult, ezért az első fejezetben a leggazdagabb esetjogot felölelő személyiségi joggal foglalkozom. Ezt követően tanulmányozom a személyiségi jogsértések egyéb eseteit: viszonylag nagy számban igényeltek a munkavállalók sérelemdíjat az emberi méltóság, a becsület és a jóhírnév megsértése okán, de találhatóak olyan ügyek is, amelyek tárgya a személyes szabadság, a magánélet, az egyenlő bánásmód vagy a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése, sőt, olykor a Ptk.-ban nem nevesített személyiségi jogok megsértése miatt is indítanak keresetet, különösen a teljes családban éléshez való jog és az üzleti titok megsértése miatt.

Értekezésem e részének fejezetei azonos struktúrát követnek: először a személyiségi jogsértések szerint csoportosítva ismertetek a vizsgálat tárgyát képező ügyek közül néhány olyan esetet a munkajogi bírói gyakorlatból, amelyek a sérelemdíj megítélhetőségének feltételei vagy a sérelemdíj összegének meghatározásakor értékelt szempontok miatt

tanulással szolgálhatnak, a többi ügyre pedig csak röviden, a témám szempontjából releváns kérdések erejéig térek ki. Dolgozatom előző két részétől eltérően az e részre vonatkozó részösszefoglalást sem egyben, a szerkezeti egység végén végzem el, hanem valamennyi fejezetet részösszefoglalással zárok, ezáltal nemcsak az esetek bemutatása, hanem azok elvi megállapításai és az azokból levonható következtetések is csoportosításra kerültek.

I. Az élethez, a testi épséghez és az egészséghez való jog megsértése

A vizsgált ügyek mintegy fele az élet, a testi épség és az egészség megsértése miatt indult, ebből kifolyólag a leggazdagabb esetjogot felölelő személyiségi joggal foglalkozom bővebben. Az I.1. pontban nyolc olyan ügyet ismertetek, amelyekben a bíróság alaposnak találta a felperes keresetét és a sérelemdíj megítélhetőségének feltételei vagy a sérelemdíj összegének meghatározásakor értékelt szempontok tanulsággal szolgálhatnak.

I. 1. Szemelvények az élet, a testi épség és az egészség sérelmével kapcsolatos munkajogi bírói gyakorlatból

I.1.1. Egy botlás következményei

A felperes az alperes udvarán, munkavégzés közben megbotlott és elesett, melynek során a bal csuklóját eltörte. A munkahelyi baleseti sérülés következtében a felperes 6%-os rész-egészségkárosodást szenvedett, össz-szervezeti egészségkárosodása 11%-ra tehető.

A felperes keresetében 1.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni az alperest a balesettel összefüggésben.

Az elsőfokú bíróság kötelezte az alperest, hogy fizessen meg a felperesnek 60.000 forint sérelemdíjat. Indokolásában kifejtette, hogy mivel a munkáltató feladata volt a munkavégzés biztonságos feltételeinek a biztosítása, azaz, hogy a munkavégzés közben a munkavállalót ne érje semmiféle baleset, ezért annak bekövetkeztéért teljes egészében felelősséggel tartozik. Az alperes megsértette a felperes testi épséghez fűződő személyiségi jogát. A bíróság a sérelemdíj nagyságának meghatározásakor figyelemmel volt egyrészt a sérelem jellegére, azaz, hogy a felperes bal csuklója tört el és arra, hogy az miképpen gyógyult. A felperes terhére értékelte azt a körülményt, hogy annak ellenére, miszerint a szakrendelésen többször is felhívták a figyelmét arra, hogy meg kell műteni a kezét, és ezt nem vette igénybe, bár megtehetette volna, kárenyhítési kötelezettségének nem tett eleget. A sérülés folytán

visszamaradt egészségkárosodást ezért a bíróság nem értékelte az alperes terhére, mivel az nem következett volna be a műtét esetén. A felperes maradandó egészségkárosodása a törés miatt egyébként is igen csekély mértékű volt. A bíróság ugyanakkor a baleset miatti fájdalmat és magát a törést a sérelemdíj mértékénél figyelembe vette.⁷⁸²

A törvényszék az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. Kiemelte, hogy az elsőfokú bíróság meghallgatta a háziorvost, orvosszakértői véleményt szerzett be, amely szerint nagyobb a valószínűsége a botlásnak. Olyan körülmény, peradat, tényállítás sincs, amely alapján le lehetne vonni azt a következtetést, hogy a felperes személyében rejlő egészségügyi ok volt az elszenvedett baleset eredője. Így miután nem sikerült az alperesnek kimentenie magát, köteles a sérelemdíj megfizetésére.⁷⁸³

A jogerős ítélet ellen az alperes felülvizsgálati kérelmet nyújtott be, azonban a felülvizsgálati kérelem lényegében nem felelt meg az azzal szemben támasztott feltételeknek, az jogszabálysértés megállapításra nem adott módot, így a Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta.⁷⁸⁴

I.1.2. A kiálló járdaszegély veszélyei

A segéd munkásként közszolgálati jogviszonyban álló felperes 50 éves korában munkabalesetet szenvedett, amikor közvetlenül az eligazító hely épülete előtti járdán megbotlott a kiálló járdaszegélyben és elesett. Ennek következtében bal válla és könyökizülete kificamodott, valamint darabos törést szenvedett el. A természetes, sorsszerű megbetegedések a baleset során elszenvedett bal váll- és könyök ficammal és darabos törésével együttesen értékelve a felperes életének és társadalmi életben való részvételének tartós és súlyos fokú elnehezülését hozták létre. Ezt 100 %-os értéknek véve, annak mintegy 40 %-át a munkahelyi balesetből származó egészségkárosodás, míg a fennmaradó 60 %-át a természetes kóroki megbetegedések hozták létre.

⁷⁸² Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 7.M.370/2017/27.

⁷⁸³ Miskolci Törvényszék I.Mf.20.443/2019/4.

⁷⁸⁴ Kúria Mfv.I.10.291/2019/5.

A felperes keresetében testi épsége és egészsége megsértése miatt 2.500.000 Ft sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni a munkáltatót.

Az elsőfokú bíróság kötelezte az alperest, hogy fizessen meg a felperesnek 1.500.000 Ft sérelemdíjat. Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a baleset során a felperes testi épséghez és egészséghez fűződő személyiségi joga sérült. A károkozaskor 50 éves volt, és a hátralévő több évtizedes élettartam alatt a mozgásszervi korlátozottságával és annak következményeivel együtt kell élnie, ennek megfelelően kell kialakítani életvitelét, mivel állapotában javulás nem várható. A bíróság értékelte, hogy a munkahelyi baleset következtében a felperesnek 24 %-os az üzemi baleseti egészségkárosodása, a munkahelyi baleset miatt élete és a társadalmi életben való részvétele tartósan elnehezült. Hangsúlyozandó, hogy a közepes fokú elnehezülést 60 %-ban a természetes kórokú megbetegedések hozták létre, így a munkahelyi balesetből származó egészségkárosodás csak 40 %. A bíróság a károsult életkörülményeit, konkrét sajátosságait értékelve a felperes által elszenvedett sérelemért 1.500.000 forint sérelemdíj megállapítását találta indokoltnak.⁷⁸⁵

A törvényszék az elsőfokú bíróság ítéletét részben megváltoztatta, és az alperest sérelemdíj címén terhelő marasztalás összegét 2.500.000 forintra felemelte. Indokolásában arra hivatkozott, hogy az elsőfokú bíróság nem értékelte kellő súllyal, hogy a bal kéz sérülése miatt szinte állandósult fájdalommal kell a felperesnek élnie, korlátozottá vált a mindkét kéz használatát igénylő mindennapi tevékenységeiben, állapotában javulás nem, csak rosszabbodás várható, így az általa igényelt 2.500.000 forint lehet alkalmas az egészséghez és a testi épséghez fűződő személyiségi jogát ért sérelemmel szembeni másnemű előny nyújtására.⁷⁸⁶

A jogerős ítélet ellen az alperesi beavatkozó (biztosító) nyújtott be felülvizsgálati kérelmet, amelyben az elsőfokú ítélet megváltoztatását, a kereseti kérelem elutasítását kérte.

⁷⁸⁵ Pécsi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.624/2017/44.

⁷⁸⁶ Pécsi Törvényszék 1.Mf.20.095/2019/4.

A Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. A sérelemdíjjal összefüggésben kifejtette, hogy az eljárás során a felperes életkörülményei kellő mértékben feltárássra kerültek, a megítélt sérelemdíj összege nem volt eltúlzott.⁷⁸⁷

I.1.3. Egy ólommérgezés története

A felperes 2014 júniusától akkumulátor szerelő munkakörben állt munkaviszonyban az alperesnél. A felperes 2014 szeptemberében hasi fájdalommal, gyöngeséggel járó panaszok miatt egy hét táppénzes állományban volt. A 2014 novemberében végzett szűrővizsgálat a felperesnél az ólomszint emelkedését mutatta, ezért a foglalkozás-egészségügyi orvos diagnosztikai vizsgálatot rendelt el. A foglalkozás-egészségügyi orvos a felperes betegségét foglalkozás-egészségügyi megbetegedésként bejelentette, azt az alperes üzemi balesetként elismerte.

A felperesnél betegsége, munkaképességének csökkenése, munkahelyének megszűnése, egzisztenciális nehézségei érzelmileg megterhelő tényezőként jelentkeztek, érzelmi labilitás, ingerlékenység, emellett feszültségi szint alakult ki a betegséggel összefüggésben, amely panaszok csökkenő tendenciát mutattak, és körülbelül két év eltelte után megszűntek. Az érzelmi működési zavar nem érte el a pszichiátriai diagnózis mértékét, maradandó pszichés egészségkárosodás nem alakult ki. A kormányhivatal elsőfokú szakértői bizottsága szakvéleményében a felperes foglalkozási megbetegedésből származó egészségkárosodását 24 %-nak véleményezte.

A felperes keresetében 3.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni az alperest.

Az elsőfokú bíróság 500.000 forint megfizetésére kötelezte az alperest. Indokolásában kiemelte, hogy a sérelemdíj mértéke vonatkozásában figyelemmel volt a szakértői vélemény megállapításaira, amely szerint a megbetegedés a felperesnél 2 évig tartó pszichés panaszokat eredményezett. A további időszakra vonatkozó egészségügyi állapot nem

⁷⁸⁷ Kúria Mfv.X.10.311/2019/6.

volt tisztázható, mivel ezt követően a felperes orvosi kezeléseken, vizsgálatokon nem jelent meg. E körülményekre tekintettel az elsőfokú bíróság a sérelemdíj összegét 500.000 forintban találta megalapozottnak.⁷⁸⁸

A törvényszék az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. A törvényszék egyetértett az elsőfokú bíróságnak a sérelemdíj körében kifejtett álláspontjával is. Rámutatott arra, hogy a felperesnél tartós pszichés egészségkárosodás nem volt diagnosztizálható, így a megállapított 500.000 forint sérelemdíj megfelelt a Ptk. 2:52. § (3) bekezdésében foglalt mérlegelésnek.⁷⁸⁹

A felperes a felülvizsgálati kérelmében a jogerős ítélet elsőfokú ítéletre is kiterjedő hatályon kívül helyezését és az elsőfokú bíróság új eljárás lefolytatására történő utasítását kérte annak érdekében, hogy az új eljárás során a bíróság az alperest a kereset szerint marasztalja.

A Kúria a jogerős ítéletet – a sérelemdíjra vonatkozó részében – hatályában fenntartotta. Kifejtette, hogy az eljáró bíróságok a felperes sérelemdíj iránti keresetének elbírálása során a rendelkezésre álló bizonyítékokat megfelelően értékelték, megállapításaik egymással és a per egyéb adataival nem voltak ellentmondásban és nem jutottak kirívóan okszerűtlen, logikátlan eredményre sem. A sérelemdíj mértéke körében alappal vonták értékelési körükbe a kialakult foglalkozási megbetegedéssel kapcsolatban tett szakértői megállapításokat, a tartós egészségkárosodás hiányát, továbbá a kezelések elmulasztását is. Mindezen körülmények mérlegelése alapján a bíróságok a sérelemdíj mértékének megállapításakor a jogszabályoknak megfelelő ítéletet hoztak, annak felülvizsgálatára a Kúria nem látott lehetőséget.⁷⁹⁰

⁷⁸⁸ Szolnoki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.520/2016/74.

⁷⁸⁹ Szolnoki Törvényszék 4.Mf.20.833/2019/7.

⁷⁹⁰ Kúria Mfv.X.10.084/2020/4.

I.1.4. Munkabaleset kacsablansírozás közben

A felperes húsipari termékgyártó segédmunkás munkakörben állt az alperes alkalmazásában. A felperes a kacsablansírozásához szükséges előkészítő folyamat során balesetet szenvedett, amikor a 85 fok hőmérsékletű, vízzel telt kád 115 cm magas peremére próbálta felemelni az ecetet tartalmazó hordót, hogy kiöntse, az azonban kicsúszott a kezéből, a földre esett, az ecet egy része pedig a felperes arcába és szemébe csapódott. A felperes arc- és a szem védelmére szolgáló egyéni védőeszközt nem viselt.

A baleset következtében a felperes mindkét oldali szem szaru- és kötőhártyájának marószertől való sérüléseit szenvedte el. Jobb szemével csupán kézmozgást érzékel, bal szemén 20-30 %-os látásélességet állapítottak meg, emellett szemszárazsága is keletkezett, továbbá pszichés egészségkárosodás következett be nála. A balesettel ok- okozati összefüggésben össz-szervezeti egészségkárosodása 68 %-ra tehető.

A felperes 8.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni az alperest.

Az elsőfokú bíróság kötelezte az alperest, hogy fizessen meg a felperesnek 4.800.000 forint sérelemdíjat. Az elsőfokú bíróság széleskörű bizonyítási eljárást folytatott le. A munkavédelmi szakértő megállapította a munkáltató részéről elkövetett munkavédelmi mulasztásokat, illetve felsorolta azon körülményeket, amelyek a baleset elkerülése érdekében megtehetőek lettek volna. A szakértő ugyanakkor számos olyan körülményt tárt fel, amelyek a felperes felróható magatartását jelentik az elszenvedett balesettel összefüggésben.

Az elsőfokú bíróság a sérelemdíjjal összefüggésben mérlegelte a 35 éves felperes életkorát, a baleset bekövetkezésének időpontjában irányadó értékviszonyokat, azt, hogy a felperesnek a 68 %-os mértékű össz-szervezeti egészségkárosodása keletkezett, melyből látásvesztés miatti egészségkárosodása 59 %, a szemszárazság miatt 17 %, a pszichés egészségkárosodás 5 %, ami teljes egészében baleseti eredetűnek tekintendő, és kizárólag a perbeli eseménnyel összefüggésben alakult ki.

Figyelembe vette, hogy a felperes nem látásfogyatékos, önellátásra, önkiszolgálásra képes, a balesettel összefüggően azonban a látása károsodott, életvitele elnehezült, látáskárosodása alapján csökkentlátó személynek minősül. A mindennapi életvitel során magát el tudja látni, önállóan tud tájékozódni egy ismeretlen környezetben, folyamatos szövegértéssel olvasni nem tud, a pénzjegyeket meg tudja különböztetni, és korlátozottan alkalmas bizonyos munkakörök betöltésére. A tömegközlekedésben való részvételben, tájékozódásban, társasági és közösségi életben egészségügyi problémája nem akadályozza, de mozifilmet, színházi előadást megtekinteni nem tud. A balesetet követően érzelmi terhelhetősége csökkent, szorongásos készenléte kimélyült, beszűkültség, visszahúzódság, fásultság uralja lelkiállapotát. Mindennapi életében az érdeklődést elveszítette, energia- és örömforrások hiánya mutatkozik nála, nincs olyan tevékenység, amely számára meglepődést, kiteljesedést, örömet okozna. Szociális kapcsolatai is redukálódtak, élettere, tevékenységének a köre beszűkült. Így a bíróság a felperes keresete szerinti 8.000.000 forint összeget arányban állónak találta az elszenvedett sérelemmel. Figyelembe vette azonban a felperes 40 %-os vétkes közrehatását, így 4.800.000 forint mértékű sérelemdíjat ítelt meg.⁷⁹¹

A törvényszék az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. Hangsúlyozta, hogy a sérelemdíj mértékének meghatározásakor kiemelt jelentőséget kell tulajdonítani a munkavégzési képesség elvesztésének, az életkornak, a fájdalmak jelentkezésének és azoknak a sértett mindennapjaira gyakorolt hatásának, az elvesztett életlehetőségeknek, a családi és társadalmi kapcsolatokban bekövetkezett akadályozottságoknak, és végső soron a sértett személyiségét érintő követelményeknek. A bírói gyakorlatban kialakított összecszerűség vizsgálata alapján az elsőfokú bíróság által megszabott sérelemdíj leszállításának nem volt jogszabályi alapja.⁷⁹²

A jogerős ítélet ellen az alperes felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő, amelyben a jogerős ítélet hatályon kívül helyezése mellett a kereset elutasítását kérte.

⁷⁹¹ Nyíregyházi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.28/2017/89.

⁷⁹² Nyíregyházi Törvényszék 4.Mf.20.199/2020/3.

A Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. Ítélete indoklásában kiemelte, hogy a bíróságok helyesen határozták meg a felperest megillető sérelemdíj mértékét, annak mérséklésének nem volt jogszabályi alapja. Helytállóan értékelték az orvosszakértői vélemények alapján, hogy az egészségromlás a fiatal férfi felperest egész életében hátrányosan fogja befolyásolni akkor is, ha nem lett „látásfogyatékos”, és csökkent látásigényű munkafolyamat elvégzésére képes. A bekövetkezett látásromlás a szakvéleménnyel alátámasztotta a mindennapi életvitelét is hátrányosan befolyásolja, szociális kapcsolatai leredukálódtak, életében az örömforrások eltűntek.⁷⁹³

I.1.5. Baleset a tésztagyárban

A felperest betanított tésztagyártó munkakörben, munkaviszonyban foglalkoztatta az alperes. A felperes munkavégzés közben, 2016-ban munkabalesetet szenvedett, amikor a tésztagép egyik forgó keverő karja a felperes jobb kezét elkapta. A felperes segítségért kiabált a hozzá beosztott segítőnek, de mivel a segítő tanuló volt, így nem tudta, hogy hogyan kell a gépet leállítani, ezért segítségért szaladt, mire visszaérkezett, addigra a mozgó lapát a felperes alsó karját roncsolva leszakította.

A felperes csak a bal felső végtagját tudja használni, ezért annak egyoldalú, erőteljes megterhelése esetén évek, évtizedek múlva nem kizárt a bal felső végtagi ízületek átlagostól fokozottabb degeneratív károsodása, elfajulása. A felperes a balesettel összefüggésben 54 %-os mozgásszervi egészségkárosodást és 20 %-os pszichés károsodást szenvedett, a felperes 63 %-os össz-szervezeti egészségkárosodása 67 %-os mértékű munkaképesség csökkenést eredményezett.

A felperes keresetében a munkabalesete miatt 15.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kérte az alperest kötelezni.

Az elsőfokú bíróság 3.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kötelezte az alperest. A sérelemdíj mértékének megállapításakor tekintettel volt a pénzübeli marasztalás „társadalmilag elismert céljára”, az okozott hátrány,

⁷⁹³ Kúria Mfv.X.10.107/2020/6.

sérelem kielégítésére, a jogsértés szankcionálásra. Az elsőfokú bíróság értékelte azt, hogy a felperes 1989-ben született, élettársi kapcsolatban él, 2017-ben ikergyermekei születtek, és két nevelt lánya van.⁷⁹⁴

A törvényszék az elsőfokú bíróság ítéletét részben megváltoztatta, az alperes által fizetendő marasztalási összeget 10.000.000 forintra felemelte. Az elsőfokú bíróság értékelési szempontjain túl figyelembe vette azt, hogy a balesettel összefüggésben a felperes élethez, testi épséghez, egészséghez való joga sérült, kórházi kezelés alatt állt, több hetes gyógyulási folyamata volt, és maradandó, végleges fogyatékoságot szenvedett. Az egykor jobbkezes felperes a baleset következményeként kétkezi munkát nem végezhet, nemcsak a munkavégzésében, hanem mindennapi életvitelében állandóan korlátozott, állapota végleges, a teljes jobb alkarját elvesztette.⁷⁹⁵

A jogerős ítélet ellen az alperes felülvizsgálati kérelmet nyújtott be, azonban a felülvizsgálati kérelem lényegében nem felelt meg az azzal szemben támasztott feltételeknek, az jogszabálysértés megállapításra nem adott módot, így a Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta.⁷⁹⁶

I.1.6. Fiatalnak minősül-e egy 44 éves nő?

A 44 éves felperes konyhai kisegítő munkakörben állt munkaviszonyban az alperesnél. A felperes munkatársaival tésztát főztek, a felperes munkatársa felnyitotta az üst tetejét és közben utasított egy másik konyhai kisegítőt, hogy a 25 kg tésztát tartalmazó keverőtálat alulról tolja meg. A tészta belecsúszott az üstbe, melynek hatására a kiáramló gőz és a forró víz a valószínűsíthetően túltöltött főzőüstből kitört és a felperes jobb karjára, lábára, mellére, továbbá a nyakára ömlött. A baleset következtében a felperes jobb lábszárán, combján, vállán, mellén és karján égési sérülést szenvedett.

A felperes a munkahelyi balesetben a testfelszín 11 %-ának I-II/1 – II/2. fokú égési (forrázási) sérüléseit szenvedte el, amely következtében az alsó

⁷⁹⁴ Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 5.M.608/2017/27.

⁷⁹⁵ Miskolci Törvényszék 1.Mf.21.127/2018/5.

⁷⁹⁶ Kúria Mfv.I.10.027/2019/9.

végtagokon másodlagosan, heggel és bőrelszíneződés visszamaradásával gyógyult bőrterületek maradtak vissza, melyek területén érzészavar alakult ki, valamint időszakosan idegi fájdalom is jelentkezett. A többi területen szabad szemmel alig észrevehető, de esztétikai károsodásként értékelhető elváltozás maradt vissza. Az elszenvedett sérülésekkel okozati összefüggésben a felperesnél poszttraumás stresszzavar alakult ki szorongással, elsősorban a szorongásos-depressziós tünetek és forróság-fóbia domináltak. A pszichés állapot negatív irányú változása a korábban fennálló pikkelysömör betegség kismértékű állapotrosszabbodását okozta. A fenti megbetegedések miatt a felperes bőrgyógyászati részegységkárosodása – figyelemmel a pikkelysömör állapotrosszabbodására is – 5 %, a pszichiátriai részegységkárosodása 15 %, így a balesetből eredő össz-szervezeti egészségkárosodása az orvosszakértői számítás szerint 19 %-os, mely 24 %-os baleseti munkaképességcsökkenést jelent.

A felperes keresetében sérelemdíj címén 5.000.000 forint megfizetésére kérte kötelezni az alperest. Előadta, hogy az alperes által üzemi balesetként elismert baleset következtében testfelülete jelentős részén égési sérüléseket szenvedett, sebei begyógyultak, azonban azok nyomai tartósan megmaradtak, külső megjelenését elcsúfítva akadályozzák a korábbi megszokott életvitele folytatásában. Ennek nyomán neurológiai és depresszív tünetek is felléptek nála, pszichiátriai szakkezelésre, gyógyszeres kezelésre szorul. Egész életében kénytelen lesz elviselni a baleset hátrányos következményét, személyisége szabad kibontakozásában és a párválasztási szabadságában felmerülő akadályként a strandolást, sportolást nevezte meg és párkapcsolat kialakításában is hátrányt szenved, a baleset testi és mentális egészségre gyakorolt kedvezőtlen hatásával kénytelen együtt élni.

Az elsőfokú bíróság 4.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kötelezte az alperest. A törvényszék eltúlzottnak tartotta a felperes sérelemdíj iránti igényét. Annak mértéke megállapítása során figyelemmel volt arra, hogy a felperes maradandó sérüléseket szenvedett, az égési sérülések miatti hegesedései testszerte megmaradtak, jelentősen befolyásolva a felperes önértékelését, nőiességének megélését. A sérülésekkel összefüggésben

posttraumás stressz-zavar alakult ki szorongással, fóbiával, mely a pikkelysömör betegsége állapot rosszabbodására is kihatott. A bíróság figyelembe vette az életmódja negatív változását, a bekövetkezett egészségkárosodás jelentős mértékét, továbbá hogy a felperes a balesetet fiatal középkorú nőként, 44 évesen szenvedte el.⁷⁹⁷

Az ítélet az elsőfokú bíróság ítéletét a sérelemdíj tekintetében helybenhagyta, nem találta megalapozottnak az alperesnek a sérelemdíj jelentős mértékű leszállítására vonatkozó igényét. Megállapította, hogy az elsőfokú bíróság helyesen vette figyelembe az összeg megállapításánál, hogy a felperes fiatal-középkorú nőként maradandó sérüléseket szenvedett, az égési sérülései miatti hegesedések maradtak. Az orvosszakértő jelentős arányú pszichés terheltséget is kimutatott, továbbá a tanúbizonyítás a felperesre és környezetére gyakorolt negatív hatásokat tárt fel. Indokolatlanná tette a csökkentést az a körülmény is, hogy a felperest a balesetben semmilyen közrehatás nem terhelte, továbbá szem előtt tartotta a sérelemdíj reparatív funkcióját is.⁷⁹⁸

A jogerős részítélet ellen az alperes terjesztett elő felülvizsgálati kérelmet, melyben kérte, hogy a Kúria a sérelemdíj címén megállapított marasztalás összegét 500.000 forintra szállítsa le. Érvelése szerint a másodfokú bíróság a bizonyítékok értékelését kirívóan okszerűtlenül és iratellenesen végezte el. Hivatkozott a KSH életkorokra vonatkozó csoportosítására, mely szerint egy 44 éves korú nő nem fiatal-középkorúnak, hanem idősebb-felnőttkorúnak minősül. Megítélése szerint a felperes testén már a balesetet megelőzően is a pikkelysömör megbetegedése miatt hegesedések voltak, így a balesetből eredő hegek nem okoztak olyan látható sérülést, amely ilyen jelentős összegű sérelemdíjat indokolna.

A Kúria a jogerős részítéletet hatályában fenntartotta.⁷⁹⁹ Indokolásában kifejtette, hogy kellő alap nélkül kifogásolta az alperes, hogy a bíróságok fiatal-középkorú nőnek minősítették a felperest, eltérve a KSH fogalomhasználatától. Az eljáró bíróságok a felperes nem vitatott életkorára

⁷⁹⁷ Szegedi Törvényszék 3.M.70.067/2020/32.

⁷⁹⁸ Szegedi Ítéletábrla Mf.III.40.102/2020/7.

⁷⁹⁹ Kúria Mfv.IV.10.156/2021/8.

figyelemmel, az általános társadalmi megítélés alapján nevezték a felperest fiatal-felnőttkorúnak, s e szóhasználat az érdemi döntést nem befolyásolta. Nem vitatható az a körülmény sem, hogy a munkahelyi baleset következtében a felperes mentális egészségi állapota, bőrének esztétikai megítélése negatívan változott. Önmagában az a körülmény, hogy a betegségéből adódóan már korábban is voltak elváltozások a felperes testén, nem indokolják azt az alperesi állítást, hogy a baleset által okozott sérülések nem rontottak, súlyosbítottak ezen az állapoton. Ugyancsak alaptalanul sérelmezte az alperes azt, hogy a felperes pikkelysömör betegsége rosszabbodása és a baleset közötti okozati összefüggést nem teljes bizonyossággal állapította meg a szakértő. Kiegészítő szakvéleménye rögzítette, hogy a pikkelysömör provokáló okai közül a pszichés stresszokok kóroki szerepe volt a legvalószínűbb. Ezen megállapítás alkalmas volt arra, hogy az eljáró bíróságok jelentős okként értékeljék a sérelemdíj megállapítása során e körülményt is.

Helytállóan hivatkozott az ítélőtábla arra, hogy a sérelemdíj mértéke megállapítása során szem előtt kellett tartani a sérelemdíj reparatív funkciója mellett a magánjogi büntető szerepét is. A sérelemdíjban marasztalás lehetőségét biztosító törvényi rendelkezések céljának az a jogalkalmazás felel meg, amely nem marasztal olyan alacsony összegű sérelemdíj megfizetésére, amely nem alkalmas a sérelem kompenzálására, sem pedig a jogsértéstől visszatartó preventív hatás kifejtésére. Mindezen mérlegelési szempontokra tekintettel a Kúria az ítélőtáblával azonos módon a 4.000.000 forint összegű sérelemdíjat helytállónak ítélte, az alperes által igényelt jelentős mértékű leszállítására nem látott módot.

I.1.7. Jár sérelemdíj egy pofonért?

A villanyszerelő (hálózati önálló szerelő) munkakörben foglalkoztatott felperes kollégájával az egyik fogyasztási helyen végzett mérőhelyi pontossági vizsgálatot, amely során tájékoztatta az ügyfelet, hogy a mérőberendezés megfelelő, további mérésre alkalmas, melyet követően az ügyfél váratlanul egy alkalommal a bal arcfelén, szemmagasságban arcon ütötte.

A felperesnél a pofon következtében a bal szem körüli zúzódás, következményes duzzanat, vérbő bőr, a bal kötőhártya alatti vérzés sérülést állapítottak meg. A szemgolyó nem sérült, a kötőhártya alatti vérzés szövődménymentesen gyógyult. A fizikai sérülés tényleges gyógytartama 8 napon belüli volt, ezzel összefüggésben maradandó testi károsodás, fogyatékoság nem volt véleményezhető.

A felperes pszichiátriai vizsgálata során visszatérő depressziót, súlyos depressziós epizódot és poszttraumás stressz zavart állapítottak meg, több alkalommal kezelték a pszichiátriai osztály aktív részlegén. Az átélt pszichés terhelés mellett kialakult és jelenleg is fennálló baleseti egészségkárosodása 40 %, baleseti eredetű munkaképesség-csökkenése 50 %, természetes kórokú megbetegedései a felperes felépülését nem befolyásolják. A felperes a bántalmazás és annak pszichés következményei miatt alkalmatlanná vált a villanyszerelői munkaköre ellátására, mely állapota tartósnak véleményezhető.

A felperes keresetében a perbeli bántalmazás következményeként elszenvedett egészségkárosodása miatt 6.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni az alperest.

Az elsőfokú bíróság a felperes keresetének megfelelően marasztalta az alperest. Az elsőfokú bíróság az Mt. 166. § (1)-(2) bekezdéseinek felhívása mellett megállapította, hogy a felperest ért kár a munkaviszonnal összefügg. Az aggálymentes szakértői vélemény szerint a felperes munkaképesség csökkenése, egészségkárosodása az ellene munkavégzés közben elkövetett bántalmazásból és alperes azt követő magatartásából ered. A sérelemdíj összegét a hasonló jogsértés esetén a bíróságok által általában megítélt sérelemdíjak összegét is figyelembe véve állapította meg, amelynek során értékelte a sérelemdíj szankciós és prevenciós jellegét is.⁸⁰⁰

Az ítéletábla az elsőfokú bíróság ítéletét – a sérelemdíjra vonatkozó részében – helybenhagyta. Kiemelte, hogy a sérelemdíj iránti kereset elbírálása során nem annak volt jelentősége, hogy a felperesi

⁸⁰⁰ Debreceni Törvényszék 4.M.70.021/2020/11.

egészségkárosodást eredményező okfolyamatot nem az alperes, hanem harmadik, kívülálló személy vétkes magatartása indította el, hanem annak, hogy az a munkavisztonnyal ok-okozati összefüggésben következett be és a felelősség alól az alperes nem tudta kimenteni magát. Ezért az alperes a felperest ért személyiségi jogsérelem kompenzálásaként sérelemdíj megfizetésére köteles. Az elsőfokú ítéletben felhívott eseti döntésekben az elszenvedett egészségkárosodás mértéke hasonló, az abban foglalt eltérő tényállások, valamint az eltelt időben bekövetkezett ár- és értékviszonyok változását a sérelemdíj összegének megállapításakor a törvényszék figyelembe vette.⁸⁰¹

Az alperes jogerős ítélet ellen előterjesztett felülvizsgálati kérelmében – többek között – sérelmezte, hogy sem az első-, sem a másodfokú bíróság nem tért ki arra, hogy az alperesi felróhatóság hiányában egyszeri, más személytől származó jogsértés hogyan alapoz meg 6.000.000 forintos sérelemdíjat.

A Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. Ítéletének indokolásában kifejtette, hogy a perbeli esetben kiemelkedő jelentősége volt annak, hogy a megvalósult egészségsértés a felperes egész további életére kihatott, a több évtizede fennálló munkaviszonyának kényszerű megszüntetéséhez vezetett. A felperes korábban ellátott feladatai elvégzésére a jövőben nem képes, az orvosi bizottság minősítése (B2) szerint foglalkoztatási rehabilitációja sem javasolt. Fennálló tünetei a mindennapi életét hátrányosan befolyásolják, életvitelét és viselkedését a kialakult pszichés betegsége határozza meg, amelyhez vezető okfolyamatot az alperesnél fennálló munkaviszonyával összefüggésben őt ért bántalmazás indította el. Az eljáró bíróságok ezért a Ptk. 2:52. § (3) bekezdésében foglalt szempontok alapján, jogszabálysértés nélkül állapították meg a személyiségi jogsértést kompenzáló sérelemdíj összegét, annak felülmérlegelésére a Kúria nem látott lehetőséget.⁸⁰²

⁸⁰¹ Debreceni Ítéletábla Mf.I.50.032/2020/7.

⁸⁰² Kúria Mfv.X.10.038/2021/6.

I.1.8. Egy derékba tört katonai pályafutás esete

A harmincas évei közepén járó katona felperes szolgálati kötelemekkel összefüggő balesetet szenvedett, egyik alkalommal egy sportfoglalkozás közben a bal térdére esett, majd egy másik alkalommal egy harcászati foglalkozáson gödörbe lépett, és a korábban sérült bal térdében erős fájdalmat érzett. A munkahelyi balesettel összefüggésben a felperesnél ágyéki V. porckorong sérvésedés provokálható gyöki tünetekkel, gerinckopásos elfajulása, az ágyéki gerincmozgás fájdalmassága, elülső keresztszalag szakadás utáni állapot, bal oldali comb és lábszárizom artophia, bal térdízületi porckopás, a térdízület nagyfokú mozgásbeszűkülése, csökkent terhelhetősége, valamint szorongásos depressziós zavar fennállta igazolható.

Három évvel később megállapításra került, hogy a felperes katonai szolgálatra alkalmatlan, össz-szervezeti egészségkárosodása 43 %-os, ebből baleseti eredetű egészségkárosodása 18 %-os. A megyei kormányhivatal a felperes részére rokkantsági ellátást állapított meg, rögzítette, hogy egészségi állapotának mértéke 57 %-os, amely alapján „B2” minősítési kategóriába tartozik, egyéb körülményei miatt foglalkoztatási rehabilitációja nem javasolt.

A felperes keresetében 10.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni az alperest.

Az elsőfokú bíróság 10.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kötelezte az alperest. A bíróság nagy nyomatékkal vette figyelembe, hogy a felperes a bekövetkezett munkahelyi baleseteket 36 évesen szenvedte el, amikor kiváló fizikai állapotban, ereje teljében lévő, aktív életet élő ember volt, amely helyzet a balesetek miatt szűnt meg. Egészségkárosodása mértéke, valamint az éveken át tartó rehabilitáció és a felperes azon reális érzése, amely szerint kiszolgáltatottá vált, igazolható módon nála pszichés elváltozást is okozott. A baleset következtében a felperes számos olyan gyógyszert, gyógykészítményt szed, amelyet korábban nem kellett használnia, mozgásszervi fájdalmai állandó csillapításra szorulnak, amely értelemszerűen életének megnehezüléséhez vezetett. A felperes

állapotában javulás nem várható, ezért a bíróság nem találta eltúlzottnak a 10.000.000 forint sérelemdíj iránti kereseti követelést, figyelemmel az időközben bekövetkezett értékviszony változásokra is. A bíróság kijelenthetőnek ítélte, hogy felperes esetében a szolgálati kötelemekkel összefüggésben elszenvedett egészségkárosodás a katonai karrierjét kettétörte akkor, amikor a harmincas éveinek közepén járt. Ezzel sérült a munkavállaláshoz való joga.⁸⁰³

A törvényszék az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. Kifejtette, hogy bizonyítottan sérült a felperes testi épséghez és egészséghez, valamint a munkavállaláshoz, a foglalkozás szabad megválasztásához való személyiségi joga, melynek következtében az életvitele jelentősen korlátozottá vált, beszűkült, gyökeresen megváltozott, mely állapot végleges, abban javulás nem, esetleg állapotromlás várható. Ezért az elsőfokú bíróság a Ptk. 2:52. § (3) bekezdése szerinti helyes anyagi jogi mérlegelés eredményeként állapította meg a felperest megillető sérelemdíj mértékét az ítélelhozatali ár- és értékviszonyok alapján 10.000.000 forint összegben.⁸⁰⁴

Az alperes által benyújtott felülvizsgálati kérelem folytán indult felülvizsgálati eljárásban a Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. Kiemelte, hogy az eljáró bíróságok a sérelemdíj összegének meghatározásakor a perbeli személyiségi jogsértés súlyát körültekintően értékelték figyelemmel annak elsődleges kompenzációs funkciójára. Helyesen mérlegelték az eset összes körülményét, és a személyiségi jogsértés súlyával arányos kompenzációs összeg megfizetésére kötelezték az alperest. Annak mértéke a felperes nem vitásan súlyos fizikai és lelki hátrányai arányos kiegyensúlyozását szolgálja, az megfelel a jogszabályoknak és a következetes ítélkezési gyakorlatnak.⁸⁰⁵

⁸⁰³ Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 8.M.303/2016/84.

⁸⁰⁴ Szegedi Törvényszék 2.Mf.20.056/2020/4.

⁸⁰⁵ Kúria Mfv.X.10.161/2020/8.

I.2. Részösszegzés

I.2.1. A sérelemdíj megítélhetőségének feltételei

A tanulmány alapját képező 29 db az élet, a testi épség és az egészség megsértése miatt indult ügy jelentős részében, 20 db ügyben találták a bíróságok alaposnak a sérelemdíj iránt előterjesztett igényt. Az alábbiakban összegzem, hogy a bíróságok milyen feltételek és szempontok alapján állapították meg a bíróságok a sérelemdíjra való jogosultságot, továbbá utalok azokra az esetekre is, amelyekben a munkavállalók keresete alaptalannak bizonyult.

A Kúria egyik határozatában rögzítette, hogy ugyan a munkáltató kártérítési felelőssége objektív, azonban a perben a munkavállalót terheli annak bizonyítása, hogy egyrészt egészségkárosodást szenvedett, másrészt ez a munkaviszonyával okozati összefüggésben keletkezett.⁸⁰⁶ Ennek megfelelően a bíróságok az esetek többségében széleskörű bizonyítási eljárást folytattak le annak megállapítása végett, hogy megvalósított-e személyiségi jogsértést a munkáltató sérelmezett magatartása, valamint arra vonatkozólag, hogy a jogsértő magatartás a munkaviszonyával okozati összefüggésben keletkezett-e. Az élet, a testi épség, és az egészség megsértésével kapcsolatos ügyekben a bíróságok nagymértékben támaszkodtak a szakértői bizonyítás útján keletkezett bizonyítékokra. A vizsgált ügyekben a bíróságok a legtöbb esetben munkavédelmi⁸⁰⁷ és orvosszakértőket⁸⁰⁸ vettek igénybe, egyes esetekben speciális orvosszakmai kérdés eldöntéséhez börtgyógyász⁸⁰⁹ vagy pszichiáter⁸¹⁰ szakértők véleményét kérték.

⁸⁰⁶ Kúria Mfv.X.10.025/2020/6.

⁸⁰⁷ Győri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.508/2017/57., Szolnoki Törvényszék 4.Mf.21.395/2017/5.

⁸⁰⁸ Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 7.M.80/2017/52., Székesfehérvári Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.M.95/2016/117., Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 64.M.2782/2017/70., Debreceni Törvényszék 4.M.70.021/2020/11., Kecskeméti Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 3.M.382/2016/52., Debreceni Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.121/2018/57., Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 33.M.388/2017/89.

⁸⁰⁹ Debreceni Törvényszék 2.Mf.20.241/2019/16.

⁸¹⁰ Székesfehérvári Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.M.95/2016/117.

Előfordult, hogy a Kúria a jogerős ítéletet az elsőfokú ítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte, mert az elsőfokú bíróság jogszabálysértően mellőzte a szakértő kirendelését. Ebben az ügyben a pedagógus munkakörben alkalmazott felperes azt állította, hogy szájüregi vírusfertőzése és pszichés megbetegedése is a tankerületi munkavégzéssel összefüggésben alakult ki. Az elsőfokú bíróság arra a megállapításra jutott, hogy ha bizonyított lenne az, hogy az alperes megsértette a felperes egészséghez fűződő személyiségi jogát, akkor sem állapítható meg, hogy a szájherpesz, illetve a szorongás, depresszió konkrétan kizárólag a felperes által hivatkozott alperesi magatartás miatt következett be, ezért a szakértő kirendelését mellőzte.⁸¹¹ A Kúria viszont kiemelte: orvosszakmai kérdés annak igazolása, hogy a felperes orvosi irataiban rögzített diagnózis, vagyis a szorongásos depresszió fennállása okozati összefüggésben van-e az alperesnél fennállt jogviszonyával, erről a bíróságok szakértelem hiányában nem dönthettek.⁸¹²

A Kúria fent hivatkozott határozatában rögzítette, hogy az Mt. 166. § (1) bekezdése alapján azt kell vizsgálni, hogy a felperes sérelemdíj iránti igényének alapjául szolgáló hátrány okozati összefüggésben volt-e a munkaviszonyával.

A vizsgált ügyek közül a bíróságok több esetben is megállapították, hogy a munkavállalót ért hátrány a munkaviszonnyal összefüggésben keletkezett. Az egyik esetben⁸¹³ a csomagoló munkakörben alkalmazott munkavállaló az éjszakai műszak alatt megbotlott és elesett; egy másik ügyben⁸¹⁴ a munkavállalót tehénfejés közben az egyik üsző a jobb kezénél megrúgta, ami így a zárt szelvényből készült korlát jobb oldali részének vágódott és megsérült. Az 1.7. pontban ismertetett ügyben viszont a bíróságok még úgyis megállapították a munkaviszonnyal való ok-okozati összefüggést, hogy a munkavállaló egészségkárosodását eredményező okfolyamatot nem a munkáltató, hanem harmadik, kívülálló személy

⁸¹¹ Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.525/2017/27.

⁸¹² Kúria Mfv.II.10.169/2019/4.

⁸¹³ Salgótarjáni Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 4.M.190/2017/61., Balassagyarmati Törvényszék 15.Mf.20.201/2019/4., Kúria Mfv.X.10.333/2019/4.

⁸¹⁴ Tatabányai Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.M.316/2017/79., Tatabányai Törvényszék 2.Mf.20.028/2019/5., Kúria Mfv.X.10.101/2020/6.

vétkes magatartása indította el. Az ügy tényállása szerint ugyanis a villanyszerelő (hálózati önálló szerelő) munkakörben foglalkoztatott felperes kollégájával az egyik fogyasztási helyen végzett mérőhelyi pontossági vizsgálatot, amely során tájékoztatta az ügyfelet, hogy a mérőberendezés megfelelő, további mérésre alkalmas, ezt követően az ügyfél váratlanul egy alkalommal a bal arcfelén, szemmagasságban arcon ütötte.⁸¹⁵

Ugyanakkor a bíróságok több alkalommal utasították el a munkavállalók keresetét az egészségkárosodásuknak a munkaviszonnyal való összefüggés hiánya miatt. Az egyik esetben⁸¹⁶ a munkavállaló azt állította, hogy bőrbetegsége okozati összefüggésben állt az alperesnél a gyártáshoz felhasznált vegyi anyagok károsító hatásával. A bíróságok a szakértők egybehangzó véleménye alapján arra a megállapításra jutottak, hogy a felperes által állított expozíciós út, vagyis az iratokról, illetve a munkatársak ruházatáról átkerülő vegyszer, avagy annak belégzése a felperes megbetegedését nem okozhatta. Egy másik ügyben⁸¹⁷ az árufeltöltő munkakörben foglalkoztatott felperesnél csigolya meszesedést, térdízületi porckopást diagnosztizáltak, később több műtéten is átesett, eltávolították a méhét, a jobb oldali mellékveséjét és a lépét. Az eljáró bíróságok megállapították, hogy a felperes mozgásszervi megbetegedései nem jelentettek tartós egészségkárosodást, az egyéb műtétek kapcsán fennálló egészségkárosodása pedig nem állt okozati összefüggésben az alperesnél fennállt munkaviszonyával. Előfordult olyan eset⁸¹⁸ is, amelyben az elsőfokú bíróság kifejezetten rögzítette, hogy a kertészeti munkákat elvégezni kényszerülő munkavállaló mozgásszervi eredetű egészségkárosodása és a munkavégzés között még részleges okozati összefüggés sem állapítható meg.

⁸¹⁵ Debreceni Törvényszék 4.M.70.021/2020/11., Debreceni Ítéletábla Mf.I.50.032/2020/7., Kúria Mfv.X.10.038/2021/6.

⁸¹⁶ Debreceni Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.537/2016/83., Debreceni Törvényszék 2.Mf.20.241/2019/16., Kúria Mfv.X.10.003/2020/4.

⁸¹⁷ Debreceni Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.121/2018/57., Debreceni Törvényszék 2.Mf.20.905/2019/6., Kúria Mfv.X.10.025/2020/6.

⁸¹⁸ Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 33.M.388/2017/89.

A bíróságok több esetben állapították meg a munkavállaló testi épséghez, egészséghez fűződő személyiségi jogának megsértését arra tekintettel, hogy a munkáltató a biztonságos munkavégzés körülményeire nem megfelelően oktatta ki⁸¹⁹, valamint ezeket a feltételeket nem biztosította.⁸²⁰ Az egyik esetben a segédmunkás munkakörben alkalmazott felperes az esős időben, munkavégzés közben a vízzel teli csúszásgátlón, illetve mellette elcsúszott, gerincére és jobb oldalára esett. Az elsőfokú bíróság nemcsak azt állapította meg, hogy a baleset időpontjában, a baleset helyszínén az alperesnél az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés feltételei nem voltak biztosítva, és nem gondoskodott a megfelelő munkakörülményekről (csúszásmentes padozat), hanem azt is, hogy a balesetet okozó jelenség ismert volt a munkáltató számára, ennek ellenére megfelelően hatásos intézkedésről nem gondoskodott.⁸²¹ Egy másik ügyben⁸²² a szerkezetlakatos munkakörben dolgozó felperes kézsérülést szenvedett, melyet követően a lakatos munkakör ellátására alkalmatlanná vált. A Kúria a munkáltató egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés biztosításának követelményére tekintettel kifejtette, hogy a felperes betegségére figyelemmel balesetveszélyes munka elvégzésére nem volt alkalmazható és olyan területen, ahol balesetveszély fenyegette, nem végezhetett volna egyedül munkát. A munkáltató a munkadarab megmunkálásához szükséges rögzítő eszközökön kívül a megfelelő létszámot sem biztosította a munka elvégzéséhez.⁸²³

Előfordult olyan ügy⁸²⁴ is, amelyben a munkáltató az Mt. 166. § (2) bekezdés *a)* pontja alapján mentesült a felelősség alól. Az eset tényállása szerint a takarító munkakörű felperes a munkavégzést követően az orvosi rendelő utcai ajtaján távozott, ahonnan három lépcsőfokkal lehetett az utcaszintet megközelíteni. A felperes elindult a lépcsőn a korlátba

⁸¹⁹ Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 7.M.80/2017/52.

⁸²⁰ Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 7.M.370/2017/27., Miskolci Törvényszék 1.Mf.20.443/2019/4.

⁸²¹ Győri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.508/2017/57.

⁸²² Szolnoki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.548/2016/46., Szolnoki Törvényszék 4.Mf.20.014/2019/6.

⁸²³ Kúria Mfv.X.10.028/2020/4.

⁸²⁴ Kecskemét Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 3.M.382/2016/52.

kapaszkodva, amikor egy rossz lépést követően bokája maga alá fordult. A bíróságok az orvosszakértői vélemény alapján megállapították, hogy a felperes balesete valóban egy rossz mozdulat, lépés következménye volt, ami a munkáltató részéről nem volt elhárítható.⁸²⁵

Az egyik ügyben a Kúria szükségesnek találta rögzíteni, hogy a sérelemdíj megállapításának nem feltétele a munkáltató magatartásának felróhatósága, mivel a Ptk. 2:52. § (2) bekezdése folytán alkalmazandó Mt. 166. § (1) bekezdése alapján a munkáltató a munkavállalónak okozott kárért objektív felelősséggel tartozik.⁸²⁶ Míg egy másik ügyben kiemelte, hogy a Ptk. 2:52. § (3) bekezdése szerint a jogsértés súlya, ismétlődő jellege, a felróhatóság mértéke, a jogsértésnek a sértettre és a környezetére gyakorolt hatása nem a felelősség megállapításánál, hanem a sérelemdíj összegének meghatározásakor értékelhető.⁸²⁷

I.2.2. A sérelemdíj mértéke

A vizsgált ügyek közül a bíróságok 9 esetben utasították el a felperesek keresetét, tehát 20 ügyben találták alaposnak a sérelemdíj iránt előterjesztett igényeket. A sérelemdíj címen megállapított marasztalási összeg mértékének nemcsak a sérelemdíj összegének meghatározásával kapcsolatban kialakult gyakorlat feltérképezése szempontjából van jelentősége, hanem abból is, hogy az elsőfokú bíróság által megállapított összegre a fellebbviteli bíróságok hogyan reagáltak. A vizsgált ügyekben az elsőfokú bíróság által megállapított sérelemdíj összegét a fellebbviteli bíróságok 8 esetben emelték, 9 esetben változatlanul hagyták és 3 esetben leszállították.

A vizsgált ügyekben a bíróságok a sérelemdíj mértékét a Ptk. 2:52. § (2) bekezdésének megfelelően az eset összes körülményére – különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására – tekintettel határozták meg.

⁸²⁵ Kúria Mfv.I.10.220/2019/5.

⁸²⁶ Kúria Mfv.X.10.130/2020/6.

⁸²⁷ Kúria Mfv.II.10.169/2019/4.

A bíróságok a vizsgált esetekben a sérelemdíj összegének megállapítása során *a jogsértés ismétlődő jellegére* hivatkoztak a legritkábban, mivel a jogsértés jellegéből adódóan az elszenvedett egészségérelem általában vagy egy egyszeri jogsértő magatartás, vagy egy rövidebb-hosszabb ideig tartó folyamat eredménye.

A bíróságok legtöbbször a jogsértés súlyát, valamint a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatását vizsgálták.

A jogsértés súlya körében értékelték, hogy a munkáltató jogsértő magatartása milyen szintű, mekkora mértékű egészségkárosodást okozott, mekkora fájdalommal járt, a munkavállaló állapota véglegesnek tekinthető-e, vagy van-e reális esély a javulásra, esetleg a teljes gyógyulásra, e vonatkozásban jelentőséget tulajdonítottak a kórházi kezelések, otthoni lábadozás időtartamának.

A jogsértésnek a sértettre és a környezetre gyakorolt hatásának vizsgálata során elsősorban a munkavállaló közvetlen környezetét vették figyelembe: meghatározó jelentőséget tulajdonítottak annak, hogy az egészségérelem milyen életkorában érte a munkavállalót, van-e gondozásra/tartásra jogosult kiskorú gyermeke; segítségre, támogatásra szoruló nagykorú hozzátartozója; korábbi munkakörének, foglalkozásának megfelelő munkát képes-e ellátni, vagy bármilyen egyéb munkavégzésre alkalmas-e; életkörülményei mennyiben változtak meg, korábbi baráti kapcsolatait tudja-e ápolni, szabadidős/hobbi tevékenységeket tud-e folytatni, mindennapi tevékenységeinek ellátását képes-e egyedül megoldani vagy segítségre van szüksége.

A fentiekén kívül az esetek egy részében vizsgálták *a sértett vétkes közrehatását*,⁸²⁸ valamint azt is, hogy a sértett kárenyhítési kötelezettségének eleget tett-e.⁸²⁹ Gyakori hivatkozási alapot jelent *a sérelemdíj ún. „kettős” funkciója*,⁸³⁰ a bíróságok általában mérlegelés

⁸²⁸ Gyulai Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 3.M.99/2015/169.; Nyíregyházi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.28/2017/89.; Székesfehérvári Törvényszék 2.Mf.20.007/2020/4.

⁸²⁹ Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 7.M.370/2017/27., Kúria Mfv.X.10.052/2021/5.

⁸³⁰ Szegedi Ítéltábla Mf.I.40.006/2020/7., Szegedi Ítéltábla Mf.I.40.006/2020/7.

alapján határozzák meg a kompenzációra alkalmas összeg mértékét. A bíróságok a sérelemdíj összegének megállapítása során több esetben is hivatkoztak *az ítélelhozatalakor fennálló ár-és értékviszonyokra*⁸³¹ is.

Álláspontom szerint az elemzés szempontjából a sérelemdíj mértéke vonatkozásában a konkrétan megállapított összegeknek túl nagy jelentősége nincs, mivel azt a bíróságok mindig az adott ügyre tekintettel, az eset összes körülményére figyelemmel állapítják meg. Ennek ellenére itt emelném ki, hogy a vizsgált esetek közül az 1.1. pont alatt ismertetett ügyben megítélt 60.000 forint volt a legkevesebb összeg, amit az egyik elsőfokú bíróság sérelemdíj címén megállapított,⁸³² és sem a másodfokú bíróság, sem a Kúria nem változtatott ezen az összegen.⁸³³ A döntést azzal indokolták, hogy a felperes egészségkárosodása igen csekély mértékű volt, a felperes nem vállalta a szükségesnek mutatkozó műtétet, ezzel kárenyhítési kötelezettségének nem tett eleget.

Azokban az esetekben, amelyekben a másodfokon eljáró bíróságok a sérelemdíj összegét felemelték, döntésüket általában azzal indokolták, hogy az elsőfokú bíróságok nem vették kellő súllyal figyelembe a jogsértésnek a sértettre gyakorolt hatását. Így hivatkoztak például arra, hogy az egykor jobbkezes felperes a baleset következményeként kétkezi munkát nem végezhet, nemcsak a munkavégzésében, hanem mindennapi életvitelében állandóan korlátozott, állapota végleges, a teljes jobb alkarját elvesztette;⁸³⁴ a felperes a mindennapi teendők és önmaga ellátása körében is elsődlegesen az élettársa, illetve további hozzátartozók, valamint barátok segítségére, ellátására szorul;⁸³⁵ az orvosi segítség igénybevétele igazolhatóan egy éven keresztül fennállt;⁸³⁶ a fiatal korban véglegesen kialakult munkaképesség csökkenésre;⁸³⁷ a bal kéz sérülése miatt szinte állandósult fájdalommal kell a felperesnek élnie, korlátozottá vált a mindkét kéz használatát igénylő mindennapi tevékenységeiben,

⁸³¹ Kúria Mfv.II.10.237/2019/4.; Nyíregyházi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.28/2017/89.

⁸³² Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 7.M.370/2017/27.

⁸³³ Miskolci Törvényszék 1.Mf.20.443/2019/4., Kúria Mfv.I.10.291/2019/5.

⁸³⁴ Miskolci Törvényszék 1.Mf.21.127/2018/5.

⁸³⁵ Gyulai Törvényszék 9.Mf.25.448/2018/5.

⁸³⁶ Kúria Mfv.II.10.237/2019/4.

⁸³⁷ Kúria Mfv.I.10.290/2019/3.

állapotában javulás nem, csak rosszabbodás várható,⁸³⁸ a felperes továbbra is folyamatos orvosi kezelésre szorul, amelynek ellenére pszichikai állapota nem javult, sőt állapotának rosszabbodását diagnosztizálta a kezelőorvos;⁸³⁹ a felperes több műtéten esett át, a gyógyulási folyamat fájdalommal járt, a korábbi aktív életvitelével fel kellett hagynia, még könnyű fizikai munkavégzésre sem képes, állapotában javulás nem, csak rosszabbodás várható.⁸⁴⁰

Előfordultak olyan esetek is, amikor a másodfokon eljáró bíróságok a sérelemdíj összegét leszállították. Ezekben az esetekben arra hivatkoztak, hogy az elsőfokú bíróságok figyelmen kívül hagyták a felperesnek a balesetet megelőzően fennálló jelentős egészségkárosodását, rossz egészségi állapotát.⁸⁴¹

A sérelemdíjak összegével kapcsolatban elmondható, hogy a bíróságok átlagosan 1.000.000 forint és 3.000.000 forint közötti összeget ítélték meg az élet, a testi épség és az egészség megsértése miatt, de kisebb súlyú jogsértések esetén 1.000.000 forint alatti összeget is megfelelőnek találtak. A legalacsonyabb sérelemdíj összege 60.000 forint, a legmagasabb 10.000.000 forint volt.

⁸³⁸ Pécsi Törvényszék 1.Mf.20.095/2019/4.

⁸³⁹ Fővárosi Törvényszék 5.Mf.680.296/2019/14.

⁸⁴⁰ Pécsi Törvényszék 1.Mf.20.285/2018/7.

⁸⁴¹ Szegedi Ítéltábla Mf.I.40.006/2020/7., Győri Ítéltábla Mf.V.30.044/2020/7/I., Kúria Mfv.X.10.052/2021/5.; Pécsi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.424/2015/37., Pécsi Törvényszék 1.Mf.20.870/2017/5. és a Kúria Mfv.I.10.257/2018/8.

II. A személyes szabadság, a magánélet, valamint a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése

A tanulmányom alapját képező 63 db ügyből kevés, mindössze 5 ügy tárgya volt a személyes szabadság, a magánélet, valamint a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértésével kapcsolatos, ezek közül is csak három esetben találták alaposnak a bíróságok a felperesek keresetét. A következő alcímben ezt a három ügyet ismertetem.

II. 1. Szemelvények a személyes szabadság, a magánélet, valamint a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog sérelmével kapcsolatos munkajogi bírói gyakorlatból

II.1.1. Az „önkéntes” telefon-átadás

A felperes on-trade területi vezető munkakörben állt az alperes alkalmazásában. Feladatát képezte, hogy meghatározott megyékben az alperessel szerződött vendéglátóhelyek, kocsmák, éttermek lejáráo szerződését újrakösse, az ezen a területen dolgozó területi képviselőket irányítsa. Az alperes belső vizsgálatot indított az általa kibocsátott hordómatricákkal kapcsolatos visszaélések kivizsgálására, amellyel egy külső céget bízott meg. A vizsgálatra azért került sor, mert az alperes észlelte, hogy hamis hordómatricák vannak forgalomban, amelyek mögött nem áll tényleges sörértékesítés. Az alperes az eljárás során elkérte több alkalmazott, közöttük a felperes mobiltelefonját és céges laptopját vizsgálat céljából. A felperes a saját tulajdonú, de céges SIM-kártyát tartalmazó mobiltelefonját is rendelkezésre bocsátotta a vizsgálatához. Az eszközök átadásával összefüggésben nyilatkozatot írt alá. Az ellenőrzés során több alkalommal is meghallgatták a felperest, amelykről emlékeztető jegyzőkönyv készült. Az egyik meghallgatáson a felperest tájékoztatták, hogy egy feltételezett visszaélés kapcsán merült fel a neve, azonban a felperes az őt ért vádakat, a hordómatricákkal kapcsolatos visszaélésben való részvételt visszautasította. A felperes a magánéletével összefüggő kérdésekre (büntetőeljárás folyamatban léte, anyagi helyzet) válaszolt.

A felperes 3.000.000 forint sérelemdíj és járuléka iránti igényt érvényesített az alperessel szemben. Álláspontja szerint az alperes megsértette a magánélethez, a családhoz való személyiségi jogát azáltal, hogy a belső vizsgálatkor a saját tulajdonú mobiltelefonján lévő személyes adatokat, levelezését letöltötte, így magánéletét ellenőrizte, továbbá az egyik meghallgatáson a magánéletével kapcsolatos kérdéseket tett fel, amelyhez nem volt joga, ezzel megsértette az Mt. 11. §-ában előírtakat.

Az alperes ellenkérelmében a sérelemdíj címén érvényesített kereseti követelést mind jogalapjában, mind összegszerűségében vitatta. Érvelése szerint az alperes képviselői nem tanúsítottak jogellenes magatartást, amikor a felperes személyes meghallgatása során a magánéletével kapcsolatban (büntetőeljárás folyamatban léte, vagyoni helyzete) kérdéseket tettek fel, mivel az általa betöltött vezetői munkakör bizalmi jellege megkövetelte a büntetlen előéletet, amelynek megléte nemcsak munkába álláskor, hanem a munkaviszony alatt is feltétel volt az alperesnél. Utalt arra, hogy felperes ezen kérdésekre a válaszadást megtagadhatta volna, azonban ezt nem tette. Hivatkozott továbbá arra is, hogy a mobiltelefon átvizsgálásával összefüggésben a felperes egyedi írásbeli hozzájáruló nyilatkozatot adott, továbbá az alperesnél hatályos Információ Technológia-felhasználói Szabályzat rendelkezése, valamint a munkáltató, illetve a megbízottja szóbeli tájékoztatása alapján felperesnek lehetősége lett volna arra a mobiltelefon vizsgálata előtt, hogy arról a személyes adatait törölje, lementse, vagy a mobiltelefon átadását megtagadja, mivel az saját tulajdona volt.

Az elsőfokú bíróság a felperes keresetét elutasította. Megállapította, hogy az alperes nem tanúsított jogellenes magatartást akkor, amikor a vizsgálat tárgyává tette a felperes mobiltelefonján lévő személyes adatokat is, mivel ehhez a felperes saját írásbeli nyilatkozata alapján a hozzájárulását adta. A munkáltató szóban tájékoztatta a felperest arról, hogy lehetősége van a vizsgálat előtt a mobiltelefon átadását megelőzően személyes adatait lementeni, törölni, illetve megtagadhatja a saját tulajdonú telefon átadását, azonban a felperes egyik lehetőséggel sem élt. A magánéletre vonatkozó kérdésekkel kapcsolatban a bíróság úgy foglalt állást, hogy önmagában a

felperesnek feltett kérdésekkel a munkáltató nem tanúsított olyan magatartást, amely sérelemdíj megállapítására adhatna alapot. A felperes a személyes meghallgatása során a vagyoni helyzetére, illetve az ellene folyó büntetőeljárásra vonatkozóan a válaszadást megtagadhatta volna, ezt azonban nem tette, önként válaszolt.⁸⁴²

A felperes fellebbezése folytán eljáró másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. A másodfokú bíróság kiemelte, hogy a felperes a szóbeli tájékoztatást követően a telefonon lévő személyes tartalmak törlésére biztosított idő után, kényszerítő körülmény nélkül adta át a készüléket az alperes közreműködője részére. A csatolt hozzájáruló nyilatkozat pedig egyértelműen rögzíti azt is, hogy az adatkezelés célja kizárólag az alperesnél folyó jogszabályoknak és belső szabályzatoknak való megfelelést ellenőrző tényfeltáró vizsgálat lefolytatása. Ebből az állapítható meg, hogy a munkáltató eljárása áttételesen sem a felperes magánéletének ellenőrzésére irányult. Ezt meghaladóan a másodfokú bíróság szerint a sérelemdíj megállapíthatóságának további konjunktív feltétele is hiányzik, miután a felperes nem jelölt meg olyan immateriális hátrányt, amely őt az általa állított jogsértő magatartás következtében érte.⁸⁴³

A Kúria közbenső ítéletével megállapította, hogy az alperes belső vizsgálata során a felperes mobiltelefonjának ellenőrzésével összefüggésben megsértette a felperes magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez fűződő személyiségi jogát. A Kúria álláspontja szerint az alperes nem tájékoztatta megfelelően a felperest a saját tulajdonú mobil eszközének ellenőrzésével összefüggésben a készülék önkéntes átadása előtt. Az alperes a perben nem igazolta, hogy egyértelműen és előzetesen tájékoztatták-e a felperest az ellenőrzés idejéről és módjáról, annak tartalmáról, arról, hogy az milyen kommunikációra terjed ki, hogy a munkáltató a személyes adatokat megismerheti, amennyiben azokat a felperes nem törli, vagy különíti el. Az eljáró bíróságok nem értékelték megfelelően, hogy a jogszerű cél érdekében volt-e más, a magánszférát

⁸⁴² Győri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 5.M.63/2016/21.

⁸⁴³ Győri Törvényszék 2.Mf.20.870/2017/6.

kevésbé korlátozó módja az ellenőrzésnek, ellátták-e a felperest megfelelő biztosítékokkal a munkáltató eljárásával kapcsolatban. A felperes kellő tájékoztatást követően adott kifejezett írásbeli hozzájárulása hiányában pedig az alperes adatkezelése jogellenes volt [Mt. 9. § (2) és (3) bekezdés, az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény 5. § (1) bekezdés *a*) pont]. A törvényszék álláspontja jogsértő, az Mt. 9. § (3) bekezdésébe ütköző arról, hogy a felperes beleegyező magatartása (a készülék teljes adatállománnyal történő átadása) a hozzájárulásának tekintendő. Az Mt. 9. § (1) bekezdése értelmében jelen munkaügyi jogvitában irányadó Mt. 9. § (3) bekezdése alapján a munkavállaló személyiségi jogáról rendelkező jognyilatkozatot érvényesen csak írásban tehet.⁸⁴⁴

II.1.2. A munkáltató mindent lát(hat)?

A felperes portfólió kezelő munkakörben állt az alperes alkalmazásában. Az alperes a devizatartalék kezeléséhez használt piaci információk szerzése és a kereskedés lefolytatása érdekében az üzletkötéssel foglalkozó munkavállalók rendelkezésére bocsátott egy elektronikus kereskedési és információs rendszert. A rendszer használata során a munkavállalók a csevegés (chat) illetve üzenetküldés (message) szolgáltatásokon keresztül magánjellegű üzeneteket is válthattak egymással. Az alperes a felperes munkaviszonyát felmondással megszüntette. A felperes a felmondási idő teljes időtartamára a munkavégzés alól felmentésre került, munkát nem végzett, az alperesi rendszerekhez lévő hozzáférései le lettek tiltva.

A felperes keresetében 5.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni az alperest. Állította, hogy az alperes megsértette a magántitokhoz való személyiségi jogát azzal, hogy a hozzá köthető chat, illetve message archívumokban hozzáférhetett a magánjellegű üzeneteihez és bármely személyes adatát megismerhette.

Az elsőfokú bíróság 5.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kötelezte

⁸⁴⁴ Kúria Mfv.I.10.397/2018/7.

az alperest. Megállapította, hogy a felperes számára a munkaviszonya fennállása alatt engedélyezett volt a program csevegés és üzenetküldés magáncélú használata is, ezért azok az archívumok személyes, magánjellelű adatokra vonatkozó tényeket, információkat tartalmazhattak. Az alperes később ugyan megtiltotta a magánjellelű adatok tárolását és elrendelte azok törlését, azonban a felperes a munkaviszonya megszüntetésére és a hozzáférése megszüntetésére figyelemmel ennek nem tudott eleget tenni. A lefolytatott bizonyítási eljárás során két tanú elismerte, hogy betekintettek a felperes chat üzeneteibe, a perben becsatolt kimutatások alapján pedig megállapítható volt, hogy összesen 100 alkalommal indított az alperes keresést és annak 47 %-a a felperes személyéhez köthető üzenetekre vonatkozott. Mindezek alapján az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a chat és message program munkavállalóhoz köthető adattartalma személyes adatnak, az azon végzett bármely művelet pedig adatkezelésnek minősült. Az alperes a perben nem jelölt meg olyan indokot, amelynek alapján a felperes személyes magáncélú adatait jogszerűen tárolta, ezek kezelésével kapcsolatos eljárásának a jogalapját szintén nem tudta megjelölni a felperes munkaviszonya megszüntetését követő időszakra.⁸⁴⁵

Az ítélet tábla az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta, a sérelemdíj összegét 1.000.000 forintra leszállította. Álláspontja szerint a sérelemdíj összegét nem elsősorban a felek közötti jogviszony jellege, hanem a jogsértő magatartás és annak következményei alapján kellett értékelni, ezért nem volt kizárható a más jogviszonyban megvalósult személyhez fűződő jogok súlyos megsértése alapján meghatározott összegek figyelembevétele. A jelen kereset szerinti kimagasló összegű sérelemdíj a bírósági gyakorlat és a perben igazolt tények alapján nem volt indokolt, ezért e körben a másodfokú bíróság a marasztalás összegét 1.000.000 forintra leszállította.⁸⁴⁶

A jogerős ítélet ellen az alperes felülvizsgálati kérelmet, a felperes csatlakozó felülvizsgálati kérelmet nyújtott be. Az alperes a felülvizsgálati

⁸⁴⁵ Fővárosi Törvényszék 23.M.70.096/2020/13.

⁸⁴⁶ Fővárosi Ítélet tábla 2.Mf.31.325/2020/8.

kérelmében megsértett jogszabályhelyként az Mt. 9. § (1) bekezdését és a Ptk. 2:52. § (1) bekezdését nem hívta fel, így a sérelemdíj fizetésére vonatkozó ítéleti rendelkezést a Kúria nem vizsgálta. A felperes a csatlakozó felülvizsgálati kérelmében a jogerős ítéletben leszállított sérelemdíj mértékét megsértett jogszabály feltüntetése nélkül, eseti döntésekre hivatkozva kifogásolta, ezért az összecszerűség felülmérlegelésére a felülvizsgálati eljárásban nem volt jogszerű lehetőség. Mindezekre tekintettel a Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta.⁸⁴⁷

II.1.3. „Vádlottból áldozat”?

A felperes testnevelés-történelem szakos tanár munkakörben állt határozatlan idejű munkaviszonyban az alperesnél. Az intézmény egyik volt tanulójának szülei bejelentést tettek az alperes igazgatójának arról, hogy a felperes az egyik tanévben az akkor 15 éves lányukkal szexuális visszaélést követett el. A felperes az érintett tanulónak korábban az osztályfőnöke volt és egy templomi közösségbe jártak.

Az alperes a felperest a munkavégzés alól határozatlan időre felfüggesztette és az ügyel kapcsolatban rendőrségi feljelentéssel élt. Az alperes a szakértői vélemény elkészültét követően rendkívüli szülői értekezletet tartott, amelyen tájékoztatta a szülőket, hogy a felperest szeméremsértő cselekménnyel vádolták meg, továbbá tájékoztatta a későbbiekben őket a felperes munkaviszonyának felmondással történő megszüntetéséről, továbbá az ügyészégi határozat tartalmáról is.

Az alperes felmondással megszüntette a felperes munkaviszonyát. A munkáltatói intézkedés indokolása szerint a felperessel szembeni szexuális visszaéléssel kapcsolatos bejelentést a fenntartó kivizsgálta, melynek során igazságügyi szakértői vélemény készült. A szakvélemény alátámasztotta a szülők és a sérelmet elszenvedett diák azon állítását, hogy súlyosan szeméremsértő cselekmény történt.

A felperes 7.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni az

⁸⁴⁷ Kúria Mfv.IV.10.098/2021/7.

alperest. Sérelemdíj iránti igényét a jóhírnevét megsértő alperesi magatartásra és arra alapította, hogy a munkáltató a diákokat, a tanári kart, továbbá a szülőket tájékoztatta az ellene folyó vizsgátról, feljelentéséről, illetve a határozatban foglaltakról, amely bűnügyi adatok személyes adatnak minősültek.

Az elsőfokú bíróság kötelezte az alperest 100.000 forint sérelemdíj megfizetésére. Az elsőfokú bíróság álláspontja szerint a munkáltatónak jogszerű lehetősége volt a szülők tájékoztatására a felperes felfüggesztéséről és a munkaviszonya megszüntetéséről, ugyanakkor annak okait a felperes hozzájárulásának hiányában nem közölhette volna, ezért a személyes adatok megsértése miatt az alperest 100.000 forint sérelemdíj megfizetésére kötelezte.⁸⁴⁸

A törvényszék az elsőfokú bíróság ítéletét a sérelemdíj tekintetében megváltoztatta és a megítélt sérelemdíj összegét 300.000 forintra felemelte.⁸⁴⁹

Az alperes felülvizsgálati kérelemmel nem élt, a felperes pedig a felülvizsgálati kérelmében a jogerős ítéletben megállapított sérelemdíj mértékét nem kifogásolta, érvelését kizárólag a munkaviszony megszüntetés jogellenessége körében terjesztette elő, ezért a Kúria a jogerős ítélet felülvizsgálati kérelemmel nem támadott rendelkezését nem érintette, ezt meghaladóan hatályában fenntartotta.⁸⁵⁰

II.2. Részösszegzés

Ahogy az a fejezet elején említettem, a bíróságok a vizsgált ügyek több mint felében találták alaposnak a sérelemdíj iránt előterjesztett igényeket. Az alábbiakban összegzem, hogy a bíróságok milyen feltételek és szempontok alapján állapították meg a sérelemdíjra való jogosultságot, továbbá utalok azokra az esetekre is, amelyekben a munkavállalók keresete alaptalannak bizonyult.

⁸⁴⁸ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 58.M.523/2018/25.

⁸⁴⁹ Fővárosi Törvényszék 7.Mf.680.066/2019/6.

⁸⁵⁰ Kúria Mfv.X.10.314/2019/7.

II.2.1. A sérelemdíj megítélhetőségének feltételei

Az egyik vizsgált ügyben a munkavállaló azt állította, hogy a munkáltató a teljesítési igények egyoldalú meghatározásával a munkavállaló méltányos érdekeit semmibe vette, károsította annak szellemi és testi egészségét. Napi 12-14 óra munkavégzésre volt kénytelen, alvási problémái jelentkeztek, de nem engedhette meg magának, hogy a teljesítménye romoljon. Magánélete súlyos válságba került, párkapcsolata megromlott, mert mindennap későn ért haza. Az elsőfokú bíróság a felperes keresetét elutasította. Indokolásában hivatkozott a Ptk. 2:52. § (2) bekezdésére, mely szerint a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkezésének bizonyítása nem szükséges, az igénylő félnek azonban igazolnia kell, hogy a személyiségi jogot sértő tényállás megvalósult. Kifejtette, hogy a magánélethez való jog annak az igényét jelenti, hogy a magánélet és az azon kívül álló világ elválasztható legyen, hogy az individuum el tudja különíteni magánszférájának és a közösségi létének elemeit. A magánélethez való jog megsértését jelenti a magánéletbe és a családi kapcsolatokba való minden önkényes, illetéktelen beavatkozás. E körben nem lehet eltekinteni attól, hogy a felperes döntően a saját belátása mentén, saját szorgalmától, lelkiismeretességétől hajtva végezte munkáját.⁸⁵¹ A törvényszék az elsőfokú bíróság döntését helybenhagyta és kiemelte, hogy a felperes nem bizonyította sem a sérelemdíjat megalapozó őt ért személyiségi jogsértést (magánéleti válságot), sem annak az alperesnél végzett munkával való okozati összefüggését.⁸⁵²

Egy másik ügyben a munkavállaló azt sérelmezte, hogy a munkáltató a munkavállalóit akként ellenőrzi, hogy táskáikat rendszeresen szűrőpróbaszerűen átvizsgálják az üzem területére érkezéskor, valamint annak elhagyásakor. Keresetében hivatkozott a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság határozatára, amelyben 500.000 forint adatvédelmi bírság megfizetésére kötelezte a munkáltatót a jogellenes

⁸⁵¹ Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 23.M.327/2016/43.

⁸⁵² Budapest Környéki Törvényszék 8.Mf.20.945/2019/5.

adatkezelés miatt.⁸⁵³ Az elsőfokú bíróság a munkavállaló keresetét elutasította, mert álláspontja szerint önmagában a személyiségi jogsértés ténye nem vonja maga után a sérelemdíj iránti kereseti kérelem megalapozottságát, ha a sérelmet szenvedett felet nem érte olyan immateriális sérelem, amely sérelemdíj megítélésére alapot adna.⁸⁵⁴ A Kúria is helyállónak találta azt az indokai alapján helybenhagyott⁸⁵⁵ elsőfokú ítéleti megállapítást, hogy a perbeli esetben nem vagyoni sérelem nem következett be, a felperes saját személyére nem tett olyan tényállítást, amely a nem vagyoni sérelmet igazolta volna. Emiatt a felperes által a perben őt érintően bizonyított csomagellenőrzéssel összefüggő, fentiek szerinti jogellenes adatkezelés sérelemdíj alkalmazását nem teszi szükségessé.⁸⁵⁶

II.2.2. A sérelemdíj mértéke

A vizsgált ügyek közül a bíróságok mindössze három esetben találták alaposnak a munkavállalók sérelemdíj iránti igényét. A bíróságok a sérelemdíj mértékét a Ptk. 2:52. § (2) bekezdésének megfelelően az eset összes körülményére – különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására – tekintettel határozták meg.

A II.1.2. alcímben ismertetett ügyben⁸⁵⁷ az elsőfokú bíróság 5.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kötelezte a munkáltatót. A bíróság a sérelemdíj összegét illetően figyelembe vette, hogy *a jogsértés ismétlődő jellegű* volt, hiszen több alkalommal történt keresés a felpereshez köthető adatokra. Kifejezetten *súlyosnak* ítélte meg a *jogsértést*, mivel az alperes az adatvédelmi rendelkezések mindegyikét megsértette, az alperes eljárását *felróhatónak* találta, mivel a felperesnek lehetőséget kellett volna biztosítani a személyes adatai törlésére. Figyelembe továbbá, hogy az alperes eljárása a felperes személyes és szakmai *életére* is nagyon

⁸⁵³ NAIH 2017/439/8/H.

⁸⁵⁴ Szombathelyi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.M.49/2018/46/I.

⁸⁵⁵ Szombathelyi Törvényszék 7.Mf.20.109/2019/6/II.

⁸⁵⁶ Kúria Mfv.X.10.281/2019/4.

⁸⁵⁷ Fővárosi Törvényszék 23.M.70.096/2020/13.

kedvezőtlen hatást gyakorolt, mivel azok érinthették nemcsak a felperes, hanem a vele kapcsolatban volt munkatársak, külső partnerek privát információit is. Emiatt a felperes feszült, szorongó lett, mindez kihatott a kedélyállapotára és családi életére is. A másodfokú bíróság a kimagaslóan magas összegű sérelemdíj összegét 1.000.000 forintra leszállította, álláspontja szerint a sérelemdíj összegét nem elsősorban a felek közötti jogviszony jellege, hanem *a jogsértő magatartás és annak következményei* alapján kellett értékelni.⁸⁵⁸

A II.1.3. alcímben ismertetett ügyben esetben⁸⁵⁹ a pedagógus munkavállaló azt kifogásolta, hogy a munkáltató a diákokat, a tanári kart, továbbá a szülőket tájékoztatta az ellene folyó vizsgálatról, feljelentéséről, illetve a határozatban foglaltakról, amely bűnügyi adatok személyes adatnak minősültek. Az elsőfokú bíróság kötelezte az alperest 100.000 forint sérelemdíj megfizetésére. Álláspontja szerint a munkáltatónak jogszerű lehetősége volt a szülők és a munkavállalók felperes felfüggesztéséről és a munkaviszonya megszüntetéséről történő tájékoztatására, ugyanakkor annak okait a felperes hozzájárulásának hiányában nem közölhette volna.⁸⁶⁰ A törvényszék az elsőfokú bíróság ítéletét a sérelemdíj tekintetében megváltoztatta és a megítélt sérelemdíj összegét 300.000 forintra felemelte. A másodfokú bíróság a sérelemdíj összegénél értékelte, hogy *a tájékoztatásra milyen körben és milyen tartalommal került sor*, valamint *a felperes helytelen magatartását*, ugyanakkor *a jogsértés ismétlődő jellegére* (kétszeri, bűnügyi személyes adatot tartalmazó jogellenes tájékoztatás) tekintettel indokoltnak találta a sérelemdíj összegének felemelését.⁸⁶¹

⁸⁵⁸ Fővárosi Ítéletábla 2.Mf.31.325/2020/8.

⁸⁵⁹ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 58.M.523/2018/25.

⁸⁶⁰ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 58.M.523/2018/25.

⁸⁶¹ Fővárosi Törvényszék 7.Mf.680.066/2019/6.

III. A személy hátrányos megkülönböztetése

A dolgozatomban vizsgált 63 db ügyből csupán 4 ügy foglalkozott a személy hátrányos megkülönböztetésével, ezek közül is csak egy esetben találta alaposnak a bíróság a felperes keresetét. A következő alcímben két ügyet mutatok be: az első ügyben a kereset alapos volt, a második ügyben a bíróság a keresetet elutasította.

III.1. Szemelvények a személy hátrányos megkülönböztetésével kapcsolatos munkajogi bírói gyakorlatból

III.1.1. Egy várandós nő munkaviszonyának próbaidő alatti megszüntetése

Az alperes 2019. március 4-től alkalmazta a felperest határozatlan idejű jogviszonyban, három hónap próbaidő kikötése mellett. A felperes 2019. április 17-én tájékoztatta a felettesét, valamint a HR osztályt arról, hogy gyermeket vár, és kérte, hogy napi 12 óra helyett napi 8 órában foglalkoztassák, ennek a kérésnek azonban nem tettek eleget, így ezt követően a felperes keresőképtelen állományba került. Az alperes a 2019. május 30-án kelt „munkaviszony megszüntetés próbaidő alatt” megnevezésű okirattal a jogviszonyt 2019. május 30. napján azonnali hatállyal, indokolás nélkül megszüntette.

A felperes keresetében 2.500.000 forint sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni az alperest. Álláspontja szerint az alperes az egyenlő bánásmód elvét megsértette, mert a munkaviszonyát a terhességére tekintettel szüntette meg.

Az elsőfokú bíróság 2.500.000 forint sérelemdíj megfizetésére kötelezte az alperest. A bíróság szerint egyértelműen rögzíthető, hogy a felperes munkaviszonyának megszüntetésére azért került sor, mert terhességére tekintettel tartósan keresőképtelen állományban volt, alperes ezzel az egyenlő bánásmód követelményét sértette meg.

A bíróság a sérelemdíj összegszerűségének meghatározásakor különös súllyal vette figyelembe, hogy a felperesnek veszélyeztetett terhesként szűnt meg a munkaviszonya, így elhelyezkedni, jövedelmet szerezni nem

tudott, és az újszülött gyermekre (csecsemőre) tekintettel jelenleg sem tud. Jövedelem nélkül a felperes és gyermeke lakhatása, megélhetése teljesen bizonytalanná vált, mindezek biztosítása rokonok jóindulatától függ. A bíróság értékelte továbbá, hogy kiszolgáltatottságán a felperes jelenleg nem tud változtatni, gyermekét egyedül neveli, akinek korára tekintettel a felperes dolgozni még nem tud, értékelte továbbá a korábbi, illetve jelenlegi lakhatási körülményeit. A felperes által a perben felhozott, és a meghallgatott tanúk által megerősített körülmények (lakhatási nehézség; jövedelemnélküliség; alacsonyabb összegű gyermekgondozási segély) egyértelműen a munkaviszony megszűnését követően, azzal okozati összefüggésben merült fel.⁸⁶²

Az ítéletábra az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta, az alperes által fizetendő sérelemdíj összegét 1.000.000 forintra leszállította. A másodfokú bíróság kifejtette, hogy a jelen esetben a jogellenes felmondás a felperest a megélhetését fedező jövedelemtől, valamint a munkaviszonyhoz kapcsolódó többlet jogosultságként értékelhető lakhatási lehetőségtől elzárta, azonban az alperes a felperes – a minimális anyagi tartalékok hiányából, a párkapcsolati válságból, a gyermekvállalásra vonatkozó döntéséből együttesen eredő – kiszolgáltatottságáért, méltatlan élethelyzetéért felelőssé nem tehető. Az alperesnek a munkaviszonyt jogellenesen megszüntető eljárása olyan többlettényállási elemet (például a munkavállalóra vonatkozó sértő, degradáló kifejezések) nem tartalmazott, ami a felperes személyiségének lényegét, egyéni autonómiáját, emberi minőségét, összességében az emberi méltóságát sértené. Az alperes az egyenlő bánásmód elvébe ütközően, de a felperes emberi méltóságát nem érintve okozott jogsérelmet, ezért a törvényszék által megállapított 2.500.000 forint összegű sérelemdíj jelentős mértékű, 1.000.000 forintra való csökkentése indokolt.⁸⁶³

A felperes felülvizsgálati kérelme folytán eljárta Kúria a jogerős ítéletnek az 1.000.000 forint sérelemdíjat meghaladó igényt elutasító döntést

⁸⁶² Tatabányai Törvényszék 52.M.70.054/2020/19.

⁸⁶³ Győri Ítéletábra Mf.V.30.045/2020/11.

hatályon kívül helyezte, és az alperest további 1.500.000 forint összegű sérelemdíj megfizetésére kötelezte. A Kúria arra a megállapításra jutott, hogy a másodfokú bíróság a rendelkezésre álló bizonyítékokat tévesen mérlegelte. Az alperes az egyenlő bánásmód elvébe ütköző módon szüntette meg a felperes munkaviszonyát, ezzel megsértette a felperes emberi méltóságát, aki általa is ismerten veszélyeztetett terhes volt, és nemcsak saját, de magzata megélhetését biztosító jövedelmétől esett el. Az alperes jogsértése erre tekintettel rendkívül súlyos és szándékos volt. Felperes lakhatási lehetősége is megszűnt, mások jóindulatára szorult létfenntartása, lakhatása biztosítása érdekében. Az alperesi jogsértés sértettre gyakorolt hatása éppen erre tekintettel nagyon kedvezőtlen volt, figyelemmel arra is, hogy a felperes a jogellenes jogviszony megszüntetésekor nem rendelkezett megtakarítással, illetve párkapcsolata a munkáltatói intézkedést követően rövid idő alatt megszűnt, ami szintén hátrányosan befolyásolta életkörülményeit.

A rendelkezésre álló bizonyítékok együttes értékelése alapján a perbeli, a felperes számára kiemelkedően jelentős hátrányt okozó súlyos személyiségi jogsértés kompenzálására, különös tekintettel az eljárás során feltárt és az elsőfokú bíróság által helyesen értékelt körülményekre, az első fokon megállapított sérelemdíj összege volt arányos a felperes nem vagyoni sérelmeivel a Ptk. 2:52. § (3) bekezdésére tekintettel.⁸⁶⁴

III.1.2. Sértő-e a „cigány” szó használata?

A közalkalmazotti jogviszonyban alkalmazott felperes e-mailben az alperes igazgatójához fordult, amelyben előadta, hogy munkatársa rasszista, „ez cigány” megjegyzést tett rá. Hivatkozott arra, hogy feszült légkör uralkodik a munkahelyen, és kérte az igazgatót, hogy próbáljon meg nyugodt munkakörnyezetet biztosítani számára.

Az alperes igazgatója tájékoztatta a felperest, hogy a kialakult helyzet tisztázására, a tények feltárására vizsgálatot rendelt el. Ennek lezárását követően a munkáltató arra az elhatározásra jutott, hogy a felperes

⁸⁶⁴ Kúria Mfv.II.10.051/2021/11.

jogviszonyát felmentéssel megszünteti, ebben a felperes magatartásbeli összeférhetlenségére hivatkozott, amely bizalomvesztést eredményezett.

A felperes keresetében 1.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni az alperest. Kifogásolta, hogy munkatársa „lecigányozta”, és az alperes nem védte meg a rasszista megnyilvánulástól, nem tették számára lehetővé a nyugodt munkahelyi légkört. Az alperes megsértette az egyenlő bánásmód törvényi követelményét, mert a munkatársai azt feltételezték róla, hogy roma származású.

Az elsőfokú bíróság a kereset elutasította. A lefolytatott bizonyítási eljárás alapján az elsőfokú bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a felperes rendelkezett a megjelölt védett tulajdonságokkal, ezért a körülményeket ezzel összefüggésben vizsgálta. A felperes és az összehasonlítható helyzetben lévő személyként megjelölt tanú azonban a bíróság álláspontja szerint nem volt összehasonlítható helyzetben lévő. A bíróság bizonyítékként értékelte a felperes által titokban készített hangfelvételt, amely alapján egyik kolléganője elmondta a munkatársuknak, hogy elégedetlen a felperes munkájával, mert egy feladatot nem hajtott végre, és megjegyezte, hogy „cigány, cigány”. A bíróság a fenti kifejezést szövegösszefüggésben vizsgálta, és arra az álláspontra helyezkedett, hogy a kolléganő csupán a felperes származására vonatkozóan fogalmazta meg álláspontját, ahhoz negatív jelentéstartalom nem kapcsolódott. A „cigány” kifejezés ugyanis szövegkörnyezetétől függően minősülhet sértőnek, mert az „kvázi” szitokszóként lealacsonyító, degradáló célzattal is használható. Alapvetően azonban a cigány kifejezés egyáltalán nem minősül sértőnek, ugyanis a fenti szóhasználat a közéletben vagy a hivatalos nyelvezetben is elfogadott és természetes.⁸⁶⁵

A törvényszék az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. A felperes által sérelmezett „cigány, cigány” kifejezés alkalmazását a másodfokú bíróság sem értékelte sértőnek és egyetértett az elsőfokú bíróság e körben adott értelmezésével. Nem hangzott el a felperessel szemben olyan sértő, rasszista jellegű megjegyzés, amellyel kapcsolatban jogosan várhatta

⁸⁶⁵ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 39.M.968/2016/9.

volna el a munkáltató védelmét. Kiemelte, hogy a cigány szó nem minősül szitokszónak, önmagában nem sértő, nem lealacsonyító, különösen, ha az érintett maga is cigány származásúnak vallja magát.⁸⁶⁶

A felperes a jogerős ítélet ellen felülvizsgálati kérelmet nyújtott be, azonban a sérelemdíj vonatkozásában konkrét jogszabálysértést nem jelölt meg, a Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta.⁸⁶⁷

III.2. Részösszegzés

Tekintettel arra, hogy a bíróságok a vizsgált ügyek közül mindössze egy esetben találták alaposnak a sérelemdíj iránt előterjesztett igényeket, az alábbiakban összegzem, hogy a bíróságok milyen feltételek és szempontok alapján állapították meg a sérelemdíjra való jogosultságot, továbbá utalok azokra az esetekre is, amelyekben a munkavállalók keresete alaptalannak bizonyult.

III.2.1. A sérelemdíj megítélhetőségének feltételei

Az egyik esetben a felperest azt állította, hogy a munkáltatói felmondás indokolásában foglaltak sértik az egyenlő bánásmód követelményét [az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Ebktv.) 8. § *t*) pont], mert a felperesnél rosszabbul teljesítő, határozott idejű munkaviszonyban foglalkoztatott kollégája jogviszonyát az alperes nem szüntette meg.⁸⁶⁸ A Kúria mindenekelőtt rögzítette: a felperes a keresetében a sérelemdíj iránti keresetét a Ptk. 2:43. § *c*) pontjára, vagyis hátrányos megkülönböztetésére alapította, amely jogalap esetében *az Ebktv. rendelkezései az irányadóak*. Az eljáró bíróságoknak abban kellett állást foglalni, hogy az egymással *összehasonlítható helyzetben* lévő munkavállalók között a felperes hátrányára – határozatlan idejű munkaviszonyára tekintettel – történt-e hátrányos megkülönböztetés. Kifejtette, hogy az Ebktv. 8. § *r*) pontja *védelem tulajdonságként* a részmunkaidős és a határozott időre kötött

⁸⁶⁶ Fővárosi Törvényszék 5.Mf.680.504/2017/23.

⁸⁶⁷ Kúria Mfv.I.10.054/2019/8.

⁸⁶⁸ Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 9.M.90/2019/14.

munkaviszonyt sorolja fel, amelyből következően a felperes teljes munkaidős határozatlan tartamú munkaviszonya éppen az általánosnak tekintett, így védelemre nem szoruló foglalkoztatást jelent. A határozatlan idejű munkaviszony továbbá nem minősül az ember személyisége lényegi vonatkozásának és semmiképp nem kapcsolja őt egy hátrányos csoporthoz, így a felperes az eljárás során a védett tulajdonsága meglétét nem valószínűsítette, ezért az egyenlő bánásmód megsértése fel sem merülhetett.⁸⁶⁹

Egy másik ügyben a felperes kifogásolta, hogy munkatársa „lecigányozta”, és az alperes nem védte meg a rasszista megnyilvánulástól, nem tették számára lehetővé a nyugodt munkahelyi légkört. Az elsőfokú bíróság a kereset elutasította. A lefolytatott bizonyítási eljárás alapján arra a következtetésre jutott, hogy ugyan a felperes rendelkezett a megjelölt *védett tulajdonságokkal*, azonban az összehasonlítható helyzetben lévő személyként megjelölt tanú *nem volt összehasonlítható helyzetben lévő*. Emellett a bíróság megjegyezte, hogy a cigány kifejezés egyáltalán nem minősül sértőnek, ugyanis a fenti szóhasználat a közéletben vagy a hivatalos nyelvzetben is elfogadott és természetes.⁸⁷⁰

III.2.2. A sérelemdíj mértéke

A vizsgált ügyek közül a bíróságok mindössze egy esetben találták alaposnak a munkavállalók sérelemdíj iránti igényét. Ebben az esetben az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a felperes munkaviszonyának megszüntetésére egyértelműen azért került sor, mert terhességére tekintettel tartósan keresőképtelen állományban volt, ezért az alperest – az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt – 2.500.000 forint sérelemdíj megfizetésére kötelezte. A bíróság a sérelemdíj összegszerűségének meghatározásakor különös súllyal vette figyelembe, hogy a felperesnek veszélyeztetett terhesként szűnt meg a munkaviszonya, így elhelyezkedni, jövedelmet szerezni nem tudott, és az újszülött gyermekre tekintettel jelenleg sem tud. Jövedelem nélkül a felperes és

⁸⁶⁹ Kúria Mfv.X.10.111/2020/7.

⁸⁷⁰ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 39.M.968/2016/9.

gyermeke lakhatása, megélhetése teljesen bizonytalanná vált, mindezek biztosítása rokonok jóindulatától függ. A bíróság értékelte továbbá, hogy kiszolgáltatottságán a felperes jelenleg nem tud változtatni, gyermekét egyedül neveli, akinek korára tekintettel a felperes dolgozni még nem tud, értékelte továbbá a korábbi, illetve jelenlegi lakhatási körülményeit. A felperes által a perben felhozott, és a meghallgatott tanúk által megerősített körülmények (lakhatási nehézség; jövedelemnélküliség; alacsonyabb összegű gyermekgondozási segély) egyértelműen a munkaviszony megszűnését követően, azzal okozati összefüggésben merült fel.⁸⁷¹ A Kúria ítéletében kifejezetten rögzítette, hogy az alperes *jogsértése rendkívül súlyos és szándékos* volt, az alperesi *jogsértés sértettre gyakorolt hatása nagyon kedvezőtlen* volt, figyelemmel arra is, hogy a felperes a jogellenes jogviszony megszüntetésekor nem rendelkezett megtakarítással, illetve párkapcsolata a munkáltatói intézkedést követően rövid idő alatt megszűnt, ami szintén hátrányosan befolyásolta életkörülményeit.⁸⁷²

⁸⁷¹ Tatabányai Törvényszék 52.M.70.054/2020/19.

⁸⁷² Kúria Mfv.II.10.051/2021/11.

IV. Az emberi méltóság, a becsület és a jóhírnév megsértése

Az emberi méltóság, a becsület és a jóhírnév megsértésével kapcsolatos ügyek viszonylag gyakran kerülnek a bíróságok látókörébe. Az élet, a testi épség és az egészség megsértésével összefüggő ügyek után ezek a személyiségi jogsértések rendelkeznek a leggazdagabb esetjoggal. A vizsgált ügyek közül 18 esetben hivatkoztak a felperesek az emberi méltóság, a becsület és a jóhírnév megsértésére, azonban az esetek többségében nem jártak sikerrel: a bíróságok a keresetet 11 ügyben utasították el. Az alábbiakban először két olyan esetet mutatok be, amelyben a kereset elutasításra került, ezután három olyan ügyet ismertetek, amelyben a bíróságok alaposnak találták a keresetet, utóbbiban a képmáshoz való személyiségi jog megsértése is megjelenik.

IV.1. Szemelvények az emberi méltóság, a becsület és a jóhírnév megsértésével kapcsolatos munkajogi bírói gyakorlatból

IV.1.1. A zöld lakat nyomában

A felperes az alperesi kft. alkalmazásában állt gépkezelőként. Az alperes azonnali hatályú felmondással szüntette meg a felperes munkaviszonyát arra való hivatkozással, hogy a felperes munkavégzési helyén a munkáltató szerződött partnerének munkavédelmi eszközét (zöld lakat) saját célra történő felhasználás végett engedély nélkül eltulajdonította.

A felperes keresetében kérte, hogy a bíróság a munkaviszony jogellenes megszüntetésére tekintettel kötelezze az alperest elmaradt jövedelemként kártérítés, valamint 1.500.000 forint sérelemdíj megfizetésére. Keresetében előadta, hogy a jogviszonya jogellenesen koholt és valótlan tartalmú indokok alapján szűnt meg, a munkáltató eljárása sérti személyiségi jogait, alkalmas arra, hogy harmadik személy tudatában azt a képzetet vagy meggyőződést alakítsa ki, hogy a felperes a munkáltató rovására olyan bűncselekményt követett el, amely az alperest, illetve személyi állományának életét, testi épségét veszélyezteti. Álláspontja szerint a munkáltató kijelentései a mindennapi életben is hátrányosan

érintik, a szűkebb lakókörnyezetében az terjedt el róla, hogy rendőrségi ügye van, bűncselekményt követett el.

Az elsőfokú bíróság az azonnali hatályú felmondás okát valótlannak tekintette és arra a következtetésre jutott, hogy a jogviszony-megszüntetés jogellenes volt. Az Mt. 82. § (2) bekezdése alapján az elmaradt jövedelem kártérítés címén való megfizetésére kötelezte az alperest. A bizonyítási eljárás során az alperesnek nem sikerült bizonyítania a felmondási ok valóságát, vagyis a felperes becsületének, jó hírnevének megsértésére alkalmas módon valótlán tény állított, amikor bűncselekmény, lopás vélt elkövetését tüntette fel felmondási okként. Az elsőfokú bíróság a felperest ért sérelem kompenzálására 300.000 forint sérelemdíjat ítélt meg. A bíróság álláspontja szerint az alperes nem járt el kellő körültekintéssel, mert döntését híresztelésekre alapozva hozta meg. A bíróság a sérelemdíj mértéke meghatározásánál azt vette figyelembe, hogy viszonylag rövid ideig volt beszédtema a felperes lakóhelyén a terhére rótt magatartás, és negatív pszichés változást okozott nála, hiszen egy ideig nem járt el otthonról, munkát sem keresett, ugyanakkor ez nem érte el azt a szintet, hogy pszichológushoz, pszichiáterhez, vagy akár csak a házi orvosához forduljon. Megállapította, hogy a felperes bizonyította a személyiségi jogának megsértését, az alperes pedig nem tudta igazolni, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.⁸⁷³

A másodfokú bíróság szerint a sérelemdíj alapja és mértéke vonatkozásában az elsőfokú bíróság a bizonyítást szükséges mértékben lefolytatta és helytálló megállapításra jutott, ezért a mérlegeléssel megállapított marasztalási összeg módosításának nem látta indokát. A másodfokú bíróság ítéletének indokolásában rámutatott arra, hogy az alperes a felperes terhére rótt jogellenes magatartást nem tudta igazolni, és a tulajdon elleni cselekmény bizonyítékok hiányában történő közlése olyan valótlán állítás, amely a felperes becsületének sérelmére vezetett, ezáltal a személyiségi jogi sérelem megvalósult. Kifejtette, hogy a vélelmezett okok az alperesnek betudhatóan kaptak nyilvánosságot. A felperes személyét érintő találgatások legfeljebb egy hónapig voltak

⁸⁷³ Székesfehérvári Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 5.M.296/2014/43.

napirenden a helyiek között, akik közül – miként azt a tanúvallomások rögzítik – többen a szóbeszéd tényét képező vádakát a felperest ismerve eleve kételkedve fogadták.⁸⁷⁴

Az alperes felülvizsgálati kérelmében elsődlegesen a jogerős ítélet hatályon kívül helyezése mellett új határozat meghozatalát kérte, a felperes kereseti kérelmében megjelölt sérelemdíj iránti igény, illetve az elmaradt munkabér címén előterjesztett kárigény elutasításával. Álláspontja szerint nem valósult meg a jó hírnév sérelmének azon esete, miszerint a felperesre vonatkozóan valótlan tényt állított, vagy híresztelt, illetve valós tényt hamis színben tüntetett volna fel. Nem merült fel olyan peres adat, amelyben a felperes utalt volna arra, hogy az alperes mások, illetve harmadik személyek előtt a felperesre vonatkozóan bármit is állított volna, továbbá a felperes maga sem állította, hogy az alperes, illetve képviselői lettek volna azok, akik a falujában elhíresztelték, illetve elterjesztették a munkaviszony megszűnésének okát.

A Kúria a jogerős ítéletet a sérelemdíj vonatkozásában hatályon kívül helyezte. Indokolásában kifejtette, hogy a sérelemdíj megállapításának feltétele a személyiségi jogsértés, azaz a jogellenesség fennállta és a nem vagyoni sérelem bekövetkezése. A Ptk. 2:52. § (2) bekezdése szerint a fizetésre kötelezés további feltételei megegyeznek a kártérítési felelősség szabályaival, így a felelős személy meghatározására, a kimentés módjára vonatkozó rendelkezéssel. Így a felelősség feltétele továbbra is a magatartás és a sérelem közötti okozati összefüggés, valamint a felróhatóság az általános vétkességi felelősség szerint, illetve a fokozottan veszélyes tevékenység folytatójára vagy más károkozóra vonatkozó felelősségi szabályok szerint.

Jelen esetben a perbeli adatok nem támasztották alá ítéleti bizonyossággal megállapíthatóan, hogy az azonnali hatályú felmondásban foglaltak (lakat eltulajdonítása) az alperes magatartása miatt kerültek nyilvánosságra. A felperes az őt terhelő bizonyítási kötelezettség ellenére nem tudta igazolni, hogy a lakókörnyezetében élők az alperestől szereztek tudomást az

⁸⁷⁴ Székesfehérvári Törvényszék 2.Mf.20.787/2016/8.

azonnali hatályú felmondásról, illetve annak tartalmáról. Amennyiben a személyiségi jog-sérelem ténylegesen megvalósult, ez esetben sem volt bizonyított az alperes magatartása és a sérelem közötti okozati összefüggés, ez pedig nem vonhatja maga után a munkáltató sérelemdíj-fizetési kötelezettségét.⁸⁷⁵

IV.1.2. Sikkaszt a szakács?

A szakács, cukrász és felszolgáló végzettséggel rendelkező felperes ételmezésvezetőként dolgozott az alperesnél. Feladatai közé tartozott a heti étlaptervek előkészítése, az ételmezési ügyvitel napi szintű vezetése, amelyet egy számítógépes program segítségével kellett végeznie. A számítógépes rendszer használatára a felperes kapott oktatást, azonban annak használatától – az alperes többszöri kifejezett utasítása ellenére – elzárkózott. A programot csak áru bevételezésére és kiadására használta, nem naprakészen. A nyersanyag-kiszabatot egyedül, a szakácsok bevonása nélkül állapította meg, amely a normatívától minden hónapban jelentősen eltért. A konyhán elvégzett vizsgálatot követően megállapítást nyert, hogy az alperest és az önkormányzatot jelentős anyagi kár érte, amelynek rendkívüli súlyosságára tekintettel az alperes a felperes munkaviszonyát azonnali hatályú felmondással megszüntette. Az alperes ismeretlen tettes ellen jelentős értékre elkövetett sikkasztás büntettének gyanúja miatt feljelentést tett, azonban a rendőrkapitányság a nyomozást megszüntette, mert bűncselekmény elkövetését nem tartotta megállapíthatónak.

A felperes keresetében az azonnali hatályú felmondás jogellenességének megállapítását és az ehhez fűződő jogkövetkezmények alkalmazását, továbbá 2.000.000 forint sérelemdíj megfizetését kérte. Álláspontja szerint a sérelemdíj iránti igényét megalapozza, hogy az alperes az azonnali hatályú felmondásban olyan valótlan tartalmú tényállításokat tett, amelyekkel a felperes jóhírnevét súlyosan megsértette, bűncselekmény elkövetésével gyanúsította meg, a munkahelyét elvesztette és rendszeres

⁸⁷⁵ Kúria Mfv.I.10.572/2017/7.

pszichiátriai kezelésre szorult szorongásos zavar miatt.

Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy az alperes azonnali hatályú felmondása jogellenes volt. Kötelezte az alperest keresetveszteség címén kártérítés, valamint végkielégítés, továbbá 1.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére. Az elsőfokú bíróság a sérelemdíjjal összefüggésben rögzítette, hogy az alperes a felperes munkaviszonyát azonnali hatállyal jogellenesen szüntette meg, amely a felperest pszichésen megviselte, szorongásos zavar alakult ki nála, rendszeres gyógyszeres kezelés alatt áll. A sérelemdíj megállapításánál a bíróság mérlegelte azt a körülményt, hogy a felperes az adatok felvitelével késlekedett, segítséget közvetlen munkahelyi vezetőjétől nem kért.⁸⁷⁶

A másodfokon eljáró bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta: a felperes sérelemdíj iránti keresetét teljes egészében elutasította. Rögzítette, hogy az elsőfokú bíróság a sérelemdíj megállapítását konkrétan nem indokolta. A másodfokú bíróság szerint a sérelemdíj fizetésének jogszabályi feltételei nem állnak fenn. Kifejtette, hogy a sérelemdíj megállapítása iránti igényt önmagában, többlettényállás nélkül nem alapozza meg a jogellenes azonnali hatályú munkaviszony-megszüntetés ténye. Az elsőfokú eljárás iratanyagából megállapíthatóan nincs adat arra, hogy az alperes munkáltató a munkaviszony megszüntetése során, vagy azzal kapcsolatban a felperes emberi méltóságát sértő módon járt volna el. A jogellenes munkaviszony-megszüntetés Mt.-ben meghatározott, és a felperes által igényelt jogkövetkezményeit az elsőfokú bíróság alkalmazta, a felperes megkapta a neki járó végkielégítést és kártérítést. Nem vitásan a váratlan és azonnali hatályú munkaviszony-megszüntetés a munkavállalót pszichésen hátrányosan érintheti. A rendelkezésre álló peradatok alapján a felperest is megviselte a felmondás ténye, ez azonban átmeneti jellegű volt még akkor is, ha nála testi tünetekben is megnyilvánult. A betegség szintjét el nem érő átmeneti szorongás, feszültségérzés nem elegendő a személyiségi jogsértés megállapításához. A felperes állította az elbocsátása körülményeinek híresztelését, a felperes és családja rossz hírének keltését, amely ugyancsak nem nyert bizonyítást,

⁸⁷⁶ Szolnoki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság I.M.528/2016/8.

ahogy az sem, hogy ezek a híresztelések az alperestől származtak volna. Személyiségi jogsérelmet az alperes által tett büntető-feljelentés – annak tartalma – alapján sem lehet megállapítani, a feljelentésben az alperes a felperest nem nevesítette, őt a nyomozás során gyanúsítottként nem, csak tanúként hallgatták ki, ez pedig személyiségi jogsértés megállapítására nem alkalmas.⁸⁷⁷

A Kúria a másodfokú bíróság ítéletét hatályában fenntartotta. A Kúria ítéletében rögzítette, hogy a sérelemdíj fizetési kötelezettség akkor áll fenn, ha megállapítható a magatartás és a sérelem közötti okozati összefüggés, valamint az általános vétkességi felelősség szerinti felróhatóság. A másodfokú bíróság helytállóan mutatott rá indokolásában arra, hogy a felperes által hivatkozott körülmények miatt nem alapozzák meg a sérelemdíj fizetésére való kötelezést.⁸⁷⁸

IV.1.3. A „patkány-eljárás”

Az ügy tényállása szerint a felperes határozatlan idejű munkaviszonyban telephelyvezető munkakörben állt az alperesi kft. alkalmazásában. A felperes felmondást adott át az alperesi ügyvezetőnek, majd szóban megállapodtak arról, hogy a felperes utolsó munkanapja január 12-én lesz. Az ügyvezető másnap tájékoztatta a felperes munkaköri feladatainak nagy részét átvevő munkavállalót, hogy a munkaköri feladatok átadás-átvétele érdekében működjön együtt a felperessel, akinek munkakörét január 12-éig át kell vennie, azonban ő közölte, hogy ennyi idő nem elég számára a feladatok átvételére, és további egy hét lenne szükséges ahhoz, hogy a felperes korábbi feladatait teljeskörűen át lehessen venni. Ezt követően az alperesi ügyvezető tájékoztatta a felperest arról, hogy a kollégája a megbeszélte időpontig nem tudja átvenni a munkakörét, ezért január 16-áig maradnia kellene. A felek között ekkor szóváltás támadt, és a vita hevében az ügyvezető a felperes eljárását „patkány-eljárás”-nak minősítette, tekintettel arra, hogy a felperes az ügyvezető kérésének nem kívánt eleget tenni, és tartotta volna magát a korábban megbeszélte időponthoz. A

⁸⁷⁷ Szolnoki Törvényszék 4.Mf.20.515/2017/4.

⁸⁷⁸ Kúria Mfv.I.10.245/2018/4.

felperes még ezen a napon azonnali hatállyal megszüntette munkaviszonyát arra hivatkozással, hogy az ügyvezető „lepatkányozta”, szülei nevelését megkérdőjelezte, származására különböző megjegyzéseket tett.

Felperes keresetében végkielégítés és elmaradt munkabér mellett 30.000 forint összegű sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni az alperest. Az alperes ellenkérelmében elismerte, hogy hangját valóban felemelte, felháborodott a felperes viselkedésén, és a felperes fenti eljárását „patkány-eljárás”-nak minősítette, azonban álláspontja szerint e kifejezés használata nem ment túl a szabad véleménynyilvánítás keretein, az szorosan összefüggött a felperes által tanúsított magatartással és előzményekkel, állította továbbá, hogy az alperes szándéka nem irányult a felperes megalázására.

Az elsőfokú bíróság a felperes keresetét elutasította. Indokolásában kifejtette, hogy önmagában az az alperes által sem vitatott kijelentés, hogy a felperes viselkedésén felháborodva eljárását „patkány-eljárás”-nak minősítette, nem ad alapot a jogsértés tényének megállapítására, így sérelemdíj megállapítására sem.⁸⁷⁹

A felperes fellebbezése folytán eljáró másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta, és kötelezte az alperest végkielégítés, felmentési időre járó távolléti díj, továbbá 30.000 forint sérelemdíj megfizetésére. A másodfokú bíróság a sérelemdíj iránti igény vonatkozásában hivatkozott a Ptk. 2:52. § (1) bekezdésére, valamint a 2:45. § (1) bekezdésére. Kifejtette, hogy a sérelemdíj megállapításához elegendő a személyiségi jog jogellenes megsértésének megállapítása, továbbá az, hogy a sérelmet okozó e magatartását ne tudja kimenteni. A másodfokú bíróság megállapította, hogy az alperes ügyvezetője jogellenes magatartást tanúsított, amikor más munkavállalók előtt nem megfelelő hangnemben indokolatlanul bántó kijelentéseket tett a felperes eljárására és neveltetésére, amelyek alkalmasak voltak a felperes becsületének megsértésére. A másodfokú bíróság arra is utalt, hogy a felperes sérelemdíj

⁸⁷⁹ Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.305/2015/16.

iránti igényét jelképes összegben határozta meg, ezt a bíróság nem találta eltúlzottnak.⁸⁸⁰

A jogerős ítélet ellen az alperes felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő, amelyben kifejtette, hogy álláspontja szerint az ügyvezető kijelentései nem voltak indokolatlanul bántóak, és a felperes társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására alkalmasak. A felülvizsgálati kérelemben azonban az alperes elmulasztotta megjelölni az 1952-es Pp. 206. § (1) bekezdését, ezért a megállapított tényállás a felülvizsgálati eljárásban irányadó volt. A Kúria a felülvizsgálati kérelmet nem találta megalapozottnak, így a törvényszék ítéletét hatályában fenntartotta.⁸⁸¹

IV.1.4. „Verekedés” egy zenekari próbán

A felperes több, mint 20 éve állt munkaviszonyban a kürtszólam tagjaként az alperesi zenekari alapítványnál. A zenekar egyik próbáján az egyik kolléganő a munkahelyi szabályokkal és szokásokkal ellentétben elhagyta a próbatermet, majd néhány perccel később, a próba szünetében visszatért és a felpereshez lépve minősíthetetlen hangnemben és stílusban, nyomdafestéket nem tűrő kifejezésekkel illette a felperes játékát. A felperest a kolléganő agresszív kirohanása felkészületlenül érte, emelt hangon visszautasította a kritikát. Ezt követően a kolléganő a felperes személyét és játékát érintő emelt hangú szidalmazást folytatva a felperes felé lépett és a kezében tartott vizes pohárban lévő vizet a felperesre öntötte. A felperes, hogy magát és a kezében tartott nagy értékű hangszerét, illetve a kottáit a károsodástól megóvjva, félig álló helyzetben, védekező mozdulattal ösztönösen a kolléganője felé nyúlt és eltolta magától. A felperesre öntött víz a felperest és a hangszerét is elérte. A felkavaró incidens lezárását követően a felperes a helyén maradt, hangszeréről és saját magáról is megpróbálta letörölni a vizet, majd később a próba is folytatódott.

Az alperes a felperes munkaviszonyát a munkaviszonnyal kapcsolatos felperesi magatartással összefüggő okból felmondással megszüntette. A

⁸⁸⁰ Budapest Környéki Törvényszék 8.Mf.20.853/2016/4.

⁸⁸¹ Kúria Mfv.I.10.240/ 2017/9.

felmondás indokolása azt tartalmazta, hogy a felperes dulakodó kézmozdulattal a kolléganője arcának bal oldalát tetteg elérte.

A felperes 2.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni az alperest. Keresete indoklásaként arra hivatkozott, hogy a felmondás valótlán tényállításokra épül és az indoklásból az tűnik ki, hogy az ellene támadást kezdeményező kolléganőjét megütötte. Az alperes ezáltal a tényeket hamis színben tüntette fel, amely valótlán felmondás ténye szélesebb szakmai körben is nyilvánosságot kapott.

Az elsőfokú bíróság 2.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kötelezte az alperest. Rámutatott: a jogsértés ténye önmagában okot ad a sérelemdíj megfizetésére, a sértettet ért hátránynak csupán a sérelemdíj mértékének megállapításakor van jelentősége. Elégséges, ha a jogsértés alkalmas az érintett személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására és nincs szükség arra, hogy a hátrányos eredmény be is következzen. Megállapította, hogy az alperes azzal, hogy az incidenst követően a felperes munkaviszonyát nem valós tényállás alapján megszüntette, megsértette a jóhírnévhez fűződő személyiségi jogát, mivel a személyére vonatkozóan közölt valótlán tényállítás objektíve alkalmas volt az érintett hátrányos társadalmi megítélésének kiváltására.

A felperes a perben a meghallgatott tanúk egybehangzó vallomásával azt is igazolta, hogy elbocsátása miatt hátrányos megítélése is bekövetkezett, mert a valótlán tények alapján a felmondást követően nem hívták más zenekarokba játszani. Az elsőfokú bíróság az összegszerűség megállapítása során figyelemmel volt a jogellenes magatartás felperesre és környezetére gyakorolt hatására, a jogsértés súlyára és a felróhatóság mértékére, amely szempontok alapján a felperes keresetét megalapozottnak találta.⁸⁸²

A törvényszék az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. Kifejtette, hogy a jóhírnév sérelme már önmagában megvalósult azzal, hogy a munkáltatói jogkört gyakorló a történeteket továbbadta másnak és közölte, hogy a felperes és kolléganője összeverekedtek. Mindennek azért volt az

⁸⁸² Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 53.M.2896/2017/21.

átlagosnál nagyobb jelentősége és a jóhírnév sérelme kapcsán különös súlya, mert a hivatásos zenészek általában nem egy teljes munkaidőben, hanem több részmunkaidős munkaviszonyban dolgoznak és jövedelmük egy részét eseti megbízások útján szerzik. Nem hivatkozhatott ezért az alperes arra, hogy a felperesről a szakmában kialakult negatív vélemény kialakulása tekintetében semmilyen szerepe nem volt.

A törvényszék nem találta eltúlzottnak a megállapított sérelemdíj összegét sem. A felperes által hivatkozott személyiségi jogsértés megvalósult és ezzel a megállapított sérelemdíj összege arányban állt. Ezzel összefüggésben kiemelte a jogintézmény kettős funkcióját, amely csak abban az esetben érvényesülhet, ha a megállapított sérelemdíj nem jelképes összegű.⁸⁸³

Az alperes felülvizsgálati kérelme folytán eljárta Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. Álláspontja szerint az eljárta bíróságok a felperest ért személyiségi jogsértést és az ennek kapcsán megítélt sérelemdíj összegét is okszerűen, a perben rendelkezésre álló bizonyítékok megalapozott értékelésével állapították meg. Rögzítette, hogy a munkahelyen belüli, az érintettre nézve sértő tartalmú szóbeszéd általában nem ad alapot a jóhírnév megsértésének megállapítására, ugyanakkor ettől eltérő értékelés alá esik, ha az bizonyítottan a munkáltató – adott esetben a munkáltatói jogkör gyakorló – tevőleges magatartásával valósul meg.

A tanúvallomás azt is alátámasztotta, hogy a felmondás indokára az alperes állításai szakmai körökben elterjedtek és a felperes további foglalkoztatására vonatkozóan bizonyítottan kihatással voltak. Mindezek alapján a bíróságok által megítélt 2.000.000 forint sérelemdíj összege – annak kettős funkcióját is figyelembe véve – nem volt eltúlzottnak tekinthető.⁸⁸⁴

⁸⁸³ Fővárosi Törvényszék 5.Mf.680.222/2019/5.

⁸⁸⁴ Kúria Mfv.X.10.138/2020/5.

IV.1.5. Visszaélés a munkavállaló nászútról készült fotójának képmásával

A felperes biztonságtechnikai telepítő munkakörben állt az alperes alkalmazásában. Az egyik napon a felperes és az ügyvezető között nézeteltérés alakult ki a felperest megillető elmaradt munkabér tárgyában, este a felperes e-mailt küldött az ügyvezetőnek, amelyben 8 hónapra visszamenőleg kérte alaphétre megfizetését. Az ügyvezető aznap éjszaka e-mailt küldött 129 ügyfelének azzal a tartalommal, hogy a felperes a mai napig az egyik állandó alvállalkozójuk alkalmazottja volt, azonban alvállalkozójuk jelentése szerint személyével kapcsolatban rendkívül súlyos problémák merültek fel (részleteket a munkáltatója nem közölt), amelynek következtében munkaviszonya a cégnél a mai nappal megszűnt. Az ügyvezető az e-mailhez a felperes által a nászútjáról megküldött fényképet átszerkesztve beillesztette.

A felperes keresetében 2.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni az alperest. Álláspontja szerint az alperes megsértette jóhírnevét, becsületét, emberi méltóságát, képmásával engedély nélkül visszaélt, valamint a stressz miatt egészsége megromlott.

Az elsőfokú bíróság 850.000 forint sérelemdíj megfizetésére kötelezte az alperest. Megállapította, hogy az alperes megsértette a felperes képmáshoz fűződő személyiségi jogát azzal, hogy ugyanezen levélben a felperesről készült és az alperes részére magáncélból megküldött fényképfelvételt átszerkesztve felhasználta. Kifejtette: az alperes nem bizonyította, hogy egy közösségi oldalon mindenki számára hozzáférhetővé tett fényképet használt fel, ugyanakkor a bírósági gyakorlatra utalva (PJD2016.20.I.) azt is megállapította, hogy a közösségi oldalon megjelenő fényképfelvétel sem használható fel a jogosult engedélye nélkül.

A bíróság azt a következtetést vonta le, hogy az alperes által az ügyfélkörhöz eljuttatott levél teljes tartalma a társadalmilag kialakult közfelfogás szerint olyan közlésnek minősült, amely alkalmas volt a felperes jóhírneve és becsülete megsértésére. A felperes által igényelt sérelemdíj tekintetében az elsőfokú bíróság a kereset szerinti 2.000.000 forintot összecszerűségében eltúlzottnak találta. Kifejtette, hogy a

sérelemdíj iránti igény esetében nem elegendő csupán a jogsértés tényének bizonyítottága, mivel a bíróságnak az általa okozott körülményeket is értékelnie kell. Ennek kapcsán figyelemmel kell lenni a jogsértés hatására a sértett személyre, illetve annak környezetére.

Az elsőfokú bíróság a felperes egészségromlásával kapcsolatos hivatkozást nem találta bizonyítottnak. Ugyanakkor megállapítható volt, hogy a munkahely elvesztése, a jelentős mértékű munkabér kifizetésének az elmaradása, a felperest negatív színben feltűntető levél és az alperes érdekkörébe tartozó személyektől érkező telefonhívások együttesen eredményezhettek olyan többlet stresszt a felperesnél, ami egészségügyi panaszokkal, tünetekkel járt. Megállapította ugyanakkor a jogsértés súlyos jellegét, mivel nagyszámú és olyan címzetti körnek küldte meg az alperes a levelet, akik a felperest munkája kapcsán ismerték. Minderre tekintettel az elsőfokú bíróság 850.000 forint sérelemdíj megfizetését találta a jogsértéssel arányban állónak.⁸⁸⁵

Az ítéletábra az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. Az elsőfokú bíróság a Ptk. 2:52. §-ának helyes alkalmazásával a bizonyítás adataival összhangban állapította meg a jogsértés jellegét, súlyosságát és a felperesnél az eseményeket követően jelentkező problémákat, panaszokat, vagyis az elszenvedett hátrányt. A sérelemdíj összegét illetően alperes fellebbezésében konkrét jogi érvelést nem adott elő, ezért a másodfokú bíróság csupán utalt arra, hogy az elsőfokú bíróság az összegszerűség kérdését részletesen vizsgálta, és döntése alapos indokát adta.⁸⁸⁶

Az alperes felülvizsgálati kérelme folytán eljárta Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. A Ptk. 2:52. § (3) bekezdése szabályozza a sérelemdíj mértékének megállapítására vonatkozó szabályokat azzal, hogy az eset összes körülményének mérlegelésével kell azt megállapítani. A bíróságok a bizonyítékokat ennek megfelelően mérlegelték, amelyet az alperes a konkrét jogszabálysértés megjelölésével nem támadott, így a felülvizsgálati eljárásban ez már nem lehetett a vizsgálat tárgya.⁸⁸⁷

⁸⁸⁵ Fővárosi Törvényszék 4.M.71.030/2020/18.

⁸⁸⁶ Fővárosi Ítéletábra 2.Mf.31.013/2021/10.

⁸⁸⁷ Kúria Mfv.II.10.101/2021/6.

IV.2. Részösszegzés

A vizsgált ügyek jelentős részében a bíróságok nem találták alaposnak a sérelemdíj iránt előterjesztett igényeket, ezért az alábbiakban röviden összegzem ezeknek az ügyeknek az elvi megállapításait, amelyekből megállapítható, hogy a munkavállalók keresete miért bizonyult alaptalannak.

IV.2.1. A sérelemdíj megítélhetőségének feltételei

Az egyik ügyben a felperes keresetében az emberi méltóság megsértésére hivatkozott, azt sérelmezte, hogy a munkáltató kényszerítette arra, hogy egy jognyilatkozaton az életkorára vonatkozó valótlan tartalmú nyilatkozatot tegyen. A bíróságok arra tekintettel utasították el a sérelemdíj iránt előterjesztett igényét, hogy az általa felhozottak a személyiségi jog megsértése szintjét el nem érő szubjektív érzéseken alapuló sérelmek voltak.⁸⁸⁸ A bíróság egy másik esetben azért utasította el a felperes keresetét, mert a felperes nem hivatkozott és nem igazolt olyan többlettényállási elemet, amely a jogsértés megállapítására vezethetett volna, önmagában pedig a munkáltatói felmondás jogellenességének a megállapításából nem következik a nem vagyoni sérelemként állított személyiségi jog megsértése törvényi tényállásának megvalósulása.⁸⁸⁹ Ugyanakkor az elsőként ismertetett esetből látható, hogy a bíróság elutasította a felperes keresetét abban az esetben is, amikor a felperes munkaviszonyának azonnali hatállyal történő jogellenes munkáltatói felmondása a felperest pszichésen megviselte, szorongásos zavar alakult ki nála, viszont a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a felperes állapota ideiglenes jellegű volt; a betegség szintjét el nem érő átmeneti szorongás, feszültségérzés pedig nem elegendő a személyiségi jogsértés megállapításához.⁸⁹⁰

⁸⁸⁸ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 34.M.131/2015/14., a Fővárosi Törvényszék 5.Mf.680.074/2016/12. és a Kúria Mfv.I.10.120/2017/3.

⁸⁸⁹ Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 8.M.16/2015/33., Szegedi Törvényszék 2.Mf.22.499/2016/5. és a Kúria Mfv.I.10.306/2017/4.

⁸⁹⁰ Szolnoki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.M.528/2016/8., Szolnoki Törvényszék 4.Mf.20.515/2017/4. és a Kúria Mfv.I.10.245/2018/4.

A Kúria egyik ítéletében kifejtette, hogy a munkavállaló jóhírnevéhez fűződő személyiségi jogsértése már a felek közötti jogviszonyon kívül eső, egyetlen személy tudomásszerzésével megvalósul. Az adott ügyben a bíróságok megállapították, hogy az alperes rektora azzal, hogy a 100 fő részvételével tartott dolgozói fórumon, felismerhetően a jelenlévők tudomására hozta a felperes írásbeli figyelmeztetését, megsértette emberi méltóságát és jóhírnevét.⁸⁹¹ Hasonló következtetésre jutottak a bíróságok abban az ügyben⁸⁹², amelyben a munkáltató azzal sértette meg a munkavállaló jóhírnevét, hogy a munkavállalót egy értekezleten, a kollégák előtt megalázott.

A Kúria továbbra is irányadónak tekinti azt a gyakorlatot⁸⁹³, hogy a munkahelyen a munkavállalók közötti találgatások, ismeretlen eredetű folyosói pletykák, valamint a médiában kívülállók részéről megjelenő cikkek önmagában nem bizonyítják a munkáltató jóhírnevet sértő magatartását.⁸⁹⁴

Az egyik esetben a bíróságok megállapították, hogy a munkavállaló jóhírnevének megsértését nem alapozza meg az, hogy a munkáltató a felmondása tényét – konkrét indokok nélkül – közli a kollégákkal. Azt a körülményt sem találták személyiségi jogot sértőnek, hogy a felpereshez a kollégái nem mehettek oda, csak később tudott tőlük elbúcsúzni, illetve, hogy személyes holmijait is csak utóbb vihette magával.⁸⁹⁵ Egy másik ügyben a munkavállaló azt sérelmezte, hogy a munkáltatói felmondást követően a hazautazását egyénileg kellett megoldania, mivel leadta a cég által munkaeszközként biztosított gépkocsit. Az elsőfokú bíróság a felperes keresetét elutasította és kifejtette, hogy az emberi méltóság megsértésének megállapítására nem alkalmas az a körülmény, hogy a munkáltató nem ajánlotta fel a volt munkavállalójának, hogy hazajutásában segítséget nyújt; a felperes tudta, hogy a munkaviszony

⁸⁹¹ Kúria Mfv.X.10.315/2019/6.

⁸⁹² Szolnoki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.M.1061/2015/36., Szolnoki Törvényszék 4.Mf.20.525/2018/6., Kúria Mfv.X.10.334/2019/6.

⁸⁹³ Kúria Mfv.I.10.141/2013/7.

⁸⁹⁴ Kúria Mfv.III.10.338/2019/5., Kúria Mfv.X.10.138/2020/5.

⁸⁹⁵ Fővárosi Törvényszék 7.Mf.680.041/2019/13.

megszüntetését követően hazautazását magának kell megoldania tömegközlekedési eszközzel vagy más módon.⁸⁹⁶

A bírói gyakorlat alapján személyiségi jogsértés megállapítására véleménynyilvánítás, értékelés, bírálat, tudományos vita⁸⁹⁷ vagy szakmai konfliktus önmagában nem alkalmas.

IV.2.2. A sérelemdíj mértéke

A bíróságok a vizsgált ügyekben az emberi méltóság, a becsület és a jóhírnév megsértése miatt változatos összegeket ítéltek meg. Látható volt a IV.1.3. szám alatt ismertetett ügyben, hogy a bíróság akár jelképes, 30.000 forint összegű sérelemdíjat is megítélt. A legmagasabb, 3.000.000 forint sérelemdíjat az alábbi szempontok mérlegelése alapján állapította meg a bíróság.

A bíróság 3.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére kötelezte a munkáltatót abban az ügyben, amelyben a munkavállaló azt sérelmezte, hogy a munkáltató anyagilag nehéz helyzetbe hozta, illetményét olyan drasztikusan lecsökkentette, hogy a családjának eltartását is veszélyeztette. Megalázó volt a munkáltató intézkedése, a munkahelyen ellehetetlenítette, ennek következménye volt az, hogy kénytelen volt a közalkalmazotti jogviszonyát lemondással megszüntetni. A sérelemdíj mértékének megállapítása során figyelembe vette a felperes életkorát, azt a helyzetet, amit elszedni volt kénytelen a munkáltatónál, a súlyos stresszt és veszteséget, ami azáltal érte, hogy a munkáltató első vezetője őt alkalmatlannak tartotta a munkafeladat ellátására. Kiemelten értékelte a munkáltató – mások előtt tett – azon megjegyzését, hogy a felperes csak az udvar söprögetésére alkalmas.⁸⁹⁸ A Kúria határozatában elvi érveléssel rögzítette, hogy a sérelemdíj összegszerűségének megállapítása során (akár a kárenyhítési kötelezettség elmulasztása, megsértése miatt) a

⁸⁹⁶ Kecskeméti Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 4.M.466/2017/51.

⁸⁹⁷ Pécsi Ítéltábla Mf.I.30.044/2020/6., Kúria Mfv.II.10.103/2021/5., Budapest Környéki Törvényszék 21.M.70.077/2020/29.

⁸⁹⁸ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 64.M.1421/2017/27.

kármegosztás nem alkalmazható, ehelyett a sértett esetleges közrehatása a sérelemdíj összegénél mérlegelhető.⁸⁹⁹

⁸⁹⁹ Kúria Mfv.X.10.064/2020/4.

V. Egyéb, a Ptk.-ban nem nevesített személyiségi jogsértések

A Ptk. a személyiségvédelem generálklauzulájának megerősítése, valamint a jogalkalmazás segítése érdekében példálózó jelleggel felsorolja azokat a személyiségi jogokat, amelyek már a jogalkalmazói gyakorlatban elismerést nyertek. A bírói jogalkalmazás azonban – ahogyan arra a Szegedi Ítéltábla egyik határozatában rámutatott – „[n]incs elzárva attól, hogy bizonyos mértékben tágítsa azok körét, ha a nem taxatív törvényi felsorolásba nem illeszthető, mégis a személy lényegét adó tulajdonságok sérelme valósul meg általa”.⁹⁰⁰ Ennek megfelelően előfordul, hogy a sérelemdíj jogalapjaként a Ptk. 2:43. §-ában nem található személyiségi jogsértés kerül megjelölésre.

Mindenekelőtt, fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy egy-egy jogellenes magatartás akár több személyiségi jogsértést is megalapozhat, valamint előfordult olyan ügy is, amelyben a munkáltató tevékenysége alapján több nevesített személyiségi jogsértés is megállapítható volt, továbbá elképzelhető olyan eset is, amikor a felperes keresetében több személyiségi jogot is megjelöl. Utóbbi esetre példa az alábbi ügy, amelyben a felperes „jogalap-totó”-jának lehetünk szemtanúi.

Az említett eset érdekessége, hogy a felperes sérelemdíj iránti igényének jogalapját az eljárás során többször módosította, számos, a Ptk.-ban nem nevesített személyiségi jogok megsértésére is hivatkozott, emellett a sérelemdíj összegét is többször pontosította, végül a korábban igényelt 4.000.000 forint összeget 2.000.000 forintra leszállította. A felperes sérelemdíj iránti igényét az elsőfokú bíróság végül két személyiségi jog vonatkozásában találta alaposnak összesen 600.000 forint összegben, amelyet a Kúria még további 600.000 forinttal felemelt.

A felperes közszolgálati jogviszonyban álló csoportvezető volt. Az alperesi munkáltatónál vagyoni védelmi okokból kamerák voltak felszerelve, a kamerafelvételekből a munkáltató tudomást szerzett arról, hogy két közszolgálati tisztviselő szolgálati idejében a munkáltató

⁹⁰⁰ Szegedi Ítéltábla Pf.20.018/2018/4.

edzőtermében súlyozott. Az alperes velük szemben fegyelmi eljárást indított, amely során fény derült arra, hogy a felperes csoportvezetőként beosztottját valótlan tartalmú jelentés írására bírta rá. Ezt követően az alperes a felperes közszolgálati jogviszonyát a közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV törvény (Kttv.) 63. § (2) bekezdés e) pontja alapján bizalomvesztésre hivatkozással felmentéssel megszüntette.

A felperes felmentése jogellenességének megállapítása, jogkövetkezmények alkalmazása és 4.000.000 forint sérelemdíj megfizetése tárgyában keresetet terjesztett elő. A sérelemdíj iránti igényét arra alapította, hogy az alperes a felmentés közlését követően a felmentési idő lejártáig úgy intézkedett, hogy *csak kísérő személyzettel mozoghatott* a munkáltató székhelyén kb. 6-8 alkalommal, álláspontja szerint ez önmagában megalapozza a 4.000.000 forintos sérelemdíj iránti igényét. Ezen kívül hivatkozott arra is, hogy *egészsége megromlott, sérült a szociális biztonságához, munkához és közhivatal viseléséhez való joga, valamint a kamerák elhelyezése sértette az emberi méltósághoz és a képmáshoz fűződő jogát.*

Az elsőfokú bíróság a felperes keresetét elutasította, a felperes sérelemdíj iránti igényét megalapozatlannak ítélte.⁹⁰¹ A felperes fellebbezése folytán eljáró másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét részben megváltoztatta. A bíróság rögzítette, hogy a kísérővel történő közlekedés kapcsán az elsőfokú bíróság a tényállást helyesen állapította meg, és helyesen vont le a szükséges jogi következtetéseket, így megalapozott a kereset elutasító döntése. A kamerarendszerrel kapcsolatos sérelemdíj iránti igényt elutasító rendelkezést a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezte, és e körben az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására és új határozat hozatalára utasította, tekintettel arra, hogy az elsőfokú bíróság a tényállást kellően nem derítette fel, ezért nem volt megalapozott a felperes

⁹⁰¹ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 44.M.544/2015/17.

keresetének alaptalanságára levont jogkövetkeztetése.⁹⁰² A Kúria a jogerős rész-közbenső ítéletet hatályában fenntartotta.⁹⁰³

A megismételt eljárásban a felperes számos alkalommal módosított és pontosított keresetében a *munkához való jog sérelme* miatt 800.000 forint, az *egészség sérelemmel* összefüggésben 1.200.000 forint, míg a *kamerarendszer jogellenes működéséből* eredően 500.000 forint sérelemdíj megfizetésére kérte az alperest kötelezni.

Az elsőfokú bíróság kötelezte az alperest, hogy fizessen meg a felperesnek egészségértésből eredő sérelemdíj jogcímén 300.000 forintot, kamerarendszer jogellenes működéséből eredő sérelemdíj jogcímén 300.000 forintot, ezt meghaladóan a felperes sérelemdíj iránti igényét alaptalannak találta. Az elsőfokú bíróság úgy foglalt állást, hogy az a tény, hogy az alperes jogellenesen szüntette meg felmentéssel a felperes közszolgálati jogviszonyát, nem teremtett arra alapot, hogy a munkához való jog sérelme miatt a felperes sérelemdíjat kapjon. A munkához való jog nem minősül alanyi jognak. Kiemelte, hogy a felperes egészségi állapotának romlása rövid ideig állt fenn, sem kórházi, sem egyéb olyan kezelésben nem részesült, amely jelentős hátrányt okozott volna részére. A felperes pszichiátriai gondozóban jelent meg, gyógyszeres kezelést kapott, amelynek eredményeként állapota javult, majd rendeződött. Az elsőfokú bíróság a lefolytatott bizonyítási eljárás alapján megállapította, hogy az alperesi munkáltató nem tudta azt a perben aggálymentesen és minden kétséget kizáróan bizonyítani, hogy indokoltan és megfelelő tájékoztatás mellett került sor a kamerarendszer kiépítésére és alkalmazására, illetve azt sem tudta igazolni, hogy erről a munkavállalóknak előzetesen tájékoztatást adott volna, ezért 300.000 forint megfizetésére kötelezte az alperest.⁹⁰⁴

A törvényszék az elsőfokú bíróság ítéletét – a sérelemdíj díj vonatkozásában – helybenhagyta.⁹⁰⁵

⁹⁰² Fővárosi Törvényszék 4.Mf.680.188/2016/6.

⁹⁰³ Kúria Mfv.II.10.211/2017/7.

⁹⁰⁴ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 64.M.87/2017/31.

⁹⁰⁵ Fővárosi Törvényszék 4.Kf.650.632/2018/6.

A jogerős ítélet ellen a felperes felülvizsgálati kérelmet nyújtott be, amelyben az eljáró bíróságok bizonyítékértékelési tevékenységét támadta, az egészségsérelemmel kapcsolatos sérelemdíj összegének 900.000 forintra történő felemelését kérte.

A Kúria álláspontja szerint az eljáró bíróságok a sérelemdíj összegének a megállapításakor nem vették megfelelően figyelembe a felperest ért nem vagyoni sérelem jellegét és mértékét, ezért a Kúria a jogerős ítéletet a felülvizsgálattal érintett részében részben hatályon kívül helyezte, az egészségsértés jogcímén előterjesztett sérelemdíj tekintetében az elsőfokú bíróság ítéletét részben megváltoztatta, és a marasztalási összeget 900.000 forintra felemelte. Indokolásában kifejtette, hogy a sérelemdíj az emberi személyiség értékminősége változásának kompenzálása, mely akkor állapítható meg, hogyha a személyiséget jellemző helyzet a korábbihoz képest hátrányosan változik meg. A szakértői vélemény szerint a jogellenes felmentéssel összefüggésben lévő, hátrányosan megváltozott egészségi állapot, a gyógyszerek szedése, illetve az orvosi segítség igénybevétele igazolhatóan egy éven keresztül fennállt, amely semmiképpen sem tekinthető rövidnek. A felperes az alperes eljárásával ok-okozati összefüggésben zárkózott lett, társadalmi kapcsolatai beszűkültek, az ismételt elhelyezkedésekor igazoltan magyarázkodásra szorult a bizalomvesztéssel indokolt felmentéssel összefüggésben. A Kúria a felperes nem vagyoni hátrányai leküzdésével összefüggésben a sérelemdíj meghatározása során figyelemmel volt a mértéktartás és az arányosság követelményére, annak összegét az ítélet meghozatalakor fennálló ár- és értékviszonyok alapján határozta meg.⁹⁰⁶

A fentiekén túl a vizsgált ügyekben a teljes családban éléshez való jog és az üzleti titokhoz való jog megsértése merült még fel, de volt több olyan ügy is, amelyben önmagában a jogellenes munkáltatói intézkedésre tekintettel igényeltek sérelemdíjat. A Kúria következetes ítélkezési gyakorlata⁹⁰⁷ alapján azonban a jogellenes munkáltatói intézkedés

⁹⁰⁶ Kúria Mfv.II.10.237/2019/4.

⁹⁰⁷Mfv.II.10.143/2014/4., Mfv.I.10.526/2018/5., Mfv.II.10.249/2019/5.,
Mfv.III.10.338/2019/5., Mfv.I.10.144/2019/4., Mfv.I.10.188/2019/9.,
Mfv.II.10.249/2019/5.

önmagában – személyiségi jogsértés megállapíthatósága nélkül – még nem teremt jogalapot sérelemdíj követelésére.

A vizsgált határozatok alapján megállapítható, hogy az „egyéb” személyiségi jogsértésekre alapított kereseteknél a bíróságok ugyanazokat a szempontokat vették figyelembe a sérelemdíj jogalapja és mértéke vonatkozásában, mint a többi, nevesített személyiségi jogsértések esetén. Ennek ellenére szükségesnek tartok kiemelni két, a teljes családban éléshez való jog megsértésével kapcsolatos ügyet, az egyikben alacsony, 100.000 forint összegű sérelemdíjat ítélt meg a bíróság, a másik ügyben pedig egy szolgálatteljesítés közben meghalt hivatásos tűzszerész családja rendkívül magas, mindösszesen 70.000.000 forint sérelemdíjat kapott.⁹⁰⁸

A hivatásos tűzszerész halált követően indult ügy I. rendű felperese a néhai munkavállaló párja, a II. rendű felperese a csecsemőkorú gyermekük, a III. rendű felperese pedig a hároméves gyermekük volt. Az alperes az I. rendű felperes részére 10.000.000 forint, a II-III. rendű felperesek részére személyenként 20.000.000 forint sérelemdíjat fizetett. A bíróság kötelezte az alperest az I. rendű felperes részére további 10.000.000 forint, a II. és III. rendű felperesek részére személyenként 5.000.000 forint sérelemdíj megfizetésére. A bíróság a sérelemdíj összegének vizsgálata során – figyelemmel a Ptk. 2.52. § (3) bekezdésére – elsődlegesen a *felperesek életében bekövetkezett változást értékelte*: az I. rendű felperes élettársának halála után a családi teendők, így a gyermeknevelés, a gyermekekről és a későbbiekben a szülőkről való gondoskodás, a családi ház fenntartásával kapcsolatos teendők kizárólag rá hárultak és a boldog párkapcsolat hiánya szorongást okoz számára. A II. és III. rendű felperesek esetében a *családi környezetben nevelkedés jogát értékelte*, amely édesapjuk halálával sérült. Pótolhatatlan veszteség keletkezett számukra azzal, hogy nem részesülhetnek a családi együttlétből fakadó élményekben, nem érezhetik a család biztonságát, amely további életüket jelentősen befolyásolja.⁹⁰⁹

A másik ügy felpereseinek néhai édesapja föld alatti segédvájár és termelővájár munkakörben dolgozott. A munkavégzése következtében

⁹⁰⁸Kúria Mfv.X.10.179/2020/9.

⁹⁰⁹Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 66.M.768/2019/9.

tüdőrák foglalkozási megbetegedés alakult ki nála, halála és a foglalkozási megbetegedés okozta tüdőrák között ok-okozati összefüggés áll fenn.

A felperesek kereseti kérelmükben fejenként 600.000 forint nem vagyoni kártérítés és annak késedelmi kamatai megfizetésére kérték kötelezni az alperest. Keresetük indokául az elhúzódó kóros gyászreakcióra, valamint a teljes családban való élés jogának megsértésére hivatkoztak a nem vagyoni kártérítési igény jogalapjaként.

Az elsőfokú bíróság kötelezte az alperest, hogy fizessen meg a felpereseknek fejenként 100.000 forintot nem vagyoni kártérítés címén. A bíróság figyelembe vette, hogy a felpereseknek sérült a teljes családban való éléshez való alapjoga, így ezzel kapcsolatban keletkezett nem vagyoni kára, azonban értékelte azt a tényt is, hogy *a felpereseknél elhúzódó kóros gyászreakció nem állt be*. Mérlegelési körbe vonta *a felperesek és a néhai édesapjuk életkorát*, (I. rendű felperes 51 éves, II. rendű felperes 48 éves, III. rendű felperes 39 éves volt az édesapjuk halálakor, aki 69 évesen hunyt el). Figyelembe vette azt a tényt, hogy *a felperesek önálló életet élő, saját külön családdal bíró nagykorú személyek*.⁹¹⁰

A felperesek fellebbezése folytán eljáró másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét helyben hagyta azzal a pontosítással, hogy a felpereseket a 100.000 forint sérelemdíj címén illeti meg. Indokolásában kifejtette a másodfokú bíróság, hogy a teljes családban való élés jogsértelme mellett a felperesek lelki egészsége nem sérült (kóros gyászreakció nem alakult ki), saját családot alapítottak, önálló életet élnek, szüleiktől külön laknak, férjhez mentek, gyermekeik születtek. Így *a teljes családban való élés joga csekélyebb mértékben sérült*, mint azoknak a személyeknek, akik velük együtt élő hozzátartozóikat veszítették el. A jogsértésnek a sértettekre gyakorolt hatása tehát nem olyan súlyú, amely 100.000 forintnál nagyobb mértékű sérelemdíjjal lehetne kompenzálható.⁹¹¹

⁹¹⁰ Pécsi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.140/2016/23.

⁹¹¹ Pécsi Törvényszék 1.Mf.20.312/2017/3.

A felperesek által benyújtott felülvizsgálati kérelmet a Kúria nem találta megalapozottnak, a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. Indokolásában kifejtette, hogy a felperesek a felülvizsgálati kérelemben jogszabálysértést nem jelöltek meg, jogi álláspontjukat nem fejtették ki, csupán arra hivatkoztak, hogy a teljes családban való élés jogának sérelme nem kompenzálható 100.000 forint összegű sérelemdíjjal. A felülvizsgálati kérelem ebből következően nem felelt meg a felülvizsgálati kérelemre vonatkozó előírásoknak.⁹¹²

⁹¹² Kúria Mfv.I.10.697/2017/6.

Következtetések

Az értekezésem A) részében végzett történeti áttekintés során rávilágítottam a személyiségvédelem szerepére, valamint bemutattam az egyes szankciók kialakulását és fejlődését. Ezzel a kutatással kívántam megalapozni a személyiségvédelem jelenleg hatályos rendelkezéseinek vizsgálatát, ennek érdekében felderítettem a személyiségvédelmi rendelkezések reformálására bevezetett sérelemdíj intézménytörténeti hátterét. E körben kutattam a sérelemdíj bevezetésének okait, körülményeit, majd végül bizonyítottam, hogy a sérelemdíjra vonatkozó rendelkezések végleges szövege jelentős változásokon esett át az eredeti koncepcióban meghatározott tervezethez képest. Valószínűleg e koncepcióváltás eredménye, hogy a sérelemdíj intézményét kezdetben több kritika is érte, és sok félreértés övezte a jogalkalmazás részéről. Dolgozatom B) részében tehát bizonyítottam, hogy a sérelemdíj a személyiségi jogok megsértésének új szankciója, és végül nem az eredeti koncepció szerint, a nem vagyoni kártérítés mellett vezette be a jogalkotó, de nem is ahelyett, ahogyan azt sokan gondolták. Ezzel összefüggésben bemutattam azokat a kezdetben felmerült jogértelmezési kérdéseket is, amelyek a jogalkalmazás során problémát jelentettek, végül a részösszegzésben megfogalmaztam azokat a téziseket, amelyek a Ptk. hatályba lépése óta eltelt nyolc év tapasztalatait hordozzák magukban.

Értekezésemben számos ponton igazoltam, hogy a személyiségvédelem kialakulásában és fejlődésében a judikatúrának meghatározó szerepe volt. Éppen ezért szükségesnek tartottam megvizsgálni az új jogintézményre épült bírói gyakorlatot, így a dolgozat C) részében elvégeztem a sérelemdíj bírói gyakorlatának elemzését a munkavállaló személyiségi jogainak megsértése miatt indult ügyeken keresztül. Ezt követően, értekezésem jelen részében a B) és C) rész egybevetése során azt vizsgálom, hogy a jogalkalmazás hogyan birkózott meg a sérelemdíj bevezetésekor felmerült nehézségekkel, feltárom, hogy jelenleg milyen problémák merülnek fel, végül az is kirajzolódik, hogy a bíróságok jogfejlesztő tevékenysége által milyen szempontokat kell figyelembe venni a sérelemdíj mértékének meghatározása során.

1. A sérelemdíj bevezetésekor az ítélkezési gyakorlatban is felmerültek jogértelmezési nehézségek.

A bírói gyakorlat elemzését követően látható, hogy a bíróságok számára eleinte nehézséget jelentett a nem vagyoni kártérítés gyakorlatával teljes mértékben felhagyni, amely négy kérdéskörben mutatkozott meg.

a) Az új jogintézmény új fogalmak használatát követeli meg, azonban kezdetben érezhető volt a nem vagyoni kártérítés hatása abból a szempontból, hogy néhány ítéletben következetesen a régi terminológiát használták, vagy vegyítették az új fogalmakkal.

Tekintettel arra, hogy a sérelemdíj nem kártérítés, tehát az irányadó rendelkezések nem a kötelmi jogban, a kártérítésre vonatkozó részben, hanem a személyiségi jogok védelmének szankciói között kerültek elhelyezésre, fontos kiemelni, hogy sérelemdíj esetében a kártérítésre vonatkozó terminológia nem használható. Ebből következik, hogy a korábbi 'károkozó' a sérelemdíj esetében 'jogsértő fél', a 'károsult' nevezhető 'sértett'-nek, de dogmatikai szempontból helyesebbnek tartom a 'jogsérelmet szenvedett fél' elnevezést. További fontos kitétel, hogy a jogsértő fél nem 'kár'-t okoz, hanem 'nem vagyoni sérelmet', amely adott esetben nem vagyoni hátránnyal is járhat.

b) A sérelemdíj megítélhetősége feltételének tartották a nem vagyoni hátrány bizonyítását.

Dolgozatom B) részében bemutattam, hogy a nem vagyoni kártérítésre kötelezés feltételeiben a hátrány bizonyítottságának problémaköre mentén kialakult ellentétes álláspontok tovább gyűrűztek a sérelemdíj intézményébe is. Ennek megfelelően a bíróságok kezdetben egymással ellentétes álláspontot alakítottak ki azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy hozható-e olyan ítélet, amely a személyiségi jog megsértése esetén azon az alapon utasítja el a sérelemdíj iránti keresetet, hogy a sérelmet szenvedett felet nem érte hátrány. Az egyik nézőpont szerint a bírói mérlegelés tárgya kizárólag a sérelemdíj összegének meghatározása lehet,

amelynek következménye, hogy a bíróságoknak bagatell jogsértés esetén meg kell ítélnie bármilyen, akár jelképes összegű sérelemdíjat. A másik álláspontot képviselők véleménye alapján a bíróság elutasíthatja a sérelemdíj iránti keresetet, ha úgy ítéli meg, hogy a sérelmet szenvedett felet nem érte olyan immateriális sérelem, amely sérelemdíj megítélésére adhatna alapot.

Az elemzett ítéletek között is volt olyan, amely szerint „[a]z Mt. 166. § (1) bekezdésének rendelkezéséből következően a munkáltató kártérítési felelőssége objektív, azonban a perben a munkavállalót terheli annak bizonyítása, hogy egyrészt egészségkárosodást szenvedett, másrészt ez a munkaviszonyával okozati összefüggésben keletkezett.”⁹¹³. Hozzá kell azonban tenni, hogy e megállapítás az ügy kimenetele szempontjából nem bírt jelentőséggel, mert a munkavállaló betegségei és a munkáltató jogsértő magatartása között nem volt okozati összefüggés.

A Ptk. kihirdetése óta foglalkoztatta tehát a jogalkalmazókat az a kérdés, hogy a jogellenesség (személyiségi jogsértés) önmagában megalapozza-e a sérelemdíjra való jogosultságot. Az újabb bírói gyakorlat az Új Ptk. Tanácsadó Testület azon véleményét támasztja alá, hogy a nem vagyoni sérelem bekövetkezése a sérelemdíj megítélésének feltétele, a sérelemdíj megítéléséhez azonban nincs szükség a hátrány bizonyítására.

A munkajogi tárgyú ítéletek között is találhatók erre vonatkozó megállapítások: „[a] sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkezésének bizonyítása nem szükséges, az igénylő félnek azonban igazolnia kell, hogy a személyiségi jogot sértő tényállás megvalósult.”⁹¹⁴ Az egyik ügyben az elsőfokú bíróság a munkavállaló keresetét azért utasította el, mert álláspontja szerint „[ö]nmagában a személyiségi jogsértés ténye nem vonja maga után a sérelemdíj iránti kereseti kérelem megalapozottságát, ha a sérelmet szenvedett felet nem érte olyan immateriális sérelem, amely sérelemdíj megítélésre alapot adna.”⁹¹⁵ Egy másik esetben a bíróság a sérelemdíj

⁹¹³ Kúria Mfv.X.10.025/2020/6.

⁹¹⁴ Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 23.M.327/2016/43.

⁹¹⁵ Szombathelyi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.M.49/2018/46/I.

megállapításához elégségesnek tartotta, hogy a „[j]ogsértés alkalmas legyen az érintett személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására és nincs szükség arra, hogy a hátrányos eredmény be is következzen”.⁹¹⁶

Egy másik ügyben pedig nem a nem vagyoni sérelem bizonyítása, hanem a jogellenes magatartás és a nem vagyoni sérelem közötti okozati összefüggés bizonyítása merült fel. Ebben az esetben a Kúria – az első- és másodfokú bírósággal ellentétesen – arra a megállapításra jutott, hogy a munkáltató magatartása nem sértette a munkavállaló jóhírnévhez való személyiség jogát, mert a perbeli adatok nem támasztották alá, hogy az azonnali hatályú felmondásban foglaltak az alperes magatartása miatt kerültek nyilvánosságra. Ezt követően a Kúria rögzítette, hogy amennyiben a személyiségi jog sérelme megvalósult volna, akkor sem lett volna köteles a munkáltató sérelemdíjat fizetni, mert „[e]z esetben sem volt bizonyított az alperes magatartása és a sérelem közötti okozati összefüggés”.⁹¹⁷ A Kúria egy későbbi döntésében viszont már nem vizsgálta a jogellenes magatartás és a nem vagyoni sérelem közötti okozati összefüggést. A Kúria a C) rész III.1.1. pont alatt ismertetett ügyben kimondta, hogy a munkáltató – egyéb többlettényállási elem hiányában is – megsértette a munkavállaló személyiségi jogait (a személy hátrányos megkülönböztetése, emberi méltóság) azzal, hogy védett tulajdonsága (várandóssága) miatti keresőkép telensége folytán a munkaviszonyát – más munkavállalóktól eltérően – megszüntette, aki ezáltal veszélyeztetett terhesként nemcsak a saját, de a magzata megélhetését biztosító jövedelmétől esett el.⁹¹⁸

A kezdeti bizonytalankodások után tehát a bírói gyakorlat azt az álláspontot alakította ki, hogy megdönthető vélelem szól amellett, hogy a személyiségi jogi jogsértés nem vagyoni sérelmet okoz a sértettnek. Ez a vélelem megdönthető egyrészt a jogsértő személy bizonyítása alapján,

⁹¹⁶ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 53.M.2896/2017/21.

⁹¹⁷ Kúria Mfv.I.10.572/2017/7., ld. a C) rész IV.1.1. pont alatt ismertetett ügyet.

⁹¹⁸ Kúria Mfv.II.10.051/2021/11., ld. a C) rész III.1.1. pont alatt ismertetett ügyet.

másrészt a vélelem megdőltét a bíróság köztudomású tények alapján is megállapíthatja.

c) A sérelemdíj megítélhetőségének feltételei és a sérelemdíj mértékének meghatározásánál irányadó szempontok nem kerültek élesen elválasztásra.

Dolgozatom B) részében megállapítottam, hogy a sérelemdíj megítélhetőségének feltétele, hogy a jogsértő valamilyen felelősségi alakzat alapján felelős legyen a személyiségi jogsértésért. A munkajogban a jogsértőre a munkáltatói vagy a munkavállalói kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni attól függően, hogy a jogsértésért ki a felelős. A munkajogi kárfelelősségi szabályok értelmében a munkavállaló felróhatóságát abban az esetben kell vizsgálni, ha ő okoz a munkáltatónak nem vagyoni sérelmet, azaz a munkavállalóra vonatkozó felelősségi alakzatot kell alkalmazni, egyéb esetben nem, hiszen a munkáltató felelőssége objektív. Ehhez képest a felróhatóság mértéke az eset összes körülményeként is értékelhető szempontként jelentkezik a sérelemdíj mértékének meghatározása során.

Ez okozott némi nehézséget a dolgozat C) rész IV.1.2. pontjában ismertetett esetben, ahol a munkavállaló indított sérelemdíj iránti keresetet, mégis arra a megállapításra jutott a bíróság, hogy „[a] sérelemdíj fizetési kötelezettség akkor áll fenn, ha megállapítható a magatartás és a sérelem közötti okozati összefüggés, valamint az általános vétkességi felelősség szerinti felróhatóság.”⁹¹⁹ Szintén ez a probléma merült fel a C) rész IV.1.1. pontjában bemutatott ügyben is, amelyben a Kúria a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeit – álláspontom szerint tévesen – rögzítette: „[a] felelősség feltétele továbbra is a magatartás és a sérelem közötti okozati összefüggés, valamint a felróhatóság az általános vétkességi felelősség szerint, illetve a fokozottan veszélyes tevékenység folytatójára vagy más károkozóra vonatkozó felelősségi szabályok szerint”.⁹²⁰

⁹¹⁹ Kúria Mfv.I.10.245/2018/4.

⁹²⁰ Kúria Mfv.I.10.572/2017/7., ld. a C) rész IV.1.1. pont alatt ismertetett ügyet.

Később egyébként az egyik ügyben a Kúria rögzítette, hogy a sérelemdíj megállapításának nem feltétele a munkáltató magatartásának felróhatósága, mivel a Ptk. 2:52. § (2) bekezdése folytán alkalmazandó Mt. 166. § (1) bekezdése alapján a munkáltató a munkavállalónak okozott kárért objektív felelősséggel tartozik.⁹²¹

d) Kezdetben a bagatell ügyek kiszűrése is problémát okozott.

A bírói gyakorlat a sérelemdíj bevezetésekor kétféle álláspontot képviselt e kérdéskörben. Az egyik nézőpont szerint a bírói mérlegelés tárgya kizárólag a sérelemdíj összegének meghatározása lehet, amelynek következménye, hogy a bíróságoknak bagatell jogsértés esetén meg kell ítélnie bármilyen, akár jelképes összegű sérelemdíjat. A másik álláspontot képviselők véleménye alapján a bíróság elutasíthatja a sérelemdíj iránti keresetet, ha úgy ítéli meg, hogy a sérelmet szenvedett felet nem érte olyan immateriális sérelem, amely sérelemdíj megítélésére adhatna alapot.

A Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2013. (VI. 17.) számú határozatával elfogadott, a nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj megtérítése iránti követelések elbírálásának a polgári perben felmerülő egyes kérdéseiről szóló kollégiumi vélemény 5. pontja szerint különös jelentősége van annak, hogy a sérelemdíj követelése iránt indult perekben a bíróságok megkülönböztessék a személyiségi jog megsértésétől az ennek a szintjét el nem érő, szubjektív érzéseken alapuló érdeksérelemet, a személyiségi jogot nem sértő érdeksérelem ugyanis nem járhat a sérelemdíj mint jogvédelmi eszköz alkalmazásával.

A munkavállalók személyiségi jogainak megsértése miatt indított ügyek között is találhatóak olyanok, amelyekben a bíróságok nagyon alacsony, tulajdonképpen jelképes összeget állapítottak meg. Az egyik ügyben a jóhírneve megsértését sérelmező felperes 30.000 forint összegű sérelemdíjat kért, amelyet a bíróságok meg is ítélték, tekintettel arra, hogy „[a] sérelemdíj megállapításához elegendő a személyiségi jog jogellenes megsértésének megállapítása, továbbá az, hogy a sérelmet okozó e

⁹²¹ Kúria Mfv.X.10.130/2020/6.

magatartást ne tudja kimenteni.”⁹²² Egy másik esetben a munkavállaló a munkáltató udvarán elesett, majd a csuklója eltörése miatt 1.000.000 forint sérelemdíj megfizetését kérte. Ehhez képest a bíróság 60.000 forintot tartott arányban állónak a felperest ért baleset miatt, figyelemmel arra, hogy a munkavállalót ért maradandó egészségkárosodás rendkívül csekély mértékű volt.⁹²³

A vizsgálat alá vont esetek alapján az állapítható meg, hogy a bíróságok általában 1.000.000 és 3.000.000 forint közötti sérelemdíjat ítélnek meg, de természetesen az összeg jelentősen függ a jogsértés típusától, valamint az értékelés alá vonható szempontoktól, vagyis az eset összes körülményétől.

A bírói gyakorlat ma már azt az álláspontot követi, hogy az alperes bizonyíthatja, hogy a jogsértéssel okozati összefüggésben a felperest nem érte olyan súlyú nem vagyoni sérelem, amely sérelemdíj megítélését indokolná, sőt a bíróság köztudomású tények értékelésével is juthat arra a következtetésre, hogy az adott személyiségi jogsértés alkalmatlan arra, hogy nem vagyoni hátrányt okozzon. A jogirodalom is egységes abban, hogy a szimbolikus összegű sérelemdíj nem felel meg a jogintézmény céljának.

A fentiekből az a következtetés vonható le, hogy ugyan a sérelemdíj bevezetése számos kihívás elé állította a bíróságokat, de mára már egyértelműen megjelent a gyakorlatban, hogy a sérelemdíj új jogintézmény, amelynek következtében új szabályok és új terminológia alkalmazandó.

⁹²² Budapest Környéki Törvényszék 8.Mf.20.853/2016/4.

⁹²³ Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 7.M.370/2017/27.

2. A sérelemdíj jelenlegi bírói gyakorlatában két területen mutatkozik bizonytalanság: a sérelemdíj funkcióinak alkalmazásában, valamint a sérelemdíj megítélhetősége feltételeinek vizsgálata során.

a) A sérelemdíj funkcióinak alkalmazása.

A B) részben megállapítottam, hogy a sérelemdíj kettős természetéből nem következik, hogy mindkét funkciója ugyanannyira hangsúlyos lenne: a kompenzációs funkció az elsődleges, az elégtételadás pedig csupán kiegészítő jelleggel bír. A magánjogi büntetés szerepe akkor kerülhet előtérbe, ha a kompenzációs funkció nem megfelelő mértékben alkalmazható, azonban önmagában büntető jelleggel nem ítéhető meg sérelemdíj.

A sérelemdíj funkciója tehát kettős: a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és egyben magánjogi büntetése. Maga az elégtételi funkció is kettős természetű: a vagyoni elégtétel a sérelmet szenvedett félben a jogsértő magatartás miatt keletkezett szubjektív hiányérzet csökkentésére szolgál, illetve magában foglalja a jogsértés társadalmi elítélését is.

Az elemzés tárgyát képező ítéletek vizsgálata alapján megállapítható, hogy az esetek jelentős részében a bíróságok egyáltalán nem említették meg a sérelemdíj funkcióit, viszont amikor mégis hivatkoztak rá, azoknak az ügyeknek az indokolásából sem tűnik ki, hogy a sérelemdíj mértékének meghatározásakor a sérelemdíj mely funkcióját helyezték előtérbe és milyen körülményeket vettek figyelembe a funkciók érvényesítése végett.

A sérelemdíj funkcióira az alábbi utalások történtek a vizsgált esetekben. A bíróságok konkrétumok megjelölése nélkül hivatkoztak a *sérelemdíj kettős funkciójára*,⁹²⁴ valamint a bevett terminológia használata nélkül a sérelemdíj „társadalmileg elismert céljára, az okozott hátrány, sérelem kielégítésére, a jogsértés szankcionálására”.⁹²⁵ Az egyik ügyben a bíróság

⁹²⁴ Szegedi Ítéltábla Mf.I.40.006/2020/7., Szegedi Ítéltábla Mf.I.40.006/2020/7.

⁹²⁵ Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 5.M.608/2017/27.

kiemelte a sérelemdíj kettős funkcióját, amely akkor érvényesülhet, ha a megállapított sérelemdíj nem jelképes összegű.⁹²⁶

Az esetek jelentős többségében a bíróságok a kompenzációs funkciót hangsúlyozták,⁹²⁷ valamint többször is beemelték az ítéletbe a következő szöveget: „A sérelemdíjban marasztalás lehetőségét biztosító törvényi rendelkezések céljának az a jogalkalmazás felel meg, amely nem marasztal olyan alacsony összegű sérelemdíj megfizetésére, amely nem alkalmas a sérelem kompenzálására, sem pedig a jogsértéstől visszatartó preventív hatás kifejtésére”.⁹²⁸ Az egyik ügyben az is előfordult, hogy kiemelésre került a kompenzációs funkció elsődlegessége.⁹²⁹

Az elemzett ügyek közül rendkívül kevés esetben merült fel a magánjogi büntetés szerepe, de valójában akkor sem került bővebben kifejtésre.⁹³⁰

Mindezek alapján megállapítható, hogy a munkajogi ítélezésben a sérelemdíj kettős funkciójából általában a kompenzációs szerep merül fel, nagyon ritka az olyan eset, amikor a sérelemdíjat magánjogi büntetesként ítélnék meg a bíróságok. Álláspontom szerint a bíróságok döntéseiből kevés esetben tűnik ki, hogy a megítélt sérelemdíj mely funkció érvényesülését szolgálja, ennek az eltérő dogmatikai háttérű funkciók alkalmazása során lehetne jelentősége.

b) A sérelemdíj megítélhetőségének feltételei.

Dolgozatom B) részében tisztáztam: a sérelemdíj megítélhetőségének feltétele, hogy a jogsértő valamilyen felelősségi alakzat alapján felelős legyen a személyiségi jogsértésért. A munkajogban a jogsértőre a munkáltatói vagy a munkavállalói kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni attól függően, hogy a jogsértésért ki a felelős.

Mindkét felelősségi alakzatban a sérelemdíjért fennálló felelősség közös elemei az alábbiak:

⁹²⁶ Fővárosi Törvényszék 5.Mf.680.222/2019/5.

⁹²⁷ Kúria Mfv.II.10.051/2021/11.

⁹²⁸ Kúria Mfv.IV.10.156/2021/8.

⁹²⁹ Kúria Mfv.X.10.161/2020/8., Szegedi Ítéltábla Mf.III.40.102/2020/7.

⁹³⁰ Szegedi Ítéltábla Mf.III.40.102/2020/7.

- a) a munkavisztonnyal való összefüggés;
- b) a jogellenesség;
- c) a nem vagyoni sérelem;
- d) az okozati összefüggés a jogellenes magatartás és a nem vagyoni sérelem között, valamint – negatív feltételként – az, hogy
- e) a jogsértő ne tudja kimenteni magát a felelősség alól.

A sérelemdíj megítélhetőségének még egy további feltétele lehet a felróhatóság, ami kizárólag a munkavállaló kártérítési felelősségének általános alakzatában játszik szerepet.

Az ítélkezési gyakorlat elemzését követően az látható, hogy az esetek többségében a bíróságok az ítéletek indokolásaiban nem veszik sorra és fejtik ki részletesen a sérelemdíj megítélhetőségének egyes feltételeit, általában csak azt a néhány elemet emelik ki, amely a döntés meghozatalakor kiemelt jelentőséggel bírt.

A vizsgált ügyek közül a bíróságok több esetben is megállapították, hogy a munkavállalót ért hátrány a *munkavisztonnyal összefüggésben* keletkezett.⁹³¹ Az egyik esetben⁹³² a csomagoló munkakörben alkalmazott munkavállaló az éjszakai műszak alatt megbotlott és elesett; egy másik ügyben⁹³³ a munkavállalót tehénfejés közben az egyik üsző a jobb kezénél megrúgta, ami így a zárt szelvényből készült korlát jobb oldali részének vágódott és megsérült. Az egyik ügyben a bíróságok még úgyis megállapították a munkavisztonnyal való ok-okozati összefüggést, hogy a munkavállaló egészségkárosodását eredményező okfolyamatot nem a munkáltató, hanem harmadik, kívülálló személy vétkes magatartása indította el. Az ügy tényállása szerint ugyanis a villanyszerelő (hálózati önálló szerelő) munkakörben foglalkoztatott felperes kollégájával az egyik fogyasztási helyen végzett mérőhelyi pontossági vizsgálatot, amely során tájékoztatta az ügyfelet, hogy a mérőberendezés megfelelő, további

⁹³¹ Debreceni Törvényszék 4.M.70.021/2020/11.

⁹³² Salgótarjáni Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 4.M.190/2017/61., Balassagyarmati Törvényszék 15.Mf.20.201/2019/4., Kúria Mfv.X.10.333/2019/4.

⁹³³ Tatabányai Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.M.316/2017/79., Tatabányai Törvényszék 2.Mf.20.028/2019/5., Kúria Mfv.X.10.101/2020/6.

mérésre alkalmas, ezt követően az ügyfél váratlanul egy alkalommal a bal arcfelén, szemmagasságban arcon ütötte.⁹³⁴

Az elemzett ügyek alapján megállapítható, hogy a bíróságok a *jogellenesség* megvalósulásra külön vizsgálatot nem folytattak le, ennek oka meglátásom szerint az, hogy a személyiségi jogok abszolút szerkezetéből következően a sérelmet okozó magatartás minden esetben jogellenes. E főszabály alól az a magatartás képez kivételt, amihez az érintett hozzájárult. A C) rész II.1.1. pontjában ismertetett ügyben éppen a munkavállaló személyiségi jogáról rendelkező jognyilatkozat jogszerűségének vizsgálata volt kulcsfontosságú.⁹³⁵ Egy másik, a II.1.3. pontban bemutatott esetben pedig azért ítelt meg a bíróság sérelemdíjat, mert a munkáltató a diákokat, a tanári kart, továbbá a szülőket a munkavállaló hozzájárulása hiányában tájékoztatta az ellene folyó vizsgálatról, feljelentéséről, illetve a határozatban foglaltakról, a bűnügyi adatok pedig személyes adatnak minősültek.⁹³⁶

A bíróságok legtöbbször a *nem vagyoni sérelem* bekövetkezését vizsgálták és gyakran utasították el a keresetet a nem vagyoni sérelem bekövetkezésének hiánya miatt,⁹³⁷ ekkor általában arra hivatkoztak, hogy a munkavállaló állításai a személyiségi jog megsértése szintjét el nem érő szubjektív érzéseken alapuló sérelmek voltak.⁹³⁸ Előfordult olyan eset is, amelyben a munkavállaló által előadottak nemcsak, hogy nem érték el a bíróságok által támasztott mércét, de a munkavállaló keresetében nem is jelölt meg olyan immateriális hátrányt, amely őt az állítólag jogsértő magatartás következtében érte.⁹³⁹

A jogellenes magatartás és a nem vagyoni sérelem közötti okozati összefüggés részletes vizsgálatát a bíróság a C) rész III.1.1. pontjában

⁹³⁴ Debreceni Törvényszék 4.M.70.021/2020/11., Debreceni Ítélet tábla Mf.I.50.032/2020/7., Kúria Mfv.X.10.038/2021/6.

⁹³⁵ Kúria Mfv.I.10.397/2018/7.

⁹³⁶ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 58.M.523/2018/25.

⁹³⁷ Budapest Környéki Törvényszék 8.Mf.20.945/2019/5.; Szombathelyi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.M.49/2018/46/I.; Szolnoki Törvényszék 4.Mf.20.515/2017/4.; Fővárosi Törvényszék 7.Mf.680.041/2019/13.; Kecskeméti Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 4.M.466/2017/51.

⁹³⁸ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 34.M.131/2015/14., a Fővárosi Törvényszék 5.Mf.680.074/2016/12. és a Kúria Mfv.I.10.120/2017/3.

⁹³⁹ Győri Törvényszék 2.Mf.20.870/2017/6.

ismertetett ügyben végezte el. Ebben az esetben egy várandós nő munkaviszonyának próbaidő alatti megszüntetését követően indult kereset, a bíróság pedig megállapította, hogy a felperes által a perben felhozott, és a meghallgatott tanúk által megerősített körülmények (lakhatási nehézség; jövedelemnélküliség; alacsonyabb összegű gyermekgondozási segély) egyértelműen a munkaviszony megszűnését követően, azzal okozati összefüggésben merültek fel.⁹⁴⁰

Természetesen a sérelemdíj megítélhetőségének feltételei között az a szempont is helyet kapott, hogy *a jogsértő ne tudja kimenteni magát a felelősség alól*. Erre a bíróságok azokban az esetekben hivatkoztak, amikor a sérelemdíj megítélésének egyéb feltételei teljesültek, és a munkáltató objektív felelőssége alól csak a mentesülés jelenthette volna a kiutat. Ez a helyzet állt elő például a C) rész I.1.7. pontjában ismertetett esetben, ahol a felperesi egészségkárosodást eredményező okfolyamatot nem az alperes, hanem harmadik, kívülálló személy vétkes magatartása indította el, de a munkáltató nem tudta kimenteni magát a felelősség alól.⁹⁴¹ Előfordult olyan ügy⁹⁴² is, amelyben a munkáltató az Mt. 166. § (2) bekezdés *a*) pontja alapján mentesült a felelősség alól. Az eset tényállása szerint a takarító munkakörű felperes a munkavégzést követően az orvosi rendelő utcai ajtaján távozott, ahonnan három lépcsőfokkal lehetett az utcaszintet megközelíteni. A felperes elindult a lépcsőn a korlátba kapaszkodva, amikor egy rossz lépést követően bokája maga alá fordult. A bíróságok az orvosszakértői vélemény alapján megállapították, hogy a felperes balesete valóban egy rossz mozdulat, lépés következménye volt, ami a munkáltató részéről nem volt elhárítható.⁹⁴³

A sérelemdíj megítélhetőségének feltételeivel kapcsolatban összességében megállapítható, hogy a bíróságok ítéleteinek indokolásából nem tűnik ki világosan, hogy a jogszabályok által meghatározott konjunktív feltételrendszert egyenként és nemcsak összességében vizsgálnák. Álláspontom szerint ennek orvoslása nemcsak a jogkeresők és a felsőbb

⁹⁴⁰ Tatabányai Törvényszék 52.M.70.054/2020/19.

⁹⁴¹ Debreceni Ítéletábla Mf.I.50.032/2020/7.

⁹⁴² Kecskemét Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 3.M.382/2016/52.

⁹⁴³ Kúria Mfv.I.10.220/2019/5.

bíróságok munkáját könnyítené, hanem a bírói gyakorlat fejlesztéséhez is hozzájárulna.

3. A bírói gyakorlat nélkülözhetetlen szerepet játszik a sérelemdíj intézményének formálásban.

A bíróságok jogfejlesztő tevékenységének kiemelt szerepét az értekezésem minden részében hangsúlyoztam és számos ponton igazoltam. E helyen már csak arra a két kérdéskörre szeretnék rávilágítani, amelyek esetében a jogalkotó is teret engedett a bíróságoknak nemcsak a jogértelmezés, hanem a jogformálás irányába is. Az egyik ilyen terület a személyiségi jogok kimeríthetetlen „katalógusa”, a másik pedig a sérelemdíj mértékének meghatározásakor figyelembe veendő szempontok – szintén végtelen – köre.

a) A Ptk.-ban nem nevesített személyiségi jogok.

A Ptk. szabályozási koncepciója, hogy azokat a személyiségi jogokat sorolja fel példálózóan, amelyek esetén normatív szabályozást kívánt adni a személyiségvédelem generálklauzulájának megerősítése, valamint a jogalkalmazás segítése érdekében. A Ptk. 2:43. §-ában foglalt „különösen” szó árulkodik arról, hogy a Ptk. felsorolása nem taxatív, a személyiségi jogok sérelmét egyéb esetek is jelenthetik, ennek kimunkálása a bírói gyakorlatra vár. A bírói jogalkalmazás tehát – ahogyan arra a Szegedi Ítéltábla egyik határozatában rámutatott – „[n]incs elzárva attól, hogy bizonyos mértékben tágítsa azok körét, ha a nem taxatív törvényi felsorolásba nem illeszthető, mégis a személy lényegét adó tulajdonságok sérelme valósul meg általa”.⁹⁴⁴

Ennek megfelelően a munkajogi ítélkezésben is előfordult, hogy a keresetben a sérelemdíj jogalapjaként a Ptk. 2:43. §-ában nem található személyiségi jogsértés került megjelölésre. Értekezésem C) részének V. fejezetében ezekre az esetekre hoztam példákat: volt olyan ügy, amelyben

⁹⁴⁴ Szegedi Ítéltábla Pf.20.018/2018/4.

a felperes egyfajta „jogalap-totót” rendezett és tucatnyi „személyiségi jog” megsértésére alapította az igényét.⁹⁴⁵

Emellett természetesen megtalálhatóak voltak a vizsgált ügyekben a korábbi gyakorlat alapján már kidolgozott teljes családban éléshez való jogra alapított keresetek is.⁹⁴⁶ A személyiségi jogok köre bővítésének fontosságát jól szemlélteti, hogy az egyik ügyben éppen a teljes családban éléshez való jog megsértése miatt ítelt meg a bíróság – a munkajogi gyakorlathoz képest – kirívóan magas, mindösszesen 70.000.000 forint sérelemdíjat.⁹⁴⁷

b) A sérelemdíj mértékének meghatározásakor figyelembe veendő szempontok.

Értekezésem B) részében megállapítottam, hogy a sérelemdíj mértékének meghatározásakor figyelembe veendő teljes körű szempontrendszer a személyiségi jogok sokszínűsége és a tényállások kiszámíthatatlansága miatt nem alkotható. A Ptk. a mérlegelendő körülmények közül ugyan néhányat kiemel – így a jogsértés súlyát, ismétlődő jellegét, a felróhatóság mértékét, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatását, de a további szempontok kialakítását a bírói gyakorlatra bízta.

Az elemzés tárgyát képező ügyek a sérelemdíj mértékének meghatározásakor figyelembe vett szempont alapján két csoportba oszthatóak: voltak olyan ítéletek, ahol a bíróságok a Ptk. 2:52. § (3) bekezdésére hivatkozással megismételték a normaszövegben található szabályokat, de azt nem töltötték ki tartalommal. A másik csoportba viszont azokat az ügyeket soroltam, ahol a bíróságok alaposan számba vették az eset összes körülménye alapján figyelembe vehető szempontokat és részletesen kifejtették, hogy mi alapján határozták meg a sérelemdíj összegét.

⁹⁴⁵ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 44.M.544/2015/17.; Fővárosi Törvényszék 4.Mf.680.188/2016/6.; Kúria Mfv.II.10.211/2017/7.

⁹⁴⁶ Pécsi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.140/2016/23.; Pécsi Törvényszék 1.Mf.20.312/2017/3.; Kúria Mfv.I.10.697/2017/6.

⁹⁴⁷ Kúria Mfv.X.10.179/2020/9.

A vizsgált esetekből az látható, hogy a bíróságok legszélesebb körben *a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatását* értelmezték, de legfőképpen a sérelmet szenvedett fél életkörülményeit. Ezzel kapcsolatban az alábbiakra hivatkoztak: mindennapi életében az érdeklődést elveszítette, energia- és örömforrások hiánya mutatkozik nála, nincs olyan tevékenység, amely számára megelégedést, kiteljesedést, örömet okozna, szociális kapcsolatai is redukálódtak, élettére, tevékenységének a köre beszűkült;⁹⁴⁸ a munkavégzési képesség elvesztése, az életkor, a fájdalmak jelentkezése és azoknak a sértett mindennapjaira gyakorolt hatása, az elveszett életlehetőségek, a családi és társadalmi kapcsolatokban bekövetkezett akadályozottságok;⁹⁴⁹ pszichés elváltozás kialakulása, gyógyszer, gyógykészítmény szedése,⁹⁵⁰ kórházi kezelés alatt állt, több hetes gyógyulási folyamata volt, és maradandó, végleges fogyatékoságot szenvedett;⁹⁵¹ a baleset testi és mentális egészségre gyakorolt kedvezőtlen hatásával kénytelen együtt élni, maradandó sérüléseket szenvedett, az égési sérülések miatti hegesei testszerte megmaradtak, jelentősen befolyásolva a felperes önértékelését, nőiességének megélését;⁹⁵² a megvalósult egészségsértés az egész további életére kihatott, a több évtizede fennálló munkaviszonyának kényszerű megszüntetéséhez vezetett, korábban ellátott feladatai elvégzésére a jövőben nem képes, az orvosi bizottság minősítése szerint foglalkoztatási rehabilitációja sem javasolt.⁹⁵³

A bíróságok *a jogsértés súlya* körében értékelték, hogy a munkáltató jogsértő magatartása milyen szintű, mekkora mértékű egészségkárosodást okozott, mekkora fájdalommal járt, a munkavállaló állapota véglegesnek tekinthető-e, vagy van-e reális esély a javulásra, esetleg a teljes gyógyulásra, e vonatkozásban jelentőséget tulajdonítottak a kórházi kezeléseket, otthoni lábadozás időtartamának. A bíróságok a jogsértés súlyára a sérelemdíj mértékét növelő és csökkentő tényezőként is

⁹⁴⁸ Nyíregyházi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.28/2017/89.

⁹⁴⁹ Nyíregyházi Törvényszék 4.Mf.20.199/2020/3.

⁹⁵⁰ Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 8.M.303/2016/84.

⁹⁵¹ Miskolci Törvényszék 1.Mf.21.127/2018/5.

⁹⁵² Szegedi Törvényszék 3.M.70.067/2020/32.

⁹⁵³ Kúria Mfv.X.10.038/2021/6.

hivatkoztak. Utóbbi esetre példaként már e részben is említettem azt az ügyet, ahol a munkavállaló a munkáltató udvarán elesett, eltörte a csuklóját, de maradandó egészségkárosodása a törés miatt egyébként is igen csekély mértékű volt.⁹⁵⁴

Kifejezetten súlyos jogsértésnek minősítették a bíróságok a következő eseteket: a munkáltató eljárásával az adatvédelmi rendelkezések mindegyikét megsértette,⁹⁵⁵ egy várandós nő munkaviszonyának hátrányos megkülönböztetés miatti, próbaidő alatti megszüntetése,⁹⁵⁶ a munkavállaló nászútról készült fotójának képmásával visszaélve a munkáltató nagyszámú és olyan címzetti körnek küldte meg a levelet, akik a felperest munkája kapcsán ismerték.⁹⁵⁷

Az ítélezési gyakorlatban *a jogsértés ismétlődő jellegére* hivatkoztak a legritkábban, a vizsgált esetek közül mindössze két alkalommal: az egyik ügyben a munkáltató kétszer adott a felperes bűnügyi személyes adatait tartalmazó jogellenes tájékoztatást.⁹⁵⁸ A másik esetben pedig a munkáltató több alkalommal sértette meg a felperes személyes adatok védelméhez való jogát azzal, hogy többször indított informatikai keresést a felpereshez köthető adatokra; a bíróság a munkáltató eljárását *felróható*nak is találta, mivel a felperesnek lehetőséget kellett volna biztosítani a személyes adatai törlésére.⁹⁵⁹ Ez volt az egyetlen eset, ahol a vizsgált esetek közül a bíróság értékelt a jogsértő fél felróható magatartását.

Annál inkább szerepet játszott a sérelemdíj mértékének meghatározásában a munkavállaló *vétkes közrehatása*⁹⁶⁰ vagy a *természetes kórokú megbetegedésének* értékelése⁹⁶¹. Ezzel összefüggésben a Kúria határozatában elvi éllel rögzítette, hogy a sérelemdíj összegszerűségének megállapítása során (akár a kárenyhítési kötelezettség elmulasztása,

⁹⁵⁴ Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 7.M.370/2017/27.

⁹⁵⁵ Fővárosi Ítéltábla 2.Mf.31.325/2020/8.

⁹⁵⁶ Tatabányai Törvényszék 52.M.70.054/2020/19.

⁹⁵⁷ Fővárosi Törvényszék 4.M.71.030/2020/18.

⁹⁵⁸ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 58.M.523/2018/25.

⁹⁵⁹ Fővárosi Törvényszék 23.M.70.096/2020/13.

⁹⁶⁰ Gyulai Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 3.M.99/2015/169.; Nyíregyházi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.28/2017/89.; Székesfehérvári Törvényszék 2.Mf.20.007/2020/4.

⁹⁶¹ Pécsi Törvényszék 1.Mf.20.095/2019/4.

megsértése miatt) a kármegosztás nem alkalmazható, ehelyett a sértett esetleges közrehatása a sérelemdíj összegénél mérlegelhető.⁹⁶²

Mindezek alapján megállapítható, hogy a munkaügyi ítélkezési gyakorlatban mind a négy, Ptk.-ban nevesített, a sérelemdíj mértékének meghatározásakor irányadó szempontot figyelembe veszik, azokat az eset összes körülményeire tekintettel, tágan értelmezik, ami a bírói gyakorlat továbbfejlesztése szempontjából meghatározó jelentőséggel bír.

Értekezésem zárásaként megállapítható, hogy a személyiségvédelem – évszázados fejlődés eredményeként – a sérelemdíj bevezetésével, tételes jogi szabályokkal utat tört magának a munkajog területén is. A munkajogi bírói gyakorlat alapján, az elmúlt nyolc év távlatából az a következtetés vonható le, hogy a személyiségvédelem eszközszerke körében a sérelemdíj egyeduralomra tört, ugyanakkor álláspontom szerint a személyiségvédelem még szélesebb körben érvényesülhetne, ha a felek az egyéb szankciókat is igénybe vennék. A polgári jogi gyakorlat alapján látható, hogy adott esetben akár az objektív szankciók is tudnak megfelelő, hatékony jogvédelmet nyújtani még azokban az esetekben is, amikor a sérelemdíj megítélhetőségének feltételei nem állnak fent.

Dolgozatomban számos példával szemléltettem, hogy a sérelemdíj bevezetése milyen akadályok elé állította a jogalkalmazókat, ami kezdetben némi bizonytalanságot okozott a bírói gyakorlatban is. Az értekezésemben vizsgált ügyek elemzését követően viszont egyértelműen látszik, hogy a bíróságok rövid idő alatt megbirkóztak a kezdeti nehézségekkel és iránymutatásaik alapján a sérelemdíj gyakorlata kezd kirajzolódni. Ennek ellenére a bíróságok nincsenek könnyű helyzetben, hiszen a jogalkotó nagy terhet rakott rájuk azzal, hogy a személyiségvédelem több területén is számít jogfejlesztő tevékenységükre. Így a bíróságoknak a jövőben is meg kell felelniük

⁹⁶² Kúria Mfv.X.10.064/2020/4.

azoknak a kihívásoknak, amiket a személyiségi jogok kimeríthetetlen „katalógusa”, illetve a sérelemdíj mértékének meghatározásakor figyelembe veendő szempontok – szintén végtelen – köre szolgáltat.

ZÁRÓ RÉSZ

I. Irodalomjegyzék

I.1. A felhasznált szakirodalom jegyzéke

- Andreas BUCHER: *Natürliche Personen und Persönlichkeitsschutz*, Zürich, Helbing & Lichtenhahn, 1999.
- APÁTHY István: *Az általános magánjogi törvénykönyv tervezete. Kötelmi jog. Általános rész.* Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda, Budapest, 1882.
- APÁTHY István: *Az általános magánjogi törvénykönyv tervezete. Kötelmi jog. Különös rész.* Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda, Budapest, 1882.
- APÁTHY István: *Az általános magánjogi törvénykönyv tervezete. Indokolás a kötelmi jog különös részéhez.* Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda, Budapest, 1884.
- ARADI Frigyes – EÖRSI Gyula – GELLÉRT György: *A Polgári törvénykönyv magyarázata.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981.
- ARANY TÓTH Mariann: *A munkavállalók személyes adatainak védelme a magyar munkajogban.* Bába Kiadó, Szeged, 2008.
- ARANY TÓTH Mariann: *A személyiségvédelem szabályozásának fejlődése a magyar munkajogban. Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica : publicationes doctorandorum juridicorum IV., 2004.*
- ASZTALOS László: *Az általános kártérítés.* Jogtudományi Közlöny. 1957. 12. évf. 7–9. szám.
- ÁGOSTON Péter: *A jövő Polgári Törvénykönyvének tervezete.* Különlenyomat a Munkásügyi Szemle 1916. évi folyamából. Nagyváradai Társadalomtudományi Társaság, 1916.
- ÁRVA Zsuzsanna: *Kommentár Magyarország Alaptörvényéhez.* Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2013.

- BAJÁNHÁZY István: A megbízás és a munkaszerződés a római közjogban. *Sectio Juridica et Politca*, Miskolc, Tomus XXII., 2004.
- BALÁS P. Elemér: Személyiségi jog. SZLADITS Károly: *Magyar magánjog*. Első kötet. Általános rész, Személyi jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941. [Röviden: BALÁS P. (1941).]
- BALLA Ignác: Magánjogi törvénykönyvünk életbe léptető törvénye. *Polgári jog*. 1928. 4. évf. 8. szám.
- BANKÓ Zoltán (szerk.): Munkajogi kézikönyv 2012. Budapest, SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt., 2012.
- BANKÓ Zoltán–BERKE Gyula–KISS György: *Kommentár a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényhez*. Wolters Kluwer Jogtár.
- BARZÓ Tímea–HALÁSZ Csenge: Elmosódott magánélet? A privátszféra érvényesülése és határai az online közösségi térben. *Miskolci Jogi Szemle*. 15. évfolyam (2020) 1. szám.
- BERÉNYI József: A személyhez és a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok. In: Gellért György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata. Első kötet*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992.
- BERKE Gyula: Ágoston Péter a munkajogász – Adalékok a magyar munkajog eszmetörténetéhez. *Jogtörténeti szemle*. 2014. 1. szám.
- BERKE Gyula: Gondolatok a magánautonómia és a kollektív autonómia munkajogi problémájához. In: ÁBRAHÁM Márta – BERKE Gyula – TÁLNÉ Molnár Erika (szerk.): *Exemplis discimus. Emlékkötet Radnay József születésének 95. évfordulójára*. Kúria-Pázmány Press. Budapest, 2022.
- BÍRÓ György (szerk.): *Új magyar polgári jog (I-VIII.) I. kötet*. Általános tanok és személyek joga. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2013.
- BLUTMAN László: Egy empirikus jogértelmezéstan szükségessége. *Jogtudományi Közlöny*, 2007. 1. szám.

- BORONKAY Miklós: A képmáshoz és a hangfelvételhez való jog. *In Medias Res*, 2013. 1. szám.
- BOYTHA György: A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása. *Polgári Jogi Kodifikáció*. 2003. 1. szám.
- BÖSZÖRMÉNYINÉ Kovács Katalin: Ptk. Harmadik Rész. Személyiségi jogok. In: WELLMANN György (főszerk.): *Polgári Jog I-IV. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára*. ORAC Jogkódex, frissítve: 2022. január 1.
- Claus-Wilhelm CANARIS: *Gewinnabschöpfung bei Verletzung des allgemeinen Persönlichkeitsrechts*. In: Festschrift für Erwin Deutsch. Köln, 1999.
- CSÉFFÁN József: *A Munka Törvénykönyve és magyarázata*. Szegedi Rendezvényszervező Kft. Szeged, 2016.
- CSIKY Kálmán: *Werbőczy István és Hármaskönyve*. Franklin-Társulat, Budapest, 1899.
- CSÖNDES Mónika: *Előrelátható károk? Az előreláthatósági korlát hatása szerződészegési kártérítési jogunkra*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016.
- CSÖNDES Mónika: Az előreláthatósági korlát szabálya: a szerződészegési kártérítési jog és a munkajogi kártérítési jog. *Pécsi Munkajogi Közlemények*, 2015. 1–2. szám.
- DUDÁS Ferenc – HAZAFI Zoltán – TATÁR Irén – VILLÁNYINÉ Bárány Anikó: *Munkaügyi gyűrüskönyv*, Budapest, Complex, 2010.
- EÖRSI Gyula: *A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 1966.
- EÖRSI Gyula: *Összehasonlító polgári jog*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.
- FAZEKAS Judit: Első Könyv. Bevezető rendelkezések. In: OSZTOVITS András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. I. kötet*. Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.

- FAZEKAS Judit: Történeti áttekintés a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény és 2013. évi V. törvények kodifikációjáról. In: KESERŰ Barna Arnold–KÖHIDI Ákos: *Tanulmányok a 65 éves Lenkovics Barnabás tiszteletére*. Eötvös József Könyv-és Lapkiadó Bt., Budapest–Győr, – Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara, 2015.
- FÉZER Tamás: *A nem vagyoni (erkölcsi) sérelmek megítélésére a polgári jogban*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2011. [Röviden: FÉZER (2011).]
- FÉZER Tamás: A privátszféra polgári jogi védelmének alapkérdései. *Debreceni Jogi Műhely*. 2014. évi (XI. évf.) 1–2. szám. [Röviden: FÉZER (2014b).]
(http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2_2014/a_privatszfera_polgari_jogi_vedelmenek_alapkerdesei/)
- FÉZER Tamás: Személyiségi jogok. In: OSZTOVITS András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. I. kötet*. Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. [Röviden: FÉZER (2014a).]
- FÖLDI András–HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2010.
- Francesco GIGLIO: *The Foundations of Restitution for Wrongs*. Hart Publishing. Oxford and Portland, Oregon. 2007.
- FRANK Ignác: *A közigazság törvénye Magyarhonban*. A Magyar Királyi Egyetem Betűivel, Buda, 1845.
- Franz von ZEILLER: *Commentar über das Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*. Wien, 1811.
- Franz WIEACKER: *Privatrechtsgeschichte der Neuzeit unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Entwicklung*. Göttingen, 1967.
- FUGLINSZKY Ádám: *Kártérítési jog*. HVG-ORAC, Budapest, 2015.
- GALLIA Béla: A szolgálati szerződés a Magyar Magánjogi Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny*, 1928., 63. évf., 19. szám.

- GÁRDOS Péter – VÉKÁS Lajos (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. Wolters Kluwer Jogtár.
- GÁTOS György: LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata. *Magyar Jog*. 1993/1. szám.
- GÖRÖG Márta: A fájdalomdíj mértékét befolyásoló körülmények összehasonlító elemzése a német joggyakorlat előtérbe helyezésével. *Jogelméleti szemle*, 2001/4. szám.
<https://jesz.ajk.elte.hu/gorog8.html>
- GÖRÖG Márta: Az osztrák nem vagyoni kártérítés alapjai. *Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica et Politica*. Tomus LXVII. Fasc. 8. 2005.
- GYULAVÁRI Tamás (szerk.): Munkajog. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015.
- GYULAVÁRI Tamás–HÓS Nikolett–KÁRTYÁS Gábor–TAKÁCS Gábor: A Munka Törvénykönyve 2012. Budapest, Kompkonzult Számítástechnikai és Tanácsadó Kft., 2012.
- HALMOS Szilvia–PETROVICS Zoltán: *Munkajog*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014.
- HARMATHY Attila: A kártérítési felelősség általános és közös szabályai. In: WELLMANN György: *Az új Ptk. magyarázata VI/VI*. HVG-Orac, Budapest, 2013.
- HAVASI Péter: A személyek polgári jogi védelmére vonatkozó szabályozás kritikai elemzése, javaslat az új szabályozásra. *Polgári Jogi Kodifikáció*. 2002. 1. szám.
- HAVASI Péter: A nem vagyoni kár bírósági gyakorlata. *Gazdaság és Jog*. 2002. január, 1. szám.
- HORVÁTH Attila: *A magyar magánjog történetének alapjai*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2006.
- HORVÁTH István: Kikérem magamnak! A személyiségi jogok megsértéséért járó sérelemdíj – I. rész. *Adó*, 2015. 29. évf. 12–13. szám.
- HORVÁTH István–SZABÓ Tibor: Munkajogi navigátor. Kaposvári Nyomda, 2012.

- HORVÁTH István–SZLADOVNYIK Krisztina: *Munka Törvénykönyve 2014*, Vezinfó, Budapest, 2014.
- HORVÁTH Pál (szerk.): *Egyetemes jogtörténet I.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2003.
- ILLÉS József: *Bevezetés a magyar jog történetébe.* Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1930. [Röviden: ILLÉS (1930.)]
- ILLÉS József: *Werbőczy és a Hármaskönyv.* Magyar Jogászegylet, Budapest, 1942.
- KÁRTYÁS Gábor–KRAJECZ Laura: A munkára képes állapot értelmezése, különös tekintettel a munkahelyi alkoholos befolyásoltság tilalmára II. rész. *Magyar Jog*, 2021. 2. szám.
- KECSKÉS László: *A polgári jog fejlődése a kontinentális Európa nagy jogrendszereiben.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2004.
- KECSKÉS László: *Polgári jog. A személyek joga.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2007.
- KEMENES Béla: A kártérítés általános szabályai. In: GELLÉRT György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata. Első kötet.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1992.
- KENDERES György: Intézménytörténeti kérdések a munkaszerződés alakulását illetően. *Sectio Juridica et Politca*, Miskolc, Tomus XXV/2., 2007.
- KISS György: Az új Ptk. és a munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni munkaszerződésekre. *Polgári jogi kodifikáció.* II. évfolyam, 2000. 1. szám. 5. [Röviden: KISS (2000).]
- KISS György: *Munkajog.* Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 24. [Röviden: KISS (2005).]
- KISS György: Törekvések a munkajogi szabályozórendszer megújítására. In: ÁBRAHÁM Márta – BERKE Gyula – TÁLNÉ Molnár Erika (szerk.): *Exemplis discimus. Emlékkötet Radnay József születésének 95. évfordulójára.* Kúria-Pázmány Press. Budapest, 2022.
- KISS Tibor: Nem vagyoni kár vagy sérelemdíj. *Jogtudományi Közöny.* 2007. 4. szám

- KMOSKÓ Mihály: *Hammurabi törvényei*. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog-és Társadalomtudományi Szakosztálya. Kolozsvár, 1911.
- KOLOSVÁRY Bálint: *Magánjog*. „Studium” Kiadó, Budapest, 1930.
- Konrad ZWEIGERT–Hein KÖTZ: *Introduction to comparative law*. Clarendon Press, Oxford, 1998.
- KÖNIG Vilmos: A Magánjogi Törvénykönyv javaslata. *Jogtudományi Közlöny*, 1928. 63. évf. 10. szám.
- KRAJECZ Laura: A munkavállaló személyiségi jogainak védelme a munkajogi bírói gyakorlat tükrében I. rész, *Magyar Jog*, 2022/10. 573–583.;
- KRAJECZ Laura: A munkavállaló személyiségi jogainak védelme a munkajogi bírói gyakorlat tükrében II. rész, *Magyar Jog*, 2022/11. 613–624.
- KRAJECZ Laura: „Fontolva haladás”? – Láttelelet a sérelemdíj munkajogi bírói gyakorlatának alakulásáról. In: ÁBRAHÁM Márta–BERKE Gyula–TÁLNÉ Molnár Erika (szerk.): *Exemplis discimus. Emlékkötet Radnay József születésének 95. évfordulójára*. Kúria–Pázmány Press. Budapest, 2022. 195–219.
- KRAJECZ Laura: A munkavállalók személyiségi jogainak védelme, különös tekintettel a sérelemdíjra. *Munkajog*. HVG-Orac, 2019/4. szám.
- KUN Attila: A magyar munkajog kezdetei és helyzete 1945 és 1949 között. *Acta Universitatis Szegediensis. Publicationes Doctorandorum Juridicorum*, Tomus IV., Fasciculus 11. 2004.
- KUN Attila: A munkajog történeti fejlődésének vázlata. In: KISS György (szerk.): *Munkajog*. Dialóg Campus, Budapest, 2020. [Röviden: KUN (2020).]
- KUN Attila: A munkahelyi egészségkárosodások megtérítése a magyar munkajogban – felelősségi szabályok és kompenzáció. *Magyar Munkajog E-Folyóirat*, 2014.)
- KUN Attila: A munkáltató kártérítési felelőssége. In: KISS György (szerk.): *Munkajog*. Dialóg Campus, Budapest, 2020.

- KUN Attila: Gazdasági racionalitás és munkajog. Az előreláthatósági klauzula esettanulmánya az új Munka Törvénykönyve tükrében. *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXXI., 2013.
- LÁBADY Tamás: A deliktuális felelősség fontosabb változásai az új Ptk.-ban. *Jogtudományi Közlöny*, 2014. 3. szám. [Röviden: Lábady (2014).]
- LÁBADY Tamás: *A magánjog általános tana*. Szent István Társulat, Budapest, 2017. [Röviden: LÁBADY (2017).]
- LÁBADY Tamás: *A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata*. Budapest, Elte Jogi Továbbképző Intézet, 1992. [Röviden: Lábady (1992a).]
- LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatos bírói gyakorlat legújabb tendenciái. *Biztosítási szemle*. 1992. 7–8. szám, [Röviden: LÁBADY (1992b).]
- LÁBADY Tamás: A nem vagyoni (ideális) kártérítés a középkorban. *Magyar Jog*. 1993. 10. szám. [Röviden: LÁBADY (1993a).]
- LÁBADY Tamás: Az eszmei kártérítés új dimenziói a magyar jogban. In: *Emlékkönyv Dr. Kemenes Béla egyetemi tanár 65. születésnapjára*. Szeged, Acta Juridica et Politica, 1993., 245. [Röviden: LÁBADY (1993b).]
- LÁBADY Tamás: Az eszmei kártérítés antikja. *JURA* 1994/1. szám. [Röviden: LÁBADY (1994a).]
- LÁBADY Tamás: A nem vagyoni érdekek védelmének francia útja: le dommage moral. *Jogtudományi Közlöny*, 1994. 1. szám. [Röviden: LÁBADY (1994b).]
- LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés a 18. és 19. század német jogában (1. rész). *Biztosítási szemle*. 1994/1. szám. [Röviden: LÁBADY (1994c).]
- LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés a 18. és 19. század német jogában (2. rész). *Biztosítási szemle*. 1994/2. szám. [Röviden: LÁBADY (1994d).]
- LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés funkciójáról. *Biztosítási szemle*, 1991. 11–12. szám.

- LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés metamorfózisa sérelemdíjjá. A bírói gyakorlat kezdeti dilemmái. *Polgári Jog*, 2016. szám – Fórum. [8] bekezdés. [Röviden: LÁBADY (2016).]
- LÁBADY Tamás: Az általános személyiségi jog és a pénzbeli elégtétellel való oltalmazása a svájci kodifikációban. *Magyar Jog*. 1994. 4. szám. [Röviden: LÁBADY (1994e).]
- LÁBADY Tamás: Elégtétel a nem-vagyoni károkért a 20. század első felének magyar magánjogában. In: HAMZA Gábor–KAJTÁR István–ZLINSZKY János (szerk.): *Tanulmányok Benedek Ferenc tiszteletére*. Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 1996. [Röviden: LÁBADY (1996).]
- LÁBADY Tamás: Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés. *Állam- és Jogtudomány*. LVII. évfolyam. 2016. 1. szám.
- LANCZER Gabriella: A nem vagyoni kártérítés problémaköre a munkajogi ítélkezési gyakorlatban. *Magyar Jog*. 1995/6. szám.
- LANDI Balázs: A személyiségsértés szankciórendszerének sajátosságai a polgári jog rendszerében – történeti visszatekintéssel. *Jogtudományi Közlöny*. 2014. 2. szám
- LÁNYI Bertalan et al. (szerk.): *A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezetét előkészítő bizottság jegyzőkönyvei*. Első füzet. Budapest, Franklin-társulat, 1897.
- LEHOCZKYNÉ Kollonay Csilla: Génmanipulált újszülött – Új munkatörvény az autoriter és neoliberais munkajogi rendszerek határán. In: KUN Attila (szerk.): *Az új munka törvénykönyve dilemmái című tudományos konferencia utókiadványa*. KRE ÁJK 2011. december 13., Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2013.
- LENKOVICS Barnabás–SZÉKELY László: *A személyi jog vázlata*. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 2014.
- LŐRINCZ György: Az „ellenőrzési kör” értelmezése a munkaügyi ítélkezés tükrében. *Munkajog*, 2020. 1. szám.
- LŐRINCZ György: Az új Ptk. alkalmazása a munkaviszonyra.

- Mark FREEDLAND–Nicola KOUNTOURIS: *The Legal Construction of Personal Work Relations*. Oxford University Press, Oxford, New York, 2011.
- MÁRKUS Dezső: *Az osztrák általános polgári törvénykönyv mai érvényében*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1907.
- MARTON Géza: *A római magánjog elemeinek tankönyve*. „Méliusz” Könyvkereskedés, Debrecen, 1937.
- MARTON Géza: *A római magánjog elemeinek tankönyve (Institutiók)*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1963.
- MARTON Géza: Kártérítés. In: Szladits Károly (szerk.): *Magyar magánjog. Kötelmi jog. Általános rész*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1941. [Röviden: MARTON (1941).]
- MENYHÁRD Attila: A magánélethez való jog elméleti alapjai. In *Medias Res*. 2014/2.
- MENYHÁRD Attila: Büntető elemek a polgári jogban. In: GELLÉN Klára–GÖRÖG Márta (szerk.): *Lege et fide. Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára*. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016.
- MESZLÉNY Artur: A polgári törvénykönyv második tervezete. *Jogállam*. 1913., 12. évf. 6. szám. 428. [Röviden: MESZLÉNY (1913).]
- MESZLÉNY Artur: *A személyiség védelme a Polgári Törvénykönyv tervezetében*. Magyar Jogászegyleti Értekezések. XXVI. Kötet. 7. Füzet. 1903. 293–294. [Röviden: MESZLÉNY (1903).]
- MESZLÉNY Artur: *A svájci polgári törvénykönyvről*. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, 1909. 231–232. [Röviden: MESZLÉNY (1909).]
- MESZLÉNY Artur: *Magánjog-politikai tanulmányok különös tekintettel a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetére. II. A nem-vagyoni érdekek jogi védelméről*. Budapest, Politzer Zsigmond és fia kiadása, 1901. 35. [Röviden: MESZLÉNY (1901a).]
- MESZLÉNY Artur: *Magánjog-politikai tanulmányok különös tekintettel a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetére. VI. A szolgálati szerződés, sociális vonatkozásaiban*. Budapest, Politzer Zsigmond és fia kiadása, 1901.

- MESZLÉNY Artur: Nem vagyombéli kár. In: ALMÁSI Antal et al: *Glossza Grosschmid Béni Fejezetek kötelmi jogunk köréből című művéhez*. Első kötet. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1932.
- MESZLÉNY Artur: *Személyjog és vagyonjog az új polgári perrendtartásban*. Budapest, 1912.
- MOLNÁR Ambrus: A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései. *Kúriai Döntések*. 2013/7. szám.
- NAGY Gergő: Sérelemdíj: mi változik? In: FAZEKAS Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2014*. ELTE ÁJK, Budapest, 2014.
- NAGY László–WELTNER Andor (szerk.): *A Munka Törvénykönyve kommentárja*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1978.
- NÁDAS György–RAB Henriett–SIPKA Péter–ZACCARIA Márton Leó: *A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény kommentárja a munkajogi kódexek összehasonlító táblázatával*. OPTEN Informatikai Kft. Budapest, 2016.
- NOCHTA Tibor: A személyiségi jogok magánjogi szankciós védettségéről. *Magyar Jog*. 2018. 1. szám.
- Oliver DIGGELMANN–Maria-Nicole CLEIS: How the Right to Privacy Became a Human Right. *Human Rights Law Review* 2014/3.
- PARLAGI Mátyás: A sérelemdíj iránti kereset elutasítása és a hátrány kutatása. *Jogtudományi Közlöny*, 2018. 9. szám.
- Paul DAVIES–Mark FREEDLAND (szerk.): *Kahn-Freund's Labour and the Law*. Steven&Sons, London. 1983.
- Peter STEIN: *A római jog Európa történetében*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.
- PETRIK Ferenc: *A kártérítési jog*. Az élet, testi épség, egészség megsértésével szerződésen kívül okozott károk megtérítése. HVG-ORAC, Budapest, 2002.
- PETRIK Ferenc: A nem vagyoni kár megtérítése védelmében. *Polgári Jogi Kodifikáció* V. évfolyam 1. szám. [Röviden: PETRIK (2003).]

- PETRIK Ferenc: A személyiségi jogok az új Polgári Törvénykönyvben. *Magyar Jog*. 2004. 5. szám.
- PETRIK Ferenc: *A személyiség védelme. A sajtó-helyreigazítás*. HVG-Orac, Budapest, 2001. 25. [Röviden: PETRIK (2001).]
- PETRIK Ferenc (szerk.): *Polgári jog. Kommentár a gyakorlat számára. I. kötet*. HVG-ORAC, Budapest, 2013. 164–165. [Röviden: PETRIK (2013).]
- PETROVICS Zoltán: A polgári jog egyes rendelkezéseinek alkalmazása a munkaviszonyban, különös tekintettel a kötbérré. *Munkajog*. 2019. 4. szám.
- PÓLAY Elemér: *A személyiség polgári jogi védelmének történetéhez*. Iniuria-tényállások a római jogban. *Acta Juridica et Politica*, Tomus XXX. Fasciculus.
- PRIBULA László: A köztudomású tények értékelése a hozzátartozói nem vagyoni kártérítés bírói gyakorlatában. *Jogtudományi Közlöny*. 2012. 7–8. szám.
- PRUGBERGER Tamás: Az új Ptk. és a munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni és a kollektív munkaszerződésekre. In: MANFRED Ploetz–TÓTH Hilda: *A munkajog és a polgári jog kodifikációs és funkcionális összefüggései*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2001.
- PRUGBERGER Tamás–NÁDAS György: *Európai és magyar összehasonlító munka- és közszolgálati jog*. Wolters Kluwer, Budapest, 2014.
- RADNAY József: A Ptk. és a munkajog kapcsolata, különös tekintettel a magyar jogra. *Polgári jogi kodifikáció*, 1999., I. évfolyam 1. szám. [Röviden: RADNAY (1999).]
- RADNAY József: *Munkajog*. Szent István Társulat, Budapest, 2004. [Röviden: RADNAY (2004).]
- ROMÁN László: *Munkajog*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1989.
- ROSS CRANSTON (szerk.): *Making Commercial Law*. Essays in Honour of Roy Goode. Clarendon Press, Oxford, 1997.
- RUSZOLY József: *Európai jog-és alkotmánytörténelem*. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016.

- SAJÓ András: A társadalmi tényező a magánéletben – a „magánülethez való jog” (private life) genealógiája. *Állam-és Jogtudomány*. LVIII. évfolyam. 2017. 4. szám.
- SÁNDOR István: Az 1959-es Ptk. a magyar polgári jog fejlődésében. A jogfejlődés dinamikája a '80-as években. *Gazdaság és Jog*. 2022. 5–6. szám.
- SCHANDA Balázs – BALOGH Zsolt: *Alkotmányjog – alapjogok*. PPKE JÁK, Budapest, 2011.
- SCHWARZ Gusztáv: *Magánjogi fejtegetések felsőbbirósági határozatok kapcsán*. Singer és Wolfner Könyvkereskedése, Budapest, 1890.
- SCHWARTZ Tibor: A munka jogviszonyai szabályozásának főbb elvei a Magánjogi Törvénykönyv javaslatában. *Jogtudományi Közöny*, 1928., 63. évf., 21. szám.
- SIPKA Péter: *A munkáltatói kárfelelősség alakulása a bírói gyakorlat tükrében*. Budapest, HVG-ORAC, 2015.
- SIPKA Péter: Az új Munka Törvénykönyve felelősségi rendszere, figyelemmel az új Polgári Törvénykönyvre. *Magyar Jog*. 2013. 12. szám
- SIPKA Péter–ZACCARIA Márton Leó: A sérelemdíj megjelenésének lehetséges hatásai a munkaügyi ítélkezésre. In: SZALMA József (szerk.): *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken*. A Vajdasági Magyar Tudományos Társaság kiadványai, 2013.
- SÓLYOM László: *A személyiségi jogok elmélete*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983.
- SZEGHŐ Katalin: Sérelemdíj – kérdések és kezdeti tapasztalatok. *Magyar Jog*. 2020. 3. szám
- SZÉKELY László: *A személyiségi jogok hazai elmélete. A forrásvidék*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2011.
- SZÉKELY László: A magánszféra védelme az ombudsmani gyakorlatban. In: GÖRÖG Márta–MENYHÁRD Attila–KOLTAY András (szerk.): *A személyiség és védelme*. ELTE, Budapest, 2017.
- SZILÁGYI Ferenc: A személyiség magánjogi védelmének dogmatikája a német jogban. *In Medias Res*, 2013. 2. szám.

- SZLADITS Károly: A Magánjogi Törvénykönyv javaslata. *Jogtudományi Közlöny*, 1928., 63. évf. 6. sz. [Röviden: SZLADITS (1928).]
- SZLADITS Károly: *Magyar magánjog*. Első kötet. Általános rész, Személyi jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941. [Röviden: SZLADITS (1941).]
- TAKÁCS Tibor: A Code civil történeti és doktrinális értelmezése. *Jogtörténeti szemle*. 2003. évi 3. szám.
- TÁLNÉ MOLNÁR Erika (szerk.): *A Magyar Munkajog*. Kommentár a gyakorlat számára. 4. kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2015.
- TÖRŐ Károly: A munka szabadságának védelme a polgári jogban. *Jogtudományi Közlöny*, 1983. 6. szám
- TÖRŐ Károly: A nem vagyoni kártérítés gyakorlati kérdései. *Magyar Jog*. 1992., 8. szám. [Röviden: TÖRŐ (1992).]
- TÖRŐ Károly: A személyiségvédelem helye és szerepe a polgári jog rendszerében. *Magyar jog és külföldi jogi szemle*. 1970. 2. szám.
- TÖRŐ Károly: A személyiség polgári jogi védelme bíróságaink gyakorlatában. *Magyar jog és külföldi jogi szemle*. 1971. 11–12. szám.
- UJVÁRINÉ Antal Edit: *Felelősségtan*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014.
- VARGA Csaba: *A jogi gondolkodás paradigmái*. Szent István Társulat, Budapest, 2006.
- VARGA Zs. András: Tíz gondolat a jogegységről és a precedenshatásról. *Magyar Jog*, 2020. 2. szám
- VÉKÁS Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. CompLex Kiadó, Budapest, 2013. [Röviden: Vékás (2013a).]
- VÉKÁS Lajos: Adalékok a Polgári Törvénykönyv történeti és összehasonlító jogi értékeléséhez. In: KESERŰ Barna Arnold–KÖHIDI Ákos: *Tanulmányok a 65 éves Lenkovics Barnabás tiszteletére*. Eötvös József Könyv-és Lapkiadó Bt. – Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest – Győr, 2015. 568. [Röviden: Vékás (2015).]

- VÉKÁS Lajos: A Polgári Törvénykönyv első hét évéről. *Jogtudományi Közlöny*, 2021. 3. szám, 107. [Röviden: VÉKÁS (2021).
- VÉKÁS Lajos: Bíráló és jobbító észrevételek az új Ptk. Törvényjavaslatához (a zárószavazás előtt). *Magyar Jog*, 2013. 1. szám. [Röviden: VÉKÁS (2013b).]
- VÉKÁS Lajos: Az új Ptk. Szakértői Javaslatának elvi kérdései. *Magyar Jog*, 2008. 2. szám
- VÉKÁS Lajos: *Parerga. Sérelemdíj – fájdalomdíj. Gondolatok az új Ptk. reformjavaslatáról a német jog újabb fejleményei tükrében.* Budapest, HVG-ORAC, 2008.
- VÉKÁS Lajos: Sérelemdíj-fájdalomdíj: Gondolatok az új Ptk. reformjavaslatáról a német jog újabb fejleményei tükrében. *Magyar Jog*, 2005. 4. szám.
- VÉKÁS Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez.* Budapest, Complex, 2008. [Röviden: VÉKÁS (2008a).]
- VÉKÁS Lajos: Történeti visszapillantás a magyar magánjog kodifikációjára. *Jogtudományi Közlöny*. 2011. 5. szám. [Röviden: VÉKÁS (2011).]
- WENZEL Gusztáv: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere.* I. kötet. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Buda, 1863. [Röviden: WENZEL (1863).]
- WENZEL Gusztáv: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere.* II. kötet. Buda, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1864. [Röviden: WENZEL (1864).]
- WENZEL Gusztáv: *A magyar magánjog rendszere.* Első kötet. Athenaeum nyomdája, Pest, 1872. [Röviden: WENZEL (1872b).]
- WENZEL Gusztáv: *Magyarország jogtörténeke rövid vázlat.* Fanda és Frohna Nyomdája, Pest, 1872.
- Wolfgang STEGMAIER: *Das Preußische Allgemeine Landrecht und seine staatsrechtlichen Normen.* Berlin, Duncker & Humblot, 2014.

- ZLINSZKY Imre: *A magyar magánjog mai érvényében*. Franklin-Társulat, Budapest, 1880. [Röviden: ZLINSZKY (1880).]
- ZLINSZKY Imre: *A magyar magánjog mai érvényében különös tekintettel a gyakorlat igényeire*. Franklin – társulat. Budapest, 1902. [Röviden: ZLINSZKY (1902).]
- ZOLTÁN József: A Magánjogi Törvénykönyv javaslatának felszívódása a bírói gyakorlatba. *Jogállam*, 1933. 32. évf. 4–6. szám.
- ZOLTÁN Ödön: A nem vagyoni kár megtérítéséről. *Magyar Jog*. 1991., 8. szám.
- ZOLTÁN Ödön: A személyhez és a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok. In: GELLÉRT György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata. Első kötet*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992. [Röviden: ZOLTÁN (1992).]
- ZOLTÁN Ödön: Felelősség a nem vagyoni kárért. *Magyar Jog*. 1980. 5. szám.

I.2. A felhasznált jogszabályok jegyzéke

- A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény
- A cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról, a gazdasági munkásokról és a napszámosokról szóló 1876. évi XIII. törvénycikk
- A gyárak jogviszonyairól szóló 1840. évi XVII. törvénycikk
- A kereskedelmi törvényről szóló 1875. évi XXXVII. törvénycikk
- A magánélet védelméről szóló 2018. évi LIII. törvény (röviden: Mavédtv.)
- A magyar büntető-törvénykönyvek (1878:V. törvénycikk és 1879:XL. törvénycikk) életbeléptetéséről szóló 1880. évi XXXVII. törvénycikk
- A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény (röviden: 1959-es Ptk.)
- A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény (röviden: 1977. évi Ptk.-novella)
- A munkaviszony egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1937. évi XXI. törvénycikk
- A Munka Törvénykönyvéről szóló 1951. évi 7. törvényerejű rendelet (röviden: 1951-es Mt.)
- A Munka Törvénykönyvéről szóló 1967. évi II. törvény (röviden: 1967-es Mt.)
- A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény (röviden: 1992-es Mt.)
- A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (röviden: Mt.)

- A Munka Törvénykönyve végrehajtásáról szóló 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet
- A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (röviden: Ptk.)
- A sajtóról szóló 1914. évi törvénycikk
- A szerzői jogról szóló 1921. évi LIV. törvénycikk
- A tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. törvénycikk
- Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény
- Az Európai Unió adatvédelmi reformjának végrehajtása érdekében szükséges törvénymódosításokról szóló 2019. évi XXXIV. törvény
- Az ipartörvényről szóló 1872. évi VIII. törvénycikk

I.3. A felhasznált egyéb források jegyzéke

- XII táblás törvény (lex XII tabularum)
- Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten (röviden: ALR)
- Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie (röviden: ABGB)
- A magánélet védelméről szóló T/706. számú törvényjavaslat indokolása
- A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete
- A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló törvényjavaslat

- A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvényjavaslat indokolása
- A Magánjogi Törvénykönyv javaslatának vitája a Magyar Jogászegyletben. *Magyar Jogi Szemle*, 1929, 10. évf. 6. szám
- A M. Kir. Igazságügyminisztérium: A polgári törvénykönyv javaslata. Az országgyűlés elé terjesztett szöveg. Budapest, 1914.
- Az Igazságügyminisztériumban szervezett állandó bizottság vezetősége: *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének további tárgyalását elősegítő fõelõadmány és a tervezetre vonatkozó bírálati anyag*. I. kötet. Grill Károly Könyvkereskedése, Budapest, 1904.
- A M. Kir. Igazságügyminisztérium: Indokolás a polgári törvénykönyv törvényjavaslatához. I. kötet. Bevezetés. Személyi és családjog. Budapest, 1914.
- A M. Kir. Igazságügyminisztérium: A polgári törvénykönyv törvényjavaslatának tárgyalása a képviselõház külön bizottságában. I. Általános tárgyalás. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1915.
- A M. Kir. Igazságügyminisztérium: A polgári törvénykönyv törvényjavaslatának tárgyalása a képviselõház külön bizottságában. II. Bizottsági jelentés. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1916.
- A Munka Törvénykönyvérõl szóló 1992. évi XXII. törvény – T/3066. számú törvényjavaslat – általános indokolása
- A Munka Törvénykönyvérõl szóló T/4786. számú törvényjavaslat indokolása
- A Polgári Törvénykönyvrõl szóló 2009. évi CXX. törvény hatályba nem lépésérõl, valamint az ezzel összefüggõ törvénymódosításokról 2010. évi LXXIII. törvényjavaslat
- A Polgári Törvénykönyvrõl szóló T/5949. számú törvényjavaslat

- A Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú törvényjavaslat indokolása
- Az Európai Unió adatvédelmi reformjának végrehajtása érdekében szükséges törvénymódosításokról szóló T/4479. számú törvényjavaslat indokolása
- Az új kódex I. Könyv III. Részéhez készült Szakértőbizottsági javaslat. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2005. 3. szám
- Bürgerliches Gesetzbuch für das Deutsche Reich (röviden: BGB)
- Code civil des Francias (röviden: Code civil)
- Hammurapi törvényoszlopa
- *Indokolás a magyar általános polgári törvénykönyv tervezétéhez.* Első kötet, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1901.
- Indokolás Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének törvényjavaslatához
- *Indokolás a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvének Javaslatához.* Országgyűlési irományok, 1958. I. kötet, 4. szám.
- Magyarország Alaptörvénye (röviden: Alaptörvény)
- Magyar Közlöny 2002. évi 15. szám, II. kötet
- Magyar Közlöny 2003. évi 8. szám
- *Magyarország Magánjogi Törvénykönyve* (röviden: Mtj.)
- Munkaügyi Értesítő. 2007. április 130–131.
- *Opus Tripartitum Juris Consuetudinarii Incliti Regni Hungariae et Partium eidem Subjectarum* (Nemes Magyarország szokásjogának Hármaskönyve, röviden: Tripartitum)
- Országgyűlési irományok, 1958. I. kötet, 4. szám.
- Schweizerisches Obligationrecht (röviden: OR)
- Szent István Király Dekrétomai

- Szerkesztőbizottsági javaslat az I. Könyv: A személyek III. Részéhez. Polgári Jogi Kodifikáció, 2005. 3. szám.
- Zivilgesetzbuch (röviden: ZGB)

I.4. A felhasznált bírói gyakorlat jegyzéke⁹⁶³

- Az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI.1.) határozata
- Az Alkotmánybíróság 8/1990. (IV.23.) határozata
- Az Alkotmánybíróság 56/1994. (XI. 10.) AB határozata
- Az Alkotmánybíróság 36/2005. (X.5.) AB határozata

- Legfelsőbb Bíróság Elvi Tanácsa 4946/1951.
- Legfelsőbb Bíróság III. PED. (BH 1953.3.118.)
- Legfelsőbb Bíróság P.törv.IV.20.769/1978/4. – BH1979. 204.
- Legfelsőbb Bíróság – Pfv.V.21.087/1979.
- Legfelsőbb Bíróság – BH 1981/2. – Pf.20.592/1980.
- Legfelsőbb Bíróság 16. számú irányelve
- Legfelsőbb Bíróság 21. számú irányelve
- Legfelsőbb Bíróság Munkaügyi Kollégiumának 28. számú állásfoglalása
- Legfelsőbb Bíróság Mpk.I.10.289/1987. – BH1988. 333.
- Legfelsőbb Bíróság Munkaügyi Kollégiumának 144. számú állásfoglalása
- Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.711/1997.
- Legfelsőbb Bíróság Mfv.II.10.762/1997. – BH1998. 506.
- Legfelsőbb Bíróság Mfv.10.799/1997.

⁹⁶³ Az értekezés C) részében elemzett bírósági döntések a Függelékben kerültek feltüntetésre.

- Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.741/1998.
- Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.11.008/1998.
- Legfelsőbb Bíróság Mfv.II.10.438/1999. – EBH2000. 258.
- Legfelsőbb Bíróság – Pfv.IV.22.415/1999.
- Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.394/2004.
- Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.774/2004.
- Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.018/2006.
- Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.902/2009. – EBH2010. 2160.
- Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.330/2010.
- Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.520/2010.
- Kúria Mfv.I.10.793/2012.
- Kúria Pfv.IV.21.764/2015/4.
- Kúria Pfv.IV.20.903/2016/7.
- Kúria Pfv.IV.22.202/2016.
- Kúria Pfv.IV.20.602/2017.– (BH2018. 221.)
- A munkáltatónak a munkavállalója egészségi állapotában bekövetkezett károkért fennálló felelőssége egyes kérdéseiről 1/2018. (VI. 25.) KMK vélemény
- A Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2013. (VI. 17.) számú határozatával elfogadott, a nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj megtérítése iránti követelések elbírálásának a polgári perben felmerülő egyes kérdéseiről szóló kollégiumi vélemény
- Fővárosi Ítéltábla 1.Pf.194/2015/3/II.
- Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.586/2015/3/II.
- Fővárosi Ítéltábla 32.Pf.20.039/2017/3-II.
- Fővárosi Ítéltábla 32.Pf.21.106/2016/7/II

- Fővárosi Törvényszék 70.P.20.229/2015/3.

- Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.387/2015/3.
- Győri Ítéltábla Pf.I.20.081/2015/3/I.
- Pécsi Ítéltábla Pf.III.20.103/2015/4.
- Szegedi Ítéltábla Pf.I.20.164/2016/4. – BDT2017. 3657.
- Szegedi Ítéltábla Pf.I.20.002/2017/8.
- Szegedi Ítéltábla Pf.20.018/2018/4.

- BH1998. 99.
- BH2002. 7.
- BH2020. 238.
- BH2016.241.
- BDT2019.4015.
- BDT2019. 4063.
- BDT2017. 1663.
- EBH2002. 789.
- EBH2003. 974.
- PJD2016.14.
- PJD2017.3.
- PJD2017.9.
- PJD2017.17.

II. Függelék: a C) Részben felhasznált bírói gyakorlat

Sorszám	Személyiségi jogsértés típusa	Bírósági ügyszám	A döntés lényege
1.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.I.10.540/2018/7	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Pécsi Törvényszék 1.Mf.20.285/2018/7.	4.000.000 Ft sérelemdíj
		Pécsi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 3.M.69/2017/47.	1.000.000 Ft sérelemdíj
2.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.I.10.257/2018/8.	500.000 Ft sérelemdíj
		Pécsi Törvényszék 1.Mf.20.870/2017/5.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Pécsi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.424/2015/37.	1.500.000 Ft sérelemdíj
3.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.I.10.572/2017/7.	Jogerős ítélet hatályon kívül helyezése, kereset elutasítása
		Székesfehérvári Törvényszék 2.Mf.20.787/2016/8.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Székesfehérvári Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 5.M.296/2014/43.	300.000 Ft sérelemdíj
4.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.I.10.027/2019/9.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Miskolci Törvényszék 1.Mf.21.127/2018/5.	10.000.000 Ft sérelemdíj
		Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 5.M.608/2017/27.	3.000.000 Ft sérelemdíj
5.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.I.10.058/2019/7.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Gyulai Törvényszék 9.Mf.25.448/2018/5.	2.000.000 Ft sérelemdíj
		Gyulai Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 3.M.99/2015/169.	600.000 Ft sérelemdíj
6.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.II.10.237/2019/4.	II. fokú ítélet hatályon kívül helyezése, + 600.000 Ft sérelemdíj
		Fővárosi Törvényszék 4.Kf.650.632/2018/6.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 64.M.87/2017/31.	600.000 Ft sérelemdíj
7.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.I.10.290/2019/3.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Miskolci Törvényszék 1.Mf.20.483/2019/4.	1.500.000 Ft sérelemdíj
		Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 7.M.80/2017/52.	500.000 Ft sérelemdíj

8.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.I.10.291/2019/5.	Jogerős ítélet helybenhagyása
		Miskolci Törvényszék 1.Mf.20.443/2019/4.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 7.M.370/2017/27.	60.000 Ft sérelemdíj
9.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.311/2019/6.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Pécsi Törvényszék 1.Mf.20.095/2019/4.	2.500.000 Ft sérelemdíj
		Pécsi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.624/2017/44.	1.500.000 Ft sérelemdíj
10.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.333/2019/4.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Balassagyarmati Törvényszék 15.Mf.20.201/2019/4.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Salgótarjáni Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 4.M.190/2017/61.	1.500.000 Ft sérelemdíj
11.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.011/2020/3.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Győri Törvényszék 2.Mf.20.266/2019/4.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Győri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.508/2017/57.	150.000 Ft sérelemdíj
12.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.015/2020/4.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Fővárosi Törvényszék 5.Mf.680.296/2019/14.	2.000.000 Ft sérelemdíj
		Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 70.M.1051/2018/36.	1.000.000 Ft sérelemdíj
13.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.028/2020/4.	II. fokú ítélet hatályon kívül helyezése, I. fok hatályban tartása
		Szolnoki Törvényszék 4.Mf.20.014/2019/6.	I. fokú ítélet megváltoztatása, kereset elutasítása
		Szolnoki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.548/2016/46.	1.000.000 Ft sérelemdíj
14.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.084/2020/4.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Szolnoki Törvényszék 4.Mf.20.833/2019/7.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Szolnoki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.520/2016/74.	500.000 Ft sérelemdíj
15.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.101/2020/6.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Tatabányai Törvényszék 2.Mf.20.028/2019/5.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Tatabányai Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.M.316/2017/79.	2.500.000 Ft sérelemdíj

16.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.107/2020/6.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Nyíregyházi Törvényszék 4.Mf.20.199/2020/3.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Nyíregyházi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.28/2017/89.	4.800.000 Ft sérelemdíj
17.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.108/2020/4.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Székesfehérvári Törvényszék 2.Mf.20.007/2020/4.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Székesfehérvári Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.M.95/2016/117.	2.000.000 Ft sérelemdíj
18.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.115/2020/7.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Szegedi Ítéltábla Mf.I.40.006/2020/7.	1.800.000 Ft sérelemdíj
		Kecskeméti Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 3.M.198/2018/4.	2.500.000 Ft sérelemdíj
19.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.130/2020/6.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Fővárosi Ítéltábla 1.Mf.31.029/2020/8.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 64.M.2782/2017/70.	1.200.000 Ft sérelemdíj
20.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.161/2020/8.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Szegedi Törvényszék 2.Mf.20.056/2020/4.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 8.M.303/2016/84.	10.000.000 Ft sérelemdíj
21.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.038/2021/6.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Debreceni Ítéltábla Mf.I.50.032/2020/7.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Debreceni Törvényszék 4.M.70.021/2020/11.	6.000.000 Ft sérelemdíj
22.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.052/2021/5.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Győri Ítéltábla Mf.V.30.044/2020/7/I.	3.000.000 Ft sérelemdíj
		Székesfehérvári Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 3.M.76/2017/71.	5.000.000 Ft sérelemdíj
23.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.I.10.045/2019/7.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Szolnoki Törvényszék 4.Mf.21.395/2017/5.	I. fokú ítélet megváltoztatása, kereset elutasítása
		Szolnoki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.283/2015/48.	700.000 Ft sérelemdíj

24.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.II.10.169/2019/4.	Jogerős ítélet hatályon kívül helyezése, I. fok új eljárásra utasítása
		Miskolci Törvényszék 1.Mf.21.603/2018/4.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.525/2017/27.	Kereset elutasítása
25.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.I.10.220/2019/5.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Kecskeméti Törvényszék 6.Mf.20.071/2019/3.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Kecskemét Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 3.M.382/2016/52.	Kereset elutasítása
26.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.I.10.259/2019/4.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Szolnoki Törvényszék 4.Mf.21.005/2018/6.	I. fokú ítélet megváltoztatása, kereset elutasítása
		Szolnoki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 3.M.101/2017/28.	260.000 Ft sérelemdíj
27.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.003/2020/4.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Debreceni Törvényszék 2.Mf.20.241/2019/16.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Debreceni Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.537/2016/83.	Kereset elutasítása
28.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.025/2020/6.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Debreceni Törvényszék 2.Mf.20.905/2019/6.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Debreceni Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.121/2018/57.	Kereset elutasítása
29.	élet, testi épség, egészség megsértése	Kúria Mfv.X.10.002/2021/3.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Fővárosi Ítéltábla 1.Mf.31.180/2020/6.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 33.M.388/2017/89.	Kereset elutasítása
30.	magánélethez való jog megsértése	Kúria Mfv.I.10.397/2018/7.	II. fokú ítélet hatályon kívül helyezése, személyiségi jogsértés megállapítása
		Győri Törvényszék 2.Mf.20.870/2017/6.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Győri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 5.M.63/2016/21.	Kereset elutasítása
31.	magánélethez való jog megsértése	Kúria Mfv.X.10.127/2020/8.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Budapest Környéki Törvényszék 8.Mf.20.945/2019/5.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 23.M.327/2016/43.	Kereset elutasítása

32.	magántitokhoz való jog megsértése	Kúria Mfv.IV.10.098/2021/7.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Fővárosi Ítéltábla 2.Mf.31.325/2020/8.	1.000.0000 Ft sérelemdíj
		Fővárosi Törvényszék 23.M.70.096/2020/13.	5.000.000 Ft sérelemdíj
33.	a személy hátrányos megkülönböztetése	Kúria Mfv.X.10.170/2020/4.	II. fokú ítélet hatályon kívül helyezése, I. fok hatályban tartása
		Debreceni Ítéltábla I.Mf.50.021/2020/6.	I. fokú ítélet megváltoztatása, kereset elutasítása
		Nyíregyházi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.1/2020/6.	4.000.000 Ft sérelemdíj
34.	a személy hátrányos megkülönböztetése	Kúria Mfv.II.10.051/2021/11.	II. fokú ítélet hatályon kívül helyezése, + 1.500.000 Ft sérelemdíj
		Győri Ítéltábla Mf.V.30.045/2020/11.	1.000.000 Ft sérelemdíj
		Tatabányai Törvényszék 52.M.70.054/2020/19.	2.500.000 Ft sérelemdíj
35.	a személy hátrányos megkülönböztetése	Kúria Mfv.I.10.054/2019/8.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Fővárosi Törvényszék 5.Mf.680.504/2017/23.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 39.M.968/2016/9.	Kereset elutasítása
36.	a személy hátrányos megkülönböztetése	Kúria Mfv.X.10.111/2020/7.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Miskolci Törvényszék 1.Mf.21.262/2019/7.	I. fokú ítélet megváltoztatása, kereset elutasítása
		Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 9.M.90/2019/14.	1.925.000 Ft sérelemdíj
37.	becsület és jóhírnév megsértése	Kúria Mfv.I.10.572/2017/7.	II. fokú ítélet hatályon kívül helyezése, kereset elutasítása
		Székesfehérvári Törvényszék 2.Mf.20.787/2016/8.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Székesfehérvári Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 5.M.296/2014/43.	300.000 Ft sérelemdíj
38.	becsület és jóhírnév megsértése	Kúria Mfv.I.10.240/2017/9.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Budapest Környéki Törvényszék 8.Mf.20.853/2016/4.	30.000 Ft sérelemdíj
		Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.305/2015/16.	Kereset elutasítása
39.	becsület és jóhírnév megsértése	Kúria Mfv.I.10.306/2017/4.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Szegedi Törvényszék 2.Mf.22.499/2016/5.	700.000 Ft sérelemdíj
		Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 8.M.16/2015/33.	Kereset elutasítása

40.	becsület és jóhírnév megsértése	Kúria Mfv.I.10.245/2018/4	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Szolnoki Törvényszék 4.Mf.20.515/2017/4.	Kereset elutasítása
		Szolnoki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.M.528/2016/8.	1.000.000 Ft sérelemdíj
41.	becsület és jóhírnév megsértése	Kúria Mfv.X.10.334/2019/6.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Szolnoki Törvényszék 4.Mf.20.525/2018/6.	300.000 Ft sérelemdíj
		Szolnoki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.M.1061/2015/36.	620.000 Ft sérelemdíj
42.	becsület és jóhírnév megsértése	Kúria Mfv.X.10.138/2020/5.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Fővárosi Törvényszék 5.Mf.680.222/2019/5.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 53.M.2896/2017/21.	2.000.000 Ft sérelemdíj
43.	becsület és jóhírnév megsértése	Kúria Mfv.II.10.101/2021/6.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Fővárosi Ítéltábla 2.Mf.31.013/2021/10.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Fővárosi Törvényszék 4.M.71.030/2020/18.	850.000 Ft sérelemdíj
44.	becsület és jóhírnév megsértése	Kúria Mfv.I.10.125/2019/5.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Szegedi Törvényszék 2.Mf.20.930/2018/12.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 8.M.473/2017/6.	Kereset elutasítása
45.	becsület és jóhírnév megsértése	Kúria Mfv.III.10.338/2019/5.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Fővárosi Törvényszék 5.Kf.650.055/2019/12.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Tatabányai Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 8.M.312/2017/50.	Kereset elutasítása
46.	becsület és jóhírnév megsértése	Kúria Mfv.X.10.355/2019/5.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Fővárosi Törvényszék 7.Mf.680.041/2019/13.	I. fokú ítélet megváltoztatása, kereset elutasítása
		Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 80.M.2466/2017/24.	1.000.000 Ft sérelemdíj
47.	becsület és jóhírnév megsértése	Kúria Mfv.II.10.083/2021/4.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Fővárosi Ítéltábla 1.Mf.31.010/2021/6.	I. fokú ítélet megváltoztatása, kereset elutasítása
		Fővárosi Törvényszék 4.M.70.158/2020/16.	200.000 Ft sérelemdíj

48.	becsület és jóhírnév megsértése	Kúria Mfv.II.10.103/2021/5.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Pécsi Ítéltábla Mf.I.30.044/2020/6.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Pécsi Törvényszék 1.M.70.023/2020/13.	Kereset elutasítása
49.	becsület és jóhírnév megsértése	Kúria Mfv.II.10.115/2021/4.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Fővárosi Ítéltábla 2.Mf.31.089/2021/5.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Budapest Környéki Törvényszék 21.M.70.077/2020/29.	Kereset elutasítása
50.	becsület és jóhírnév megsértése	Kúria Mfv.X.10.315/2019/6.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Fővárosi Törvényszék 8.Mf.680.036/2019/6.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 67.M.3154/2015/44.	200.000 Ft sérelemdíj
51.	emberi méltóság megsértése	Kúria Mfv.I.10.120/2017/3.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Fővárosi Törvényszék 5.Mf.680.074/2016/12.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 34.M.131/2015/14.	Kereset elutasítása
52.	emberi méltóság megsértése	Kúria Mfv.II.10.037/2018/5.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Fővárosi Törvényszék 5.Mf.680.002/2017/5.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2.M.754/2016/9.	Kereset elutasítása
53.	emberi méltóság megsértése	Kúria Mfv.X.10.064/2020/4.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Fővárosi Törvényszék 4.Mf.680.313/2019/3.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 64.M.1421/2017/27.	3.000.000 Ft sérelemdíj
54.	emberi méltóság megsértése	Kúria Mfv.X.10.086/2020/4.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Kecskeméti Törvényszék 6.Mf.21.782/2019/5.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Kecskeméti Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 4.M.466/2017/51.	Kereset elutasítása
55.	személyes adat megsértése	Kúria Mfv.X.10.314/2019/7.	Jogerős ítélet hatályban tartása (nem volt megfelelő a fvk.)
		Fővárosi Törvényszék 7.Mf.680.066/2019/6.	300.000 Ft sérelemdíj
		Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 58.M.523/2018/25.	100.000 Ft sérelemdíj

56.	személyes adat megsértése	Kúria Mfv.X.10.281/2019/4.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Szombathelyi Törvényszék 7.Mf.20.109/2019/6/II.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Szombathelyi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 1.M.49/2018/46/I.	Kereset elutasítása
57.	teljes családban éléshez való jog megsértése	Kúria Mfv.I.10.697/2017/6.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Pécsi Törvényszék 1.Mf.20.312/2017/3.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Pécsi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 6.M.140/2016/23.	100.000 Ft sérelemdíj
58.	teljes családban éléshez való jog megsértése	Kúria Mfv.X.10.169/2020/4.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Győri Ítéltábla Mf.V.30.005/2020/6.	2.000.000 Ft sérelemdíj
		Győri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 7.M.490/2017/60.	800.000 Ft sérelemdíj
59.	teljes családban éléshez való jog megsértése	Kúria Mfv.X.10.179/2020/9.	II. fokú ítélet hatályon kívül helyezése, I. fok hatályban tartása
		Fővárosi Törvényszék 7.Kf.650.194/2020/4.	I. fokú ítélet megváltoztatása, kereset elutasítása
		Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 66.M.768/2019/9.	20.000.000 Ft sérelemdíj
60.	üzleti titok megsértése	Kúria Mfv.X.10.038/2020/3.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Budapest Környéki Törvényszék 8.Mf.20.500/2019/12.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Budapest Környéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 22.M.199/2018/21.	1.000.000 Ft sérelemdíj
61.	nincs/ munkáltató felmondása	Kúria Mfv.I.10.144/2019/4.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Egri Törvényszék 2.Mf.20.245/2018/7.	I. fokú ítélet megváltoztatása, kereset elutasítása
		Egri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 7.M.277/2017/39.	200.000 Ft sérelemdíj
62.	nincs/ munkáltató felmondása	Kúria Mfv.I.10.188/2019/9.	Jogerős ítélet hatályban tartása
		Fővárosi Törvényszék 7.Mf.680.503/2018/14.	I. fokú ítélet helybenhagyása
		Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 59.M.2927/2015/61.	Kereset elutasítása
63.	nincs/ jogellenes munkáltatói intézkedés	Kúria Mfv.II.10.249/2019/5.	II. fokú ítélet hatályon kívül helyezése, I. fokú ítélet megváltoztatása, kereset elutasítása
		Fővárosi Törvényszék, 5.Mf.680.549/2018/6.	1.500.000 Ft sérelemdíj
		Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság, 56.M.1526/2016/37.	500.000 Ft sérelemdíj

III. Publikációk jegyzéke

- KRAJECZ Laura: The violation of the employee's personal right to life, physical integrity and health in the light of Hungarian labour law judicial practice with particular regard to the grievance award. (Megjelenés alatt, várható megjelenés: Hungarian Labour Law E-Journal, 2023/1. szám);
- KRAJECZ Laura: A személyiségvédelem intézményének kialakulása és fejlődése a magyar munkajogban. In: AUER Ádám–BERKE Gyula–HAZAFI Zoltán–LUDÁNYI Dávid (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Kiss György 70. születésnapja alkalmából*. Wolters Kluwer, Budapest–Pécs, 2023. (Megjelenés alatt, várható megjelenés: 2023. április);
- KRAJECZ Laura: A munkavállaló személyiségi jogainak védelme a munkajogi bírói gyakorlat tükrében II. rész, *Magyar Jog*, 2022/11., 613–624.
- KRAJECZ Laura: A munkavállaló személyiségi jogainak védelme a munkajogi bírói gyakorlat tükrében I. rész, *Magyar Jog*, 2022/10. 573–583.;
- KRAJECZ Laura: „Fontolva haladás”? – Látlelet a sérelemdíj munkajogi bírói gyakorlatának alakulásáról. In: ÁBRAHÁM Márta–BERKE Gyula–TÁLNÉ Molnár Erika (szerk.): *Exemplis discimus. Emlékkötet Radnay Józsefszületésének 95. évfordulójára*. Kúria–Pázmány Press. Budapest, 2022. 195–219.;
- KÁRTYÁS Gábor–KRAJECZ Laura: A munkára képes állapot értelmezése, különös tekintettel a munkahelyi alkoholos befolyásoltság tilalmára II. rész. *Magyar Jog*, 2021/2., 95–102.;
- KÁRTYÁS Gábor–KRAJECZ Laura: A munkára képes állapot értelmezése, különös tekintettel a munkahelyi alkoholos befolyásoltság tilalmára I. rész. *Magyar Jog*, 2021/2., 86–94.;
- KRAJECZ Laura: A munkavállalók személyiségi jogainak védelme, különös tekintettel a sérelemdíjra. *Munkajog*. 2019/4. 50–64.;

- KRAJECZ Laura: Munkaügyi nemperes eljárások. In: GELENCSÉR Dániel–REVICZKY Renáta (szerk.): *Polgári nemperes iratmintatár*. HVG-Orac, Budapest, 2019. 579–644.;
- KRAJECZ Laura: ‘Circulus vitiosus’: a szakszervezetek képviseleti joga a munkaügyi perben az új polgári perrendtartás tükrében. In: BANKÓ Zoltán–BERKE Gyula–TÁLNÉ Molnár Erika (szerk.): *Quid Juris? Ünnepi kötet a Munkaügyi Bírák Országos Egyesülete megalakulásának 20. évfordulójára*. Budapest–Pécs, 2018. 225–233.;
- KRAJECZ Laura: Beszámoló a Munkaügyi Bírák Országos Egyesülete jubileumi konferenciájáról és közgyűléséről. *Munkajog*. 2018/1. 69–70.;
- KRAJECZ Laura: A bírói jogértelmezés lehetséges irányai a munkaviszonyban álló vezető tisztségviselő jogi személlyel szembeni kártérítési felelősségének megállapítása során. *Magyar Munkajog E-folyóirat*, 2017/1., 14–22.;
- KRAJECZ Laura: Az Európai Parlament a demokratikus legitimitáció tükrében. In: POGÁCSÁS Anett–SZILÁGYI Pál–LÁNCOS Petra–ÁDÁNY Tamás (szerk.): *Jogi tanulmányok tehetségek tollából*. Pázmány Press, Budapest, 2014. 194–199.